

T.C.

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

NÛR SÛRESİNİN GÜNÜMÜZ TOPLUMUNA VERDİĞİ MESAJLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülkibar KIZILCAOĞLU

Düzce

Haziran, 2022

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

NÛR SÛRESİNİN GÜNÜMÜZ TOPLUMUNA VERDİĞİ MESAJLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gülkibar KIZILCAOĞLU

Danışman:

Prof. Dr. İsmail KARAGÖZ

Düzce

Haziran, 2022

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Bu çalışma jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında oy birliği ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. İsmail KARAGÖZ

Üye Prof. Dr. İdris ŞENGÜL

Üye Dr. Öğr. Üyesi Ziyaeddin COŞAN

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2022

Prof. Dr. Zafer AKBAŞ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	IV
ÖNSÖZ	VIII
ÖZET	XI
ABSTRACT	XIII
GİRİŞ: ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ, AMACI, METODU	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU ve ÖNEMİ	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI	1
3. ARAŞTIRMANIN METODU	2
4. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	2

1. BÖLÜM

NÛR SÛRESİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1. NÛR SÛRESİNİN İSİMLENDİRİLMESİ	5
2. SÛRENİN NÜZULÜ	6
3. SÛRENİN KONUSU	6
4. NÛR SÛRESİNİN MEALİ	7

2. BÖLÜM

NÛR SÛRESİNİN GÜNÜMÜZ TOPLUMUNA VERDİĞİ MESAJLAR

NÛR SÛRESİNİN GÜNÜMÜZ TOPLUMUNA VERDİĞİ MESAJLAR	18
1. ALLAH'IN İSİM VE SIFATLARI İLE İLGİLİ MESAJLAR	18
1.3. Allah'ın Çok Merhametli Olması	19
1.1. Allah'ın Lütuf Sahibi Olması	21
1.2. Allah'ın Çok Bağışlayan Olması	22
1.4. Allah'ın Tövbeleri Kabul Etmesi	23
1.5. Allah'ın Alim Olması	24
1.6. Allah'ın Her Şeyi İşitmesi	26
1.7. Allah'ın Hüküm ve Hikmet Sahibi Olması	27
1.8. Allah'ın Dilediğini Temize Çıkarması	28
1.9. Allah'ın Kullarına Karşı Şefkatli Olması	29
1.10. Allah'ın Kullarının Yaptıklarından Haberdar Olması	30

1.11. Allah'ın Dilediğini Hesapsız Olarak Rızıklandırması	31
1.12. Allah'ın Hayâsızlık ve Edepsizliğin Toplumda Yayılmasını İstememesi ..	32
1.13. Yüce Allah'ın Ahirette İnsanları Hesaba Çekmesi	35
1.14. Göklerin ve Yerin Sahibi ve Yöneticisinin Allah Olması	36
1.15. Yüce Allah'ın Dilediği Kimsenin Müslüman Olmasını Sağlaması	37
1.16. Yüce Allah'ın, Yerin ve Göklerin Nuru, Aydınlatıcısı Olması	38
1.17. Allah'ın Dilediği Kimseyi Nuruna Ulaştırması	40
1. 18. Kâfirlerin, Allah'ı Aciz Bırakamaması	41
2. KUR'ÂN-I KERİM İLE İLGİLİ MESAJLAR.....	41
2.1.Kur'ân Allah'ın Sözüdür.....	42
2.2. Kur'ân Âyetleri Apaçık ve Açıklayıcıdır	43
2.3. Kur'ân İnsanlar İçin Bir Öğüttür.....	43
3. İFFET İLE İLGİLİ MESAJLAR.....	44
3.1. Zina Haramdır	44
3.2. Zina Edenler Cezalandırılır	47
3.3. İspat Edilen Zina Suçunun Uygulanmasında Merhamet Edilmemesi	51
3.4. Zina Cezası Uygulanırken Bir Grup Müslümanın Hazır Bulunması.....	51
3.5.Zina Suçu İsnad Etmek Haram ve Büyük Gunahtır	52
3.6 Kişinin Başkasına Zina Suçu İsnadı Haramdır	53
3.7. Kişinin Eşine Zina Suçu İsnadını Şahitlerle Delillendirilmesi	57
3.8. Zina Suçu İsnad Edenlerin Cezalandırılması	60
4. GÜNAHLARLA İLGİLİ MESAJLAR.....	61
4.1. İnsan İşlediği Günahından Sorumludur	62
4. 2. Büyük Günah İşleyen Kimseler Fâsık Olur.....	64
4.3.Günahlara Tövbe Edilmesi Gerekir	65
4.4. Büyük Günah İşleyen Kimse Cezalandırılır	66
4.5. Toplumda Hayâsızlık ve Edepsizliği Yayanların Cezalandırılması Gerekir	69
4.6. İnsanın İyice Bilmediği Şeyleri Konuşmaması Gerekir	70
5. HAYIR VE ŞER İLE İLGİLİ MESAJLAR.....	72
5.1.İnsanın Şer Zannettiği Hayır, Hayır Zannettiği Şer Olabilir	73

5.2.Olaylar Hakkında Hüsn-ü Zan Beslenmelidir	76
6. ŞEYTANA UYMAMA İLE İLGİLİ MESAJLAR.....	79
6.1. Şeytan Fahşa ve Münkeri Emreder.....	80
6.2. Şeytana Uymamak Gerekir	82
6.3. Ancak Allah’a Sığınanlar Şeytanın Tuzağından Kurtulabilirler	85
7. YARDIMLAŞMA İLE İLGİLİ MESAJLAR	88
7.1. Zenginlerin Fakirlere Yardım Etmesi Gerekir	89
7.2. İyilik ve Yardım Etmemek İçin Yapılan Yeminlerin Bozulması Gerekir...90	
8. HOŞGÖRÜ VE AFFEDİCİ OLMAKLA İLGİLİ MESAJLAR	92
8.1. Hata ve Kusurları Affetmek ve Hoşgörülü Olmak	93
8.2. Kötülüğe Kötülükle Değil, İyilikle Karşılık Vermek.....	94
9. AHİRET HAYATI İLE İLGİLİ MESAJLAR.....	96
9.1. Ahiret Gününde İftiracılara Dilleri, Elleri ve Ayakları Yaptıklarına Şahitlik Eder.....	97
10. SOSYAL İLİŞKİLERLE İLGİLİ MESAJLAR	99
10.1. Başkalarının Evlerine İzin Almadan Girilmez.....	99
10.2. Meskûn Olmayan Mekânlara İzinsiz Girilebilir	104
10.3. Evlere Selam Vermeden Girilmez	105
10.4. Müminler Harama Şehvetle Bakmazlar	108
10.5. Müminler İffetlerini Korurlar	110
10.6. Mümin Kadınlar Kendilerine Nikâh Düşen Erkeklerin Yanında Ziyaretlerini Açıp Göstermezler	112
10.7. Mümin Kadınlar Başörtülerini Yakalarının ve Göğüslerinin Üzerine Gelecek Şekilde Örterler	114
10.8. Müslüman Kadınlar, Ziyaretlerini Ancak Eşleri, Müslüman Hanımlar ve Ebedî olarak Evlenemeyecekleri Erkeklerin Yanında Açabilirler	116
10.9. Müslüman Kadınlar Gizledikleri Ziyaretleri Bilinsin Diye Ayaklarını Yere Vurmazlar.....	118
10.10. Bekârların Evlendirilmesi Gerekir.....	119

10.11. Evlendirilecek Olan Bekârlar, Fakir İseler Allah Onları Lutfu ve Keremi ile Zengin Eder	121
10.12. Evlenemeyen Kimseler Allah Kendilerine İmkân Verinceye Kadar İffetlerini Korurlar	122
10.13. Genç Kızları Fuhuştan Korumak Gerekir	123
10.14. Aile İçi Mahremiyete Dikkat Edilmelidir	124
10.15. Kadınların ve Erkeklerin Avret Yerlerini Örtmeleri Gerekir.....	125
10.16. Edepli ve Terbiyeli Olmak.....	127
11. CAMİLERLE İLGİLİ MESAJLAR.....	131
11.1. Camilerin Yapılması, Onarılması ve İhtiyaçlarının Karşlanması.....	133
11.2 Camilerin Temiz Tutulması	133
12. MÜMİNLERLE İLGİLİ MESAJLAR	134
12.1. Müminler Allah’a ve Peygambere İman Ederler	135
12.2. Müminler İman Edip Allah’a ve Peygambere İtaat Ederler	136
12.3.Yüce Allah’ın, Peygamberin Emrine Muhalefet Edenleri Cezalandırması	137
12.4. Müminler Müttakî Olmalı ve Allah’tan Korkmalı	139
13. KÂFİRLERLE İLGİLİ MESAJLAR	141
13.1. Kâfirlerin Amelleri Boşa gider	142
13.2. Kâfirler, Ahirette Cehenneme Gideceklerdir	144
14. MÜNAFIKLARLA İLGİLİ MESAJLAR.....	145
14.1. Münafıklar Mümin Değildir	145
14.2. Münafıkların Kalplerinde Hastalık ve Şüphe Vardır	146
14.3. Münafıkların Allah ve Peygamberine Güvenleri Yoktur.....	147
14.4. Münafıklar, Zalim Kimselerdir	148
15. ENGELLİLERLE İLGİLİ MESAJLAR.....	149
SONUÇ	152
KAYNAKÇA.....	157

ÖNSÖZ

Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah’a, salât ve selâm O’nun Resûlû’ne ve ashâbına olsun. Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla...

Şüphesiz İslam dini, ferdî, ailevî, içtimâî ve beynelmilel mânâda beşerî ilişkilere; can, mal, akıl, nesil ve inanç bağlamında dokunulmazlıklara ve temel insan hak ve hürriyetlerine son derece önem veren bir dindir.

Yüce Allah, insanı en üstün şekilde yaratmış ve onu hakla batılı, doğruyla yanlışla, iyiyle kötüyü birbirinden ayırt edebilecek akıl ve yeteneğe sahip kılmıştır. Yeryüzünün halifesi yaptığı insana birtakım görev ve sorumluluklar yüklemiştir. Bu sorumlulukların nasıl yerine getirileceği hususunda da önder ve örnek olarak ilk insandan itibaren peygamberler ve kitaplar göndermiş, böylece insanoğlunun dünya ve ahiret saadetine zemin hazırlamıştır.

İnsan, tarihin hiçbir döneminde yalnız olarak yaşamamış, hayatını birey, aile ve toplum ekseninde devam ettirmiştir. Bir arada yaşamamanın bir sonucu olarak toplumun barış, güven ve huzur içinde varlığını devam ettirebilmesi için fertlerin birtakım kurallara uyma zorunluluğu vardır.

Kur’ân’da ilk vahyin inişinden itibaren toplumsal mekânlarda uyulması gereken birtakım kurallar bildirilmiştir. İlâhî vahyin ana gayelerinden birisi de bireyden başlayarak âile ve toplumun ahlâkını geliştirmek, iffetli, güvenli ve huzurlu bir hayatın oluşumunu sağlamaktır. Kur’ân insan ve toplum hayatının her alanı için kılavuz olan bu özellikleri ile içerdiği konular bakımından insanı eğitmekte ve ona hayatının her alanında rehber olmaktadır.

Kur’ân’ın geniş bir şekilde ele aldığı bu ahlâkî konular önceki zamanlarda toplumlara nasıl ışık tuttuysa günümüzde de aynı şekilde ışık tutmaya devam etmektedir. Ahlâkî esasların bozulmaya yüz tuttuğu, toplumların güven ve huzur kaybına uğradığı, kardeşlik ve barış duygularının eksildiği davranışların bencilleştiği açıkça görülen günümüzde insanların bu eksiklikleri gidermek için ilahî mesajları bilmesi ve eyleme geçirmesi gerekmektedir.

Tezimizin konusunu oluşturan Nûr Sûresi bu konuları ciddî mânâda ele almakta, ahlâkın gelişimi noktasında hem teorik hem de pratik alanda ehemmiyetli çözümler ve çıkış yolları göstermektedir.

Tezimizde Nûr Sûresinin inanca ve hayata yönelik perspektifi incelenmiş, bireysel ve toplumsal açıdan insanı iyi ve güzel ahlâka sevk eden mesajları tespit

edilerek maddeler halinde tasnif edilmiştir. Bu vesileyle bir nebze de olsa ahlâkî bakımdan insanlığa katkıda bulunma amacı güdülmüştür.

Literatürde bu çalışmanın Kur'an'ın mesajlarının daha iyi anlaşılmasına ve pratik hayatta uygulanabilirliğine katkı sağlayacağını ümit ediyorum.

Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Önce araştırmanın önemi, amacı, metodu ve kaynakları, ardından birinci bölümde Nûr sûresine genel bir bakış yaparak sûrenin isimlendirilmesi, nüzul sebebi ve konusunu ele aldık. Bu vesileyle sûre hakkında genel bir bilgi ortaya koymak amaçlanmıştır. Verilmek istenen mesajların daha iyi anlaşılması adına sûrenin tamamının mealini verdik. İkinci bölümde Nûr sûresinin topluma verdiği mesajlar ve ahlâkî esaslar müstakil başlıklar içerisinde ele alınmıştır. **Sonuç** bölümünde tezimizden elde ettiğimiz kazanımlar ile ilgili bir değerlendirme yapılmıştır.

Tez çalışmam süresince beni her daim cesaretlendiren, zorlandığımı düşündüğüm zamanlarda manevî desteğiyle beni güçlendiren, nereden ve nasıl başlayabileceğim hususunda önemli katkılarıyla bana her zaman yol gösteren ve ilerlememe destek sağlayan, eserlerinden ve ilminden istifade ettiğim, hakkını takdirde yetersiz kaldığım değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. İsmail Karagöz Hocam'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca tez savunma jürisinde yer alan, sunulan çalışmayı titizlikle inceleyen fikir ve önerileriyle teze çok önemli katkılarda bulunan kıymetli hocalarım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Kadri Ziyaettin COŞAN ve Sayın Prof. Dr. İdris ŞENGÜL'e teşekkürlerimi arz ederim.

Gayret bizden tevfik Allah'tan.

Gülkibar KIZILCAOĞLU

Haziran,2022/DÜZCE

İTHAF

Tecrübelerini benimle paylaşarak tez çalışmamın oluşmasına destek sağlayan, başta Düzce İl Müftülüğü mesai arkadaşlarım olmak üzere tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Bununla birlikte attığım her adımda en büyük destekçim olan annem, babam, kardeşlerim ve yeğenlerime, küçük yaşta beni yanına alıp elimden tutan, insanlara merhametle ve saygıyla yaklaşmayı öğreterek büyüten, beni güçlü ve ayakları üstünde durabilen bir kadın olarak yetiştiren, geleceğime ve kariyerime en büyük vesile olan, hakkını asla ödeyemeyeceğim, her zaman rahmet, minnet ve özlemle andığım rahmetli canım amcam Ahmet Bunsuz’a teşekkür ederim.

Tüm yorgunluğum ve yoğunluğumda, kendimi güçsüz hissedip karamsarlığa düştüğüm her anımda bana güç veren, kimi zaman kendilerine ayırmam gereken vakitten ferâgat ettiğim göz aydınlığım evlatlarım; kıymetli kızlarım Sümeyra Sena, Hanne Sare ve Adı Güzel oğlum Muhammed Talha’ma ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak özellikle, tanıdığım günden beri hayatımı güzelleştiren, her durumda elimden tutan, asla pes etmeme müsaade etmeyen, en büyük destekçim, yol arkadaşım, sevgili eşim Çetin Bey’e teşekkür ediyorum.

Gülkibar KIZILCAOĞLU

Haziran 2022 DÜZCE

ÖZET
NUR SÛRESİNİN GÜNÜMÜZ TOPLUMUNA VERDİĞİ MESAJLAR
KIZILCAOĞLU, Gülkibar

Yüksek Lisans, Tefsir Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İsmail KARAGÖZ

Haziran /2022, 166+XIV sayfa

Bu alışmada, Allah-u Teâla'nın insanlara hidayet ve rehber olarak göndermiş olduğu mukaddes Kitabı Kur'ân-ı Kerim'in 24. sırada gelen Nr sresinin, günümüz insanına verdiği mesajlar incelenmiştir. Bu sre, inananların ferdî ve içtimaî hayatını düzenleyecek, onlara kişilik ve kimlik kazandıracak ehemmiyetli emir ve nehiylerin verildiği bir sredir. Bunların yanı sıra, aile içi ve sosyal ilişkiler ile alâkalı adab-ı muaşeret kuralları, zina ve kazf ile ilgili hükümler, insanların iffet ve namuslarını korumada İslâm toplumunu daha dikkatli olmaya davet, nikâh, bekârların evlendirilmesine teşvik konuları da srenin muhtevasındadır.

Ayrıca Nr sresi, münafıkların ve kâfirlerin durumu, şeytanın ve şeytani niteliklere sahip insanların tuzaklarına karşı uyarı, sosyal ahlâk ve toplu ibadetin vazgeçilmezi camilerin nemi, Allah'a ve Peygamberine itaatin gereği, selamlaşma, evlere giriş çıkış âdâbı, tesettür, mahremiyet, edep ve iffet gibi ahlâkî olgunluk kazandıracak özellikteki esasları ihtiva eder. Bu özelliği itibariyle günümüzde ve gelecekte birey, aile ve toplumun saadet ve huzurunu sağlayacak olan ahlâkî esas ve kuralları, insanlığa ışık tutacak niteliktedir.

Tezimizde Nr sresindeki ayetlerde verilmek istenen mesajlar belirlenerek maddeler halinde tasnif edilmiştir. Çalışma Nr sresi ile sınırlı olmakla beraber Kur'ân'ın genelinde konu ile alâkalı örnek teşkil eden ayetlerle pekiştirilmiştir.

Bu gayretimizde günümüzde ferdî, ailevî ve içtimaî huzur ve barış içinde yaşamalarını sağlayacak olan bireysel ve toplumsal esasların bilinmesi, özümsemesi amaçlanmıştır. Dolayısı ile birey, aile ve toplumlarda meydana gelen ahlâkî çöküntü, aile kavramının önemini yitirmesi, mahremiyet konularına gereken önemin verilmemesi gibi toplumun çöküşüne zemin hazırlayan kötü davranışların Kur'ân-ı Kerim'deki bu ilahî mesajlar ile çözüme kavuşabileceği bir gerçektir.

.Anahtar Kelimeler: Kur'ân-ı Kerim, ahlâk, Nûr sûresi, aile, toplum, zina, ifira, iffet, tesettür, mahremiyet, nikâh, selamlaşma.

ABSTRACT

THE MESSAGES GIVEN BY SURAH NUR TO MODERN SOCIETY

KIZILCAOĞLU, Gülkibar

Master's Degree, Department of Commentary

Thesis Advisor: Prof. Dr. İsmail KARAGÖZ

June/2022, 166+XIV pages

In this study, the messages given to today's people by the Surah Nur, which comes in the 24th rank of the Holy Book of the Qur'an, which Allah Almighty sent to people as a guide and guide, were examined. This surah is a surah in which important orders and prohibitions are given that will regulate the individual and social life of believers and give them personality and identity. In addition to these, the rules of etiquette related to family and social relations, provisions regarding adultery and qazf, inviting the Islamic society to be more careful in protecting people's chastity and honor, marriage, and encouragement for single people to get married are also in the content of the surah.

In addition, Surah Nur, the situation of hypocrites and unbelievers, a warning against the snares of the devil and people with satanic qualities, the importance of mosques, which are indispensable for social morality and collective worship, the necessity of obedience to Allah and His Prophet, greetings, manners in entering and leaving houses, veiling, privacy, decency and chastity. It contains principles that will bring moral maturity, such as With this feature, the moral principles and rules that will ensure the happiness and peace of the individual, family and society today and in the future are in a quality that will shed light on humanity.

In our thesis, the messages intended to be given in the verses of Surah Nur have been determined and classified as items. Although the study is limited to Surah Nur, it has been reinforced with exemplary verses throughout the Qur'an.

In this effort, it is aimed to know and assimilate the individual and social principles that will enable them to live in individual, family and social peace and peace today. Therefore, it is a fact that bad behaviors that pave the way for the collapse of society, such as moral collapse in individuals, families and societies, the loss of importance of the concept of family, the lack of attention to privacy issues, can be resolved with these divine messages in the Qur'an.

Keywords: The Qur'an, morality, time of Nur, family, society, adultery, slander, chastity, veiling, privacy, marriage, greeting

GİRİŞ: ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ, AMACI, METODU

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU ve ÖNEMİ

İslam dininin temel amacı insanı dünya ve ahirette mutluluğa kavuşturmaktır. Bu nedenle vaz' ettiği hüküm ve kanunlar kişiye, içinde bulunduğu toplumun bir parçası olarak uyması gereken bazı kurallar öngörmektedir. Bu kurallar kişiyi şüphe ve şâibelerden koruyarak, insanın huzur ve güven içinde yaşayacağı toplumsal bir zemini hazırlamaktadır.

Nûr Sûresi'nde başlıca ferdi ve içtimaî hayatla ilgili özel ve genel hükümler ile prensipler yer almaktadır. Hicretin 5. yılında Medîne'de, İslâm toplumunun Kur'ân ahlâkıyla adım adım yoğrulduğu bir dönemde nazil olan bu sûre, İslâm toplumunda ortaya çıkabilecek sorunlara çözüm getirmiş, inananlar arasında fitneye sebep olacak münafıkların özelliklerini tanıtmış, küfrün ve kâfirlerin iç âlemine ve amellerinin iç yüzüne açıklık getirmiş, ayrıca ideal insan tasvirine yer vermiştir. Sûrede ağırlıklı olarak ailevî konular ele alınmış, evde ve toplumdaki mahremiyet kuralları üzerinde durulmuş, ahlâk konularına ağırlık verilmiştir.

Nûr sûresinde inananların kişisel ve sosyal hayatını düzenleyecek, onlara kimlik ve kişiliklerini kazandıracak önemli emir ve nehiylerin verilmesinin yanı sıra, münafık ve kâfirlerin özelliklerine de yer verilmiştir. Bununla birlikte yaşanan olaylar karşısında bir müminin nasıl olması ve davranması gerektiği tasvir edilmiştir.

Toplumun güven, huzur ve mutluluğu, Kur'ân ahlâkına sahip fert ve ailelerin varlığına bağlıdır. Nûr sûresi de bu çalışmaya zemin oluşturacak bireysel ve toplumsal mesajların kaynağı olmaktadır.

Tezimizde Nûr sûresinin inanca ve hayata yönelik perspektifi incelenmiş, Bu vesileyle bir nebze de olsa ahlâkî bakımdan insanlığa katkıda bulunma amacı güdülmüştür. Mütevazı bir şekilde hazırlanan tezimizin bu konu hakkında yapılan diğer tezlerin yanında güncellenmiş olarak literetüre katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Yüce Allah, düşünenler, kötülükten sakınanlar, doğru yola iletilip öğüt almak isteyenler için vahyini anlaşılabilir açıklıkta indirmiştir. Bu anlamda hiçbir zaman Kur'ân'ın anlaşılma sorunu olmamıştır.

Kur'ân-ı Kerim'de birçok âyet-i kerimede olduğu gibi Nûr sûresinde de görmüyor musunuz, düşünmüyor musunuz, ibret almıyor musunuz, görmüyorlar mı ve düşünmüyorlar mı, soruları ile tefekkür ve okuma yapılması istenmektedir.

Biz bu çalışmamızda, “*Bu sûre, bizim indirdiğimiz ve içerdği hükümlerini farz kıldığımız bir sûredir. Biz öğüt almanız için sûrede anlamı apaçık ve açıklayıcı ayetler indirdik*”¹ diyerek kendine has bir başlangıçla başlayan Nûr sûresinin günümüz insanına verdiği mesajları Rabbimizin ihsanı ile mütalaa etmeyi amaç edindik.

3. ARAŞTIRMANIN METODU

Önce danışman Hocam ile birlikte sûreyi baştan sonra dikkatli bir şekilde okuyarak günümüz insanına mesaj olabilecek âyet ve cümleler belirlenmiş, konular maddeleştirilerek kısımlara ayrılmıştır. Âyetlerden çıkarılan mesajların tespitinden sonra bu mesajlarda işaret edilen konu ayetin bağlamı esas alınarak Kur'ân bütünlüğü içerisinde değerlendirilmiş, ilgili âyet ve hadislerle anlatılmaya çalışılmıştır. Âyetlerin tefsiri ve nüzul sebeplerini anlatma gayretine girilmemiş ancak hüküm çıkarma ve verilen mesajın daha iyi anlaşılması adına âyetlerin indiriliş sebeplerine değinilmiştir.

4. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Çalışmamız esnasında Arapça ve Türkçe kaynaklar taranmış hem klasik hem de modern kaynaklardan istifade etmeye gayret ettik.

Tespit edilen mesajlardaki terimlerin doğru anlaşılması maksadına binaen, klasik Arapça lügatlardaki anlamları, DİA ve Dini Kavramlar Sözlüğü referans alınmıştır. Sûrenin meali verirken Prof. Dr. İsmail Karagöz'ün *Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri Açıklamalı ve Kırık Meâli* kullanılmıştır. Araştırmanın kaynaklarını ayet ve hadisler ile tefsir kitapları alan ile ilgili diğer kitaplar oluşturmaktadır. Kaynakları dipnotta gösterirken, yazar ismi, soy ismi, eser ismi, varsa cilt numaraları, sayfa numaraları ve baskı yer ve yılını sırasıyla verdik. Kaynakçanın oluşturulmasıyla da çalışmamızı sonlandırdık.

¹ Nûr, 24/1.

1. BÖLÜM

NÛR SÛRESİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1. NÛR SÛRESİNİN İSİMLENDİRİLMESİ

64 âyetten oluşan sûre adını 35. âyette geçen “Allah’ın nuru” ifadesinden almıştır. Yine bu ayetle birlikte 40. ayette geçen; “*Allah’ın lütfedeceği nurdan mahrum kalanların başka bir nur bulamayacakları*” ifadesi buna sebep olarak gösterilmiştir.²

Bununla beraber Nûr sûresi, fezâil, âdâb, ahkâm ve ahlâkî hükümlerin temsil ettiği, Allah’ın nûrunun parıltısından birçoğunu içine alır.³ Bu nedenle “Nûr” ismi, sûrenin içerisinde yer alan hüküm ve öğütlerle, fertlerin ve toplumların yolunu aydınlatacak olan nûrlu yolu göstermesi hasebiyle bu sûreye uygun düşmüştür.⁴

Sûre Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in döneminde de bu isimle anılmıştır. Bir hadisinde Allah Rasulü (s.a.s.) “Kadınlara Nûr Sûresini öğretin”⁵ buyurmuştur. Bir rivayette ise Hz. Ömer (ö. 23/644)’in, “Bakara, Nisâ, Mâide, Hac ve Nûr sûrelerini öğrenin. Çünkü onlarda ferâizler vardır” buyurduğu görülmektedir.⁶

Bu bakımdan ilk Müslümanlar, çocukları için bir nevi koruyucu fonksiyonu olan bu sûreyi, ergenlik öncesi dönemde, özellikle de kız çocuklarına ezberletirler, anlam ve hükümlerini açıklarlardı.⁷ Muallimler ise genç kızlara bu sûreyi özel önem vererek öğretirlerdi.⁸

² Muhammed Ali Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, 4/228, Ensar Neşriyat, çeviri Sadrettin Gümüş – Nedim Yılmaz, İstanbul, 2020.

³ Mustafa Müslim, *Et-Tefsîru'l-Mevdûi Lisuveri'l-Kur'an'il-Kerîm*, 5/165, Külliyyetu'd-Dirâsâtu'l-Ulyâ vel-Bahsi'l-İlmî- Câmi'âtu's-Şârika, Şârika 2010.

⁴ Erdoğan, Fahriye, *Kur'an Bütünlüğünde Nûr Sûresiyle Verilmek İstenen Mesajlar*, s. 22, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.

⁵ Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, (had. No: 5714) 6/34, Tahkik eden: 'Ivezullah b. Muhammed, Abdulmuhsin b. İbrahim, Dâru'l-Haremeyn, Kahire 1995.

⁶ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *Şu'abü'l-İmân*, , IV, 90, tahkik eden: Muhtar Ahmet en-Nedvî, Abdü'l-Âli Abdü'l-Hamîd Hâmid, 1. b., Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1423/2003.

⁷ Kaya, Fatma, *Nûr Sûresinin Eğitim Açısından Değerlendirilmesi*, s. 7, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2001.

⁸ Süveyd, Muhammed Nur *Peygamberin Sünnetinde Çocuk Eğitimi*, s. 266-67, Terc. Zekeriya Güler Uysal, kitap evi; Damla Matbaa, 1994.

2. SÛRENİN NÜZULÜ

Mushaf'taki sıralamada 24. iniş tarihine göre ise 102. sûredir. Haşr sûresinden sonra, Hac sûresinden önce, Medine döneminde nazil olmuştur.⁹

Zina eden kişilerle evlenmeyi kınayan 3. âyet, hicretin 3. yılında, Recî' çatışmasında şehid olan Mirsed ile alâkalıdır. Buna göre sûrenin ilk âyetleri hicretin 1. yılının sonu ile 2. yılının başlarında vahyedilmiş olmalıdır. Eşleri hakkında zina isnadında bulunan kocalar hakkındaki 6. âyetin de Tebük Savaşı'ndan sonra, 9. yılın Şâban ayında indiği bilinmektedir.¹⁰ Buna göre sûrenin uzun bir zaman dilimi içinde perdepey nâzil olduğu anlaşılmaktadır.¹¹

3. SÛRENİN KONUSU

Nûr sûresi, temel ve hukukî konulara açık ve net bir şekilde temas etmektedir. Bu sûreyi incelediğimiz zaman İslam Medeniyetinin hukuki yapısını ve gayesini, neyi gerçekleştirmek istediğini açık, vazıh bir şekilde bütün asli hatlarıyla görebiliriz.

Sosyal hayatımız için ölümsüz esaslar vaz eden¹² sûrenin üzerinde durduğu temel konuları kısaca şöylece sıralayabiliriz:¹³

- 1) Zina yapanların cezası ve zina edenlerle evlenmenin hükmü.
- 2) İfettli kadınlara zina iftirasında bulunma ve cezası ve lânetleşme usulü.
- 3) Eşlerin birbirlerine zina isnadında bulunması ve cezası.
- 4) İfk yani Hz. Aişe (ö. 58/678)'ye münafıklar tarafından yapılan zina iftirası.
- 5) Allah'ın münafıkları yalanlayarak Hz. Aişe (ö. 58/678)'yi temize çıkartması.
- 6) Bireysel ve sosyal hayatta edep ve hayâ, aile ve toplum ilişkilerinde uyulması gereken ilkeler.
- 7) Evlere girip çıkma ile ilgili adab-ı muaşeret kuralları.

⁹ Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beydâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, 2/115, İstanbul: Dersaadet, tarihsiz.

¹⁰ el-Vâhidî, Ebu Hasan Ali b. Ahmed, *Esbâbu'n-Nüzûl*, s. 264, Dâru İbn Kesîr, Beyrut, 1413/1993.

¹¹ Karaman, Hayreddin, Çağrı, Mustafa, Dönmez, İbrahim Kâfî, Gümüş, Sadrettin, *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 4/48, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2014.

¹² Aytekin, Kerim, Karakaya, Hasan, *Taberi Tefsiri*, cilt 6, s.100, Hisar Yayınevi, İstanbul, 1996.

¹³ Vehbe b. Mustafa ez-Zuhaylî, *Tefsîru'l-Münîr fi'l-Akîde ve's-Şerî'a ve'l-Menhec*, I-XXX, 2. b., Dâru' l-Fikri' l-Muâsir, Dımaşk h.1418, XVIII, 119.

- 8) Fuhuşun men edilmesi, iffetli olmanın teşviki.
- 9) Namus ve iffet hususunda dedikodu yapıp ahlâksızlığın yayılmasına neden olanların kınanması.
- 10) Tesettürün önemi.
- 11) Mümin, münafıkve kâfirlerin durumu.
- 12) Müslümanlar arasındaki toplumsal ilişkiler ve selâmlaşma kuralları.
- 13) Köle ve câriyelere iyi davranma, onları evlendirme ve özgürlüklerine kavuşturma konularıyla ilgili teşvikler.
- 14) Şeytanın ve şeytanî niteliklere sahip insanların tuzaklarına karşı uyarı.
- 15) Sosyal ahlâk ve toplu ibadetin vazgeçilmezi mescitlerin önemi.
- 16) Allah'a ve Peygamberine itaatin gereği.
- 17) Allah'ın sırat-ı müstakimi göstermesi ve imana giden yola ışık tutmasıyla ilgili temsilî açıklamalar.
- 18) Allah'ın varlığı, birliği ve kudreti, O'na kulluk edenlere olan muhabbeti ve mükâfatları konularında ehemmiyetli açıklamalar ve kullara verilen müjdeler.

4. NÛR SÛRESİNİN MEALİ

1. *Bu sûre, bizim indirdiğimiz ve içerdği hükümlerini farz kıldığımız bir sûredir. Biz öğüt almanız için sûrede anlamı apaçık ve açıklayıcı âyetler indirdik.*

2. *Ey müminler! Zina eden kadın ve zina eden erkek var ya bunlardan her birine yüz sopa vurun. Eğer siz Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsanız, onlara Allah'ın dinini, belirlediği hükmünü uygulama konusunda şefkat ve merhamet, sizi Allah'ın takdir ettiği cezayı uygulamaktan alıkoymasın ve müminlerden bir grup onlara uygulanan cezaya tanık olsun.*

3. *Zina eden erkek ancak zina eden veya Allah'a ortak koşan bir kadınla cinsel ilişkide bulunur. Zina eden bir kadınla da ancak zina eden veya Allah'a ortak koşan bir erkek cinsel ilişkide bulunur. Zina ise müminlere haram kılınmıştır.*

4-5. *Namuslu kadınlara zina suçu isnat eden, sonra dört şahit getiremeyen kimseler var ya onlara seksen sopa vurun ve onların şahitliğini ebedî olarak kabul etmeyin. Namuslu kadınlara zina suçu isnat edip dört şahit getiremeyenler, Allah'a itaati terk edip isyan eden kimselerdir. Ancak kendilerine ceza uygulandıktan sonra günahına tövbe eden ve kendilerini düzelten kimselerin şahitliğini kabul edin. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.*

6-7. Eşlerine zina suçu isnat eden ve kendilerinden başka şahitleri olmayan kimseler *var ya* onların her birinin şahitliği; şüphesiz kendisinin kesinlikle doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah’a şahitlik etmesi, beşinci defada eğer yalancılardan ise, Allah’ın lanetinin kendi üzerine olmasını söylemesidir.

8-9. Zina suçu isnat edilen kadının, şüphesiz eşinin kesinlikle yalancılardan olduğuna dair dört defa Allah’ı şahit tutması, beşinci defada eğer eşi doğru söyleyenlerden ise şüphesiz Allah’ın gazabının kendi üzerine olmasını söylemesi, kadından cezayı kaldırır.

10. Eğer Allah’ın size lütfu ve merhameti olmasaydı *haliniz nice olurdu?* Şüphesiz Allah, tövbeleri kabul eden, hüküm ve hikmet sahibi, her işi her emir ve yasağı çok hikmetli olandır.

11. *Ey peygamberim! Eşiniz Aişe ve Safvan adlı Müslüman’a zina etti diye iftira eden kimseler, müminlerden bir gruptur. Ey Aişe ve Safvan! Siz bu iftirayı kendiniz için bir şer sanmayın, aksine bu iftira sizin için bir hayırdır. İftira edenlerden her biri için, işledikleri günahın cezası vardır. Onlardan günahın büyüğünü üstlenen kimse için büyük bir azap vardır.*

12. *Ey müminler! Aişe ve Safvan’a yapılan iftirayı duyduğunuz zaman, mümin erkeklerin ve mümin kadınların, kendi din kardeşleri hakkında hayır düşünmeleri, hüsn-ü zan beslemeleri ve “Bu apaçık bir iftiradır” demeleri gerekmez miydi?*

13. *Peygamberin eşi Aişe ve Safvan’a iftira edenlerin dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? O vakit onlar dört şahit getiremediler, bu itibarla onlar, Allah katında ancak yalancı kimselerdir.*

14. *Ey müminler! Eğer dünya ve ahirette Allah’ın size lütfu ve merhameti olmasaydı, içine daldığınız bu iftira sebebiyle kesinlikle size büyük bir azap dokunurdu!*

15. *Ey müminler! Hani siz Peygamberin eşi Aişe ile Safvan’a yapılan iftirayı dilleriniz ile yayıyor, hakkında hiçbir bilginiz olmayan şeyleri ağızlarınız ile söylüyor ve bunu basit ve önemsiz bir şey sanıyordunuz. Hâlbuki bu iftira, Allah katında büyük bir günah ve suçtur.*

16. *Ey müminler! Siz Peygamberin eşi Aişe’ye ve Safvan’a yapılan iftirayı duyduğunuz zaman, “Bunu konuşmamız bize yakışmaz. Hâşâ bu büyük bir*

iftiradır” demeniz gerekmez miydi?

17. *Ey müminler!* Eğer müminler iseniz, bu tür yanlışlıklara bir daha ebedî olarak dönmeyesiniz diye Allah size öğüt veriyor.

18. Allah size ayetleri açıklıyor. Allah, her şeyi çok iyi bilen, hüküm ve hikmet sahibi, her işi, her emir ve yasağı çok hikmetli olandır.

19. Şüphesiz iman eden kimseler arasında hayâsızlık ve edepsizliğin yayılmasını arzu eden kimseler *var ya* onlar için dünya ve ahirette elem veren bir azap vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.

20. *Ey müminler!* Allah’ın size lütfu ve merhameti olmasaydı *haliniz nice olurdu?* Şüphesiz Allah, çok şefkatli ve çok merhametlidir.

21. Ey iman edenler! Şeytanın adımlarına uymayın. Kim şeytanın adımlarına uyarsa, *bilsin ki* şüphesiz şeytan her türlü edepsizlik ve çirkinliği, haram ve kötülüğü emreder. Allah’ın size lütfu ve merhameti olmasaydı sizden hiçbir kimse ebedî olarak temize çıkamazdı. Fakat Allah, dilediği kimseyi temize çıkarır. Allah *her sözü ve konuşulanı* işitendir, *her şeyi* çok iyi bilendir.

22. *Ey müminler!* İçinizden lütufkâr, yardımsever ve servet sahibi kimseler akrabaya, fakirlere ve Allah yolunda hicret edenlere artık bir şeyvermeyeceklerine yemin etmesinler. *Kusur işleyenleri* affetsinler ve hoş görsünler. Allah’ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz? Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.

23. İffetli, namuslu ve *kendilerine yapılan iftiradan* habersiz mümin kadınlara zina suçu isnat eden kimseler *var ya* onlar, dünya ve ahirette lanetlendiler ve onlar için *cehennemde* büyük bir ceza vardır.

24. *Kıyamet* günü iftiracıların dilleri, elleri ve ayakları yaptıkları *günahlar* ile ilgili aleyhlerine şahitlik eder.

25. Kıyamet günü Allah, iffetli ve namuslu kadınlara iftira edenlere hak ettikleri cezalarını tam olarak verir ve onlar, Allah’ın apaçık hak olduğunu bilirler.

26. Edepsiz kadınlar ve kötü sözler, edepsiz erkeklere, edepsiz erkekler de edepsiz kadınlara ve kötü sözlere layıktır. Edepli kadınlar ve iyi sözler ise, edepli erkeklere, edepli erkekler de edepli kadınlara ve iyi sözlere layıktır. Edepli ve iyi olan erkek ve kadınlar, iftiracıların söyledikleri şeylerden uzaktırlar. Onlar için bir

bağışlanma ve çok değerli bir rızık vardır.

27. Ey iman edenler! Kendinizi tanıtırız izin almadan ve ev sahiplerine selam vermeden kendi evlerinizden başka evlere girmeyin. Bu davranışınız, sizin için daha hayırlıdır. Umulur ki düşünür, anlar, öğüt alır ve uygularsınız.

28. Eğer başkasına ait evde *size izin verecek* kimseyi bulamazsanız, size izin verilinceye kadar başkalarının evine girmeyin. Eğer size, “dönün” denirse dönün. Dönmeniz sizin için daha iyi ve daha nezih bir davranıştır. Allah, yaptıklarınızı çok iyi bilendir.

29. İçinde kimsenin oturmadığı ve kendinize ait eşya bulunan evlere *izinsiz* girmenizde size günah yoktur. Allah, açıktan yaptıklarınızı da, gizli yaptıklarınızı da bilir.

30. Ey Peygamberim! Mümin erkeklere söyle: Gözlerinden biraz kıssınlar ve kendilerine nikâh düşen kadınlara şehvetle bakmasınlar, ırzlarını korusunlar ve zina etmesinler. Gözlerini kısımsınlar ve zinadan sakınmalarını, onlar için daha iyi ve daha nezih bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yaptıklarından haberdardır.

31. Ey Peygamberim! Mümin kadınlara söyle: Gözlerini biraz kıssınlar ve erkeklere *şehvetle* bakmasınlar, ırzlarını korusunlar, *zina etmesinler*. Ziyet yerlerinden görünen *yüzleri, bileklerine kadar elleri ve küçük topuklarına kadar ayakları hariç diğer* ziyet yerlerini açıp göstermesinler. Başörtülerini yakalarının ve göğüslerinin üzerine gelecek şekilde örtsünler. Ziyet yerlerini, eşleri veya babaları veya eşlerinin babaları veya oğulları veya eşlerinin oğulları veya erkek kardeşleri veya erkek kardeşlerinin oğulları veya kız kardeşlerinin oğulları veya Müslüman kadınlar veya sahip oldukları köleler veya erkekliği, cinsel gücü kalmamış hizmetçiler veya henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocukları hariç açıp *kimseye* göstermesinler. Gizledikleri ziyetleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar, *ziynetlerin teşhir etmesinler*. Ey müminler! Hepiniz *günahlarınıza* Allah’a tövbe edin ta ki kurtuluşa eresiniz!

32. Ey müminler! İçinizden bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden evliliğe elverişli olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah onları lütfu ve keremi ile zengin eder. Allah, lütfu ve nimeti bol olan, her şeyi çok iyi bilendir.

33. Evlenmeye güçleri yetmeyen kimseler, Allah kendilerini lütfu ve keremi ile zengin edinceye kadar iffetlerini korusunlar. Sahip olduğunuz köle ve cariyelerden

özgürlüğüne kavuşmak için sizinle yazılı bir sözleşme yapmak isteyen kimselere gelince eğer onlarda bir hayır görürseniz onlarla sözleşme yapın. Allah'ın size verdiği maldan onlara verin. Eğer iffetli yaşamak isterlerse dünya hayatının geçici menfaatlerini elde etmek için genç kızlarınızı fuhşa zorlamayın. Kim onları fuhşa zorlarsa *bilsin ki* şüphesiz Allah, onların fuhşa zorlanmasından sonra çok bağışlayandır, çok merhametli olandır.

34. *Ey müminler!* Andolsun, biz size *hakkı ve batılı, helâli ve haramı* açıklayıcı ayetler, sizden önce gelip geçen kimselerden bir misal ve Allah'a karşı gelmekten sakınan müminler için bir öğüt indirdik.

35. Allah, göklerin ve yerin nuru, *yaratıcısı, yöneticisi ve aydınlatıcısıdır*. O'nun nurunun, *kitap ve peygamberinin* misali, içinde lamba bulunan kandillik gibidir. Lamba bir cam şişe içindedir. Cam şişe, sanki inci gibi parlayan bir yıldızdır. *Lamba*, doğuya ve batıya ait olmayan mübarek bir zeytin ağacından yakılır. *Bu ağacın* yağı, ateş dokunmasa bile, neredeyse *etrafını* aydınlatır. Nur üstüne nurdur. Allah, dilediği kimseyi nuruna, *İslam'a* iletir. Allah insanlar için *işte böyle* misaller verir. Allah, her şeyi çok iyi bilendir.

36-37. Allah'ın, inşa ve imar edilmesini, maddî ve manevî kirlerden temizlenmesini, saygı gösterilmesini ve içlerinde adının anılmasını emrettiği mescitler *var ya*, buralarda hiçbir ticaretin, hiçbir alışverişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymadığı *mümin* erkekler *vardır*. *Onlar*, akşam sabah Allah'ı tespih ederler, kalplerin ve gözlerin dehşetle sarsılacağı kıyamet gününden korkarlar.

38. *Mümin erkekler ve mümin kadınlar, ibadetlerini, Allah, kendilerini yaptıklarının en güzeli ile ödüllendirsin ve lütfundan onlara daha fazlasını versin diye yaparlar*. Allah, dilediğine hesapsız olarak rızık verir.

39. İnkâr eden kimseler *var ya* onların amelleri susayan kimsenin, çöllerde *uzaktan* görüp su zannettiği serap gibidir. Su sandığı yere vardığı zaman *orada* hiçbir şey bulamaz. *Tıpkı bunun gibi kâfir, yaptığı iyi amellerin faydasını göreceğini zanneder, ancak ahirette amellerinin hiçbir faydasını bulamaz*, mahşer yerinde Allah'ı bulur. Allah, onun hesabını tam görür. Allah, hesabı çabuk görendir.

40. Veya *kâfirlerin amelleri*, dalga üstüne dalga ve dalgaların üstünde bulutlar bulunan derin bir denizdeki karanlıklar gibidir. Üst üste karanlıklar! *Bu*

karanlıklarda insan elini çıkarsa neredeyse onu göremez. Allah, kime nur vermez, *hidayet etmezse* onun hiçbir nuru, *hidayet rehberi* yoktur.

41. *Ey Peygamberim!* Göklerde ve yerde bulunan kimselerin ve havada kanatlarını açıp kapayarak sıra sıra uçan kuşların Allah'ı tesbih ettiklerini görmedin mi? Bilmedin mi? *Gör ve bil ki*, varlıkların hepsi duasını ve tesbihini bilmektedir. Allah, insanların ve diğer canlıların yaptıklarını çok iyi bilendir.

42. Göklerin ve yerin mülkü ve hükümlanlığı, Allah'ındır. Dönüş de ancak Allah'adır, *kıyamet kopunca ölümler diriltilecek ve hesap vermek üzere mahşer yerinde toplanacaklardır.*

43. *Ey Peygamberim!* Görmedin mi? Bilmedin mi? *Gör ve bil ki*, şüphesiz Allah, bulutları sevk ediyor, sonra aralarını birleştirip onları bir araya getiriyor, sonra onları üst üste yığıyor. Sen yağmurun bulutların arasından yağdığını görüyorsun. Allah, gökteki dağ *gibi bulutlardan* dolu yağıdırıyor ve onu dilediği kimseye isabet ettirip cezalandırıyor, dilediği kimseyi de ondan koruyor. Şimşegin parıltısı neredeyse gözleri alıyor, görmez hale getiriyor.

44. Allah, geceyi gündüze, gündüzü geceye çeviriyor. Şüphesiz bunda basiret sahipleri için kesinlikle *Allah'ın varlığına ve kudretine* bir ibret vardır.

45. Allah, her canlıyı sudan yarattı. Canlılardan bir kısmı karnı üzerinde yürür, bir kısmı iki ayak üzerinde yürür, bir kısmı dört ayak üzerinde yürür. Allah dilediğini yaratır. Çünkü Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.

46. Andolsun, biz *gerçekleri* açıklayıcı ayetler indirdik. Allah, dilediği kimseyi doğru yol *İslam'a* iletir.

47. *Münafıklar*, “Biz Allah'a ve peygambere iman ettik ve itaat ettik” diyorlar. Sonra onlardan bir grup, sözlerinin ardından *itaatten* yüz çeviriyor. Münafıklar, müminler değildir.

48. Aralarındaki anlaşmazlıklarla ilgili hüküm vermesi için Allah'a ve peygamberine çağırıldıkları zaman, münafıklardan bir grup hemen yüz çeviren kimselerdir.

49. Eğer verilen hüküm, lehlerine olursa Peygambere boyun eğerek gelirler.

50. Münafıkların kalplerinde bir hastalık mı var, yoksa şüphe mi ediyorlar?

Yoksa Allah ve Peygamberinin kendilerine karşı zulmedeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, münafıklar ancak zalim kimselerdir.

51. Aralarındaki *ihtilaflı konularda* hüküm vermesi için Allah’a ve Peygamberine çağrıldıkları zaman, müminlerin sözü ancak, “işittik ve itaat ettik” demeleridir. Ancak müminler, kurtuluşa eren kimselerdir.

52. Kim Allah’a ve Resulüne itaat eder, Allah’tan korkar ve *emir ve yasaklarına riayet ederek* O’na karşı gelmekten sakınırsa, işte ancak onlar, başarı elde eden ve kurtuluşa eren kimselerdir.

53. *Münafıklar*, eğer sen onlara emredersen, kesinlikle cihada çıkacaklarına var güçleriyle Allah’a yemin ederler. *Ey Peygamberim!* Onlara de ki: Yemin etmeyin, yapmanız gerekeni yapın, güzelce itaat edin. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberdar olandır.

54. *Ey Peygamberim! Münafıklara* de ki: Allah’a itaat edin ve peygambere itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz *bilin ki*, tebliğ görevinin sorumluluğu peygambere, itaat görevinin sorumluluğu ise size aittir. Eğer Peygambere itaat ederseniz, hidayete erer, doğru yolu bulursunuz. Peygambere düşen görev, *insanları iman ve itaate zorlamak değil*, sadece apaçık bir tebliğdir.

55. *Ey insanlar!* Allah, sizden iman eden ve salih ameller işleyen kimselere şu vaatte bulundu: *Andolsun* Allah önceki zamanlarda yaşayan müminleri egemen kıldığı gibi onları da yeryüzünde mutlaka egemen kılacak, onlar için razı olduğu dinleri *İslam’ı* yaşamaları için imkân verecek ve korkularının ardından onları mutlaka güvene kavuşturacaktır. *Çünkü onlar*, bana ibadet ediyorlar, bana hiçbir şeyi ortak koşmuyorlar ve ibadetlerini riya ile değil, ihlâsla yapıyorlar. Bundan sonra kimler nankörlük ederse, ancak onlar fasık kimselerdir.

56. *Ey müminler!* Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Peygambere itaat edin, ta ki siz merhamet edilesiniz.

57. *Ey Peygamberim!* Sen inkâr edenlerin, Allah’ı yeryüzünde aciz bırakacaklarını zannetme! Kâfirlerin *ahirette* gidip sığınacakları yer cehennemdir. Cehennem, gidilecek ne kötü yeridir!

58. *Ey iman edenler!* Ellerinizin altında bulunan köleleriniz, cariyeleriniz, hizmetçileriniz ve sizden henüz ergenlik çağına gelmemiş çocuklar, *odanıza girmek*

istedikleri zaman günde üç defa, sabah namazından önce, öğle vakti elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve yatsı namazından sonra sizden izin istesinler. *Bu üç vakit*, sizin avret yerlerinizi açabileceğiniz vakitlerdir. Bu üç vakitte izin aldıktan sonra odalarınıza izinsiz girmelerinde ne size, ne de ergenlik çağına gelmemiş çocuklar ile kölelerinize hiçbir günah yoktur. Çocuklarınız ve köleleriniz, etrafınızda dolaşan, yanınıza sıkça girip çıkan, birbirinizle iç içe olduğunuz kimselerdir. Allah, ayetleri size işte böyle açıklıyor. Allah çok iyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibi, her işi, her emir ve yasağı çok hikmetli olandır.

59. Çocuklarınız ergenlik çağına geldikleri zaman, odanıza girmek için kendilerinden öncekilerin izin istedikleri gibi izin istesinler. İşte böyle Allah, ayetlerini size açıklıyor. Allah, *her şeyi* çok iyi bilen, hüküm ve hikmet sahibi, her işi, her emir ve yasağı çok hikmetli olandır.

60. Evlenme ümidi kalmamış, *adetten kesilmiş, doğurganlıkları ve cinsel arzuları yok olmuş, çoğu zaman* evlerinde oturan *yaşlı* kadınların *dışarıya çıkarken* zinet yerlerini açmamak şartıyla *dış* elbiselerini giymemelerinde onlar için hiçbir günah yoktur. Bununla birlikte iffetli olmaları kendileri için daha hayırlıdır. Allah, her sözü çok iyi işitendir, her şeyi çok iyi bilendir.

61. *Dini sorumluluklar ile ilgili* görme engelliye güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya da güçlük yoktur. Kendi evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya anahtarlarına sahip olduğunuz evlerde veya dostlarınızın evlerinde yemek yemenizde sizin için bir sakınca yoktur. Sizin için birlikte veya ayrı ayrı yemek yemenizde hiçbir günah yoktur. Evlere girdiğiniz zaman kendinize *ve ailenize* Allah katından mübarek ve güzel bir selam ile selam verin. İşte Allah, *düşünesiniz* diye size ayetleri böyle açıklıyor.

62. Müminler, ancak Allah'a ve peygamberine iman eden ve bütün toplumu ilgilendiren bir iş için peygamberle birlikte bulunduğu zaman ondan izin almadan çekip gitmeyen kimselerdir. Şüphesiz senden izin isteyen kimseler *var ya*, işte onlar, Allah'a ve peygamberine iman eden kimselerdir. *Ey peygamberim!* Bu itibarla müminler, bazı özel işleri için senden izin istedikleri zaman, onlardan dilediğin kimseye izin ver ve onlar için Allah'tan bağış dile. Şüphesiz Allah çok

başılayandır, çok merhamet edendir.

63. *Ey müminler!* Peygamberin davetini ve onu çağırmaı, aranızda birbirinizin daveti ve çağırması gibi yapmayın. Sizden gizlice sıvışıp gidenleri Allah muhakkak biliyor. Peygamberin emrine muhalefet eden kimseler, başlarına bir belanın gelmesinden veya elem veren bir azaba uğramaktan sakınsınlar.

64. *Ey insanlar!* Bilesiniz ki, şüphesiz göklerdeki ve yerdeki her şey Allah'ındır. Allah, içinde bulunduğunuz *iman*, *inkâr* veya *nifak* durumunu muhakkak bilir ve kendisine döndürülecekleri kıyamet günü onlara *iyi* veya *kötü* yaptıklarını haber verir. Allah, her şeyi çok iyi bilendir.

2. BÖLÜM
NÛR SÛRESİNİN GÜNÜMÜZ TOPLUMUNA
VERDİĞİ MESAJLAR

NÛR SÛRESİNİN GÜNÜMÜZ TOPLUMUNA VERDİĞİ MESAJLAR

Nûr sûresinde, ağırlıklı olarak toplumsal yapının prototipi sayılan *aile* özelinde genel sosyal ve toplumsal konulara değinilmiş, birbirini destekleyen unsurlar olan evliliğin nezaheti ve toplumun nezaketi birlikte değerlendirilmiş, aşağıdaki mesajlar verilmiştir.

1. ALLAH'IN İSİM VE SIFATLARI İLE İLİĞİLİ MESAJLAR

Allah'ın isim ve sıfatları, Allah'ın zâtına nispet edilen anlam ve kavramlar olup Allah-u Teâlâ hakkında aşkınlık ve yücelik ifade eder. İnsanoğlunda saygı hissi uyandıran bu isim ve sıfatlar, dua ve zikirde kullanılarak ibadetin ve duanın kabulüne vesile olur. Kişinin kalbine sükûn ve huzur vererek kişiye ilâhî rahmet ve lütuf telkin eder. Aslında Allah'ın isimleri birer vasıf ve nitelikten ibaret olup zatı için alem olan tek bir isim vardır ki o da Allah lafzıdır.¹⁴

Yüce Yaratıcı'nın ism-i a'zamı olan Allah, yüce Rabbimizin özel ismi olup O'nun celal, cemal ve kemal sıfatlarının ifade ettiği mânâlarının tümünü kapsamaktadır. Allah-u Teâlâ'nın diğer isimleri Allah'ı tasvir eder.¹⁵

Bir varlığın özellik ve niteliklerini belirtmek mânâsında mastar olup “bir varlığın tanınmasını sağlayan hal ve nitelikler” anlamında olan sıfat kelimesi, terim olarak “Allah-u Teâlâ'nın insanlar tarafından bilinmesini sağlayan nitelikleri” veya “onun zatına nispet edilen mânâ ve mefhum” şeklinde tanımlanır.¹⁶

Allah'ın isim ve sıfatları, Allah'ı tanımada önemli bir role sahiptir. O'nu farklı yönlerden tanıtan sıfatlar Cenab-ı Allah'ın insanlar tarafından tanınmasını ve bilinmesini sağlarlar.¹⁷

Yüce Rabbimizi isim ve sıfatları ancak ayet ve hadislerden öğrenilir. İnsanoğlu Allah'ın kendisine vermiş olduğu akılla düşünerek, Allah'ın varlığı ve birliğinin sonsuz delillerini ve ayetlerini temaşa edebilir ve onun sıfatlarını anlayabilir. Ancak bu sıfatları tam olarak idrak edebilmesi için insanlara mukaddes

¹⁴ Karagöz, İsmail, *Allah'ın İsim ve Sıfatları Esmâ-i Hüsnâ*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, s. 15, 4. Baskı, Ankara, 2020.

¹⁵ Karagöz, İsmail, Karaman Fikret, Paçacı, İbrahim, Canbulat, Mehmet, Gelişgen, Ahmet, Ural, İbrahim, *Dinî Kavramalar Sözlüğü, Allah*, s.23, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015.

¹⁶ Çelebi, İlyas, *Sıfat*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 37/100-106, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012.

¹⁷ bk. Karagöz, *Esmâ-i Hüsnâ*, s. 72.

kitaplar ve Peygamberler gönderilmiştir. Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.)’in hadislerinde ve ona gönderilmiş olan Kur’ân’da bu sıfat ve fiiller tanıtılmıştır.

İnsan Allah-u Teâlâ’nın isim ve sıfatlarını bilirse onun yüceliğini, gücünün ve bilgisinin sonsuzluğunu kavrar. Yaratıcısını yakından tanır. Dünya hayatında yapmış olduğu her hareketinin Allah tarafından bilindiğini, görüldüğünü, işitildiğini öğrenir. Bu bilgi ona kul olduğunu, Cenab-ı Allah’ın azameti karşısında ne kadar aciz olduğunu hatırlatır. Böyle olunca da ahlâkı güzelleşir ve kendine Kur’ân ahlâkını kılavuz edinir.

1.3. Allah’ın Çok Merhametli Olması

Yüce Allah’ın bu ismi, sûrenin *فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ* “Şüphesiz Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.” anlamındaki 5. âyetinde geçmektedir.

Sözlükte, “acımak, şefkat göstermek” anlamına gelen *merhamet*, kelimesi; “acıma duygusu ve bu duygunun etkisiyle yapılan iyilik, lütuf” anlamlarına gelir.¹⁸ Allah’ın Rahmân isminin bir yansıması olan *merhamet*,¹⁹ bütün yaratılmış varlıklara yönelik ihsan ve lütfu ifade etmektedir. Bununla birlikte merhamet, insanlarda olan, onları hem kendi cinslerine hem de diğer canlıların sıkıntılarına karşı hassas olmaya ve yardım yapmaya götüren acıma duygusunu ifade etmektedir.

Rabbimizin merhametinin çokluğunu Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle ifade etmiştir: “Allah, rahmeti yüz parça yapmış, bunun doksan dokuzunu kendisinde tutmuş, bir parçasını yeryüzüne indirmiştir. Bu bir parça rahmet sebebiyle yaratıklar birbirlerine merhamet ediyorlar. O kadar ki hayvanlar, yavrularına zarar verir korkusuyla ayaklarını kaldırmaktadırlar.”²⁰ Yarattığı her şeye karşı merhameti bol olan Yüce Rabbimizin kullarının da merhameti ilke edinmesini gerekir.

Allah-u Teâlâ’nın mümin kullarının birbirlerine merhameti tavsiye etmelerini emrettiği üzere²¹ Peygamber Efendimiz (s.a.s.) de şu sözleri ile mü’minlere merhameti tavsiye etmiştir: “Allah, ancak merhametli olanlara rahmetini ihsan edecektir.”²² “Rahman merhamet edenlere merhamet eder.

¹⁸ Çağrı, Mustafa, *DİA, Merhamet*, 29/184-185, Ankara, 2004.

¹⁹ Komisyon, *Hadislerle İslam*, 3/ 89, 4. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2017.

²⁰ Müslim, Ebû’l-Hüseyn el-el-Haccac b. el-Kuşeyri *el-Camiu’s-Sahih*, Tevbe, 17, Çağrı Yayınları İstanbul, 1981; Buhârî, Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu’s-Sahih*, Edeb, 19, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

²¹ el-Beled, 90/17-18.

²² Buhârî, Cenâiz, 33.

Yeryüzündekilere merhamet edin (o zaman) göktekiler de size merhamet eder.”²³ “Allah merhamet etmeyene merhamet etmez.”²⁴ “Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimizin hakkını tanımayan bizden değildir (bizim sünnetimizi terk etmiştir).”²⁵

İnsanlar içinde merhamet duygusuna en belirgin bir şekilde sahip olan Hz. Muhammed (s.a.s.)’dir. O (s.a.s.)’nin en mükemmel özelliği, şefkat ve merhamet peygamberi olmasıdır.²⁶ Öyle ki Yüce Rabbimiz O (s.a.s.)’nu âlemlere rahmet olarak göndermiştir.²⁷

Allah’ın insanın içine koyduğu merhamet duygusunu bazı kullar yitirmiştir. Bu nedenle bazı insanlar diğerlerine nazaran daha az merhamet sahibidirler. İnsanlara merhameti var eden Allah’tır.²⁸ İçinde merhamet duygusu olmayan kişiler hakkında Peygamber Efendimiz (s.a.s.), “Merhamet ancak şakî insandan söküp alınır.” buyurmuştur.²⁹

Akra’ bin Hâbis (ö.33/653-54), Peygamberimiz (s.a.s.)’i torunlarından Hasan’ı öperken görmüş ve “benim on çocuğum var, onlardan hiçbirini öpmedim.” demiştir. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.): “Merhamet etmeyene merhamet edilmez.” buyurmuştur.³⁰

Hız. Aişe (ö. 58/678), anlatığına göre “Bazı bedeviler, Peygamber’e geldiler ve “siz çocuklarınızı öpüyor musunuz?” dediler. Peygamber (s.a.s.)’in; “Evet” demesi üzerine bedeviler “Vallahi biz çocuklarımızı öpmüyoruz.” dediler. Bunun üzerine Hız. Peygamber (s.a.s.): “Allah, sizden merhameti (içinizden) söküp aldı ise ben ne yapayım.” demiştir.³¹

²³ Ebû Dâvûd, Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre (Yezîd), *es-Sünen*, Edeb, 66, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

²⁴ Buhârî, Tevhid, 2.

²⁵ Ebû Dâvûd, Edeb, 66.

²⁶ et-Tevbe, 9/128.

²⁷ el-Enbiyâ, 21/107.

²⁸ er-Rûm, 30/21.

²⁹ Ebû Dâvûd, Edeb, 66.

³⁰ Müslim, Fedâil, 65.

³¹ Müslim, Fedâil, 64.

Müslümanların öncelikle anne-babaya,³² evlatlarına,³³ öksüzlere,³⁴ eşlerine,³⁵ hasta olanlara,³⁶ ihtiyaçlara,³⁷ engellilere,³⁸ tüm insanlara ve canlılara merhametli olması gerekir. Bununla birlikte inanan kimse, Allah'ın kendisine merhamet etmesini de O'ndan niyaz etmelidir.

Peygamberimiz Efendimiz (s.a.s.): “Allah'ım! Bizi bağışla, bize merhamet et, bizden razı ol, (ibadetlerimizi) kabul et. Bizi Cennetine koy, Cehennem'den koru ve bütün işlerimizi ıslah et.” diye dua etmiştir.³⁹

1.1. Allah'ın Lütuf Sahibi Olması

Bu hükmü, sûrenin *وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ* “Eğer Allah'ın size lütfu ve merhameti olmasaydı *haliniz nice olurdu?* Şüphesiz Allah, tövbeleri kabul eden, hüküm ve hikmet sahibi, her işi her emir ve yasağı çok hikmetli olandır.”⁴⁰ anlamındaki 10. âyeti ifade etmektedir.

Sözlükte Lütuf, “nazik ve merhametli davranmak, iyi muamele etmek” anlamında masdar, “iyilik etme, merhamet ve yardımda bulunma” anlamında isimdir.⁴¹ Dinî bir kavram olarak, Allah'ın kullarına olan yardımı, onları başarıya ulaştırması ve koruması anlamına gelir.⁴²

Allah'ın sıfatı olarak **latîf**; yarattıklarına yumuşak davranan, lütufkâr, merhametli, insanların bilmedikleri ve ummadıkları yerden ihsânda bulunan, kullarını öven, isyankâr davrandığında rızkindan kesmeyen, kullarının gücünün yetmediği bir şeyle onları mesul tutmayan, kullarının hak ettiklerinin ziyadesini veren, her şeyin en ince ayrıntısını, ince işleri, gizli sırları bilen, işleri çok hassas düzenleyen ve gözle görülmeyen demektir.⁴³

³² el-İsrâ, 17/23-24.

³³ Buhârî, Ezan, 65.

³⁴ Müslim, Zühd 42.

³⁵ er-Rûm, 30/21.

³⁶ Müslim, Selâm, 5.

³⁷Tirmizî, Ebû İsrâ Muhammed b. İsrâ b. Sevre Yezîd), *el-Câmi 'u 'ş-şahîh (es-Sünen)*, Birr, 15, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

³⁸ Buhârî, Merda, 4.

³⁹ İbn Mace, Dua, 2, II, 1261.

⁴⁰ Nûr, 24/10.

⁴¹ Çelebi, İlyas, DİA, *Lütuf*, 27/ 239-241, Ankara, 2003.

⁴² Canbulat, Mehmet, *Dini Kavramalar Sözlüğü, Lütuf*, s. 398.

⁴³ Karagöz, *Esmâ-i Hüsnâ*, s.226.

Yüce Allah'ın yarattıklarına karşı lütufkâr olması ile ilgili birçok âyet-i kerime bulunmaktadır.⁴⁴ Allah isyankâr veya itaatkâr bütün kullarına lütufta bulunmaktadır.⁴⁵

Allah'ın bu isminin kullarına olan mesajı, insanların da lütufkâr olmalarıdır. Güzel bir huy olarak insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde lütuf sahibi olduğunu bildiren birçok ayet vardır.⁴⁶

1.2. Allah'ın Çok Bağışlayan Olması

Yüce Allah'ın bu ismi, sûrenin *فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ* “Şüphesiz Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.” anlamındaki 5. âyetinde geçmektedir.

Sözlükte “örtmek, gizlemek, kirlenmekten korumak için bir şeyin üstünü örtmek”⁴⁷ anlamına gelen “**ğafûr**” ismi “ğâfir” kelimesinin mübalağalı hali olup, “çok affeden, çok bağışlayan”⁴⁸ demektir.

Kur'ân'da birçok âyette Allah'ın affediciliği ve mağfireti bildirilmekte, kulların da affedici olması istenmektedir.

Bağışlayıcı olmak, Kur'ân ahlâkının gerektirdiği bir fiildir. İslam dininde, suçu affedebilmek hem ahlâki bir davranışın⁴⁹ gereği sayılmış hem bütün faziletlerin temelini oluşturan takvâyâ en yakın meziyet⁵⁰ olarak görülmüştür.

Allah-u Teâlâ, “İnsanların kusurlarını bağışla, iyi ve güzel olan söz, fiil ve davranışları emret ve cahillerden yüz çevir.” buyurmaktadır.⁵¹

İslam dininde affetmenin değeri büyüktür. Bakara sûresinde, güzel bir söz ve bağışlamanın, peşinden incitme getiren bir sadakadan daha hayırlı olduğu bildirilmektedir.⁵²

Ahlâk abidesi olan Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'in en belirgin vasıflarından biri de affedici olması idi. Bu özelliği sayesinde en kritik koşullarda bile etrafındakilere her zaman yumuşak ve merhametle muamele etmiş, onları

⁴⁴ bk. Yûsuf, 12/100; Lokmân, 31/16; el-Mülk, 67/13-14; el-Hac, 22/23.

⁴⁵ eş-Şûrâ, 42/19.

⁴⁶ bk. el-Bakara, 2/237; Muhammed, 47/4.

⁴⁷ Topaloğlu, Bekir, *DİA, Ğafûr*, 13/286-287, İstanbul, 1996.

⁴⁸ Karagöz, *Esmâ-i Hüsnâ*, 335.

⁴⁹ eş-Şûrâ, 42/40.

⁵⁰ Çağrı, Mustafa, *DİA, Af*, 1/394-395, İstanbul, 1988.

⁵¹ el-A'râf, 7/199.

⁵² bk. el-Bakara, 2/263.

kolaylıkla affedebilmeyi başarmıştır. Eğer onlara karşı sert ve katı bir şekilde davransaydı çevresinde bulunanlar dağılıp giderlerdi.⁵³

Yüce Allah Kur’ân’da, kötülüğün en güzel davranışla savılmasını, affetmenin bir iyilik olduğunu bildirmektedir: “İyilik ile kötülük, bir olmaz. *Ey mümin! Sen kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Böyle yaparsan* seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir.”⁵⁴

İslam’ın dininde, insanlar hem Allah’tan hem de insanlardan af dilemeye ve affetmeye teşvik edilmiş, öfkeyi yutmak ve affetmek de takva ile ilişkilendirilmiştir.⁵⁵ Ayrıca bağışlayan ve uzlaşanların, ödüllendirileceği belirtilmiş,⁵⁶ müminlerin arasındaki tartışmaların, münakaşaların sonlandırılması istenmiştir.⁵⁷

Bağışlama mevzûsu, İslam toplumunda sosyolojik bakımdan da ehemmiyetli bir yere sahiptir. Toplumsal uyumun devamı ve insan ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi açısından, aile içerisinde, hısım ve akrabalarla olan münasebetlerde, uzak ve yakın sosyal çevrede, komşu ve iş arkadaşları arasındaki olumsuzlukların düzelmesinde ehemmiyetli bir ahlâk esasıdır.⁵⁸

1.4. Allah’ın Tövbeleri Kabul Etmesi

Yüce Allah’ın bu ismi, sûrenin *وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ* “Şüphesiz Allah, tövbeleri kabul eden, hüküm ve hikmet sahibi, her işi, her emir ve yasağı çok hikmetli olandır.” anlamındaki 10. âyetinde geçmektedir.

“**Tövb**e” kelimesinin asıl mânâsı dönmektir.⁵⁹ Çoğunlukla Allah’a dönmeyi ifade eden “tövb”, “günah ve hataların verdiği iç sancısı ve kötü huyları iyi huylarla değiştirmedir.”⁶⁰ Din ıstılahında “**tövb**e”, insanın işlediği günahına

⁵³ Âl-i İmrân, 3/159.

⁵⁴ Fussilet, 41/34.

⁵⁵ Âl-i İmrân, 3/134.

⁵⁶ eş-Şûrâ, 42/40.

⁵⁷ Nûr, 24/22.

⁵⁸ Karagöz, İsmail, *Allah Kelamı Kur’ân’ın Hedefi Örnek Müslüman Örnek Toplum*, s. 160,161, Kar Yayınları, Ankara, 2013.

⁵⁹ Karagöz, *Esmâ-i Hüsnâ*, 332.

⁶⁰ Gazâlî, Ebû Hamid Muhammed, *İhyâ-u Ulumi’-d-Din*, Tercüme Ahmet Serdaroğlu, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1974.

pişman olup onu bırakması ve Allah’a dönüp O’ndan, yaptığı kötülüğü ve işlediği günahı affedip bağışlamasını dilemesi demektir.⁶¹

Yüce Rabbimize iman etmenin bir gereği de Allah’a tövbe etmektir.⁶² Kişi tövbe ederek Allah’a hem itaat hem de ibadet etmiş olur. Yüce Kitabımız Kur’ân’da tövbe ile ilgili birçok âyet vardır.⁶³ Kişinin günahlarından dolayı tövbeyi terk etmesi zulüm,⁶⁴ her ne şekilde işlemiş olursa olsun gûnahtan tövbe etmesi de farz bir görevdir.

Tövbe, sadece kişinin Allah-u Teâlâ’ya olan vazife ve sorumluluklarındaki kusurlarını değil, bunun yanında kişisel ve sosyal hayatımızdaki iletişim kusurlarını da içine alır. Çünkü bu tür hatalar kul hakkına girdiği için insanlar birbirlerine karşı yapmış oldukları hatalardan mesuldürler. “**Kul hakkı**” ile ilgili günaha tövbe ederken, “**Allah hakkı**” ilgili tövbedeki şartlara ilave olarak hakkın hak sahibine verilmesi ve hak sahibi ile helâlleşilmesi gerekir. İnsan nasıl hatalarının affedilmesi için Allah’a tövbesini bildiriyorsa insanların da gönül alarak birbirlerinden özür dilemeleri ahlâkî açıdan lüzumlu bir harekettir. Ahlâki bir değer olarak özür dilemek, bireylerin birbirlerine karşı işlemiş olduğu kusurların telafi edilmesi, bozulan ilişkilerin düzeltilmesi, toplumun ve bireylerin arasında barış, huzur ve güven içinde yaşaması açısından önemli bir yere sahiptir.

1.5. Allah’ın Âlim Olması

Yüce Allah’ın bu ismi, sûrenin **وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ** “Allah her şeyi çok iyi bilen, hüküm ve hikmet sahibi, her işi, her emir ve yasağı çok hikmetli olandır.” anlamındaki 18. ayetinde geçmektedir.

“**Âlim**”, “**âlim**” isminin mübalağalı şeklidir. Bu isim, Kur’ân-ı Kerim’de 153 kez, Nûr sûresinde ise 10 kez geçmektedir. Bu isimlerden dördü tek isim olarak gelmiş, ikisinde Allah’ın kullarının amellerini bilmesi⁶⁵ hatırlatılmış, ikisinde ise “Allah, her şeyi hakkıyla bildiğine”⁶⁶ vurgu yapılmıştır.

⁶¹ Kılıç, Sadık, *Kur’ân’da Günah Kavramı*, s. 376, Hibaş Yayınevi, Konya, 1984.

⁶² Karagöz, İsmail, *İnsanın Allah’a Peygambere ve Kur’ân’a Karşı Görevleri*, s.131, Kar Yayınları, Ankara, 2020.

⁶³ bk. Nûr, 24/31; et-Tahrîm, 66/8; el-Bakara, 2/37; Tâhâ, 20/82; el-Kasas, 28/67.

⁶⁴ el-Hucurât. 49/11.

⁶⁵ Nûr, 24/28; Nûr, 24/41.

⁶⁶ Nûr, 24/35; Nûr, 24/64.

Nûr sûresinde Allah'ın “alîm” ismi, 3 defa ”*hakîm*” ismiyle, iki defa “*semi*” ismiyle, bir defa da “*vâsi*” ismiyle birlikte geçmiştir.

“Alim”, yüce Allah’ın en güzel isimlerinden birisidir. “İşaretlemek, üst dudağı yarılmak, anlamak, tanımak hakikatini idrak etmek” mânâsındaki *a-l-m* kökünden türeyen âlim; “bilen, anlayan, tanıyan” demektir.⁶⁷

Allah’ın bu ismi, zaman ve mekân kaydı olmaksızın geçmiş-gelecek, uzak-yakın, gizli-aşikâr, büyük-küçük her şeyi bildiğini ifade eder. Allah-u Teâlâ, dünya ve ahirette her şeyi bilir. O’nun bilgisi dışında kalan hiçbir şey yoktur.

Allah’ın bilgisine konu olan şeyler Kur’ân’da “âlim” kelimesinin geçtiği âyetlerde zikredilmiştir.⁶⁸ Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz; “zalimleri,⁶⁹ bozguncuları,⁷⁰ müttakîleri,⁷¹ göğüslerin içinde olanları,⁷² insanların yaptıkları amelleri⁷³ ve hayırları,⁷⁴ göklerde ve yerde olanları ve söylenen sözleri,⁷⁵ kalplerde olanları⁷⁶ kısaca “O, herşeyi bilir.”⁷⁷ “Bir şeyi açığa vursanız da gizleseniz de (fark etmez), çünkü Allah her şeyi çok iyi bilir.”⁷⁸

“*Alim*” ismi, insanların niteliği olarak da kullanılmıştır.⁷⁹ Ancak yüce Allah’ın ilmi yarattıklarının ilmine asla benzemez, değişikliğe maruz kalmaz, artmaz ve eksilmez. Allah küllîleri bildiği gibi cüz’îleri de bilir. İlminin cüziyyata olan taalluku, onun değişen cüziyyatla birlikte değiştiğini göstermez. Çünkü O, değişmekte olan şeylerin değişeceğini de önceden bilir.⁸⁰

⁶⁷ Karagöz, *Dini Kavramalar Sözlüğü, Alim*, s. 21.

⁶⁸ Karagöz, *Esmâ-i Hüsnâ*, s.222.

⁶⁹ el-Bakara, 2/95.

⁷⁰ Âl-i İmrân, 3/63.

⁷¹ Âl-i İmrân, 3/115.

⁷² Âl-i İmrân, 3/154.

⁷³ el-Bakara, 2/283.

⁷⁴ el-Bakara, 2/273.

⁷⁵ el-Mâide, 5/97; el-Enbiyâ, 21/4.

⁷⁶ el-Ahzâb, 33/51.

⁷⁷ el-Bakara, 2/29.

⁷⁸ el-Ahzâb, 33/54.

⁷⁹ el-A‘râf, 7/109; bk. Yûsuf, 12/50; el-Hicr, 15/53; eş-Şuarâ, 26/34; ez-Zâriyât, 51/28.

⁸⁰ Arca, Abdullah, *Fahreddin Razi’ye göre Allah’ın Sıfatları*, s. 53, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Diyarbakır: 2017.

“Ey Peygamberim! Görmedin mi? Bilmedin mi? *Gör ve bil ki* şüphesiz Allah, göklerdeki bütün varlıkları ve yerdeki bütün varlıkları bilir.”⁸¹ “Şüphesiz Allah, her şeyi çok iyi bilendir.”⁸² “Yaratan Allah, yarattıklarını bilmez mi? *Elbette bilir.* O, çok lütufkâr ve en gizli şeyleri dahi bilen ve her şeyden hakkıyla haberdar olandır.”⁸³ âyetleri Allah’ın her şeyi bildiğini, kâinatta hiçbir şeyin O’ndan gizli kalmadığını göstermektedir.

Kur’ân’daki yaygın kullanımı içerisinde alîm isminin hangi isimlerle beraber kullanıldığı da önem arz eder. Alîm ismi 36 kez hakîm ismiyle birlikte gelmektedir. Bu hal ilahî bilgi ile hikmetin yakın bir bağlantı içerisinde olduğunu gösterir. Hikmet hem davranışlarda hem de bilgi ve hükümde sağlamlık ve isabet demektir. Davranışların ve hükümlerin isabet ve sağlamlığının ilimle olan ilgisi ise açıktır.

Allah-u Teâlâ’nın her şeyi bilâistisna biliyor olması sırât-ı müstakimde olanlar için başlarına gelen musibetlerde teselli edici iken, zalimler, azgınlar ve günahkârlar için bir tehdittir. Kişi Allah’ın alîm olduğunu bildiği zaman O’ndan hiçbir şey saklayamayacağını da bilir ve O’ndan gelen bilgiye sırtını dönemez.

İnsanların da Allah’ın alîm isminin bir tecellisi olarak Allah, Kur’ân, kâinat görev ve sorumluluklarla ilgili bilgi sahibi olması gerekir.

1.6. Allah’ın Her Şeyi İşitmesi

Yüce Allah’ın bu ismi, sûrenin *وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ* “Allah her sözü ve konuşulanı işitendir, her şeyi çok iyi bilendir.” anlamındaki 21. ayetinde geçmektedir.

Sözlükte “duymak, işitmek, anlamak, bir dileği kabul etmek, duyurmak” anlamlarındaki sem‘ kökünden türemiş olan semî‘, “işiten” anlamına gelir.⁸⁴

Semî’, Allah-u Teâlâ’nın sıfatı olarak sözlerin gizlisini de açığını da işiten demektir. YüceAllah, insanların fısıltılarına kadar kötü veya iyi her sözünü işitir ve gereğini yapar, edilen dua ve niyazları duyar ve icabet eder.⁸⁵

Allah’ın semî’ ismi, Kur’ân’da bir yerde insanların sıfatı olarak kullanılmıştır.⁸⁶ Allah-u Teâlâ’da işitir insanlar da işitir. İnsana işitme yeteneğini

⁸¹ el-Mücâdele, 58/7.

⁸² el-Enfâl, 8/75.

⁸³ el-Mülk, 67/14.

⁸⁴ Topaloğlu, Bekir, *DİA, Semi*, 36/492, İstanbul, 2009.

⁸⁵ Karagöz, *Esmâ-i Hüsnâ*, s.229.

⁸⁶ Hûd, 11/24.

veren de yüce Allah'tır. Fakat Allah'ın işitmesi sınırsız ve vasıtasızdır. İnsanlar kısık ve gizli olan sesleri işitemez, ancak kulak aracılığıyla yalnızca belli frekansta olan sesleri işitebilir. Ama yüce Allah hepsini işitir.⁸⁷

Kur'ân'da semî'den sonra alîm isminin kullanılması Cenab-ı Allah'ın işittiği şeylerin mahiyetini çok iyi bildiğini ve bunların içyüzüne hakkıyla vâkıf olduğunu işaret eder.⁸⁸

Görme ile işitme duyularının bilgi sağladığı hiç şüphesiz doğrudur. Ancak bir şeyin duyularak ve görülerek bilinmesi insanın psikolojisi açısından bunlar olmadan bilinmesinden çok daha etkileyici ve önemlidir. Bu nedenle semî' ismi bütünüyle insanın hal ve davranışlarına yön vermeyi hedeflemektedir.⁸⁹

1.7.Allah'ın Hüküm ve Hikmet Sahibi Olması

Yüce Allah'ın bu ismi, sûrenin **وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ** "Allah her şeyi çok iyi bilen, hüküm ve hikmet sahibi, her işi, her emir ve yasağı çok hikmetli olandır." anlamındaki 21. ayetinde geçmektedir. Ayrıca sûrenin 10, 58 ve 59. âyetleri de bu mânâyı ifade etmektedir.

Allah'ın güzel isimlerinden biri olan, hükmetmek, hâkim olmak, hikmetli olmak, yönetmek, men etmek, dönmek ve sağlam yapmak anlamındaki "h-k-m" kökünden türeyen **hakîm**,⁹⁰ hükm masdarından sıfat olup "hüküm ve hikmet sahibi" demektir.⁹¹

Hikmet Allah için kullanıldığında "eşyayı bilmek ve onu en sağlam ve kusursuz biçimde yaratmak" anlamında olup, insan için kullanıldığında "mevcûdatı bilip hayırlar işlemek" mânâsına gelmektedir.⁹²

Ayrıca hikmetin özü, neyin doğru neyin yanlış olduğunu anlamaya yarayan derin ve yararlı bilgi, ilim ve akıl ile doğruyu bulmadır.⁹³ "Allah hikmeti, dilediğine

⁸⁷ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü, Sâmî*, s. 577.

⁸⁸ Yurdagür, Metin, *DİA, Sem*, 36/452-453, İstanbul, 2009.

⁸⁹ Topaloğlu, *DİA, Semi*, 36/492.

⁹⁰ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü, Hâkim*, s. 217.

⁹¹ Topaloğlu, Bekir, *DİA, Hakîm*, 15/181-182, İstanbul, 1997.

⁹² Kutluer, İlhan, *Hikmet, DİA*, 17/503-511, İstanbul, 1998.

⁹³ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü, Hikmet*, s. 257.

verir. Kime hikmet verilmişse, şüphesiz ona çokça hayır verilmiş demektir. Bunu ancak akıl sahipleri anlar.”⁹⁴ buyrularak hikmet sahipleri övülmüştür.

Hz. Peygamber (s.a.s.) de yararlı bilgi istemeyi tavsiye etmiş bizzat kendisi de Allah’tan hikmet istemiş⁹⁵ ve “Hikmet müminin yitiğidir, onu nerede bulursa alır.” buyurmuştur.⁹⁶

Anlaşılabacağı üzere hikmet, kişiyi iyi ve güzel ameller işlemeye götüren, kişinin ahlâkının olgunlaşmasına yardımcı olan, faydalı ilim ve anlayış demektir.

İnsanlar, taraflar arasında herhangi ihtilafı konuları çözümleyip hüküm ve karar verebilir. Yalnız onların verdiği bu hüküm ve kararlarda yanılma ihtimali vardır. Ancak Yüce Allah’ın hükmünde asla hata, yanılma ve zulüm yoktur.⁹⁷

Allah-u Teâlâ asla abes bir iş işlemez. O’nun yaptığı her emir ve yasakta, her işinde ve hükmünde sayısız hikmetler vardır.

1.8. Allah’ın Dilediğini Temize Çıkarması

Bu hükmü, sûrenin *وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ* “Allah’ın size lütfu ve merhameti olmasaydı sizden hiçbir kimse ebedî olarak temize çıkamazdı. Fakat Allah, dilediği kimseyi temize çıkarır.”⁹⁸ anlamındaki 21. âyetinin üçüncü cümlesi ifade etmektedir.

يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ “Allah dilediğini temize çıkarır” ve *مَا زَكَا* “Temize çıkamaz” mânâsına gelmektedir. “Temize çıkmak”, isyan ve inkârdan, nifak ve şirkten kurtulmaktır. “Temize çıkarmak” ise insana iman ve itaati nasip etmektir. Kişi ancak iman etmek sûretiyle inkâr, şirk ve nifaktan, tövbe etmek sûretiyle de günahlardan kurtulabilir. Bu durum Allah-u Teâlâ’nın kullarına bir lütfudur.

“Allah’ın size lütfu ve merhameti olmasaydı sizden hiçbir kimse ebedî olarak temize çıkamazdı. Fakat Allah, dilediği kimseyi temize çıkarır.”⁹⁹ cümlesi, şu âyetlerin belirtmek istediği mânâyı ifade etmektedir:

⁹⁴ el- Bakara, 2/269.

⁹⁵ Komisyon, *Kur’ân Yolu Tefsiri*, 1/423-425.

⁹⁶ Tirmizi, *İlim*, 19.

⁹⁷ Karagöz, *Esmâ-i Hüsnâ*, s.243.

⁹⁸ Nûr, 24/21.

⁹⁹ Nûr, 24/21

“Ey Peygamberim! Sana iyilik ve nimetten ne ulaşırsa *bu*, Allah'tandır, Allah'ın lütfu iledir. Sana kötülük ve musibetten ne ulaşırsa *bu da* kendindendir, kendi hata ve kusurların sebebiyledir.”¹⁰⁰

“Ey müminler! Başınıza her ne musibet gelirse kendi elleriniz ile yaptıklarınız *hatalı işler ve günahlar* sebebiyledir. Allah, yine de *günah ve hataların* çoğunu affediyor *da musibetler vermiyor*.”¹⁰¹

“Eğer Allah, insanları zulümleri sebebiyle hemen cezalandırırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat Allah, onları takdir edilmiş belli bir zamânâ kadar erteler.”¹⁰²

1.9. Allah'ın Kullarına Karşı Şefkatli Olması

Bu hükmü, sûrenin رُفِّعَ رُؤْفَ اللَّهِ “Şüphesiz Allah çok şefkatli ve çok merhametlidir.”¹⁰³ anlamındaki 20. âyetinin ikinci cümlesi ifade etmektedir.

Raûf kelimesi, acımak ve esirgemek, şefkat ve merhamet etmek mânâsına gelen “r-e-f” kökünden türeyen “râif” kelimesinin mübalağalı şekli olup lügatta, çok merhametli, çok şefkatli, çok acıyan, esirgeyen demektir.¹⁰⁴

Dil âlimleri anlamca rahmet kelimesine en yakın bir kelime olan re’fetin, rahmetten daha güçlü bir şefkat duygusunu ifade ettiğini belirtir. Rahmet, “kişinin hoşlanmasa bile başkasına iyilik yapması” mânâsına da geldiği halde re’fet, gönülden kopan bir arzuyla şefkat gösterme içeriğine sahiptir.¹⁰⁵

Raûf, Allah-u Teâlâ’nın sıfatı olarak çok şefkatli, çok yumuşak, çok hoşgörülü demektir.¹⁰⁶ Kur’ân-ı Kerim’de 10 âyette çoğunlukla râhim sıfatıyla birlikte kullanılmıştır.

Yüce Allah’ın şefkati, inanan ve inanmayan, itâatkâr veya âsi olan tüm kulları kuşatır. Allah’ın kullarının ibadetlerini, îmânını zâyi etmemesi,¹⁰⁷ Allah’ın rızasını

¹⁰⁰ en-Nisâ, 4/79.

¹⁰¹ eş-Şûrâ, 42/30.

¹⁰² en-Nahl, 16/61; bk. Fâtır, 35/45.

¹⁰³ Nûr, 24/20.

¹⁰⁴ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, *Raûf*, s.545.

¹⁰⁵ Topaloğlu, Bekir, *DİA, Raûf*, 34/468, İstanbul, 2007.

¹⁰⁶ Karagöz, *Esma-i Hüsnâ*, s. 339.

¹⁰⁷ el-Bakara, 2/143.

kazanmak için çalışanlara sevap vermesi,¹⁰⁸ müminlerin kalplerinin kinden arındırılması,¹⁰⁹ tövbeleri kabul etmesi,¹¹⁰ azabından sakındırması,¹¹¹ nimet vermesi,¹¹² insanların karanlıklardan aydınlığa çıkarılması,¹¹³ Cenab-ı Hakk'ın Raûf isminin tecellîleri arasındadır.

Kur'ân'da raûf isminin geçtiği on bir âyetin birinde¹¹⁴ bu kelime Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'e izâfe edilmektedir.

1.10. Allah'ın Kullarının Yaptıklarından Haberdar Olması

Bu hükmü, sûrenin *إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ* “Şüphesiz Allah, onların yaptıklarından haberdardır.”¹¹⁵ anlamındaki 30. âyetinin son cümlesi ifade etmektedir.

“**Habîr**,” Yüce Allah'ın en güzel isimlerinden olup sûrede 2 defa zikredilmektedir. Bir şeyi bilmek, denemek, tecrübe etmek, yeri sürmek, imtihan etmek mânâsındaki “h-b-r” kökünden türemiştir.¹¹⁶

Sözlükte “bir şeyin iç yüzünden haberdar olmak, bir nesneyi gereğince bilmek için yoklayıp sınamak,” mânâsına gelen “hubr”masdarından sıfat olup “bilen, bir nesnenin mahiyetine ve iç yüzüne vâkıf olan” demektir.¹¹⁷

Allah'ın sıfatı olarak **habîr**, “gizli ve açık hiçbir şey kendisinden gizli olmayan, her şeyden haberdar olan, bütün sırları, işlerin iç yüzünü bilen, haber veren” demektir.¹¹⁸

Yüce Rabbimiz kullarının iyi-kötü, hayır-şer, gizli-aşikâr bütün yaptıklarından haberdar olur: “O kullarının her halini haber almış/bilmiştir.”¹¹⁹ “Kullarının günahlarını haber alıcı, görücü olarak Rabbin yeter.”¹²⁰ “O kullarının

¹⁰⁸ el-Bakara, 2/207.

¹⁰⁹ el-Haşr, 59/10.

¹¹⁰ et-Tevbe, 9/117.

¹¹¹ Âl-i İmrân 3/30.

¹¹² bk. en-Nahl, 16/5-8; el-el-Hac, 22/65; Nûr, 24/20.

¹¹³ el-Hadîd; 57/9.

¹¹⁴ et-Tevbe, 9/128.

¹¹⁵ Nûr, 24/30.

¹¹⁶ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, “Habîr” s. 208.

¹¹⁷ Topaloğlu, Bekir, *DİA, Habîr*, 14/378, İstanbul, 1996.

¹¹⁸ Karagöz, *Esmâ-i Hüsnâ*, s.227.

¹¹⁹ el-Âdiyât, 100/11.

¹²⁰ el-İsrâ, 17/17.

her halini haber alandır/bilendir.”¹²¹ “Gerçekten Allah yaptıklarımızdan haber almaktadır.”¹²²

Ayrıca habîr isminde bilme, O’na göre ödüllendirme ve cezalandırma vardır.¹²³

1.11. Allah’ın Dilediğini Hesapsız Olarak Rızıklandırması

Bu hükmü, sûrenin *وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ* “Allah, dilediğine hesapsız olarak rızık verir.”¹²⁴ anlamındaki 38. âyetinin son cümlesi ifade etmektedir.

Sözlükte, “bağış; pay ve nasip”¹²⁵ anlamlara gelen rızık kelimesi, terim olarak Allah’nın canlılara yeme-içme ve diğer başka hususlarda yararlanmak üzere vermiş olduğu her şeyi ifade eder.¹²⁶

İnsanoğlunun yaşamını sürdürebilmesi için yedikleri ve içtikleri her şey yüce Kitabımızda “rızık” olarak zikredilmektedir.¹²⁷ Yüce Rabbimizin kullarına olan nimetleri sayılamayacak kadar çoktur.¹²⁸ Kur’ân-ı Kerim’de rızık olarak verilen nimetler yaşamın vazgeçilemez faktörü olan su ve gıdalardan ibaret addedilmemiş, özellikle hidâyet, din ve nübüvvet başta olmak üzere Cenab-ı Hakk’ın mânevî lutufları da rızık olarak ifade edilmiştir.¹²⁹

Hiç şüphesiz Allah, her kulunu rızık ile beraber yaratmıştır. Fakat kulun, Allah-u Teâlâ’nın vermiş olduğu bu rızıkından yararlanabilmesi için çalışması gerekmektedir. Çünkü insan için ancak çalıştığının karşılığı vardır.¹³⁰

Rızıkın pis ve temiz,¹³¹ haram ve helâl olanı vardır. İnsanoğlunun rızıkını meşru ve helâl bir şekilde elde etmesi emredilmiştir: “Ey insanlar! Yeryüzündeki

¹²¹ eş-Şûrâ, 42/27.

¹²² Nûr, 24/34.

¹²³ bk. el-Mücâdele, 58 /11; el-Münâfikûn, 63/11; el-İsrâ, 17/17.

¹²⁴ Nûr, 24/38.

¹²⁵ Karaman, Fikret, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, “Rızık” s. 553.

¹²⁶ Gölcük, Şerafettin, *DİA, Rızık*, 35/73-74, İstanbul, 2008.

¹²⁷ bk. el-Bakara, 2/57; el-En’âm, 6/142; el-Mâide, 5/88; en-Nahl, 16/11; el-A’râf, 7/160; Tâhâ, 20/81; el-Mülk, 67/15; Sebe’, 34/15.

¹²⁸ bk. İbrahim, 14/34.

¹²⁹ bk. el-Bakara, 2/3; Âl-i İmrân 3/169; Hûd 11/88; Meryem 19/62.

¹³⁰ bk. en-Necm, 53/39.

¹³¹ bk. el-A’râf, 7/157.

şeylerin helâl ve temiz olanlarından yiyin.”¹³² “Allah’ın size rızık olarak verdiklerinden helâl, iyi ve temiz olarak yiyin.”¹³³ “Ey müminler! Size verdiğimiz rızıkların iyi ve temiz olanlarından yiyin.”¹³⁴

Bütün canlıların rızkını veren Allah-u Teâlâ olduğu gibi¹³⁵ insanlara mal ve mülk vererek zengin yapan da yüce Allah’tır. Allah istemediği müddetçe insan ne kadar çok çalışırsa çalışsın zengin olamaz. Allah-u Teâlâ’nın her işi hikmetli olduğu için Müslüman ve kâfir ayrımı yapmadan¹³⁶ dilediğini hesapsız zengin eder. Kimilerine az verir, kimilerine de çok vererek zengin olmasını sağlar. Bu konuyu ifade eden birçok âyet bulunmaktadır.¹³⁷

Toplumların fakire de zengine de ihtiyacı vardır. Eğer herkes zengin olsaydı yapılması gereken işleri yapan kimse olmazdı. Bu gerçeği Cenab-ı Allah Kur’ân’da bize bildirmektedir. “Dünya hayatında insanların rızıklarını aralarında biz paylaştırdık, birbirlerine iş gördürmeleri için, kimini kimine, derece derece üstün kıldık.”¹³⁸

Öte yandan yüce Kitabımızda başka kişilerin rızkına göz dikilmesi men edilmekte,¹³⁹ Cenab-ı Allah’ın, buyruğuna göre hareket eden kişileri hiç beklemediği bir yerden rızıklandıracağı¹⁴⁰ ve insanoğlunun sahip oldukları her şeyin sonunda tükenip biteceği, Allah-u Teâlâ katında bulunanlarınsa sonsuz olduğu vurgulanmaktadır.¹⁴¹

1.12. Allah’ın Hayâsızlık ve Edepsizliğin Toplumda Yayılmasını İstememesi

Bu hükmü, sûrenin **إِنَّ الَّذِينَ يُجِبُونَ أَنْ تَتَّبِعَ الْفَاحِشَةَ فِي الدِّينِ أَمْثُوا لَهُمْ عَذَابُ الْيَمِّ فِي الدُّنْيَا** Bu hükmü, sūrenin **إِنَّ الَّذِينَ يُجِبُونَ أَنْ تَتَّبِعَ الْفَاحِشَةَ فِي الدِّينِ أَمْثُوا لَهُمْ عَذَابُ الْيَمِّ فِي الدُّنْيَا** “Şüphesiz iman eden kimseler arasında hayâsızlık ve edepsizliğin

¹³² el-Bakara, 2/168.

¹³³ el-Mâide, 5/88; en-Nahl, 16/114.

¹³⁴ el-Bakara, 2/172.

¹³⁵ bk.Hûd 11/6; el-Ankebût 29/60.

¹³⁶ bk.ez-Zuhuf, 43/33-35.

¹³⁷ bk. el-Ankebût, 29/62; Ra’d, 13/26; el-Kasas; 28/82; el-İsrâ, 17/30.

¹³⁸ ez-Zuhuf, 43/32.

¹³⁹ bk.Tâhâ 20/131.

¹⁴⁰ bk. et-Talâk 65/3.

¹⁴¹ bk. en-Nahl 16/96.

yayılmasını arzu eden kimseler *var ya* onlar için dünya ve ahirette elem veren bir azap vardır.”¹⁴² anlamındaki 19. âyetinin birinci cümlesi ifade etmektedir.

Allah’ın bir şeyden hoşlanmaması, o şeyi yasak ettiğini ifade eder.

Sûrenin bu âyetinde “ifk” hadisesi anlatıldıktan sonra toplumda zina ve iftira suçu ile hâya, edep ve ahlâksız söz ve fiillerin etrafa yayılmasına cür’et eden, bunların dedikodusunu yapmayı normal bir olaymış gibi karşılayan kişilerin cezaya müstehak olduğu bildirilmektedir.

Âyette geçen “*fâhişe*” kelimesi zina iftirasında bulunmayı ve bunun propagandasını yapmayı ifade etmektedir. Bununla birlikte fuhuş ve fâhişe kelimeleri edep ve ahlâk dışı davranışları da içermektedir.¹⁴³

Lugatta, “çirkin ve aşırı olmak”¹⁴⁴ anlamına gelen *fuhuş*, İslâmî literatürde, kelimenin lugat mânâsıyla da bağlantılı olarak “aşırı derecede çirkin söz ve davranış, büyük günah, edep ve ahlâka aykırı olup dinen yasaklanan her türlü kötülük ve çirkinlik”¹⁴⁵ mânâsında kullanılır.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.), hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur:

“Fuhuştan sakının, Çünkü Allah, fuhuşu, her türlü çirkin söz, fiil ve davranışları ve fuhuş sahiplerini ve tefahhuşu bir şeyi kötülemeyi ve çirkin görmeyi sevmez.”¹⁴⁶

“Mümin, söz ve davranışlarıyla insanları kırıncı, onları yaralayıcı, onlara lânet edici, fahiş, kaba ve çirkin davranışlı ve ağzı bozuk olamaz.”¹⁴⁷

“Allah kaba davranışlı ve ağzı bozuk insanlara buğz eder.”¹⁴⁸

Cinselliği çağrıştıran şehvet içerikli söz ve fiiller, hayâ ve edep ile doğrudan alâkalıdır. Dinimiz güzel ahlâk ve fazilet dini olduğu için ahlâka çok büyük değer vermiş ve ahlâkî emir ve kurallara uymayı da dinin temel esaslarından saymıştır.

¹⁴² Nûr, 24/19.

¹⁴³ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/98.

¹⁴⁴ Canbulat, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, *Fahşâ*, s. 168.

¹⁴⁵ Bozkurt, *DİA*, *Fuhuş*, 13/211-214.

¹⁴⁶ Ebû Dâvûd, *Libas*, 28; Müslim, *Selâm*, 11.

¹⁴⁷ Tirmizi, *Birr*, 48.

¹⁴⁸ Tirmizi, *Birr*, 62.

Resûl-i Ekrem Efendimiz (s.a.s.): “Her dinin bir ahlâkı vardır. İslam ahlâkının özü de hayâdır.”¹⁴⁹ buyurmuştur.

Hayâ kelimesi sözlükte çekinme, utanma, edep, âr, iffet, namus, Allah korkusuyla günahı kaçınma gibi mânâlara gelmektedir.¹⁵⁰ Bir ahlâk terimi olarak, nefsin çirkin ve kötü davranışlarından rahatsız olup onları terk etmesi,¹⁵¹ kötü bir işin yapılmasından veya iyi bir işin terk edilmesinden dolayı kişinin yüzünü kızartan sıkıntı hâli¹⁵² gibi değişik mânâlarda tanımlanmaktadır.

Arapça’da “onur kırıcı tutum ve davranış, kınama, yerme” mânâlarına gelen **âr** kelimesi de Türkçe’de genellikle hayânın eş anlamlısı olarak kullanılmaktadır.¹⁵³

Sahabesine hayâlî olmayı teşvik eden Peygamber Efendimiz (s.a.s.) kendisi de hâl ve hareketleriyle ümmetine en güzel hayâ timsali olmuştur. Hayâ, utanma duygusudur. Hayâ kişinin inancının gereği, edebe ve ahlâka aykırı düşen, Allah’ın emirlerine karşı hal, hareket ve kötü ifadeler, davranışlar karşısında yüzünün kızarması, utanması ve bu durumdan hoşlanmayıp üzülmesidir.

“İman, yetmiş küsur parçadır. Hayâ da imandan bir parçadır.”¹⁵⁴ buyuran Allah Rasûlü (s.a.s.), hayâ ile imanın birbirine bağlı olduğunu ifade etmiş ve hayâyı imanın bir cüzü olarak nitelendirmiştir. Zira iman, netice de Allah’ın yasaklarından kaçınıp ve emirlerine uymak şeklinde dışa yansır. Bir defasında aşırı utangaç davranmasından dolayı kardeşine nasihat veren birini gören Peygamber Efendimiz (s.a.s.), “Bırak onu, çünkü hayâ, imandandır.”¹⁵⁵ buyurmuştur.

İnsanlardan utanıp, onların tepkilerinden çekinerek onların hoşuna gitmeyen söz ve eylemleri yaparken huzursuz olan insanın Allah’a karşı da hayâlî davranması gerekir. **Kişinin Allah’tan hayâ etmesi**, ihsan üzere yani Allah’ı görüyormuşçasına davranması, Allah’ın her an kendisini görüyor bilinciyle¹⁵⁶ Allah’ın istemediği

¹⁴⁹ İbn Mâce, Zühd, 17.

¹⁵⁰ Sami Şemsettin, *Kâmûs-ı Türkî*, 1, 194, Dersâdet, 1317; Devellioğlu Ferit, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, s.411, Ankara, 1970.

¹⁵¹ Cürçânî, Şerif, *et-Ta’rîfât*, s. 94, Baskı yeri ve tarihi yok.

¹⁵² Kadı İyâz, *eş-Şifâ bi Ta’rîfi Hukûki’l-Mustafâ*, 1, 118, Beyrut, tarihsiz.

¹⁵³ Devellioğlu, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, s.411.

¹⁵⁴ Buhârî, İman, 3; Müslim, İman, 57.

¹⁵⁵ bk. Buhârî, İman, 16, 1, 11; Müslim, İman, 12, 1, 63.

¹⁵⁶ Müslim, İman, 7; Buhârî, İman, 37.

şeylerden uzak durması, kendini kontrol etmesi demektir. Bu da Kur’ân-ı Kerim’in “*Ey insanlar! Siz nerede olursanız olun, O, sizinle beraberdir ve Allah, bütün yaptıklarınızı çok iyi görendir.*”¹⁵⁷ âyetini iyice özümsemesi ile mümkündür.

Bir hadis-i şerif’te Allah Rasulü (s.a.s.), “Allah, hayâ sahibi ve günahları örten, gizleyendir, avret yerlerini örtmeyi, hayâ ve iffeti, günah olan söz ve fiilleri örtmeyi, gizlemeyi sever. Biriniz guslettiği zaman avret yerlerini örtsün.”¹⁵⁸ buyurmuştur. Hayâ utanma hissidir. Bu his, kişiyi kötülüklerden, günah olan söz, fiil ve hareketlerden alıkoyar. Eğer hayâ ortadan kalkarsa çirkin olan söz, eylem ve davranışların ortaya dökülüp ifşa olmasına, bu ahlâk dışı durumların toplumda yayılmasına ve ahlâki çöküntüye sebep olur.¹⁵⁹

Bu nedenle Allah Rasulü (s.a.s.), “Kim bir Müslümanın ayıbını, kusurunu örterse Allah da kıyamet günü onun ayıbını, kusurunu örter.”¹⁶⁰ buyurarak başkalarının kusurlarının ortaya dökülmemesini, gizlenmesini istemektedir. Ayrıca inanan kimselerin iffetli ve hayâ sahibi olmalarını dilemekte ve Allah’ın hayâ sahibi kişileri sevdiğini bildirmektedir.

Netice itibariyle Müslümanlar için hayânın, onurlu ve ahlâklı bir hayatın vesilesi olmanın dışında insanın imanını ortaya koyan ve onu Allah katında kıymetli kılan bir özellik olduğu unutulmamalıdır. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Hayâ imandan gelir. İman sahibi ise cennettedir. Hayâsızlık kaba davranıştan kaynaklanır. İmanla bağdaşmayan kaba davranış sahibi ise cehennemdedir.”¹⁶¹

1.13. Yüce Allah’ın Ahirette İnsanları Hesaba Çekmesi

Bu hükmü, sûrenin *وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ* “Allah, hesabı çabuk görendir.”¹⁶² anlamındaki 39. âyetinin son cümlesi ifade etmektedir.

Hesap kelimesi sözlükte, “hesap etmek, hesaba çekmek, saymak, sayma, sayım” anlamlarında,¹⁶³ din ıstılahında, yükümlü insanların dünyadaki inanç ve

¹⁵⁷ el-Hadîd, 57/4.

¹⁵⁸ Ebû Dâvûd, Hammâm, 2.

¹⁵⁹ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/99.

¹⁶⁰ Buhârî, Mezâlim, 3.

¹⁶¹ Tirmizî, Birr, 65.

¹⁶² Nûr, 24/39.

¹⁶³ Yüksel, Emrullah, *DİA, Hesp*, 17/240-242, İstanbul, 1998

yaptıkları davranışlardan dolayı âhirette hesaba çekilmeleri anlamına gelmektedir.¹⁶⁴

Hesap görmesi çok süratli anlamında “*serî’u’l-hisâb*”, yüce Allah’ın en güzel isimlerinden biridir.

Kıyamet günü insanlar, inanç, söz, eylem ve davranışlarında dolayı hesaba çekilecekleri için ahiret kelimesi Kur’ân’da “hesap günü” anlamında “*yevmü’l-hisab*” olarak isimlendirilmiştir.¹⁶⁵ Bu sebeple Peygamber Efendimiz (s.a.s.) “Hesaba çekilmeden kendinizi hesaba çekiniz.” buyurmuştur.¹⁶⁶

Yüce Rabbimiz kullarını dünyada iken başıboş bırakmamış¹⁶⁷ onları kulluk etmekle¹⁶⁸ yükümlü kılmıştır. Cenab-ı Allah, dünyada iken insanların kötü veya iyi söz ve davranışlarını kayıt altına aldırılmaktadır.¹⁶⁹ Bu nedenle kıyamet günü herkes, az veya çok, büyük ya da küçük, hayır veya şer, kötü ya da iyi tüm yaptıklarını amel defterinde hazır bir şekilde bulur.¹⁷⁰ Kıyametteki bu hesaplaşma işi uzun sürmeyecektir, zira “Allah hesabı çok süratli olandır.”¹⁷¹

1.14. Göklerin ve Yerin Sahibi ve Yöneticisinin Allah Olması

Bu hükmü, sûrenin *وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ* “Göklerin ve yerin mülkü ve hükümranlığı, Allah’ındır.”¹⁷² anlamındaki 42. âyetin ilk cümlesi ifade etmektedir.

Sözlükte “tasarrufta bulunmak, bir şeye sahip olmak,” mânasındaki mülk “kişinin sahip olduğu, kendi başına tasarrufta bulunduğu mal” demek olup Allah’a nisbetle “bütün maddî varlık alanı ve bunun üzerindeki hükümranlık” anlamı, insanlara nisbetle “siyasî hâkimiyet ve iktidar” mânası taşımaktadır.¹⁷³

¹⁶⁴ Karaman, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, Hesap, s.251.

¹⁶⁵ bk. İbrahim, 14/41.

¹⁶⁶ Tirmizî, Kıyâmet, 14.

¹⁶⁷ bk. el-Kıyâmet, 75/36.

¹⁶⁸ bk. ez-Zâriyât, 51/56.

¹⁶⁹ bk. el-Câsiye, 45/29; Yâsîn, 36/12; Kâf, 50/17.

¹⁷⁰ bk. Kehf, 18/49.

¹⁷¹ el-Bakara, 2/202.

¹⁷² Nûr, 24/39.

¹⁷³ Kenanoğlu, M. Macit, *DİA, Mülk*, 31/539-540, Ankara, 2020.

Yerin, göklerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin¹⁷⁴ mülkü Allah'ındır.¹⁷⁵ O'nun mülkünde ortağı yoktur.¹⁷⁶ Dünyada iken bu mülkünden dilediğine verir.¹⁷⁷ Âhirette ise sadece mülk O'nun olacaktır.¹⁷⁸ İnsanların sahip olduğu mal ve mülklerde aslında O'nundur. Varlıkları kullarının hizmetine sunan da Allah-u Teâlâ'dır.¹⁷⁹ Dolayısıyla düşünen ve bilen her insan, kendisine geçici olarak verilen başka birine ait olan mülkte nasıl davranması gerekiyorsa öyle hareket etmesi gerekir.

1.15. Yüce Allah'ın Dilediği Kimsenin Müslüman Olmasını Sağlaması

Bu hükmü, sûrenin *وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ* "Allah, dilediği kimseyi doğru yol *İslam* 'a iletir."¹⁸⁰ anlamındaki 46. âyetin son cümlesi ifade etmektedir.

Hidâyet, "doğru yolu göstermek, doğru yola girmek" anlamında masdar, "kılavuzluk, doğru yol" mânasında isim olup "hedefe ulaştıracak yolu gösterme, bu yol için kılavuzluk etme" diye de tanımlanabilir.¹⁸¹

Yüce kitabımızın bazı yerlerinde fertlerden bahsedilerek Allah'ın dilediği kimseleri hidâyete erdirdiği, dilediği kimseleri de dalâlette bıraktığı anlatılır¹⁸² ve Allah'ın bu iradesine hiçbir kimsenin karşı gelemeyeceği ifade edilir.¹⁸³ Ancak Allah-u Teâlâ'nın sapıklıkta bırakması ve doğru yolu göstermesi keyfi olarak değil, hikmete, bilgiye ve insanların hal ve hareketlerine göredir. Zira Rabbimiz âdildir asla zalim değildir, kimseye zerre kadar zulmetmez.¹⁸⁴ Yüce kitabımızda kimlere hidâyet edip kimlere etmediğini Allah bildirmiştir. Örneğin tercihleri sebebiyle zalimlere, kâfirlere, fâsıklara¹⁸⁵ müşriklere,¹⁸⁶ yalancı nankörlere,¹⁸⁷ hidâyet etmez.

¹⁷⁴ Mâide, 5/17-18.

¹⁷⁵ Furkân, 258/21; Hâdid, 57/2.

¹⁷⁶ İsrâ, 17/111.

¹⁷⁷ el-Bakara, 2/247.

¹⁷⁸ el-Mü'min, 40/16; Furkan, 25/26.

¹⁷⁹ bk. el-Bakara, 2/29; Lokman, 31/20.

¹⁸⁰ Nûr, 24/39.

¹⁸¹ Yavuz, Yusuf Şevki, *DİA, Hidâyet*, 17/473-477, İstanbul, 1998.

¹⁸² meselâ bk. er-Ra'd 13/27; İbrâhîm 14/4; en-Nahl 16/37; Fâtır 35/8.

¹⁸³ ez-Zümer 39/36.

¹⁸⁴ en-Nisâ, 4/40.

¹⁸⁵ el-Bakara, 2/26, 258, 264.

¹⁸⁶ el-Mü'min, 40/28.

¹⁸⁷ ez-Zümer, 39/3.

göz ile görülebilen nûrdur. Uhrevî olan nûr ise âyette¹⁹³ bildirildiği üzere inananların âhirette manevî aydınlığı ve ışığıdır.¹⁹⁴

Allah'ın kendisi için “*Nûr*” ismini kullanması, aydınlatma ve ışık verme fiilinin çokluğunu bildirmek içindir.¹⁹⁵ Allah-u Teâlâ, nurun kendisi olmayıp, var edicisidir.¹⁹⁶

İnsanda bir basar (göz), bir de basiret (idrak) vardır.¹⁹⁷ Basar, renkleri ve ışığı algılayan göz, basiret ise hakikatleri bilmeye ve anlamaya yarayan kalp gözüdür.¹⁹⁸

Cenab-ı Allah, kendisini mecazî mânâda göklerin ve yerin nûru, gerçekte göklerin ve yerin aydınlatıcısı¹⁹⁹ olarak nitelendirmiştir.

Âyette sembolik bir anlatım ile yüce Allah'ın yerleri, gökleri ve insanları aydınlatması aynı *mişkât*'teki *lambaya* benzetilmiştir. Bu lambada bulunan *alev*, yıldız gibi parlak bir *cam fanus* ile korunmakta hem derli toplu hem son derece parlak bir şekilde yansıtılmaktadır. Fitolin ucunda bulunan alev, alelâde bir yağ olmayıp sürekli güneş ile temas halindedir. Ondan almış olduğu ısı ve ışık enerjisi ile mükemmel yetişmiş mübarek bir zeytin ağacından elde edilen üstün vasıftaki bir zeytinyağı ile yakılarak beslenmektedir. Lambanın içindeki zeytinyağı o kadar parlak ve o kadar saf ki, fitilin ucunda alev olmasa bile kendi parlaklığı ile etrafı yeterince aydınlayabilecek mahiyettedir. Bu da “*Nur üstüne nur*” olarak nitelendirilmiştir.²⁰⁰

Âyetteki temsili anlatımı şöyle anlamak mümkündür:²⁰¹

Lamba, henüz bülûğa ermemiş ama yaratılışında potansiyel olarak Allah ve din bilgisi olan *insanı* temsil etmektedir.²⁰²

¹⁹³ bk. el-Hadîd, 57/12-13.

¹⁹⁴ Karagöz, *Esmâ-i Hüsnâ*, s.372.

¹⁹⁵ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, “*Nûr*” s. 530.

¹⁹⁶ bk. ez-Zümer, 39/69; el-En‘âm, 6/1.

¹⁹⁷ Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dinî Kur‘ân Dili*, 6/23. Zehraveyn Yayınları, sadeleştiren Karaçam, İsmail, Işık, Emin, Bolelli, Nusrettin, Yücel, Abdullah, Özakkaş, Mahmut, Tüfekçi, İbrahim, İstanbul, tarihsiz.

¹⁹⁸ Karagöz, *Kur‘ân‘ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/136.

¹⁹⁹ Yazır, *Hak Dinî Kur‘ân Dili*, 6/23.

²⁰⁰ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur‘ân-ı Kerim‘in Türkçe Meâli Alisi ve Tefsiri*, 5/ 2355-2356, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1963.

²⁰¹ Karagöz, *Kur‘ân‘ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/137.

²⁰² bk. el-A‘râf, 7/172,173; er-Rûm, 30/30.

Lambanın fitilinde olan alev, bûluğa ermiş, insanda kötünden iyiyi, yanlıştan doğruyu ayırt etme ve bilgi edinme potansiyeli olan *akl-ı selimi* temsil etmektedir.

Doğusu ve batısı olmayan günün her vaktinde Güneş'ten beslenerek olgunlaşan mübarek zeytin ağacından elde edilen yağ, Allah'tan gelen *Kur'ân*'ı yani vahyi temsil etmektedir.

Kısacası âyetle sözü edilen nûr ile maksat, insanda bulunan din duygusu, akıl, kitap ve peygamberdir.

Yüce Rabbimiz, insanoğlunu kendisine kulluk etsin diye yaratmış,²⁰³ yaratılışında din duygusu ve akıl var etmiş²⁰⁴ ve kulluk vazifesini yapabilmeleri için de kitabı ve peygamberi ile rehberlik yapmıştır.²⁰⁵ Her insanın, aklını kullanarak peygamber ve kitaplardan faydalanması, dünya ve ahiretini karanlıktan kurtararak aydınlığa çıkarması gerekir.

1.17. Allah'ın Dilediği Kimseyi Nuruna Ulaştırması

Bu hükmü, sûrenin *يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ* "Allah, dilediği ve dileyen kimseyi nuruİslam'a iletir."²⁰⁶ anlamındaki 35. âyetin 7. cümlesi ifade etmektedir.

Öncelikle inanıyor ve biliyoruz ki, "Hiçbir kimse Allah'ı yapmak istediği bir şey için engelleyip aciz düşüremez!"²⁰⁷ "O bir şeyin olmasını dilediği zaman, yalnızca ona ol der, o da hemen oluverir. Zira her şeyin hükümrânlığı ve mülkiyeti O'nun elindedir."²⁰⁸ Şüphesiz Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir."²⁰⁹ Hiçbir kudret, O'nun yapmak istediği şeye engel olamaz.²¹⁰

Ancak şu da bir gerçek ki, dünyanın ve ahiretin yaratılış gayesi,²¹¹ yüce Allah'ın adalet ilkesi sebebiyle küfür ve iman, diğer bir ifade ile dalâlet ve hidâyet; kulun kendi özgür kararlılığı ve iradesi ile gerçekleştirdiği fiillerin neticesidir. Rabbimiz bütün insanların hidâyetini ve iyiliğini istemiş, onlara emsalsiz dört

²⁰³ bk. ez-Zâriyât, 51/56.

²⁰⁴ bk. er-Rûm, 30/39.

²⁰⁵ bk. el-Bakara, 2/185; eş-Şûrâ, 42/52-53.

²⁰⁶ Nûr, 24/35.

²⁰⁷ et-Tevbe, 9/2,3; Yûnus, 10/53.

²⁰⁸ Yâsîn, 36/82.

²⁰⁹ el-Bakara, 2/20; el-Ahzâb, 33/30.

²¹⁰ Yûnus, 10/107.

²¹¹ bk. el-Mülk, 67/2; el-Câsiye, 45/22.

rehber ile fitrî din, akıl, peygamber ve vahiyle rehberlik ederek aydınlanma fırsatı bahşederek, inanıp inanmamalarını kendi iradelerine bırakmıştır.²¹² Bütün bunlara rağmen Allah hiçbir kimseyi ne imânâ ne de inkâra zorlamaz.²¹³ Müslüman ya da mümin olmak isteyen kişiye hidâyet verir, istemeyen kişiye de hidâyet vermez.²¹⁴

1. 18. Kâfirlerin, Allah'ı Aciz Bırakamaması

Bu hükmü, sûrenin *لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ* “*Ey Peygamberim! Sen inkâr edenlerin, Allah'ı yeryüzünde aciz bırakacaklarını zannetme.*” anlamındaki 57. âyetin 1. cümlesi ifade etmektedir.²¹⁵

Allah her şeye gücü yetendir.²¹⁶ Allah dilediğini yapar.²¹⁷ Yapmak istediği şeye kimse engel olamaz. Hiçbir kimse Allah'ı aciz bırakacak da değildir.²¹⁸ Acizlik Allah için muhaldir.²¹⁹ Cenab-ı Hakk'ın aciz olmaması ve kimsenin Allah'ı aciz bırakamaması, Allah-u Teâlâ'nın selbî sıfatlarındanıdır.²²⁰

2. KUR'ÂN-I KERİM İLE İLGİLİ MESAJLAR

Allah-u Teâlâ'nın insanlığa gönderdiği en son ilahî mesajı olan Kur'ân; sözlükte bir şeyi diğer bir şeye yaklaştıırıp seslendirmek ve okumak mânâsında olup²²¹ yüce Allah tarafından²²² vahiy yoluyla²²³ Arapça olarak²²⁴ peyderpey²²⁵ Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'e indirilen²²⁶ Allah-u Teâlâ'nın sözü olduğundan şüphe olmayan²²⁷ nesilden nesile bize kadar tevatüren gelen, Mushaflarda yazılı, Fâtiha sûresi ile başlayıp Nâs sûresi ile sona eren, okunması ile ibadet edilen ve

²¹² Karagöz, *Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/138.

²¹³ bk. el-Bakara, 2/256.

²¹⁴ bk. el-En'âm, 6/125.

²¹⁵ Nûr, 24/57.

²¹⁶ Âl-i İmrân, 3/189.

²¹⁷ bk. İbrâhîm, 14/27; el-el-Hac, 22/18; Âl-i İmrân, 3/40

²¹⁸ bk. el-Enfâl, 8/59; et-Tevbe, 9/2-3; Yûnus, 10/53.

²¹⁹ Karagöz, *Esmâ-i Hüsnâ*, s.408.

²²⁰ Karagöz, *Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/170.

²²¹ Birişik, Abdülhamit, *DÎA, Kur'ân*, 26/383-388, Ankara, 2002.

²²² el-Hâkka, 69/43.

²²³ Yûnus, 10/15.

²²⁴ Yusuf, 12/2.

²²⁵ Furkan, 25/32.

²²⁶ el-Bakara, 2/2; Secde, 32/2.

²²⁷ Karagöz, İsmail. *Kur'ân'a Karşı Görevlerimiz*, s. 69, Kar Yayınları, Ankara, 2013.

sevap kazanılan, 323. 015 harf, 77. 439 kelime, 6236 ayet ve 114 sûreden oluşan muciz bir Allah kelâmıdır.²²⁸

İnsanları en doğru yola ileten Kur’ân-ı Kerim’in²²⁹ amacı, insanın dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamaktır. Sadece Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in dönemine ait olmayıp rehberliğini ve varlığını dünya durdukça sürdürecektir çağları aşan bütün insanlığa ait bir kitaptır.²³⁰

Okunmasının ibadet olması da onun müminlerin hayatlarının merkezini oluşturduğu mânâsına gelmektedir. Her konuda zengin bir içeriğe sahip olması bakımından kendisine inanan kişileri en güzel ahlâk seviyesine ulaştırmasıyla da muciz kabul edilmektedir.²³¹

Kur’ân’ın genel muhtevasında olduğu gibi Nûr sûresinde insanlığı en doğruya ulaştıran, insanları ferdi ve içtimai her türlü ilişkide iyiye ve doğruya ileten ilkeleri içermektedir.

2.1.Kur’ân Allah’ın Sözüdür

Bu hükmü, sûrenin *سُورَةُ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَاهَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ* “Bu sûre, bizim indirdiğimiz ve içerdigi hükümlerini farz kıldığımız bir sûredir. Biz öğüt almanız için sûrede anlamı apaçık ve açıklayıcı âyetler indirdik.”²³² anlamındaki birinci âyeti ifade etmektedir.

Kur’ân’ın Yüce Rabbimizin sözü olduğu “*sûreyi biz indirdik.*” ifadesinden çıkarılmaktadır. Bu tabir Kur’ân’ın Allah tarafından geldiğine işaret etmektedir. İlahî Kelamın Allah’ın sözü olduğunu destekleyen birçok âyet bulunmaktadır. “*O Âlemlerin Rabbinden indirilmiştir.*”²³³ meâlindeki âyet ve buna benzer âyetler bu ifadeyi tasdik etmektedir.²³⁴ Kur’ân, vahiy meleği Cebrail aracılığıyla veya doğrudan²³⁵ Allah’ın Peygamberine indirdiği ilahi bir kitaptır. Kur’ân, ne vahiy meleği Cebrail’in ne de Hz. Muhammed (s.a.s.)’in sözüdür. Kur’ân, tamamen

²²⁸ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, Kur’ân, s. 385.

²²⁹ el-İsrâ, 17/9.

²³⁰ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, Kur’ân, s.386.

²³¹ Görgün, Tahsin, *DİA*, Kur’ân, 26/388-389, Ankara, 2002.

²³² Nûr, 24/1; Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/79.

²³³ el-Vâkı’a, 54/80.

²³⁴ bk. el-Hâkka, 69/43; Fussilet, 41/42; ez- Zümer,39/1; el-Mümin, 40/2; el-Câsiye, 45/2; el-Ahkâf, 46/2. el-En’âm, 6/114.

²³⁵ eş-Şûra, 42/51

Allah'ın sözüdür. Kur'an'ın Allah'ın kelamı olduğunu kabul edip tasdik etmek, Mümin ve Müslüman olmak için şarttır.

2.2. Kur'an Âyetleri Apaçık ve Açıklayıcıdır

Bu hükmü, sûrenin birinci ayetinde geçen *آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ* “*Mânâsı apaçık ve açıklayıcı âyetler*” anlamına gelen cümlesi ifade etmektedir.

بَيِّنَاتٍ kelimesi “apaçık” ve “açıklayıcı” mânâsındadır. “Ayrılmak, uzaklaşmak ve ayırmak, uzaklaştırmak” mânâsında “açık seçik olmak, açık seçik hale getirmek”²³⁶ anlamındaki “beyn” ya da “beyân” kökünden gelen beyyine, “apaçık delil, hüccet, kesin belge” demektir.²³⁷ Ayrıca “açık seçik olmak” ve “ayrılmak” anlamları birbirini tamamlayıcı bir nitelik taşıması sebebiyle ona “doğruyu yanlıştan, hakkı bâtıldan ayıran belge”²³⁸ mânâsında da beyyine denir.

Bu konuda Kur'an-ı Kerim’de birçok âyet-i kerime bulunmaktadır.²³⁹ Allah apaçık âyetleri ve delilleri bildirerek insanların bu emir ve yasakları kendilerine prensip edinmelerini buyurmuştur.²⁴⁰

Âyetlerin apaçık ve açıklayıcı olması ile kastedilen, sûrenin içindeki hükümlerin, haram ve helâllerin, emir ve yasakların açık ve anlaşılır nitelikte olmasıdır.²⁴¹

2.3. Kur'an İnsanlar İçin Bir Öğüttür

Bu hükmü, sûrenin *لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ* birinci âyetinin “umulur ki siz öğüt alırsınız.” ve “öğüt almanız için” anlamındaki son cümlesi ifade etmektedir.

Öğüt almak anlamına gelen “*tezekkür*” kelimesi *تَذَكَّرُونَ* fiilinin mastarıdır. Âyet ve sûrelerden öğüt almaktan kasıt, Allah'ın emir ve yasaklarına, helâl ve haramlarına dikkat edip ilke ve hükümlerini yerine getirmektir. Yoksa Allah'ın öğüdü yapılsa da olur yapılmasa da olur demek değildir. Kur'an-ı Kerim’de birçok âyet-i kerimede, “*görmüyor musunuz*”²⁴², “*düşünüp öğüt almaz mısınız*”²⁴³, “*ibret*

²³⁶ Topaloğlu, Bekir, *DİA, Beyyine*, 6/ 96-97, İstanbul, 1992.

²³⁷ Karagöz, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s. 70.

²³⁸ Topaloğlu, *DİA, Beyyine*, 96-97.

²³⁹ bk el-Bakara, 2/99; el-Hac, 22/16.

²⁴⁰ Hicazî, Muhammed Mahmut, *Furkan Tefsiri*, 4/226, Vahdet Yayınevi, İstanbul, tarihsiz.

²⁴¹ Karagöz, *Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/79.

²⁴² bk. ez-Zâriyat, 51/21.

²⁴³ bk. es-Sâffât, 37/155.

almıyor musunuz”²⁴⁴, “*görmüyorlar mı*”²⁴⁵ ve “*düşünmüyorlar mı*”²⁴⁶, soruları ile tefekkür yapılması istenmektedir.

3. İFFET İLE İLGİLİ MESAJLAR

Terim olarak *iffet* kelimesi, insanın arzularının baskısına karşı koyarak, Allah ve insanlar nezdinde kendisini küçük düşürecek davranışlardan sakınmasını sağlayan ahlâkî erdemdir.²⁴⁷

Ahlâkî bir terim olarak *iffet*, “kişiyi maddî ve bedenî hazlara aşırı düşkünlükten koruyan erdem” mânâsına gelmektedir.²⁴⁸

İffet başka bir tanıma göre şehvette ölçülülüktür. İffetli olan, her şeyi dine ve mertliğe uygun biçimde, ölçülü, yapan kişi demektir.²⁴⁹

İffet kabahatlerden kaçınmak mânâsında da kullanılmaktadır. İffet özelliğine sahip olmak, her türlü şehvî arzulara, isteklere karşı sabır, yüce bir gayrettir. İffet öyle bir özelliktir ki peygamberlerin tümü onu övmüş ve teşvik etmişlerdir. Bir başka açıdan ele alırsak akli temsil eden filozoflar bile bu konuda aynı fikirde olmuş aksini ise kötölemekte birleşmişlerdir.²⁵⁰

İnsanın içindeki iffet cevherinin ortaya çıkarılabilmesi için, hayâ duygusunu geliştirmesi gerekir. Toplum tarafından iffetli olmak için mahrem olan yerleri örtmek, evlenmek, buna gücü yetmeyenlerin ise oruç tutması tavsiye edilmektedir. Zira iffetli bir toplum için kişisel çaba yeterli olmayıp umumî bir anlayış da gereklidir.²⁵¹

3.1. Zina Haramdır

Bu hükmü, sûrenin *الرَّائِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ* “*Ey müminler! Zina eden kadın ve zina eden erkek var ya bunlardan her birine yüz sopa vurun.*”²⁵² anlamındaki ikinci âyetinin birinci cümlesi ifade etmektedir.

²⁴⁴ bk. Hûd. 11/24.

²⁴⁵ bk. el-Enbiyâ, 21 /44.

²⁴⁶ bk. Yâsîn, 36/68; Muhammed, 47/24.

²⁴⁷ Çağrıncı, Mustafa, *İslam’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, İffet*, 2/352, Marmara Üniversitesi İlahîyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997.

²⁴⁸ Canbulat, Mehmet, *Dinî Kavramlar Sözlüğü, İffet*, 295.

²⁴⁹ Ateş, Süleyman, *Kur’ân Ansiklopedisi*, 9/286, Kur’ân Bilimleri Araştırma Vakfı, İstanbul 1997.

²⁵⁰ Ahmet Rıfat, *Tasvîr-i Ahlak*, s. 179, Hazırlayan, Hüseyin Algül, Tercüman Yayınları, tarihsiz.

²⁵¹ Telli, Mustafa. *Hayâ Kavramında Peygamberlerin Örnekliliği*, Yüksek Lisans Tezi, Çorum, 2013.

²⁵² Nûr, 24/2.

“Meşru olmayan cinsel ilişki”²⁵³ şeklinde ifade edilen **zina**, bir erkeğin aralarında nikâh bağı bulunmayan bir kadınla cinsel ilişkide bulunmasıdır.²⁵⁴ Zinanın, sözlük ve terim anlamları birdir. Buna rağmen çeşitli sebeplerden dolayı birbirinden farklı tanımlarına rastlanmasının sebeplerinden birisi zina kapsamına zinaya yol açan fiillerin de dâhil edilmesidir. “Ey müminler! Zinaya yaklaşmayın. Çünkü zina, son derece çirkin bir iş, hayâsızlık ve çok kötü bir yoldur.”²⁵⁵ meâlindeki âyet bu hususu açıkça ifade etmektedir.

Cahiliye döneminde cinsel ilişki, para karşılığı için yapılırsa “biğâ”, aşk için yapılırsa “zina” adını alırdı. Bu iki durumdaki ilişki için herhangi bir yaptırım ve ceza yoktu. İslamiyetten sonra zina ve zinaya yol açacak tüm davranışlar haram kılınmıştır.²⁵⁶

Zina, ahlâkî açıdan iffet duygusunu rencide eden, aile kurumunu kökünden sarsan, ahlâksızlığın yaygınlaşmasına sebep olan, iman ile bağdaşmayan, edep dışı bir eylemdir.²⁵⁷

Zina, toplum ahlâkını çürüten kötü huylardan biridir. Dinimizde büyük günahlardan olup şiddetle yasaklanmıştır. Belirli koşullar çerçevesinde tespiti yapıldığı zaman suçlularına en ağır cezai hükümler uygulanmaktadır.

Zina kelimesi Kur’ân-ı Kerîm’de beş âyette geçer. Bunlardan birinde “Açık bir hayâsızlık ve pek kötü bir yol” olarak nitelendirilmiş²⁵⁸ zina suçu “Yaklaşmayın” emriyle yasaklanmıştır. İkincisinde zina etmemenin müminlerin bir özelliği olduğu belirtilmiş,²⁵⁹ ona tevessül edenlerin ağır bir azaba uğrayacağı, kıyamet gününde cezalarının kat kat arttırılacağı kaydedilmiştir.²⁶⁰ Üçüncüsü zina şirk ve adam öldürme gibi büyük günahlar arasında zikredilir.²⁶¹ Diğer âyette de zina eden erkekle zina eden kadına yüzer sopa (celde) vurulması emredilir.²⁶²

²⁵³ Esen, Hüseyin. *DİA, Zina*, 34/444-445, İstanbul, 2013.

²⁵⁴ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/80.

²⁵⁵ el-İsrâ, 17/32.

²⁵⁶ Esen, *DİA, Zina*, 34/444-445.

²⁵⁷ Karagöz, İsmail, *Helal, Mekruh ve Haramlar*, s. 291-294, Kar, Ankara, 2016; *İlahi Yasaklar*, s. 416. 3. baskı, Kar Yayınları, Ankara-2016.

²⁵⁸ el-İsra, 17/32.

²⁵⁹ el-Mü’minûn, 23/5.

²⁶⁰ bk.el-Furkân, 25/68; el-Ahzâb, 33/30.

²⁶¹ el-Mümtehine, 60/12.

²⁶² Nûr, 24/2.

Nur sûresinin 3. âyetinde, الرَّانِي لَا يَنْكُحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرَكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكُحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ “Zina eden erkek ancak zina eden veya Allah’a ortak koşan bir kadınla cinsel ilişkide bulunur. Zina eden bir kadınla da ancak zina eden veya Allah’a ortak koşan bir erkek cinsel ilişkide bulunur. Zina ise müminlere haram kılınmıştır.”²⁶³ buyrulmuş ve 26. âyette de, الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ “Kötü kadınlar, kötü erkeklerle; kötü erkekler de kötü kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklerle, temiz erkekler de temiz kadınlara layıktır.”²⁶⁴ anlamındaki âyetler ile zina, münker ve habis görülmüş, yasaklanmış ve necis sayılarak evlilik teşvik edilmiştir.

Çirkin bir iş olan zina ile ilgili olarak Peygamberimiz (s.a.s), hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır: “Zina eden kimse zina ettiği zaman mümin olarak zina etmez.”²⁶⁵ “İnsan zina ettiği zaman iman, bu kimseden ayrılır ve başının üstünde bir gölgelik gibi durur. Kişi bu işten uzaklaşınca iman geri döner.”²⁶⁶

Bu hadis-i şeriflerden anlaşılacağı gibi zina iman ile bağdaşmamaktadır. Bu nedenle Resûlullah (s.a.s) zinaya sebep olan her türlü söz, fiil ve hareketi yasaklayarak, “Hiç şüphe yok ki, Allah, âdemoğlunun zinadan nasibini yazmıştır. Buna erişecektir. Gözlerin zinası bakmak, kulakların zinası dinlemek, dilin zinası konuşmak, elin zinası tutmak, ayakların zinası adım atmaktır. Kalp zinayı ister ve temenni eder, cinsel organ ise bunu doğrular ya da yalanlar.”²⁶⁷ buyurmuştur.

Zinanın, altı kötü hasleti vardır. Üçü dünyada, üçü de ahirette zuhur eder. Dünyada insanın şeref ve şanını giderir, kendisine fakirliği celbeder, ömrünü bereketsizleştirir, ahirette yüce Allah’ın gazabına uğrar, kötü bir hesaba tabi tutulur, ateş azabına giriftar olur. Şüphe yok ki zina ahlâksızlığı, nesepleri bozar, aileler arasına hıyanet ve denaet düşürür, toplum hayatını ifsat eder, insanlar arasına husumet bırakır, nice temiz aileleri mahcubiyet içinde yaşatır, zinadan meydana çıkan çocukların cephelerinde bir nikbet vardır, onlar kendi vatanlarına ciddi sûrette bağlı olamazlar.²⁶⁸

²⁶³ Nûr, 24/3.

²⁶⁴ Nûr, 24/26.

²⁶⁵ Müslim, İman, 100.

²⁶⁶ Tirmizî, İman, Tevbe 11, No: 2760.

²⁶⁷ Müslim, Kader, 20.

²⁶⁸ Bilmen, *Kur’ân-ı Kerim’in Türkçe Meâli Alisi ve Tefsiri*, 5/ 2321.

Zinadaki kötülükleri Müfessir Râzî (ö. 606/1210) maddeler halinde şöyle açıklamıştır:

1. Soyların karışmaması ve kaybolmaması. İnsanlar zina sonucu doğan çocuğun kimin olduğunu bilemez, onun uhdesini almaz ve o çocuğun terbiyesi ile ilgilenmez. Bu durum o çocuğun zayi olmasını gerektirir ki bu yok oluş da neslin tükenip harap olmasına sebep olur.

2. Meşru bir esasa bağlı olmayan birlikteliklerde iki taraf arasında tartışmalar olur. Zina yüzünden birçok kavga ve ölümlerin meydana geldiği bilinmektedir.

3. Kadın, zinayı alışkanlık haline getirdiğinde, temiz ve müstakim olanlar ondan hoşlanmaz. Bu durumda sevgi diye bir şey kalmaz ve bu da insanların çoğunun nefretine vesile olur.

4. Zina yapan kadın istese deistemesi de kötü erkekler tarafından cinsel saldırılara maruz kalır.

5. Evin mürebbiyesi ve çocukların terbiyecisi konumunda olan kadın, zina yaparsa bu vazifelerini hakkıyla yerine getiremez.

Zinanın yasaklanmasının peşi sıra “çünkü o çok kötü bir yoldur, hayâsızlıktır.” buyrulması, zina işlemenin insanın temiz yaratılışına aykırı olduğuna işaret etmektedir.²⁶⁹

Zina, aile ve toplumun huzur ve mutluluğunu zedeleyen kötü alışkanlıklardan biridir. Huzurlu ve mutlu bir toplum ve aile için, İslam’ın yasaklamış olduğu bu çirkin ve kötü fiillerden uzak durulması dinimizin kesin emridir. Ayrıca zinaya yol olan, konuşmak, yazışmak, şehvetle bakışmak, el ele tutuşmak gibi şehvetle fiziksel temasta bulunmak, porno film izlemek ve evlenmeleri caiz olanların yalnız olarak kapalı bir mekânda bulunmaları da haramdır.²⁷⁰

3.2. Zina Edenler Cezalandırılır

Bu hükmü, sûrenin *الرَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَيَشْهَدَ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ* “Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun. Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah’ın dini(nin koymuş olduğu hükmü uygulama) konusunda

²⁶⁹ Komisyon, *Kur’ân Yolu*, 3/480.

²⁷⁰ Karagöz, *Helal Mekruh Ve Haramlar*, s. 156.

onlara acıyacağınız tutmasın. Müminlerden bir topluluk da onların cezalandırılmasına şahit olsun.”²⁷¹ anlamındaki ikinci âyeti ifade etmektedir.

Zina yapanlar için cahiliye devrinde uygulanan bir ceza yoktu. Zinakâr kadının kocası veya velisi, bu durumu onur meselesi yapar ve öcünü şahsen almaya kalkardı. İslam dininin gelmesiyle beraber zina men edilerek büyük günah ve ahlâksızlık sayıldı. Ahiretteki cezasının cehennem,²⁷² dünyadaki cezasının ise had²⁷³ olduğu bildirildi. Zinanın cezalandırılma maksadı olarak da aile ile neslin korunması ve toplumsal düzeni sağlamak olarak açıklanır. Zina yalnızca, Kur’ân’da değil, İncil ve Tevrat gibi diğer kutsal kitaplarda da yasaklanmış ve zinayla ilgili yasaklamalarda recm cezasına²⁷⁴ yer verilmiştir.

İslam hukukunun genel ilkelerinden biri olan “Berâet-i zimmet asıldır.”²⁷⁵ kaidesine göre tersi ispatlanmadıkça insanların suçsuz sayılmaları gerekir ve hukuk nazarında kişinin suçsuz olması asıl olandır. Bu nedenle İslam hukukunda bir kimseye ceza verilebilmesi için önce suçun şüpheye yer vermeyecek şekilde tespit edilmesi gerekmektedir. Suç, çeşitli ispat vasıtalarıyla tespit edilip hâkimin son ve kesin kararından sonra ceza uygulanabilir. Diğer suçlardan farklı olarak zina, şikâyetle bağlı olmayıp, takibatı re’sen yapılır. Zina suçunun da meydana gelmesi için bireyin isteyerek ve bilinçli bir şekilde meşru olmayan cinsel ilişkide bulunması gerekir.

ZİNA SUÇUNUN İSPAT YÖNTEMLERİ:

Zina suçunun tespitinde genel ispat vasıtaları arasında *ikrar*, *şahitlik* ve *hâkimin bilgisine dayanması*²⁷⁶ ile ilgilikaideler bulunmakla birlikte, zina suçuna özel hükümler de söz konusudur. Bunları kısaca açıklayabiliriz.

1. İkrar, Sözlükte “yerine getirmek, sabit kılmak, ispat etmek; itiraf etmek, bir şeyi haber vermek” anlamlarına gelir.²⁷⁷ Fıkıh dilinde, lügat anlamına yakın olarak, bir kimsenin üzerinde başkasına ait hakkın bulunduğunu itiraf etmesi,

²⁷¹ Nûr, 24/2.

²⁷² Dönmez, İbrahim Kâfi, *DİA, Sedd-i Zerâi*, 26/277, İstanbul, 2009.

²⁷³ Nûr, 24/2.

²⁷⁴ Esen, *DİA, Zina*, 44/444-445.

²⁷⁵ Mecelle, md. 8.

²⁷⁶ er-Râzi, Fahrüddin, Muhammed b. Ömer el-Huseyn b. Ali el-Kureşî et-Teymî, el-Bekrî, et-Taberistânî, *Tefsir-i Kebir Mefâtihi'l-Gayb*, 16/502-503, Akçağ Yayınları, Ankara.

²⁷⁷ Koca, Ferhat, *DİA, İkrar*, 22/38-40, Ankara, , 2000.

bildirilmesi demektir.²⁷⁸ İkrarın meşruiyeti kitap²⁷⁹, sünnet,²⁸⁰ icmâ ve kıyasa dayanır.

Zina yaptığını kendi iddia eden kadın ya da erkek, suçunu dört defa tekrarlayarak itiraf eder suç sabit olur. Bu itiraflar ayrı ayrı zaman ve meclislerde yapılır. Ayrıca bu ikrar, mahkemede hâkimin huzurunda ve her defasında hâkimin reddetmesi şeklinde gerçekleştirilir.²⁸¹ İkrarda bulunan kişinin, akıl sağlığı yerinde ve ergin biri olması gerekir.

2. Şahitlik, genel olarak “bir kimsenin hazır bulunup görmek veya duymak sûretiyle bildiği bir şeyi haber vermesi” şeklinde tanımlanabilir.²⁸²

Şahitlik, “Kadınlarınızdan zina yapanlara karşı içinizden dört şahit getirin.”²⁸³ âyetine binaen tüm âlimlerin zina suçunda bir ispat unsuru olarak kullanılabilmesi konusunda ittifak ettikleri bir husustur. Ancak diğer şahitlerde aranan niteliklerin dışında zina davasında, ek olarak bazı şartlar aranmaktadır. Özetle söylemek gerekirse bunlar ulemanın görüşüne göre hâkimin önünde, hür, adaletli, gözleri gören dört erkeğin aynı mecliste şehâdet etmeleri, birbirleriyle çelişmeden zinayı ayrıntılı bir şekilde anlatmaları, şehadetlerini velâket olmadan yapmaları ve kocanın karısı aleyhine şahitlik etmemesi şeklindedir. Ayrıca şahitlik yapacak kişilerin, daha önce hiçbir şekilde hüküm giymemiş ve yalancı şahitlikte bulunmamış olmaları, maznuna karşı şahsi bir düşmanlığı ve kini bulunmadığı kesin olup iffetli olmaları gerekir. Bütün bu şartlardan anlaşılacağı üzere, İslam hukuku kişileri cezalandırma peşinde olmayıp kötülüğü yok edip düzeltme peşindedir.

3. Hâkimin bilgisine dayanması, Bu konuda İmamEbû Yusuf (ö. 182/798) ve İmam Muhammed (ö. 189/805) “Hâkimin, kendi bilgisine istinaden hüküm vermesi caizdir” derken Ebû Hanîfe (ö. 150/767), “Eğer hâkim, yönettiği şehirde ve yönettiği zamanda o durum hakkında bir malumat elde etmiş ise buna göre hüküm verebilir, yoksa veremez.” demektedir.²⁸⁴

²⁷⁸ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, s.304.

²⁷⁹ bk. en-Nisâ’, 4/135; el-Bakara, 2/282; Âl-i İmrân, 3/81; et-Tevbe, 9/102.

²⁸⁰ Buhârî, “*Hudûd*” 86/46-6859,6860.

²⁸¹ Esen, *DİA, Zina*, 44/444-445.

²⁸² Apaydın, el-Hacı Yûnus, *DİA, “Şahit*, 28/278-283, Ankara, 2010.

²⁸³ en-Nisâ’, 4/15; Nûr, 24/4, 13.

²⁸⁴ er-Râzi, *Tefsir-i Kebir Mefâtihi’l-Gayb*, 16/503-504.

Âyetlerde fuhuş yaptığı dört tanıkla ispat edilen zaniyenin evde gözetim altında tutulması,²⁸⁵ zaninin ise sözlü eziyet edilmesi²⁸⁶ şeklindeydi. “Allah onlar için bir yol açıncaya kadar” ifadesiyle bu hükmün daha sonra düzenleneceğine işaret edilmiş, gerek âyetle gerekse sünnet ile yeni hükümler getirilerek yüz sopa vurulması²⁸⁷ şeklinde belirlenmiştir. Âyetin ifadesinde açık bir şekilde evli ve bekâr ayırımı bulunmamaktadır. Rasulullah (s.a.s), “bekâr iken fuhuş yapanlar için yüz sopa vurulması, evli iken fuhuş yapanlara da *taşla öldürmek* yani recim olarak”²⁸⁸ beyan etmiştir. Bu cezayı, Peygamberimiz (s.a.s.) kendi zamanında,²⁸⁹ vefatından sonra da halifeler kendi döneminde²⁹⁰ ve sonrasında Osmanlılar da kendi zamanında az da olsa uygulamışlardır.

“Sopa ile çıplak bedene vurmak” anlamına gelen “*celde*” فَاجْلِدُوا fiilinin mastarıdır. “*Cilde yüz sopa vurun.*” diye buyrulan âyette nasıl vurulması gerektiği ve sopanın şekli açıklanmamıştır. Ancak bu cezanın uygulanmasında uyulması gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Fıkıhçıların uygulama biçimlerine göre yapmış oldukları açıklamalarda dikkat çeken husus sopanın ya da kırbacın çok acı vermeyecek türde seçilmesi, sakatlığa neden olmaması ve hayati tehlike meydana getirmeyecek şekilde vurulmasıdır. Bu ilkeler şunlardır:

- a) Değnek, budaksız olup serçe parmağından daha kalın olmaması.
- b) Kırbacı vuran kimse vururken elini en son omuz hizasına kadar kaldırılması.
- c) Kalın elbise varsa çıkarılacak ama çıplak vücuda vurulmaması.
- ç) Baş, karın, yüz ve cinsel organlar gibi hassas ve tehlikeli bölgelere vurmaktan kaçınılması.
- d) Sürekli aynı noktaya vurulmayıp değişik yerlere vurulması.

²⁸⁵ bk. en-Nisâ, 4/15.

²⁸⁶ bk. en-Nisâ, 4/16.

²⁸⁷ bk. Nûr, 24/2.

²⁸⁸ Müslim, *Hudûd*, 12-14, *Kasâme*, 25-26; Buhârî, *Diyyât*, 6.

²⁸⁹ Müslim, *Hudûd*, 16-33.

²⁹⁰ Müslim, *Hudûd*, 15.

3.3. İspat Edilen Zina Suçunun Uygulanmasında Merhamet Edilmemesi

Bu hükmü, sûrenin *وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ* “Eğer siz Allah’a ve ahiret gününe iman ediyorsanız, onlara Allah’ın dinini, *belirlediği hükmünü* uygulama konusunda şefkat ve merhamet, sizi *Allah’ın takdir ettiği cezayı uygulamaktan* alıkoymasın.” anlamındaki âyetin ikinci cümlesi ifade etmektedir.

Cezanın gerekçeleri arasında, suçluyu yola getirmesi, ırza tecavüz durumunda mağdur olan kimseyi tatmin etmesi, hem suçlu olan kişiyi hem de diğerleri için ibret verici ve caydırıcı olması gibi hususlar vardır. Bu bakımdan kullarına karşı merhameti sonsuz olan yüce Allah, onların yararına olmak üzere cezaya da yer vermiştir.²⁹¹ Allah’ın hükmü uygulanırken insanlara Allah-u Teâlâ’dan fazla acımak kullara düşmez. Bu suçu işleyen kimse hak ettiği cezayı muhakkak çekmelidir. Çünkü zina suçu, gerek tabîî, gerek sıhî, gerek hukukî, gerek içtimâî, gerek ahlâkî bakımdan olsun, harap edici ve çok zarar verici bir günah olup²⁹² merhamet edilmeyecek kadar büyük bir suçtur.²⁹³ Zina suçunu işleyen kimselere acımak, onların zinalarını hoş görmek değil, tevbe etmelerine vesile olmak için cezalarını uygulamak ve bu şekilde ırz ve namusunu koruma ve zinanın yaygınlaşmasını önleyerek nikâhın çoğalmasına çaba göstermektir. Yüce Allah’ın âyet-i kerimesinde buyurduğu gibi zina, “bir hayâsızlıktır, iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur.”²⁹⁴ Bu sebeple suçlu olan kişiye merhamet ederek cezadan vazgeçmek ya da sayıyı eksiltmek, suçlu olan kişiye de topluma hayır da getirmeyecektir.

3.4. Zina Cezası Uygulanırken Bir Grup Müslümanın Hazır Bulunması

Bu hükmü, sûrenin *وَلْيَشْهَدْ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ* “Müminlerden bir topluluk da onların cezalandırılmasına şahit olsun”.²⁹⁵ anlamındaki ikinci âyetin son cümlesi ifade etmektedir.

Burada zina cezasının açıkta uygulanması buyrulmakta ve bu cezanın tatbikinde bir grup müminin hazır bulunması emrolunmaktadır. İslam Hukukunda cezanın bu şekilde uygulanması, kişi veya topluma karşı yapılan aşırılıktan dolayı

²⁹¹ Komisyon, *Kur’ân Yolu Tefsiri*, 4/50-51.

²⁹² Yazır, *Hak Dinî Kur’ân Dili*, 5/545.

²⁹³ Sâbûnî, *Safvetü’l-tefâsîr*, 4/198.

²⁹⁴ en-Nisâ, 4/22.

²⁹⁵ Nûr, 24/2.

suçlu olan kişiye acı vermek, suçu tekrar yapmaktan men etmek, toplumda böyle çirkin bir eğilimi olanların bu halleri teşhir edilince bu hallerinden cayıp bu suçları yapmasın diye caydırıcılık vazifesi yapmak ve cezayı uygulayan kişilerin kendi arzularına göre cezada artırma, eksilme yapmamalarıdır.²⁹⁶

3.5.Zina Suçu İsnad Etmek Haram ve Büyük Günahtır

Bu hükmü, sûrenin وَالَّذِينَ يَزُمُونَ الْمَخْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ³⁰⁰ “Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fâsık kimselerdir.”²⁹⁷ anlamındaki 4. âyeti ifade etmektedir.

Sözlükte herhangi bir şeyi atmak mânâsında olan “remy” kelimesi âyette iftira etmek, zina suçu isnat etmek anlamındadır.” *Muhsana*” sözcüğünün çoğulu olan الْمُخْصَنَاتِ kelimesi, evlenen iffetli kadınlar, bekâr ya da dul yani evlenmiş olsun olmasın mutlaka namuslu ve ırzı sağlam olan, zina suçu ispat edilemeyen kadınlar demektir.²⁹⁸ Burada evlenmek şart değildir. Önemli olan zinadan temiz olmasıdır. Bu sebepten dolayıdır ki buluş çağına erişen kızları da içine almaktadır. Fakihler, kadının “muhsana” olabilmesi için beş şart saymışlardır. Bunlar Müslüman olmak, akli başında olmak, ergenlik çağına ulaşmış olmak, hür olmak ve zina etmemiş, iffetli olmaktır. Kadınlara zina suçu isnat etmek ne kadar haramsa erkeğe de zina isnat etmek o kadar haramdır.

İftira lûgatta, “uydurmak, yalan söylemek, asılsız isnatta bulunmak”,²⁹⁹ terim olarak “bir kimseye asılsız bir suç, günah yahut kusur sayılan bir söz, davranış veya nitelik isnat etmek” mânâsında kullanılmaktadır.³⁰⁰ Kur’ân’da bu eylem; ifk³⁰¹ ve “bühtan”³⁰² kelimeleri ile haksız olarak bir kimseye zina suçu isnat etmek de “kazf” kelimesi ile ifade edilmiştir.

²⁹⁶ Mevdûdî Ebû'l-Âla, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, (Tercüme: Muhammed Han Kayani) Karac Yusuf, Şişman Nazife, Bosnalı İsmail, Ünal Ali, Aktaş Hamdi, 3/902, İnsan Yayınları, İstanbul, 1991.

²⁹⁷ Nûr, 24/4.

²⁹⁸ bk. Nisa, 4/24.

²⁹⁹ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, s. 297.

³⁰⁰ Çağrı, Mustafa DİA, *İftira*, 21/ 522-523, İstanbul, 2000.

³⁰¹ bk. Nûr, 24/11; Furkan, 25/4.

³⁰² bk. en-Nisâ, 4/20; Nûr, 24/16.

Kur'ân'da, iffetli ve namuslu mümin kadınlara zina suçu isnad edenlere iki müeyyide bildirilmiştir.³⁰³ Bunlardan **biri** dünya ve ahirette lanet edilmeleridir. **Lanet**, insanı Allah'ın ahirette cezalandırması demek olup nimet ve hayırdan mahrum edip kuluna merhamet etmemesi demektir. İkinci olarak da büyük bir azapla azaplandırılmaktır. Büyük azaptan kasıt iftira atanlar dünyada iken kazf cezası ile cezalandırılmaları, eğer yapmış olduğu bu günaha tövbe etmez ve Allah'ta bağışlamazsa ahirette cehennem atılmalarıdır. Bir davranışa bir söz ve eyleme lanet edilmesi, o eylem için dünya ve ahirette ceza olduğunun haber verilmesi, o eylemin, o söz ve davranışın büyük günah olduğunu ifade eder.³⁰⁴

3.6 Kişinin Başkasına Zina Suçu İsnadı Haramdır

Nûr Sûresinin 11. âyetinde Hz. Peygamber (s.a.s) 'in eşi hakkında iftira atanlardan söz edilirken "**ifk**" kelimesi geçmektedir. Yine Nûr sûresinin 12. âyetinde, "apaçık bir iftira" anlamında "ifkûn mübîn" ifadesi kullanılmaktadır. Ifk kelimesinin anlamı "iftira, en kötü ve en çirkin yalan" demektir.³⁰⁵ Kur'ân'da geçen ifk kavramı âyetlerde, İslâm aleyhine asılsız söz uydurmak, Hz. Peygamber hakkında asılsız iddia ve iftiralarda bulunmak, Kur'ân-ı Kerim hakkında uydurulmuş iddiasını ileri sürmek mânalarında "ifk, ifkûn kadîm, ifkûnmüfterâ, ifkûnifterah" ifadeleri kullanılmaktadır.³⁰⁶

Yüce Allah'ın bildirdiğine göre, iftiranın en şiddetlilerinden biri namuslu mümin kadınlara zina suçu isnat etmektir. İftira atan bu kimseler dünyada ve âhirette lânete uğramışlardır. Bu kimselere büyük bir azap vardır. İffetli kadınlara zina suçu atıp da dört şahitle ispat edemeyenlere ceza olarak seksen değnek vurulacağı, şahitliklerinin asla kabul edilmeyeceği ve böylelerinin, doğru yoldan çıkmış kimseler olacağı ifade edilir.³⁰⁷ Bu konuda Kur'ân bize, Hz. Âişe'nin iftiraya maruz kalması olayını unutulmaz bir ibret dersi olarak misal verir. Hadise özetle şöyle olmuştur:

"Resûlullah (s.a.s.) bir sefere çıkacağı zaman eşleri arasında kura çeker, kura kime çıkarsa onu yanında götürürdü. Hicretin 6. yılında Benî Mustalik diye bilinen

³⁰³ bk. Nûr, 24/23.

³⁰⁴ Karagöz, *Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri* s. 109.

³⁰⁵ Fayda, Mustafa, DİA, *İfk*, 21/ 507-509, İstanbul,2000.

³⁰⁶ bk. el-Ankebût, 29/17; el-Ahkâf, 46/11; Sebe', 34/43.

³⁰⁷ Nûr, 24/4, 23.

Müreysi seferine çıkarken kura Hz.Aişe validemize çıkmıştı. Daha önce Peygamber hanımlarının, başkalarıyla ancak perde arkasından görüşüp konuşmalarıyla ilgili âyet³⁰⁸ ile örtünme âyeti³⁰⁹ indiğinden Hz. Aişe (ö. 58/678) hevdec denilen deve üzerine konulan çadır benzeri bir yerde yolculuk yapıyordu. Medine'ye dönerken bir konaklama yerinde istirahat edilmişti. Bu esnada Hz.Aişe, tuvalet ihtiyacı için çıkmış, dönüşünde gerdanlığını düşürdüğünü fark edince gerdanlığını aramaya koyulmuştu.

Hz. Aişe (ö. 58/678) zayıf olduğu için görevliler, kapalı mahfesi kaldırıp deveye yüklemişler ve onun içinde olmadığını anlayamamışlardı. Dönüp de kafilenin gittiğini gören Hz. Aişe (ö. 58/678), gelip kendisini bulurlar düşüncesiyle beklemeye koyulmuş, beklerken de uyuyakalmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in övgüsüne layık olan Safvân b. Muattal (ö. 19/640 [?]) isimli sahâbi, birliğin arkasını emniyete almak ve bir şey unutulup unutulmadığını takip etmek için görevlendirilmişti. Hz. Aişe (ö. 58/678)'yi konaklama yerinde görünce **إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** “Allah’a aidiz ve şüphesiz ona döneceğiz.”³¹⁰ âyetini okuyarak uyandırır. Devesinden inen Safvân (ö. 19/640 [?]) deveyi çömler ve Hz.Aişe deveye biner. Deveyi yederek hiç konuşmadan ordunun konakladığı yere gelirler.

Hadise bundan ibaret olmasına rağmen Hz. Aişe (ö. 58/678)'nin olmadığı anlaşılınca başta münafıkların reisi Abdullah b. Übey (ö. 9/631) olmak üzere bir grup mümin ileri geri konuşmaya başlarlar. Hz. Aişe (ö. 58/678) ile Safvân'a zina suçu isnat ederek bunu halk arasında yayarlar. Hz.Aişe Medine'ye gelince hasta olur ve bir ay kadar yatar. Ancak durumdan habersizdir. Olayı bir müddet sonra iftira edenlerin arasında bulunan Mistah (ö. 34/654)'ın annesinden öğrenir. Beyninden vurulmuş dönen Hz. Aişe (ö. 58/678) daha çok üzülür ve hastalığı iyice artar. Hz. Peygamber (s.a.s.)'den izin alarak baba evine gider. Bu olay karşısında sadece Hz. Aişe (ö. 58/678) değil, annesi, babası ve Peygamberimiz de üzülür. Hz. Aişe (ö. 58/678), annesinin tesellilerine rağmen günlerce ağlar.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bu sırada yakınları ile iştisare yapar. Hepsi de Hz. Aişe (ö. 58/678)'nin lehine konuşurlar. Hz.Ali (ö. 40/661) ise aleyhinde bir şey konuşmamakla birlikte “kadın kıtlığının bulunmadığını” söyler ve evin hizmetçisinden tahkik etmesini tavsiye eder. Hizmetçi ise Hz.Aişe (ö. 58/678)'yi

³⁰⁸ el-Ahzâb, 33/53.

³⁰⁹ bk. el-Ahzâb, 33/31.

³¹⁰ el-Bakara, 2/156.

savunur. Yeterince araştırıp soruşturan Peygamber Efendimiz (s.a.s.) mescide gelerek hem eşi Aişe hem de Safvân hakkındaki olumlu kanaatini söyler.

Zina iftirası atılalı bir ayı geçmesine rağmen konu hakkında henüz bir vahiy gelmemiştir. Bir ayın sonunda Resûlullah'ı (s.a.s.) Hz. Aişe (ö. 58/678)'yi görmek için Hz. Ebû Bekir (ö. 13/634)'in evine gider. Eşi hakkında çıkan dedikodulardan sonra hiç yanına oturmayan Peygamber Efendimiz (s.a.s.) uzun bir aradan sonra hanımının yanına oturur ve aralarında şöyle bir konuşma geçer:

“Ey Aişe! Senin hakkında bana, şöyle şöyle haberler geldi. Eğer sen günahsız ve masum isen Allah seni aklayarak, suçsuzluğunu ortaya çıkaracak ve bu iftiradan seni arındıracaktır. Yok, eğer, bir günah işledin ise Allah'a istiğfar ile tövbe et. Çünkü kul suçunu itiraf ettiğinde Allah da onun tövbesini kabul edip bağışlar.” der. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in sözlerini işitince gözlerindeki yaşları kesilen Hz. Aişe, önce anne ve babasının cevap vermesini ister. Onlar ise “Biz ne diyeceğimizi bilmiyoruz.” derler. Hz. Aişe (ö. 58/678) bunun üzerine şöyle der:

“Vallahi ben anlıyorum ki siz bunları işitmişsiniz ve gönlünüzde yer etmiş hatta bu dedikodulara inanmışsınız. Fakat ben size “yapmadım” desem beni tasdik etmeyeceksiniz. “yaptım” desem tertemiz olduğumu Allah bildiği halde hemen inanacaksınız. Allah'a yemin ederim ki sizinle kendim için Hz. Yusuf'un babasından başka misal bulamıyorum. Yusuf'un babası şöyle demişti: *فَصَبِّرْ جَمِيلٌ* وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ “Artık bana düşen, güzel bir sabırdır. Anlattıklarınıza karşı yardımı istenilecek de ancak Allah'tır.”³¹¹ Bu sözlerin ardından Hz. Aişe kırılgan bir şekilde arkasını dönüp yatağa uzanır. Tam bu esnada vahiy işaretleri belirerek Hz. Aişe (ö. 58/678)'nin suçsuz olup ona iftira edildiğini, iftira atanların yüzünü karartan âyetler indirilmiştir. Sûrenin 11-20. âyetleri, Hz. Aişe (ö. 58/678) hakkında nazil olmuştur.³¹²

Bu meşhur iftira olayında alınması gereken büyük ibret ve dersler vardır. Ayrıca burada münafikların kim olduğu ortaya çıkmış, bir grup Müslümanda dedikodulara kapılıp çirkin duygularına yenik düşerek bir imtihan geçirmiştir.

³¹¹ Yûsuf, 12/18.

³¹² Ayıntabi, Mehmet bin Hamza ed-Debbâğ, *Kur'ân-ı Kerim'in Meâli ve Tefsiri (Tibyan Tefsiri)*, III-IV, 773, 2. Baskı, çeviri, Süleyman Fahir, Bayraklı Yayınları, İstanbul-2004.

Hız. Aişe (ö. 58/678) ve Hız. Safvan (ö. 19/640 [?]) ile aileleri hakkında yapılan bu zina suçı isnadı aslında, şer değil hayır olmuştur. Bu durumu 11. âyetinde ifade edilen “Ey Aişe ve Safvan! Siz bu iftirayı kendiniz için şer sanmayın, aksine bu iftira sizin için şer değil, hayırdır.” cümlesinden anlıyoruz. Zina suçunun hayır olması, Allah’ın, Hız.Aişe ve Hız. Safvan’ı aklayıp temize çıkarması, onların bu duruma sabretmeleri, iftiradan dolayı sevap kazanarak günahlarına kefarete olması sebebiyledir. Ayrıca, bu kişiler yalancı ve iftiracı olarak damgalanmış ve cezalandırılmışlardır. Bu nedenle atılan iftiranın zararı, iftiracılara dokunmuştur. Zina suçı işlemeyen birilerine iftira atarak kul hakkına girerek büyük günah işlemişlerdir. Bundan dolayı iftiracı ve yalancı damgası vurularak lanetlenmişler, hem dünyada hem ahirette cezaya müstehak olmuşlardır.

Anlaşılabacağı üzere sûrenin 11. âyetinden itibaren başlayıp devam eden ilahî beyanda çirkin iftirayı çıkaranın büyük bir azaba maruz bırakılacağı ifade edilmekte, ona alet olup dedikoduyu yayanların bir avuç topluluktan ibaret olduğu bildirilmekte, bununla birlikte söylentileri duyan erkek ve kadın tüm Müslümanların bilinçsiz ve duyarsız davranışları kınanmaktadır. Çünkü bu olay insanoğluna yöneltebilecek çok çirkin bir iftira olmasının ötesinde Hız. Peygamber’in masum eşini hedef almış ve dolayısıyla Müslüman toplumun tamamı töhmet altında bırakılmıştır. İnsanlar bu iftirayı duydukları zaman “böyle bir dedikoduya alet olmak bize asla yakışmaz. Haşa! Bu apaçık bir iftiradır.”³¹³ demeli ve Hız. Peygamber’in saf ve temiz ailesiyle Müslüman toplumun onurunu korumalıydılar. Sonuç olarak Hız. Aişe (ö. 58/678), kendisini fazlasıyla üzüp zor duruma düşüren bu iftira olayının hakkında hayırlı olduğunu anlamış ve kendi adına on âyetin birden inmesini ömrünün sonuna kadar hayatının en şerefli hadisesi olarak kabul etmiştir.³¹⁴

Sonuç olarak içtimaî hayatı dinamitleyen, arkadaşlıklara son veren, aile huzursuzluklarına ve trajedilerine yol açan, cinâyetlere neden oluşturan bu ahlâk dışı davranışları engellemek ve Müslümanları yetiştirip terbiye etmek üzere söz konusu olan bu meşhur zina iftirası olayında büyük ibret ve dersler vardır.³¹⁵ Söz konusu âyetlerde zina isnadında bulunup iftira atanlara, iftiraya uğrayan kişilere ve

³¹³ Nûr, 24/12.

³¹⁴ Fayda, *DİA, İfk*, 20/507.

³¹⁵ Komisyon, *Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 4/60.

bu iftirayı işiten kimselere nasıl hareket edilmesi gerektiği hususunda önemli ders ve nasihatler verilerek İslam ahlâkının mühim ilkeleri bir kez daha hatırlatılmıştır.

Yüce Allah, bu çirkin ve kötü davranışın topluma ve bireye verdiği zararlar açısından, Kur'ân-ı Kerim'de bu konuda kullarını birçok âyette uyarmıştır. Peygamber Efendimiz (s.a.s), özellikle İslam'a yeni girecek erkek ve kadınlarla biatleşirken, siyasal ve sosyal ehemmiyeti bulunan konular yanında iftira edilmemesi hususunda da söz almıştır.³¹⁶

3.7. Kişinin Eşine Zina Suçu İsnadını Şahitlerle Delillendirilmesi

Bu hükmü, sûrenin وَالَّذِينَ يَزْمُونَ أَرْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ “Eşlerine zina isnat edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği; kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair, Allah adına dört defa yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defada da; eğer yalancılardan ise, Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını ifade etmesiyle yerine gelir.”³¹⁷ anlamındaki 6-7. âyeti ifade etmektedir.

Dinimiz insanların namus, haysiyet ve şereflerini korumayı gaye edinen bir dindir. Bu sebeple bir kimseye zina isnadında bulunan kişi, bu iddiasını dört şahit ile delillendirmek zorundadır. Bu durumu dört şahit ile ispatlayamazsa zina iftirası (kazf) suçunu işlemiş olur.³¹⁸ Bunun tek istisnası, hanımını zina yaparken gören veya evlilik içinde doğan/doğacak çocuğun kendisinden olmadığını bilen kocanın durumudur.³¹⁹

Çünkü böyle bir durumda ahlâken ve yaratılış itibarıyla susulması mümkün olmamakla birlikte, soyun kanıtlanması açısından da sessiz kalmak tavsiye edilebilecek bir davranış olarak görülmemektedir. Mevzunun diğer bir boyutu ise olağan şartlarda bir kocanın hanımına iffetsizlik iftirasının kendisi açısından hiçbir faydası olmaması yanında, yaratılış itibarıyla müracaat edeceği bir yol da değildir. Bundan dolayı Yüce Kitabımız kazfle ilgili hükümleri haber verdikten sonra, “karşılıklı la'netleşme”³²⁰ mânâsında olan “*liân*” konusuna açıklık getirir.

³¹⁶ Mümtetine, 60/12; Buhârî, *Tevhid*, 31; Ayrıca bk. *Hadislerle İslam*, 3/ 461-467; Karagöz, *Günahlar Tövbe ve İstiğfar*, s.75-78.

³¹⁷ Nûr, 24/6-7.

³¹⁸ bk. Aktan, Hamza, *DİA, Kazf*, 27/148-149, Ankara, 2002.

³¹⁹ Aydın, Mehmet Âkif, *DİA, Liân*, 27/172-173, Ankara, 2003.

³²⁰ Aydın, *DİA, Liân*, , 27/172-173.

Eşi olmayan bir kişiye zina iftirasında bulunan kimse için uygulanacak ceza, Nûr Sûresinin 4 ve 5. âyetlerinde, iftira atanların seksen değnek ile cezalandırılacağı ve suçu sabit olan kişilerin de şahitliklerinin de kabul olunmayacağı şeklinde bildirilmişti. Sûrenin 6-9. âyetlerinde ise eşine zina suçu iftirası atan kimse hakkında uygulanması gereken ceza bildirilmektedir.

Li'ân âyetlerinin nüzul sebebi olarak makbul ve geçerli iki farklı rivâyet bulunmaktadır.³²¹ Bir kısım benzerlikler içermekle birlikte, özellikle isimler açısından değişiklik gösteren, bu rivâyetlerde liân âyetlerinin, sahabilerden Uveymir ya da Hilâl b. Umeyye hakkında indirildiği bildirilmektedir.³²²

Kazif âyeti indirildiğinde Peygamber Efendimiz (s.a.s) sahabesine okumuş, Medineli Müslümanlardan Sa'd b. Ubâde (ö. 14/635 [?]) ayağa kalkıp, "Bir adam hanımını biri ile cinsel ilişki halinde görse ne yapacak? Dava etse 80 değnek vurulup şahitliği kabul edilmeyecek, fâsık olduğuna dair hüküm olunacak. Vursa ve kadın ölürse katil olup kısas uygulanarak katlonulacak, dört şahit bulup getirse o zamânâ kadar iş bitirilmiş olacak. Bir açıklık getir Allah'ım!"³²³ demiştir.

Sa'd b. Ubâde (ö. 14/635 [?]), Peygamber Efendimiz (s.a.s)'in yanından çıkar çıkmaz damadı Hilâl b. Umeyye karşısına çıkan ve ne olduğunu sorar. "Eşimi Şüreyk b. Semha ile zina ederken yakaladım" der. Sa'd b. Ubâde, "Vallahi bu benim sorduğum sual, ne çabuk karşıma çıktı." der. Bunun üzerine her ikisi bir Hz. Peygamber (s.a.s)'e giderler, olayı anlatırlar. Hz. Peygamber (s.a.s.) kadını getirtip işin aslını sorar, kadın iddiaları inkâr eder. Sahabe toplanır. Hilal b. Ümeyye, önceki âyetin emri gereğince kazif cezasına hükmolunacaktı. "Gözlerimle gördüm, kulaklarımla işittim, Allah biliyor ki ben doğruyu, ancak hak olanı söyledim. Eminim ki Allah buna bir açıklık getirecektir" diye söyleyerek işini Allah'a bırakır. Bu esnada Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'e vahy gelmeye başlar, sahabe bunu işaretlerden tanıyordu. Hepsi susup beklerler. İşte o vakit Liân âyetleri indirilmiştir.³²⁴

Eşinin zina yaptığını iddia eden kişi ile alakalı şu hükümler uygulanır:

³²¹ Mustafa Çetin, *Nüzûl Sebepleri*, Diyanet İlmi Dergi, Nisan- Mayıs- Haziran 1994, Cilt: 30, Sayı: 2, s.108.

³²² Yıldırım, Enbiya, *Mulâane Âyetlerinin Nüzûl Sebebi*"Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5/1 (Haziran 2001), s.192.

³²³ İbn Kesir, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesir el-Kuraşî ed-Dımaşkî, *Tefsîru 'l-Kur'ân 'il-Azîm*, 6/15-16, Dâru Taybe, Riyad, 1999.

³²⁴ Ebû Dâvûd, *Talâk*, 27.

1. Eşinin zina yaptığına dair dört adaletli şahidi varsa mahkemenin verdiği karar doğrultusunda evli kadına recm cezası uygulanır.³²⁵

2. Eşine zina isnadında bulunup kendinden başka tanığı olmayan kişi hakkında li'an hükmü uygulanır.

İftira ve yalanı engellemek amacıyla öngörülen manevî yaptırımlara ek olarak lânetleşme, halkın hazır bulunduğu mahkemede yapılır ki böylece hem alenilik, hem de ibret alınması sağlanmış olur.³²⁶

Li'ânın nasıl yapılacağı âyette açık ve net bir şekilde gösterilmektedir.³²⁷ Buna göre şahidi bulunmayan koca, dinleyici topluluk ve hâkimin önünde doğru söylediğine dâir, “Allah'a yemin ile şehâdet ederim ki ben doğru söyleyenlerdenim.” demek sûretiyle dört kere şehâdette bulunur. Beşinci defa “Eğer yalancılardan sam, Allah'ın laneti üzerime olsun.” der. Sonra kadın dört kez Allah'ı şahit tutarak “eşim yalancılarındandır.” der ve beşincisinde “Eğer kocam doğru söylüyorsa Allah'ın gazabı üzerime olsun.” der.

Bu mülâane, kocadan kazf cezasını, kadından zina cezasını düşürür.³²⁸ Bunun üzerine hâkim, karı-kocanın ayrılmasına hüküm verir. Li'ân sonucu meydana gelen ayrılık, imam Ebû Hanîfe (ö. 150/767) ve İmam Muhammed (ö. 189/805)'e göre *bâin talâk* hükmündedir.³²⁹ Dilerlerse yeniden evlenebilirler. Ancak Ebû Yusuf (ö.182/798) ve diğer müçtehitlere göre, hiçbir şartla bir daha evlenemezler.³³⁰

Li'ân yapılabilmesi için, eşlerin akıl baliğ, hür ve Müslüman olmaları, zina suçu zamanında kadınla erkek arasında geçerli bir evliliğin mevcut olması³³¹ gibi birtakım şartlar vardır. Lanetleşmek, bir yemin olup şahitlik değildir.

Kur'ân- Kerim, 4-9. âyetlerde bize, zina etmenin haram olduğu gibi zina iftirasında bulunmanında haram olduğunu, bu nedenle “zina yaptı”, “bu çocuk

³²⁵ bk. Nûr, 24/2.

³²⁶ Karagöz, *Farklı Anlaşılan Âyetler*, s, 147, 1. Baskı, Kar Yayınları, Ankara, 2021.

³²⁷ bk. Nûr, 24/6-9

³²⁸ Mevsîlî, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd, *el-İhtiyâr Li Ta'li'l-Muhtâr*, Dâru'l-Ma'rife, 3/167-170, Beyrut, 1975.

³²⁹ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Alisi ve Tefsiri*, 5/ 2329.

³³⁰ Karagöz, *Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri Açıklamalı ve Kırık Meâli* s.91.

³³¹ Aydın, *DİA, Liân*, 27/172-173.

benden değil”, “zinakâr çocuğu” gibi ifadelerden sakınmamız gerektiği mesajını vermektedir.³³²

Nûr sûresinde zina etmenin erkek ve kadına yüklemiş olduğu cezadan ve iffetli kadınlara zina suçu isnat ederek bunu dört şahitle ispat edemediği durumda müfterinin alacağı kazf cezasından söz edilirken, İslam’ın aile hukukuna verdiği öneme binaen eşlerin birbirlerine olan zina isnadında farklı bir ceza sistemi öngören Allah-u Teâlâ, lanetleşme ile kocayı iftira cezasından, kadını da zina cezasından kurtarır. Bu şekilde Allah’ın aile içerisine istisnai bir ceza getirmesi, kullarının iftiralarını, günahlarını ve yalanlarını hemen ifşa etmemesi ve onları cezalandırmaması, bilakis onlara mühlet vermesi ise O’nun lütfu ve merhametidir. İslam’da evliliğin en başta gelen gayelerinden biri, imanlı bir neslin yetiştirilmesi ve İslam toplumunun sayısının çoğaltılmasıdır. İslami evliliğin gayelerinden biri de şehveti teskin, gözü harama bakmaktan men ve fuhuştan muhafazadır.³³³ Ayrıca âyetlerden anlaşılacağı üzere de Yüce Allah, meşru kıldığı li’ân sayesinde bizleri büyük buhran ve krizlerden kurtarmıştır.³³⁴

3.8. Zina Suçu İsnad Edenlerin Cezalandırılması

Bu hükmü, sûrenin وَالَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلَبُوا لَهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَالَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلَبُوا لَهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَالَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلَبُوا لَهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَالَّذِينَ يَزْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلَبُوا لَهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً “Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fâsık kimselerdir.”³³⁵ anlamındaki 4’üncü âyeti ifade etmektedir.

Dinimiz insanların, şeref, haysiyet ve namuslarını korumayı amaç edinen bir dindir. Bu anlamda zina isnadında bulunanları cezalandırmakla bu çirkin davranışın önüne geçmeyi hedeflemiştir. Bu sebeptir ki zina suçlamasında dört tanığın bizzat şahitliği istenmiştir. Eğer dört tanık ile ispatlanamadıysa zina suçlamasının iftira olacağı belirtilmiştir. İftira olayı ise, iftira atanlar için büyük bir şerdir. Bu suçun vebalini ve cezasını kendileri çekecektir.

³³² Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/91.

³³³ Dikmen, Mehmet, *İslam’da Kadın Hakları*, s. 73, ikinci baskı, Cihan Yayınları, İstanbul, 1983.

³³⁴ Hicazi, *Furkan Tefsiri*, 4/235.

³³⁵ Nûr, 24/4.

Âyette “İftira edenlerden her biri için, işledikleri günahın cezası vardır. Onlardan günahın büyüğünü üstlenen kimse için büyük bir azap vardır.”³³⁶ cümlesi, bu hususu ifade etmektedir. Burada, iftirayı ilk evvel kendisi çıkaran ve Hz. Peygamber (s.a.s.)’e olan düşmanlığından dolayı insanlar arasında yaymaya çalışan “günahın büyüğünü üstlenen kişi” Abdullah b. Übeyy adındaki münafıktır.³³⁷ Anlaşılan o ki iftirayı ilk dillendirerek insanları peşinden sürükleyene ciddi bir ihtar vardır. Bu isnadı yapanların dünya ve ahirette lanetlendiklerinin bildirilmesi³³⁸ bunun delilidir. Çünkü suçu isnat edene lanet edildiğinin ve büyük bir azap olduğunun bildirilmesi, bu suçun büyük günah olduğunu ifade eder.³³⁹ Hz. Muhammed (s.a.s.) de, namuslu bir kadına iftira atmayı³⁴⁰ yedi büyük günah içinde zikretmiştir.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi zina suçu isnat edenlerin 13. âyete göre dünyadaki cezası, adil dört şahit ile iddialarını ispat edemedikleri takdirde 80 değnek vurulması, tövbe etmedikleri takdirde şahitliklerinin kabul edilmemesi, yalancı³⁴¹ ve fâsik olarak anılması³⁴² ve lanetlenmiş olmalarıdır.³⁴³ Ahiretteki cezalarına gelince, tövbe etmeyip zina suçu isnat ettikleri kişilerden helallik almadılar ise ve Yüce Mevla da bağışlamazsa cehennem ile cezalandırılmaktır. Nitekim Hz. Safvan ve Hz. Aişe (ö. 58/678)’ye iftira atanlara kazif cezası uygulanmıştır. İftiracıların başı olan münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy ise toplumda yaptığı arabozuculuk ile rezil hale gelmiştir. Bazı Sahabilerde bu olaya karışmış ve fitneye alet olmuşlardır. Bunlardan Mıstah, Hassan ve Hamne hakkında hadd-i kazif uygulanmış,³⁴⁴ Hasan b. Sâbit’in elleri çolak ve gözleri kör olmuştur.

4. GÜNAHLARLA İLGİLİ MESAJLAR

Farsça bir kelime olup “suç” mânâsına gelen günah, dinî bir terim olarak ilâhi emir ve yasaklara aykırı davranış ve fiil mânâsında kullanılmaktadır.³⁴⁵

³³⁶ Nûr, 24/11; Karagöz, *İlahî Yasaklar*, s.307.

³³⁷ Bilmen, *Kur’ân-ı Kerim’in Türkçe Meâli Alisi ve Tefsiri*, 5/2330.

³³⁸ Nûr, 24/23.

³³⁹ Karagöz, *İlahî Yasaklar*, s.319.

³⁴⁰ Buhârî, *Vesâyâ*, 23 (2766) s. 684; Müslim, *Îmân*, 38 (143) 1/54; Ebû Dâvûd, *Vesâyâ*, 10 (2874) s.325.

³⁴¹ bk. Nûr, 24/13.

³⁴² bk. Nûr, 24/4-5.

³⁴³ bk. Nûr, 24/24.

³⁴⁴ Yazır, *Hak Dinî Kur’ân Dili*, 5/561.

³⁴⁵ Canbulat, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, *Günah*, s. 204.

Beşerî kural ve kanunların çiğnenmesi suç olarak isimlendirilirken dinî alandaki aşırılık ve hatalar günah olarak nitelendirilmektedir.³⁴⁶

İslam dinine göre insan yapısında mevcut olan kötülüklerin kaynağı nefistir. Çünkü nefis “kötülüğü emreden”³⁴⁷ ve insanı günaha sevk etmek için sürekli fısıltılar şeklinde telkinde bulunan³⁴⁸ bir güçtür. Başka bir neden ise ölümsüz dünya hayatı arzusu içerisinde olup asıl dünyayı unutmadır.³⁴⁹

Bunların haricinde günaha sevk eden dış etkenler dünya hayatının çekici olması³⁵⁰ kötü örneklerin oldukça çok bulunması³⁵¹ ve insanoğlunun yücelişine engel olmaya çalışan şeytanın tahrikleri ehemmiyetli bir yer tutar.³⁵²

Günah işleyenler, ebedî saadetin simgesi olan cennet nimetlerinden yoksun olmak ve cehennem o şiddetli azabına mâruz bırakılarak uhrevî cezaya müstahak olurlar.

Müslüman bireylerin, toplum düzenini ve hukuk kurallarını ihlâl edecek şekilde işledikleri günahlara kısas, had ve ta‘zîr gibi dünyevî cezaları uygulama zorunluluğu getirilmiştir.³⁵³

Dinimiz insana günahlardan kurtulmanın yollarını göstermiş, birçok ayet ve hadislerinde, işlemiş olduğu günah ve hatalarından pişmanlık duymasını, Allah-u Teâlâ’dan affedilmesi için niyazda bulunmasını ve bağışlanması için istiğfar ve duada bulunmasını emredip tevbe imkânını sunmuştur.

4.1. İnsan İşlediği Günahından Sorumludur

Bu hükmü, sûrenin *لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ* “İftira edenlerden her biri için, işledikleri günahın cezası vardır.” anlamındaki 11. âyetinin üçüncü cümlesi ifade etmektedir.

³⁴⁶ Harman, Ömer Faruk, *DİA, Günah*, 14/278-282, İstanbul, 1996.

³⁴⁷ Yûsuf, 12/53.

³⁴⁸ Kâf, 50/16; en-Necm, 53/23.

³⁴⁹ el-Bakara, 2/95-96.

³⁵⁰ bk. Yûnus, 10/23.

³⁵¹ el-En‘âm, 6/116; el-Furkân, 25/27-29.

³⁵² bk. el-Hicr, 15/36-42.

³⁵³ Adil, Bebek, *DİA, Günah*, 14/282-285, İstanbul, 1996.

Yüce Rabbimiz, kullarını boş yere yaratmadığı gibi³⁵⁴ onları başıboş da bırakmamıştır.³⁵⁵ İnsanı ibadet ile yükümlü kılmış³⁵⁶ hayatı ve ölümü ile onu imtihana tabi tutmuştur.³⁵⁷

Dünyada imtihan halinde olan insan, hakka ve batıla, iyiye ve kötüye, hayra ve şerre yönelebilecek kabiliyette yaratılmıştır.³⁵⁸ Allah-u Teâlâ, hayır ve şerri, iyi ve kötüyü yapabilme kabiliyeti verdiği insana, kötüyü ve şerri terk etmesini ilham etmiş fakat iman ve itaate zorlamamıştır. Ancak hayrı işleyenlere mükâfat, şerri işleyenlere ceza vaat etmiştir.³⁵⁹

Kur’ân-ı Kerim’de insanın dünyada iken inanç ve sözlerinin, fiil ve davranışlarının tespit edildiği, herkesin hesaba çekileceği, göz, kulak ve kalbin sorumlu tutulacağı, dünyada verilmiş olan nimetlerin hesabının sorulacağı³⁶⁰ beyan edilerek insanın sorumluluğu kesin çizgilerle teyit edilmiştir.³⁶¹ İnsan sorumlu tutulması sebebiyle, buluş çağından ölünceye kadar inanç, söz ve eylemleri kayıt altına alınmaktadır.³⁶² İnsan kendisine verilen bu sorumluluğun gereği ahirette sorguya çekilecektir.³⁶³

Kur’ân’a göre insanların ceza sorumluluğu şahsîdir. Herkes yalnızca kendi, söz, inanç, fiil ve davranışlarından sorumlu tutulur, başkasının inanç, fiil ve söylemlerinden sorumlu olmaz.³⁶⁴ “Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın günah yükünü yüklenmez.”³⁶⁵ mânâsındaki ayet bu konuya açıkça bildirmektedir. “Hiçbir nefis başkasının hatasını üstlenemez.”³⁶⁶ Bu bilinçte olan sorumluluk sahibi insan, her şeyden önce yüce yaratıcıya karşı olan vazifelerini bilir ve yerine getirir. Allah’ın kendisine vermiş olduğu nimetler karşısında şükrünü yerine getirip iyi bir

³⁵⁴ el-Mü’minûn, 23/115.

³⁵⁵ el-Kıyâmet, 75/36.

³⁵⁶ ez-Zâriyât, 51/56.

³⁵⁷ el-Mülk, 67/2.

³⁵⁸ eş-Şems, 91/8.

³⁵⁹ Menekşe, Ömer, *Kürsüden Öğütler, 52 Konuda Vaaz Örnekleri*, “Büyük Günâhlar”, s. 577-586.

³⁶⁰ el-İsrâ, 17/36.

³⁶¹ Hızal, Yıldız, “İsrâ Sûresi Bağlamında Ahlâkî Esaslar”, s.142, Düzce Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Düzce, 2020.

³⁶² Kâf, 50/17-18.

³⁶³ el -A’râf, 7/6-7.

³⁶⁴ Komisyon, *Kur’ân Yolu Tefsiri*, 3/470.

³⁶⁵ el-İsrâ, 17/15.

³⁶⁶ en-Necm, 53/38.

kul olma gayretinde olur. Cenab-ı Allah'ın emrettiklerini yapar ve nehyettiklerinden sakınır.

Sorumlu olan insan, sorumluluğunun bilincinde olup kendi sorumluluğunu kendi üstlenir, Kul hakkına ve kamu hakkına riayet eder. Sorumlu insan, diğer insanlara karşı olan davranış ve tutumlarında, saygılı, dürüst ve adaletli olur. Hem ailesine hem topluma karşı yararlı olmayı gaye edinir. İnsanların rahatsız ve huzursuz olacağı konularda duyarlı ve hassas davranır. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.s.), “Sizden biriniz kendisi için arzu edip istediği bir şeyi din kardeşi için istemedikçe iman etmiş olmaz”³⁶⁷ buyurmuştur. Kur’ân ahlâkının gereği, kendisine yapılmasını istemediğini başkalarına da yapmaz.

Bilinçli ve sorumlu insan bilir ki geçici olan bu dünya hayatının sonunda hesap günü, dünyada iyi kötü, küçük büyük bütün yaptıklarını hazır bulacaktır.³⁶⁸ Bu sebeple de toplumsal bilinç ve duyarlılığına sahip olan sorumlu insan, iyi işler yaparak sosyal ilişkilerini ahlâkî ve insanî çerçevede yürüterek kimseye zulmetmez, zarar vermez, kul hakkını üstlenmez. Toplum içerisinde duyarlı ve ilkeli davranışlarla, sayılan ve sevilen insan olur.

4. 2. Büyük Günah İşleyen Kimseler Fâsık Olur

Bu hükmü, sûrenin **هُمُ الْفَاسِقُونَ** “İşte bunlar fâsık kimselerdir.” anlamındaki 4. âyeti ifade etmektedir.

Fısk kökünden türeyen **fâsık** kavramı sözlükte “hurma ve benzeri şeyler için kabuğunu yırtıp çıkmak, belirli bir sınırı aşmak”³⁶⁹ mânâsına gelir. Din ıstılahında, inkâr edenlere ve iman ettiği halde Allah ve Peygamber’e itaat etmeyen, dini görevlerini terk eden ve günah fiilleri işleyenlere³⁷⁰ denir.

Yüce Kitabımız Kur’ân’da fâsık; kâfir olanlara,³⁷¹ âyetleri inkâr eden³⁷² ve tekzip edenlere,³⁷³ münafıklara,³⁷⁴ müşriklere,³⁷⁵ denildiği gibi Yüce Rabbimiz’in

³⁶⁷ Buhârî, İman, 7.

³⁶⁸ el-Kehf, 18/49.

³⁶⁹ Yavuz, Yusuf Şevki, *DİA, Fâsık*, 12/202-205, İstanbul, 1995.

³⁷⁰ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü, Fâsık*, s.171.

³⁷¹ bk.Sâd, 38/20; es-Secde, 32/18.

³⁷² el-Bakara, 2/99.

³⁷³ el-En‘âm, 6/49.

³⁷⁴ et-Tevbe, 9/67.

³⁷⁵ et-Tevbe, 9/8.

indirdiği hükümler ile hükmetmeyenlere,³⁷⁶ namuslu kadınlara zina suçu isnat edenlere,³⁷⁷ yalan haber yayanlara,³⁷⁸ Allah'ı unutanlara³⁷⁹ ve benzer şekilde cürüm olan söz, davranış ve fiil işleyenlere de denir.

Buna göre, içki ve kumar gibi haramları yapan kişi de fâsıktır, namaz, oruç ve zekât gibi farz olan ibadetleri terk eden kişi de fâsıktır. Zira itaati terk etmiştir. Yüce Allah günahkârlardan hoşnut olmaz³⁸⁰ ve fâsıklara hidâyet vermez.³⁸¹ Eğer kişi iman edip ameli salih işlerse, günah ve haramlardan uzak durursa, yapmış olduğu hata ve günahlara tevbe ederse fâsıklıktan kurtulabilir.

4.3.Günahlara Tövbe Edilmesi Gerekir

Bu hükmü, sûrenin *إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ* “Ancak tövbe edip bundan sonra ıslah olanlar müstesna.”³⁸² anlamındaki 5. âyeti ifade etmektedir.

Namuslu ve iffetli bir kadına zina iftirasında bulunup dört şahit ile ispatlayamayan kişinin 80 sopaya ek olarak tanıklığının kabul edilmemesin emredildiğininve bu kişilerin günahkâr olduklarını daha önce anlatmıştık. Ancak bu kişilerden iki kimse müstesnadır. Bunlar tövbe edenler ve halini ıslah edenlerdir.³⁸³

Allah insanı yaratıkların en mükemmeli olarak yapmış ve ona farklı güzellikler ve çeşitli özellikler vermiştir.³⁸⁴ Bununla birlikte insan hayır ve şer, iyi ve kötü, sevap ve günah olacak şeyleri de yapabilecek yetenekte yaratılmıştır.³⁸⁵ İnsan günah işleyen bir varlık olması³⁸⁶ hasebiyle, Allah tövbe kapısını insanlara açarak günden kurtuluş yolunu göstermiştir.³⁸⁷ Allah'ın tövbe kapısının açık olması ve kullarını tövbe etmeye teşvik etmesi şüphesiz kullarına karşı olan merhametinin bir göstergesidir.³⁸⁸ “Şüphesiz Allah, çokça tövbe edenleri ve temizlenenleri sever.” mânâsındaki âyet ile tövbe teşvik edilmektedir.³⁸⁹

³⁷⁶ el-Mâide, 5/47.

³⁷⁷ Nûr, 24/4.

³⁷⁸ el-Hucurât, 49/6.

³⁷⁹ el-Haşr, 59/19.

³⁸⁰ et-Tevbe, 9/96.

³⁸¹ et-Tevbe, 9/24.

³⁸² Nûr, 24/5.

³⁸³ Karagöz, *Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/88.

³⁸⁴ et-Tîn, 95/4; el-Mü'min, 40/64.

³⁸⁵ el-Beled, 90/10; el-İnsân, 76/; eş-Şems, 91/8; el-Kehf, 18/29.

³⁸⁶ İbn Mâce, *Züh'd*, 30, Müslim, *Tevbe*, 9, 10, 11.

³⁸⁷ ez-Zümer, 39/53.

³⁸⁸ el-Hicr, 15/49.

³⁸⁹ el-Bakara, 2/222.

Müslümanın tövbe etmesi dini bir vazifedir. İnsanlar günahlarından tövbe edip Allah’a dönerler. Şartlara uygun tövbe ettiği takdirde Allah tövbeyi kabul ederek cezalandırmaktan vazgeçip affa ve bağışa döner ve günahkâr kul, sanki hiç günah işlememiş gibi olur.³⁹⁰

Bir tövbenin makbul olması için bazı şartların gerçekleşmesi gerekir.³⁹¹ Bu şartla şunlardır:

(1) Günahını Yüce Allah’a açıkça itiraf ederek nedamet duyması ve Allah’tan af dilemesi.

(2) Bağışlanmayı isterken Allah’ı yüceltip överek istemesi.

(3) Tövbesinde samimi olması.

(4) İnsanın tövbeden sonra günahını terk ederek halini düzeltmesi.

(5) Kişi zaman geçirmeden günahından tövbe etmekte acele etmesi ve tövbeyi son nefesine bırakmaması. Çünkü son nefeste iman da tövbe de kabul olmaz.³⁹²

Ayrıca Nûr sûresinin, “Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fâsık kimselerdir.”³⁹³ anlamındaki ayetinin ardından *إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ* “Ancak tövbe edip bundan sonra ıslah olanlar müstesna. Çünkü Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”³⁹⁴ âyetinin zikredilmesi suç işleyen kimseleri tövbe etmeye ve bu kötü hallerini düzeltmeye teşvik etmek içindir.

4.4. Büyük Günah İşleyen Kimse Cezalandırılır

Bu hükmü, sûrenin *وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَقَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ* “Ey müminler! Eğer dünya ve ahirette Allah’ın size lütfu ve merhameti olmasaydı, içine daldığınız bu iftira sebebiyle kesinlikle size büyük bir azap dokunurdu.”³⁹⁵ anlamındaki 14. âyetinin ikinci cümlesi ifade etmektedir.

³⁹⁰ İbn Mâce, *zühhd*, 30, Ayrıca bk. *Hadislerle İslam*, 2/ 91-102.

³⁹¹ Karagöz, *İnsanın Allah’a Peygambere ve Kur’ân’a Karşı Görevleri*, s.132-137.

³⁹² Âl-i İmrân, 3/90, 91; en-Nisâ, 4/18; el-Burûc, 85/10; geniş Bilgi için bk. Karagöz, *Günahlar Tövbe ve İstiğfar*, s.195-253.

³⁹³ Nûr, 24/4.

³⁹⁴ Nûr, 24/5.

³⁹⁵ Nûr, 24/14.

Âyette geçen “*Allah’ın Lütü*” ile kasıt, Yüce Rabbimizin tövbe eden kullarının tövbesini kabul etmesi, musibet ve afeti hemen vermeyip hallerini düzeltmeleri için zaman tanımasıdır. “*Elem verici azap*” ile de kasıt, cehennem azabıdır.³⁹⁶

“Büyük günah” anlamında kullanılan **kebîre** “dinen yasaklandığı konusunda kesin delil bulunan ve hakkında dünyevî veya uhrevî ceza öngörülen davranış” şeklinde tanımlanabilir.³⁹⁷

Büyük günah ayrıca, Kur’ân-ı Kerim’de haram olduğuna dair âyet bulunan, Yüce Rabbimizin yapılmasını yasak ettiği, işleyene ceza verilmesi gereken suç olup Allah-u Teâlâ’nın lanetini ve gazabını gerektiren, kıyamet günü hakkında cehennem olduğu bildirilen, Yüce Rabbimizin bunu işleyen kişiyi asi ve fasık olarak nitelediği günah şeklinde tanımlanmıştır.³⁹⁸ Bunun dışındaki kötü davranışlara da küçük günah denmekle birlikte ısrarla işlenen küçük günahın büyük günaha dönüşeceği anlayışı ekseriyetle kabul görmüştür.³⁹⁹

Günahlar nitelikleri bakımından küçük ve büyük olmak üzere ikiye ayrılırlar.⁴⁰⁰ Bu ayırım Kur’ân’da yer almakla birlikte büyük ve küçük günahların hangileri olduğu konusunda fazla bilgi verilmez.⁴⁰¹

Abdullah b. Mesud’dan (ö.32/652) rivâyet edilen bir hadiste şöyle nakledilmiştir. “Adamın biri bir zaman Rasulullah (s.a.s.)’a sordu. Yâ Rasulallah! Allah katında en büyük günah nedir? Peygamber Efendimiz (s.a.s.) cevap verdi: “Seni yaratandan başkasına kulluk etmen.” Adam yine sordu. “Sonra?” Hz. Peygamber cevap verdi. “Yiyeceğine ortak olur korkusuyla çocuğunu öldürmen.” Adam yine sordu. “Peki sonra?” Hz. Peygamber şöyle buşurdu: “Komşunun karısı ile cima etmendir.”⁴⁰² Başka bir hadiste ise şirk, büyü, haksız yere adam öldürmek, yetim malı yemek, tefecilik, savaş meydanından kaçmak, masum kadına iftira,⁴⁰³

³⁹⁶ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/95.

³⁹⁷ Bebek, DİA, *Kebîre*, 25/163.

³⁹⁸ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, *Büyük Günah*, s. 78.

³⁹⁹ Bebek Adil “*Kebîre*” DİA, 25/163.

⁴⁰⁰ bk. en-Nisâ, 4/31; en-Necm, 53/32.

⁴⁰¹ bk. en-Nisâ 4/31; el-Kehf 18/49; eş-Şûrâ 42/37; en-Necm 53/32.

⁴⁰² Müslim, “*İman*,” 141.

⁴⁰³ Buhârî, “*Vesâyâ*” 23; Müslim, “*İman*,” 144; Ebû Dâvûd “*Vesâyâ*” 10.

anne babaya saygısız ve kötü muamelede bulunmak, yalancı şahitlik⁴⁰⁴ büyük günah olarak nitelendirilmiş, bunları yapanların büyük cezaya çarptırılacağı bildirilmiştir.⁴⁰⁵

Allah Rasulü (s.a.s.), günahları küçümsemek konusunda müminleri uyarmış,⁴⁰⁶ günahın rızıktan mahrum bırakacağını,⁴⁰⁷ kalbi karartacağını⁴⁰⁸ ve çoğalmasında kişinin helâkine sebep olacağını⁴⁰⁹ buyurarak yapılan kötülüklerin dünya hayatındaki yansımalarına işaret etmiştir.⁴¹⁰

Büyük günah işleyen kişinin hali hakkında İslam kelim ekolleri değişik görüşler savunmuşlardır. Bu görüşlerden Ehl-i Sünnetin görüşü Kur'ân ve sünnete en uygun olan görüştür. Ehl-i Sünnete göre mümin, inkâra varmayan günah işlemişse imandan çıkmaz, münafık ve kâfir olmaz ancak âsi ve fâsık olur. Eğer tövbe etmeden ölürse Allah-u Teâlâ dilerse bağışlar, dilerse günahı ölçüsünde cehennemde cezalandırır, sonra cennetine koyar.⁴¹¹

Tövbesiz mağfiret olunmayan tek günah şirk ve küfür olup cezası ebediyen cehennemde kalmaktır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de “Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışında kalan *günah*ları ise dilediği kimseler için bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa, *bu kimse kesinlikle haktan uzaklaşıp* derin bir sapıklığa sapmış olur.”⁴¹² buyrulmaktadır. Bu günahın tövbesi hiç şüphe yok ki hak din olan İslamı benimsemekten ibarettir.⁴¹³ Âyette “Şüphesiz mümin erkeklere ve mümin kadınlara işkence eden, sonra *yaptıklarına pişman olup* tövbe etmeyen kimseler *var ya* onlar için cehennem azabı vardır ve onlar için yangın azabı vardır.”⁴¹⁴ belirtildiği üzere tövbe ederek Allah'tan affedilmeyi dileyenlerin mutluluk ve kurtuluşa ermeleri ne derece mümkünse, günahları sebebiyle tevbe etmeyenlerin de cehennem azabına uğrayacakları o derece kesinlik arz etmektedir.

⁴⁰⁴ Müslim, “İman,” 143.

⁴⁰⁵ bk. el-Furkân, 25/68.

⁴⁰⁶ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdîrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî (ö. 255/869), *Rikâk*, 17.

⁴⁰⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, *es-Sünen*, *Fiten*, 23.

⁴⁰⁸ Tirmizi, *Tefsîru'l- Kur'ân*, 83; İbni Mâce, *Zühd*, 29.

⁴⁰⁹ Buhârî. *Enbiyâ*, 7.

⁴¹⁰ Komisyon, *Hadislerle İslam*, 3/49.

⁴¹¹ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, *Büyük Günah*, s. 78.

⁴¹² en-Nisâ, 4/116.

⁴¹³ Bebek, *DİA*, *Günah*, 14/282-285.

⁴¹⁴ el-Burûc, 85/10.

Her şeyin ötesinde bilerek veya bilmeyerek günah işleyenlerin sığınacağı Yüce Yaratıcımızın tövbe kapısı mümin kullar için her daim açıktır. Cenab-ı Hak bu konuda kadın-erkek ayrımı yapmadan bütün kullarına lütufta bulunmuştur. “İmanlarına iman katmaları için müminlerin kalplerine huzur ve sükûn indirmesi, Allah’ın mümin erkekleri ve mümin kadınları, zemininden ırmaklar akan ve içlerinde sürekli kalacakları cennetlere koyması ve onların kötülüklerini ve günahlarını örtüp affetmesi içindir. Mekke’nin fethi, günahların bağışlanması ve cennete girilmesi, Allah katında büyük bir başarı ve zaferdir.”⁴¹⁵

Anlaşılabacağı üzere dinimiz, Kur’ân ve Sünnet ile men edilmiş işlerin yapılmasını günah saymış, yasak fiilleri yapanların dünya ve ahirette sorumlu olacaklarını vurgulamıştır. “Ey iman edenler! Eğer size açık deliller, Kur’ân âyetleri geldikten sonra ayağınız kayar ve hak yoldan saparsanız, bilin ki şüphesiz Allah, çok güçlü ve her işinde galiptir, her işi, her sözü, her emri çok hikmetli ve hüküm sahibi olandır.”⁴¹⁶

İslam Dinî, Allah-u Teâlâ’nın mutlak galip, her şeyi hakkıyla bilen, müminlerin günahlarını bağışlayan, tevbesini kabul eden tek ve yegâne mâbud olduğunu açıklamıştır.⁴¹⁷

4.5. Toplumda Hayâsızlık ve Edepsizliği Yayanların Cezalandırılması Gerekir

Bu hükmü, sûrenin اِنَّ الَّذِيْنَ يُجْبُوْنَ اَنْ تَتَّبِعَ الْفَاحِشَةَ فِي الدُّنْيَا اَمْثُلًا لِّهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ “Şüphesiz iman eden kimseler arasında hayâsızlık ve edepsizliğin yayılmasını arzu eden kimseler var ya onlar için dünya ve ahirette elem veren bir azap vardır.”⁴¹⁸ anlamındaki 19. âyetinin birinci cümlesi ifade etmektedir.

Ayrıca sûrenin “İffetli, namuslu ve kendilerine yapılan iftiradan habersiz mümin kadınlara zina suçu isnad eden kimseler var ya onlar, dünya ve ahirette lanetlenmişlerdir. Onlar için büyük bir ceza vardır.”⁴¹⁹ mânâsındaki âyeti de zina isnadının cezayı gerektirdiğini bildirmektedir.

Zina suçu isnad edenler bu iddialarını dört tanık ile ispatlayamazlarsa “fâsık” olarak nitelendirilirler ve Nûr sûresinin 3. âyetinin bildirdiği cezaya uğrarlar.

⁴¹⁵ el-Fetih, 48/5.

⁴¹⁶ el-Bakara, 2/209.

⁴¹⁷ el-Mü'min, 40/ 2, 3, 118.

⁴¹⁸ Nûr, 24/19.

⁴¹⁹ Nûr, 24/23.

Dinimiz kişilerin haysiyet ve şereflerini, iffet ve namuslarını korumayı amaçlayan bir dindir. Bu mânâda bilhassa zina suçu iftirasında bulunanları cezalandırmak sûreti ile bu çirkin davranışın önüne geçmeyi amaçlamıştır.⁴²⁰ Ancak iftira atmış olduğu kişileri aklayıp temize çıkarma sûretiyle, o kişilerden af diler ve Allah’a da tövbe ederek bağışlanırlarsa âhirette alacağı cezadan kurtulabilir yoksa âhiretteki cezasını çekerler.

4.6. İnsanın İyice Bilmediği Şeyleri Konuşmaması Gerekir

Bu hükmü, sûrenin *إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِالسِّنِّكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّئًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ* “Ey müminler! Hani siz Peygamberin eşi Aişe ile Safvan’a yapılan iftirayı dilleriniz ile yayıyor, hakkında hiçbir bilginiz olmayan şeyleri ağızlarınız ile söylüyor ve bunu basit ve önemsiz bir şey sanıyordunuz. Hâlbuki bu iftira, Allah katında büyük bir günah ve suçtur.”⁴²¹ anlamındaki 15. âyeti ifade etmektedir.

İftira kelimesi lugatta, “uydurmak, yalan söylemek, asılsız isnatta bulunmak” mânâsına gelmektedir.⁴²² Terim olarak, “bir kimseye işlemediği bir suç, günah yahut kusur sayılan bir söz, davranış veya nitelik isnat etmek” anlamında kullanılmaktadır.⁴²³

Kur’ân’da iftira ve aynı kökten çeşitli kelimeler elli dokuz yerde geçer.⁴²⁴ Bu âyetleri incelediğimizde çoğunda “Allah üzerine yalan uydurma, O’nun birliği, yetkinliği ve aşkınlığı ile uygun olmayan iddialar ileri sürme” anlamlarında kullanıldığını görmekteyiz.⁴²⁵

İftiranın temelinde su-i zan ve kıskançlık yatmaktadır. Yüce Kitabımız Kur’ân’ın bildirdiğine göre, iftiranın en şiddetlilerinden biri namuslu Müslüman kadınlara zina isnad etmektir.⁴²⁶ Böyle kişiler dünyada da ahirette de lânete uğrayacakları ve hesap günü dilleri, elleri ve ayaklarının onların aleyhinde tanıklık yapacağı bildirilmiştir.⁴²⁷ Onlar için büyük bir azap vardır.⁴²⁸ Bu konuda hassas

⁴²⁰ Hızal, *İsrâ Sûresi Bağlamında Ahlâkî Esaslar*, s.130.

⁴²¹ Nûr, 24/15.

⁴²² el-Cevherî, İsmali b. Hammad, *es-Sıhah Tacu'l-Luga ve Sıhahu'l-Arabiyye*, 6/2454, Dâru'l-İlm, Beyrut, 1979; İbn Manzûr, Ebû'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem, *Lisanu'l-Arab*, 15/154, Dâru'l-Fikr, 3.Baskı, Beyrut 1994.

⁴²³ Rağıb el-İsfahanî, Ebû'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed, *Mufredatu Elfazı'l-Kur'ân*, s. 634, ed-Dâru's Şamiyye, Beyrut 1992; Canbulat, Mehmet, *Toplumsal Güven Açısından İftira Ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi*, Diyanet Avrupa Aylık Dergi, Sayı: 42, s. 29, Ankara, 2002.

⁴²⁴ Canbulat, *Dinî Kavramalar Sözlüğü, İftira*, s.297.

⁴²⁵ Çağrıncı, Mustafa DİA, *İftira*, 21/ 522-523; bk. Âl-i İmrân 3/94; el-En'âm 6/21, 93, 144.

⁴²⁶ Nûr, 24/4.

⁴²⁷ Nûr, 24/23-24.

⁴²⁸ Nûr, 24/11.

davranılmaz, insanlar aleyhine gelişigüzel ithamlar yapılırsa bunun neticesinde iftiraya uğrayanlar rencide olabilir. Ayrıca bu günahı yapanların kendilerini düzeltmeleri ve tevbe etmeleri durumunda Allah'ın kendilerini affedeceği bildirilmiştir.⁴²⁹

İftira bireysel ve toplumsal bir hastalıktır.⁴³⁰ Geçmişte birçok peygambere ve salih kişilere iftiralar atılmış ve o kişiler sıkıntıya maruz kalmışlardır. Bu nedenle iftira, yüce dinimizde büyük günahlardan sayılmış ve şiddetli bir şekilde yasaklanmıştır. Resûl-i Ekrem Efendimiz (s.a.s.) bütün müminlere dürüstlük, adalet, iyilik ve hüsn-i zan gibi iyi değerleri emretmiş; haksızlık, yalancılık ve su-i zan gibi kötülükleri de yasaklamıştır. Bir hadis-i şerifte, kıyamet günündeki hesaplaşmada iftira ve başka diğer günahlar sonucu insanların hakkını yiyenlerin kul hakkına girdiklerini, onların kazanmış olduğu sevaplarının, hakkını yemiş olduğu kimselere verileceği ve sevapları biterek iflas etmiş kişi durumuna düşerek cehenneme atılacakları belirtilmektedir.⁴³¹

İftira son derece tahrip edici ve kötü bir davranıştır. Yeterli ve vaktinde önlem alınmazsa sosyal hayatı fesada uğratarak insanlar arasındaki ilişkilere zarar verir. Toplumda sevgi, dostluk ve güven duygusunu zedeler. Aynı zamanda iftira, toplumsal hayatta adaletin tam olarak etkisini yitirdiği zamanlarda yaygın duruma gelebilen sosyal ve ahlâkî bir manevi hastalıktır. Zira adaletsizlik ve takipsizlik, kötü fiillerin yaygınlaşmasına ve artmasına yol açan bir başıboşluğa sebep olmaktadır.⁴³² Nitekim Allah-u Teâlâ, Hz. Aişe (ö. 58/678)'ye atılan iftira karşısında Müslümanları ikaz etmiş ve böyle bir iftirayı işittiklerinde iyi zan besleyip, “*Bu apaçık bir iftiradır.*” demeleri ve bu olay karşısında tepki göstermeleri gerektiğini söylemiştir.⁴³³

Ayrıca, “*Ey mümin! Hakkında bilgi sahibi olmadığın şeye tabi olma. Şüphesiz kulak, göz ve kalp, bunların hepsi duyduğu, gördüğü ve bildiğinden sorumludur.*”⁴³⁴ buyurarak asılsız muhtemel haberler peşine düşüp sanki doğruymuş gibi ilgi göstermeyi yasaklamış, güvenilmez bir kimsenin getirdiği haberlerin doğruluğunu kabul etmeden önce araştırma yapılmasını emretmiştir.⁴³⁵ İnsanın bir konuda

⁴²⁹ Nûr, 24/5.

⁴³⁰ Komisyon, *Hadislerle İslam*, 3/ 463.

⁴³¹ Ebû Davud, Edeb, 41.

⁴³² Şener, Sami, *Şamil İslam Ansiklopedisi, İftira*, 4/42, İstanbul 2000.

⁴³³ Nûr, 24/12.

⁴³⁴ el-İsrâ, 17/36.

⁴³⁵ el-Hucurât, 49/6.

konuşabilmesi için o konuda bilgi sahibi olması ve bilgisini aynı şekilde eksiltmeden ve ek yapmadan insanlara aktarması gerekir.⁴³⁶ Peygamber Efendimiz (s.a.s.) de “*Kişiye, işittiği her şeyi anlatması yalan olarak yeter.*”⁴³⁷ buyurarak etrafta dolaşan her sözün anlatılmamasına ve her söze itibar edilmemesine işaret etmiştir.

Kur’ân ahlâkına sahip olan bir insanın bilgi sahibi olmadığı konuda konuşmaması gerekir. Çünkü bilgisi olmadığı konu hakkında konuşan insan su-i zanda bulunmuş olur.⁴³⁸ Allah Rasulü (s.a.s.), bu konuda “Zandan kaçının zira zan (ile söylenen söz) sözlerin en yalanıdır.”⁴³⁹ buyurarak insanları bu yönde uyarmıştır. Unutmamak gerekir ki zan, çoğu kez isabetsiz olabilmektedir. Zanna dayalı olarak verilen hüküm ile iftira atılmış ve günaha girilmiş olur. Bu sebeple su-i zan haramdır ve kaçınılması gereken bir davranıştır. Şunu unutmamak gerekir ki bilinmeyen bir kimse için hüsn-i zan vacip değilse bile kötü zan caiz değildir⁴⁴⁰

Sonuç olarak Müminlerin fâsık bir kimsenin getirdiği haberlere karşı uyanık olmaları ve bu kişilerin söyledikleri haberleri araştırmaları gerekir. Bu ilke, her mekânda ve her zaman geçerlidir. Sosyal ve hukuki bir hayatın düzenli bir şekilde yürümesi, haksızlıkların ve huzurun önüne geçilmesi bakımından önemlidir.

5. HAYIR VE ŞER İLE İLGİLİ MESAJLAR

Şer sözlükte, “kötü olmak, kötülüğe meyletmek, kötülük yapmak” ve “kötü, en kötü, çirkin, zararlı”⁴⁴¹ gibi mânâlara gelmekte olup, hayr kelimesinin zıddıdır. Dinî anlamda ise; “Yüce Allah’ın hoşnut olmadığı, sevmediği, meşru olmayan, yapılması durumunda kişinin ceza ve kınamaya müstehak olacağı davranışlar” demektir.⁴⁴² Biri çoğul kalıbıyla olmak üzere şer kelimesi Kur’ân’da otuz yerde geçer.

Hayr kelimesi ise “Bir şeyi diğerine tercih etmek, hayırlı olmak, hayırda birine üstün gelmek, birine hayırlı olan şeyi vermek”⁴⁴³ mânâsındaki “h-y-r” kökünden türemiştir. Hayr, masdar-isim olup “iyi” yahut “iyilik” anlamında⁴⁴⁴ ve

⁴³⁶ Karagöz, *Helal Mekruh ve Haramlar*, s. 217.

⁴³⁷ Müslim, Mukaddime, 5.

⁴³⁸ Hızal, *İsrâ Sûresi Bağlamında Ahlâkî Esaslar*, 96.

⁴³⁹ Buhârî, vesaya, 8, Nikâh, 45; Müslim, Birr, 38; Tirmizî, Birr, 56.

⁴⁴⁰ Karagöz, *Helal Mekruh ve Haramlar*, s. 168.

⁴⁴¹ Yûsuf Şevki, Yavuz, *DİA, Şer*, 38/539, İstanbul, 2010.

⁴⁴² Karaman, Fikret, *Dinî Kavramalar Sözlüğü, Şer* s. 615.

⁴⁴³ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü, Hayr*, s.247.

⁴⁴⁴ Çağrıncı, Mustafa, *DİA, Hayr*, 17/43-46.

şerrin zıddı olarak kullanılır. “Hayır ve faydalı şey” mânâsında da kullanılan hayır⁴⁴⁵ Râgıb el-İsfahânî’ye göre “herkesin elde etmek istediği iyilik, akıl, adalet, fazilet ve yararlı nesne gibi arzu edilen şeylerdir.”⁴⁴⁶ Kur’ân-ı Kerîm’de 176 yerde Hayr kelimesi geçmektedir. Bir âyette ise Allah’ın sıfatı olarak gelmiştir.⁴⁴⁷

Şer, herkesin kaçındığı şey olduğu gibi hayırda herkesin arzuladığı şeydir.⁴⁴⁸ Râgıb el-İsfahânî, birisi için hayır olan şeyin, başkası için şer olduğunu ifade eder. Bununla birlikte nebevî öğretide hayır, model davranışı anlatan genel bir kavramdır. Bu da hayrın, değerli, birey ve toplum için yararlı bir düşünce, duygu ve fiil olmasından kaynaklanmaktadır.⁴⁴⁹

5.1.İnsanın Şer Zannettiği Hayır, Hayır Zanettiği Şer Olabilir

Bu hükmü, sûrenin لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ “*Ey Aişe ve Safvan! Siz bu iftirayı kendiniz için şer sanmayın, aksine bu iftira sizin için bir hayırdır.*”⁴⁵⁰ anlamındaki 11. âyetinin ikinci cümlesi ifade etmektedir.

Hayatın akışı içerisinde bazı olaylarda, kişinin hiçbir müdahalesi olmadığı işler başına gelir. İnsanın yaşadığı her olayda mutlaka bir hayır vardır.⁴⁵¹ Bu durumlarda yaşanan zorluklar, felaket gibi görünse de sonuç itibariyle daha güzel neticelere neden olur. Zira her olayın bir sebebi vardır. Nûr sûresinin 11. ayeti de bunu açıkça ifade etmektedir. Bu iftira olayı Hz. Aişe (ö. 58/678) ve Hz. Safvan (ö. 19/640 [?]) için hayırlı olmuştur.⁴⁵² Allah onları temize çıkarmış, onların bu duruma sabretmeleri ve iftiraya uğramaları nedeniyle de hem büyük sevap kazanarak günahlarına kefarete olmasına hem de iftiracıların cezalandırılarak yalancı ve iftiracı olarak damgalanmalarına sebep olmuştur.⁴⁵³ Ayrıca Yüce Allah katındaki kerametın meydana çıkmasına, sonuç olarak da kıymet ve derecenin yükselmesine vesile olmuştur.⁴⁵⁴

⁴⁴⁵ Çanga Mahmud, *Kur’ân-ı Kerim Lugatı İlavelerle Mu’cemü’l Müfrehes*, Timaş Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2016.

⁴⁴⁶ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, s.367.

⁴⁴⁷ bk. Tâhâ, 20/73.

⁴⁴⁸ İsfahânî, *el-Müfredât*, s.546.

⁴⁴⁹ Komisyon, *Hadislerle İslam*, 3/ 174.

⁴⁵⁰ Nûr, 24/11.

⁴⁵¹ bk. el-Bakara, 2/216.

⁴⁵² Hicazi, *Furkan Tefsiri*, 4/242.

⁴⁵³ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/96.

⁴⁵⁴ Yazır, *Hak Dinî Kur’ân Dili*, 5/560.

Allah’a iman eden bir kişi zahiren ters veya hata gibi görünen olay ile karşılaştığında, bu durumun kendisi için en hayırlısı olduğunu bilir. Aksi gibi görünen olaylardan ders alarak ibret gözüyle bakar. Ancak insanın fıtratında acelecilik vardır. Bu sebeple, hayra dua eder gibi şerre de dua edebilir, her şeyin istediği anda oluvmesini ister.⁴⁵⁵ Oysaki insan, bir an önce olsun diye dua ettiği işin hayır mı şer mi olduğunu bazen bilemez. Bunu da o an için göremezse, kendi aleyhinde olacak şeylerde inatçı ve ısrarcı bir durum sergileyebilir. Aslında acele etmeyip sabretse sonucun şer olduğunu zaten görecektir. Kur’ân-ı Kerim’de insanın bu aceleci durumu şöyle anlatılmaktadır.

“*Kimi insan, hayra dua eder gibi şerre de dua eder. İnsan, çok acelecidir.*”⁴⁵⁶

Oysaki Allah yarattığı kullarına şerri vermekte acele etmez.⁴⁵⁷

Allah-u Teâlâ nelerin şer, nelerin de hayır olduğunu insanlara vahiy yoluyla bildirip onlara hayır yapmalarını emretmiş, kötü fiilleri yapmaktan da kullarını men etmiştir.⁴⁵⁸

Kur’ân-ı Kerim’de hayır ve şerrin Allah’tan olduğu⁴⁵⁹ belirtilmekte ve hayrın da şerrin de her şeyin de yaratıcısı olan Yüce Allah’tan olduğu açık bir şekilde yazmaktadır.⁴⁶⁰

Peygamber Efendimiz (s.a.s)’de bütün hayır olan şeylerin Allah-u Teâlâ’ya ait olduğunu ifade etmiş ve O’nun şer işlemekten berî bulunduğunu bildirmiştir.⁴⁶¹

İslam kültüründe ve hadis kaynaklarında hayır ve şer her ne kadar ahlâkî boyutuyla yer alsa daevrendeki mevcudiyeti ve kaynağı cihetiyle tartışılan bir problem ve sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁶²

Hiç şüphesiz hayır Allah-u Teâlâ’dan gelir ve O’ndan gelen de mutlaka hayırdır.⁴⁶³ Nitekim Yüce Kitabımız Kur’ân’da, “*Ey Peygamberim! De ki: Ey mülkün sahibi olan Allah’ım! Sen mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden de mülkü*

⁴⁵⁵ Hızal, “İsrâ Sûresi Bağlamında Ahlâkî Esaslar, s. 78.

⁴⁵⁶ el-İsrâ, 17/11.

⁴⁵⁷ Yûnus 10/11.

⁴⁵⁸ bk. el-Bakara, 2/168-169; Âl-i İmrân, 3/114-115; el-el-Hac, 22/77.

⁴⁵⁹ en-Nisâ 4/78-79.

⁴⁶⁰ el-Mü’min, 62/85.

⁴⁶¹ Müslim, *Şalâtü'l-müsâfirîn*, 201.

⁴⁶² Komisyon, *Hadislerle İslam*, 3/ 175.

⁴⁶³ Komisyon, *Hadislerle İslam*, 3/ 175.

çekip alırsın. Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır ve nimet, senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye çok iyi gücü yetersin. Sen geceyi *kısaltıp* gündüze katarsın, gündüzü *kısaltıp* geceye katarsın. Ölüden diriyi çıkarırsın, diriden de ölüyü çıkarırsın. Dilediğine hesapsız rızık verirsin.”⁴⁶⁴ buyrulmaktadır. Burada geçen “Hayır sadece senin elindedir “ifadesinden hayrın maddî ve mânevî her türlü nimetleri kapsadığı anlaşılmaktadır.⁴⁶⁵

Her Müslüman “Amentü” esaslarında ifade edildiği üzere hayır ve şerrin Allah’tan geldiğine inanır. “Amentü” de yer alan “Hayır ve şerrin Allah’tan olması”, bunları halk edenin Yüce Allah olduğunu ifade eder. Zira Yaratıcı Allah’tır ve O’ndan başka yaratıcı da yoktur. Âlemlerin yaratıcısı olan Yüce Rabbimiz hayrı ve şerri, külli irade ile diler ve yaratır. Zira âlemde O’ndan başka kudret ve gerçek mülk sahibi, tasarruf yetkisi olan bir başka varlık daha yoktur. Kul da hayrı ve şerri kendi cüzi iradesi ile tercih eder ve bu sebepten dolayı da iyi ve kötü olan her amelinden sorumludur. Lakin Rabbimizin hayra rızası vardır ama şerre rızası yoktur. Kul hayrı seçerse mükâfat alır, şerri seçerse ceza görür.

Allah’ın şerri dileyip yaratması İslam âlimlerine göre kötü ve çirkin değildir. Ama kişinin şerri işlemesi ve şerri tercih etmesi çirkin ve kötüdür. Yüce Allah’ın eşyayı karşıtlarıyla beraber yaratmıştır. Bunda nice açık ve gizli hikmetler bulunmaktadır. Allah kuluna kötü ve şer olan şeylerden korunma yollarını göstermiş, şerden sakınma gücünü vermiştir. Şu bir gerçek ki şer olmasa hayrın mânâsı anlaşılamaz, dolayısıyla da bu hayatın bir imtihan hayatı olmasındaki hikmet tahakkuk etmezdi.

Sonuç olarak biz kulların hayır ve şer olarak gördüğü her şey netice itibariyle gördüğümüz gibi olmayabilir. Bir âyette bu husus şöyle açıklanmaktadır: “Umulur ki, hoşlanmadığınız bir şey sizin için hayırdır. Ve yine umulur ki, sevdiğiniz bir şey de sizin için şerdir. Siz bilmezsiniz, Allah bilir.”⁴⁶⁶

Şunu unutmamak gerekir ki Yüce Yaratıcının kudreti ile olan her işte, gerek kişi gerekse toplum için birtakım yararlar vardır. Aslında şer gibi gözüken şeyler hayra hizmet ederler. Muhammed el-Murtazâ Zebîdî (ö. 1205/1791)’nin Tâcü’l-

⁴⁶⁴ Âl-i İmrân 3/26.

⁴⁶⁵ Çağrı, *DİA*, Hayr, 17/43-46.

⁴⁶⁶ el-Bakara, 2/216.

‘arûs adlı eserinde “Şerde birçok hayır vardır.” (İnne fi’ş-şerri hıyâren) Şeklindeki vecizesinde ifade ettiği gibi veya “Her şerde bir hayır vardır.” gibi dilimize yerleşmiş olan ve çoğunlukla olumsuz zamanlarda teselli için kullanılan bu cümleler bu gerçeğin toplum vicdanında da özüksendiğini göstermektedir. Bu nedenle mümin her işinin hayırla sonuçlanacağı ümidini taşır. Ancak kişi kendisi için hayırlı olan şeyin ne olduğunu tam olarak bilmez. Onu sadece Allah bilir. Bu gerçek karşısında Müslümana düşen vazife, dua ve yakarışlarında Allah-u Teâlâ’dan hayırlı olanı istemekte ısrarcı olmasıdır.

5.2.Olaylar Hakkında Hüsn-ü Zan Beslenmelidir

Bu hükmü, sûrenin **لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُّبِينٌ** “*Ey müminler! Aişe ve Safvan’a yapılan iftirayı duyduğunuz zaman, mümin erkeklerin ve mümin kadınların, kendi din kardeşleri hakkında hayır düşünmeleri, hüsn-ü zan beslemeleri ve “Bu apaçık bir iftiradır” demeleri gerekmez miydi?*”⁴⁶⁷ anlamındaki 12. âyeti ifade etmektedir.

Çok anlamlı kelimelerden biri olan **zan**, lugatta “sanma, sezme, şüphe ve kesin olmayan bilgi”⁴⁶⁸ demektir. Zan kelimesi, ima ve işaretle hâsıl olan ve hakikat ifade etmeyen tahmini bilgidir. Yüce Kitabımızda “Müşriklerin çoğu ancak zanna tabi oluyorlar. Hâlbuki zan, hak namına hiçbir şey ifade etmez. Şüphesiz Allah, insanların yaptıklarını çok iyi bilendir.”⁴⁶⁹ buyurmaktadır. Bu âyetten anlaşılabacağı üzere zan, kesin bir bilgi ifade etmez.⁴⁷⁰ Allah-u Teâlâ’da. “*Ey mümin! Hakkında bilgi sahibi olmadığın şeye tabi olma. Şüphesiz kulak, göz ve kalp, bunların hepsi duyduğu, gördüğü ve bildiğinden sorumludur.*”⁴⁷¹ buyurarak kesin olmayan bilgi ile davranılmasını hoş görmemiştir.

Kur’ân-ı Kerim’de Yüce Allah, “*Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının. Çünkü zannın bazıları gûnahtır. Birbirinizin kusurlarını ve gizli durumlarını araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Sizden biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Elbette hoşlanmaz. Bak bundan tiksindiniz! Emir ve yasaklarına riâyat ederek Allah’a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, tövbeyi*

⁴⁶⁷ Nûr, 24/12.

⁴⁶⁸ Karaman, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, Zan, s.704.

⁴⁶⁹ Yûnus, 10/36.

⁴⁷⁰ bk. el-Necm, 53/28.

⁴⁷¹ el-İsrâ, 17/36.

çok kabul eden ve çok merhametli olandır.”⁴⁷² buyurarak, kişilik haklarını ihlal eden davranışlardan olan su-i zanda bulunmayı, insanların birbirlerinin gizli hallerini araştırarak kusurlarını ortaya çıkarmayı ve gıybet etmeyi açık seçik ifadelerle yasaklamıştır.

Âyette zannın hepsinden değil, çoğundan sakınılması emredilmekte ve zannın bir kısmının günah olduğu bildirilmektedir. Dolayısıyla zannın bir kısmı iyi zandır ve bu sevaptır, ancak bir kısmı da kötü zandır ve bu günahtır.⁴⁷³ İslâm kültüründe bir kişinin kesin bilgisi olmamakla beraber başka biri hakkında iyi düşünce beslemesine “hüsn-i zan”, kötü düşünce ve kanaate sahip olmasına “sû-i zan” denilmiştir.⁴⁷⁴ “Hüsn-i zan” ve “su-i zan” tabirleri Kur’ân’da geçmektedir.⁴⁷⁵

İnsanların iç dünyalarındaki gizli hallerini Allah’tan başkasının bilemeyeceğini ifade eden İmam Gazzâlî’ye (ö. 1111) göre kötü zan, kalp ile gıybettir ve bu dil ile yapılan gıybetten farksızdır; kötü söz gibi kötü zan da haramdır.⁴⁷⁶ Ona göre hüsnü zan Allah’ın, su-i zan şeytanın telkinidir.⁴⁷⁷

İyi zan, sözleri, olayları ve davranışları iyiye yormak, iyi düşünmek ve iyi görmek, kötü zan ise aksi davranmaktır.⁴⁷⁸ Yüce Kitabımızda her iki zanla alâkalı misaller bulunmaktadır.

Allah Rasulü (s.a.s.) ile beraber umre niyetiyle Mekke’ye gitmeyen, Hz. Peygamber (s.a.s.) ve Müslümanların Mekke’den geri dönmeyeceklerini zanneden münafıklarla ilgili olarak; *“Ey münafıklar! Söylediklerinizin aksine siz Peygamberin ve müminlerin umre için çıktıkları yolculuktan bir daha ailelerine ebedî olarak asla geri dönmeyeceğini zannettiniz. Bu zannınız, gönüllerinize Şeytan tarafından iyi ve güzel gösterildi ve böylece siz kötü zanda bulundunuz, Allah’ın peygamberine yardım etmeyeceğini zannettiniz ve siz helâki hak eden, kötü kalpli ve bozuk niyetli bir toplum oldunuz.”*⁴⁷⁹ denilmiştir.⁴⁸⁰

⁴⁷² el-Hucurât, 49/12.

⁴⁷³ Karagöz, *İlahî Yasaklar*, s. 277.

⁴⁷⁴ Çağrııcı Mustafa, *DİA, Zan*, 44/120-122.

⁴⁷⁵ bk. el- Feth, 48/ 12; en-Necm, 53/ 28.

⁴⁷⁶ Çağrııcı, *DİA, Zan* 44/120-122.

⁴⁷⁷ Gazzâlî, *İhyâ-u Ulûm-id-Dîn*, çeviri, Mehmet Yavuz Şeker, 3/152, Işık Yayınları, İzmir 2015.

⁴⁷⁸ Karagöz, *Helal Mekruh ve Haramlar*, s. 156.

⁴⁷⁹ el-Feth, 48/12.

⁴⁸⁰ bk. Âl-i İmrân, 3/154; el-Feth, 48/6.

Resûl-i Ekrem Efendimiz (s.a.s.) “Hüsn-ü zan, kişinin kulluğunun güzelliğindendir.”⁴⁸¹ buyurmaktadır. İyi düşünmek, “hüsn-i edeb”den ileri gelir ve o kimsenin iyi bir mümin olduğuna delalet eder.⁴⁸² Zan, insanlar hakkında söz konusu olduğu gibi Allah hakkında da söz konusu olabilir. Allah hakkında kötü zanda bulunmak haram, iyi zanda bulunmak ise farzdır.⁴⁸³

Bir kudsî hadiste Rabbimiz şöyle buyurmaktadır; “Ben, kulumun bana olan zannı üzereyim.”⁴⁸⁴ Buradan anlaşılacağı üzere kulun Allah hakkındaki hüsn-i zannı, O'nun kendisine af ve merhametle muamele edeceğine inanması, kulun Allah hakkındaki su-i zannı ise, korktuğu olumsuzluklarla karşılaşacağına inanmasıdır. Müslüman kişi hayatı boyunca Rabbinden ümitvar olur ve iyi zan beslerse Allah'ın rahmet ve mağfiretinden istifade eder. Bu durum aynı zamanda kişinin inancının var olduğunu ve devam ettiğini gösterir. Kur'ân'daki “Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfir kavimden başkası Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez.”⁴⁸⁵ âyeti bu duruma işaret etmektedir.

Kötü zandan sakınmak bir vazife olduğu gibi insanların su-i zannına neden olabilecek hâl ve davranışlardan kaçınmak da bir görevdir. Zira başkalarına vesile olmak, o işi yapmış gibi olmak sayılır.

Peygamberimiz (s.a.s.)'in eşlerinden Hz. Safiye (ö. 50/670 [?]) diyor ki: Ramazan-ı şerifin son zamanlarıydı. Allah Rasulü (s.a.s.) her sene olduğu gibi mescitte itikâfa girdi. Geceleyin kendisini ziyarete gittim ve onunla sohbet ettim. Sonra da kalkıp evime döndüm. Rasulullah (s.a.s.) kalktı ve beni yolcu etti. Bu esnada Ensar'dan iki kişi yoldan geçerken Allah Rasulü (s.a.s.)'nü görünce adımlarını hızlandırdılar. Hz. Peygamber (s.a.s.) “ağır gidin, o Hüvey'in kızı Safiyye'dir” dedi. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Safiyye (ö. 50/670 [?])'nin kimliğini açıklama ihtiyacı onlara ağır geldi ve o iki adam “Sübhânallah ya Rasulullah” dediler. Efendimiz (s.a.s.) onlara “Şeytan insanın vücudunda kanın dolaştığı gibi dolaşır. Bundan dolayı kalbinize bir şüphe ve şer atmasından korktum.” buyurdu.⁴⁸⁶

Anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber (s.a.s.) gecenin karanlığında eşini uğurlarken, hanımıyla kendisini görenleri durdurmuş, yanında bulunan kadının

⁴⁸¹ Ebû Dâvûd, Edeb, 89.

⁴⁸² Komisyon, *Hadislerle İslam*, 3/ 476.

⁴⁸³ bk. Âl-i İmrân, 3/154; el- Feth, 48/6.

⁴⁸⁴ Müslim, Zikir, 19.

⁴⁸⁵ Yûsuf, 12/87.

⁴⁸⁶ Ebû Dâvûd, Edeb, 81.

yabancı bir kişi olmayıp, kendi eşi olduğunu kendilerine bildirerek, onların kötü zanna kapılmasına engel olmuştur.

Sonuç olarak Dinimizin istediği davranışlardan birisi de mümkün olduğu müddetçe hüsn-i zanla hareket edip gereksiz su-i zanlardan sakınmaktır. Müslümanlarda beraet-i zimmet yani suç ve günahattan uzak olmak esastır. Aksini ispat eden kesin bir delil olmadıkça kimseye suç isnad edilemez. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) zandan sakındırmış, “Zan, yalanın ta kendisidir.”⁴⁸⁷ buyurmuştur. İnanan kimse hakkında kötü düşünmek, şeytana imkân veren ve birçok şerre kapı açan bir yaklaşımdır. Dolayısıyla kötü bir söz işitildiği zaman, kendilerinden şüpheleri olmadığı gibi, kendileri gibi saymaları gereken müminlere karşı iyi zannı **ilke** edinmek ve kötü zanla birilerine zarar vermekten kaçınmak yüce dinimizin temel bir **ahlâk** ilkesidir.⁴⁸⁸

6. ŞEYTANA UYMAMA İLE İLGİLİ MESAJLAR

Lugatta Şeytan” kelimesi, “uzak olmak, birine muhalefet etmek, ipe bağlamak ve toprağa girmek” anlamındaki “şatn” veya “helak olmak ve yanmak,” anlamındaki “şayt” kökünden türemiştir.⁴⁸⁹

Çoğulu şeyâtîn olan şeytân sözcüğü, “yanıp helâke mâruz kalmış varlık; rahmetten hayırdan uzaklaşmış yaratık” demektir.⁴⁹⁰ Buna göre şeytan, yoldan çıkmış, zorba, uzak, çok uzak, muhalif, haddi aşan, helak olan ve yanan mânâlarına gelmektedir.⁴⁹¹

Kelimenin İbrânîce’deki karşılığı olan **satanın** “düşmanlık etmek, suçlamak, karşı gelmek” mânâsında **stn** veya “gezinmek, hareket etmek, rahatsız etmek, yoldan çıkmak; sadakatsiz/inançsız olmak” anlamlarında **sut/sth** kökünden türediği kabul edilmektedir.⁴⁹² Terim olarak “şeytan” cin ve insanların müşrik, münafık, şerir, azgın, kibirli ve isyankâr, olanlarına verilen bir cins isimdir.⁴⁹³

⁴⁸⁷ Müslim, Birr, 28.

⁴⁸⁸ Yazır, *Hak Dinî Kur’ân Dili*, 5/561.

⁴⁸⁹ Karaman, *Dinî Kavramalar Sözlüğü, Şeytan*, ,s.618.

⁴⁹⁰ Çelebi İlyas, *DİA, Şeytan*,39/99-101.

⁴⁹¹ el-İsfahânî, *Müfredat Ştn* md. s. 551.

⁴⁹² Çelebi, *DİA, Şeytan*,39/99-101.

⁴⁹³ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/102.

6.1. Şeytan Fahşa ve Münkeri Emreder

Bu hükmü, sûrenin *فَإِنَّهُ يُأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ* “Kim şeytanın adımlarına uyarsa, bilsin ki şüphesiz şeytan her türlü edepsizlik ve çirkinliği, haram ve kötülüğü emreder.”⁴⁹⁴ anlamındaki 21. âyetinin ikinci cümlesi ifade etmektedir.

Fahşâ kelimesinin türediği “f-h-ş” kökünün sözlük anlamı, haddi aşan, ölçüsünün dışına çıkan her şeye,⁴⁹⁵ sözün ve davranışın çirkin olanına denir. Fahşâ, masiyet ve günah cinsinden olup çok çirkin olan her şeydir.⁴⁹⁶

Din dilinde bu kelime “aşırı derecede çirkin söz ve davranış, büyük günah edep ve ahlâka aykırı olup dinen yasaklanan her türlü kötülük ve çirkinlik⁴⁹⁷ dünya ve ahirette ceza öngörülen ve akl-ı selimin kötü gördüğü zina, homoseksüellik, şirk, iftira, küfür, nifak, fışk, kötü ahlâk, zulüm, hayâsızlık ve edepsizlik gibi günah, haram ve asilik olan her türlü söz, fiil ve davranışlar anlamına gelir.”⁴⁹⁸

Aynı kökten türeyen fahşâ, fâhişe ve fevâhiş kelimeleri Kur’ân-ı Kerîm’de, yirmi dört yerde geçmekte olup⁴⁹⁹ bir kısmında kinaye yoluyla livâta, zina, sevicilik gibi her toplumda yüz kızartıcı suç ve çirkinlik olarak kabul edilen iffetsizlikler kastedilir.⁵⁰⁰

Münker, lugatta kabul edilmeyen, inkâr edilen ve tanınmayan davranışlar ve yasak işler demektir.⁵⁰¹ Kur’ân terimi olarak kelime, "maruf" kavramının zıt anlamlısı olup akıl ve fitratın çirkin saydığı, dilin itiraf edemediği, ahlâklı toplumların yadırgadığı her tür davranışlardır.⁵⁰² Münkerin daha çirkin ve kötü olan kısmı için Kur’ân-ı Kerim’de “fahşâ” terimi kullanılır.⁵⁰³

⁴⁹⁴ Nûr, 24/21.

⁴⁹⁵ İsmail b. Hammad el-Cevherî, *es-Sihah*, 2/2563, fhş, maddesi, tahkik Ahmed Abdülğafur Attar, Darü'l-İlmi Kahire, 1990.

⁴⁹⁶ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, fhş maddesi. 37/3356.

⁴⁹⁷ Çağırın Hakan, *Kur’ân’da Fahşâ Kavramı*, s. 11, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır; 2019.

⁴⁹⁸ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/103.

⁴⁹⁹ Bozkurt Nebi, *DİA, Fuhuş*, 13/211-214.

⁵⁰⁰ bk. en-Nisâ 4/15, 19, 25; en-Neml 27/54; el-Ahzâb 33/30; et-Talâk 65/1.

⁵⁰¹ İbni Manzûr, *Lisânu'l-Arâb*, n-k-r maddesi, Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, n-k-r maddesi s.917, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995.

⁵⁰² Komisyon, *Kur’ân Yolu*, 3/436.

⁵⁰³ Hamdi Döndüren, *Şamil İslam Ansiklopedisi*, Münker maddesi, 2/198, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1990.

Başka bir adı da “Cân”⁵⁰⁴ ve İblis olan Şeytan, cin asıllı bir varlık⁵⁰⁵ olup usta bir aldatıcı ve insanoğlunun düşmanıdır. Bu aldatıcılıktaki maharetini Hz. Âdem’i aldatmasıyla ispat etmiştir. İnsana dost gibi davranarak sahte vaatlerde bulunur ve ona fısıldayarak aldatır, yanıltır, kötülük ve günahı emreder. Şeytan insanoğlunu yakalamak için birçok araç ve stratejiler kullanır.⁵⁰⁶ Kur’ân-ı Kerim’de Allah bunları şöyle açıklamıştır: Şeytan insanlara vesvese verir,⁵⁰⁷ içlerine kötü düşünceler telkin eder,⁵⁰⁸ her türlü çirkin söz fiil ve davranışları,⁵⁰⁹ İslam’ın ve aklı-ı Selimin iyi, güzel ve hoş görmediği kötülükleri, haramları⁵¹⁰ ve küfrü⁵¹¹ emreder. Söz verir, ümitlendirir ve aldatır.⁵¹² İçki ve kumara teşvik eder. Bunlarla insanların arasına kin ve düşmanlık sokmak ister ve onları Allah’ın zikrinden ve namazdan alıkoymak ister.⁵¹³ İnsanların yaptığı kötülükleri, kötü fiil ve davranışları süslü, iyi, güzel ve cazip gösterir⁵¹⁴ ve kolaylaştırır.⁵¹⁵ İnsanları fakirlikle korkutur, cimriliği emreder.⁵¹⁶ Allah’ın zikrini⁵¹⁷ ve gerçekleri unutturur.⁵¹⁸ Hak yoldan saptırır,⁵¹⁹ Fitneye düşürür,⁵²⁰ azdırır,⁵²¹ kişi ile kardeşi arasına fitne sokar,⁵²² doğru yoldan uzaklaştırır,⁵²³ alevli ateşe cehenneme çağırır⁵²⁴ ve böylelikle şeytan yapmış olduğu hile ve kurduğu tuzakları ile insanları hüsrana sürükler.

⁵⁰⁴ bk. er-Rahmân, 55/15.

⁵⁰⁵ bk. el-Kehf, 18/50.

⁵⁰⁶ Purutoğlu Müberra, *Kur’ân’da İnsana Etkisi Açısından Şeytan ve Nefis*, Bayburt Üniversitesi, Bayburt Ocak, 2020.

⁵⁰⁷ A’râf, 7/20.

⁵⁰⁸ Enfâl, 8/11.

⁵⁰⁹ el-Bakara, 2/268; Nûr, 24/21.

⁵¹⁰ Nûr, 24/21.

⁵¹¹ Haşr, 59/16.

⁵¹² Nisâ, 4/120.

⁵¹³ Mâide, 5/91.

⁵¹⁴ bk. En’âm, 6/68; Enfâl, 8/48; Nahl, 16/163; Neml, 27/24; Ankebût, 29/38.

⁵¹⁵ Muhammed, 47/25.

⁵¹⁶ el-Bakara, 2/268.

⁵¹⁷ Mücadele, 58/19.

⁵¹⁸ En’âm, 6/68.

⁵¹⁹ bk. Nisâ, 4/60; A’raf, 7/30; el-Hac, 22/4; Neml, 27/24.

⁵²⁰ A’râf, 7/27.

⁵²¹ A’râf, 7/175, 202.

⁵²² Yûsuf, 12/100.

⁵²³ bk. Nisâ, 4/60; Yûsuf, 12/105; İsrâ, 17/53.

⁵²⁴ bk. Lokmân, 31/21; Fâtır, 35/6.

İslam düşüncesinde şeytanın kişiliği ile dikkat çekilen başka bir konu da onun ihanetidir.⁵²⁵ Onun vesvesesi ve sinsice duruşu sayesinde insanı kötü yola, örneğin inkâra sevk ettikten sonra yaptığı ilk şey, hem yapılan kötülük hem de bu kötülüğü işleyenle kendisinin bir alakası olmadığını dile getirmesidir.⁵²⁶

Bununla birlikte şeytan kıyamet günü ardına taktığı insanların suçlamalarına da şu şekilde karşılık verecektir. “İş yerine getirilince, *insanların hesapları görülüp kimlerin cennete kimlerin cehenneme gideceği kararı verilince* Şeytan şöyle der: Şüphesiz Allah, size gerçek vaatte bulundu. Ben de size vaatte bulundum, *Allah sözünü tuttu*, ben yalancı çıktım. Aslında benim sizi zorlayacak bir gücüm yoktu. Ben sadece sizi çağırdım, siz de hemen benim çağırma uydunuz. *Bu itibarla beni kınamayın, kendinizi kınayın.*”⁵²⁷

Âyetten de anlaşılacağı üzere şeytan, insanoğluna yalan söz ve vaatlerle kandırıp onları yoldan çıkardığını ve aldattığını itiraf etmektedir. Bununla birlikte şeytan Sırât-ı müstakimden gidenleri zorla yoldan çıkarma gücünün olmadığını, yalnızca çeşitli yollardan insanlara telkinde bulunduğunu, insanların da bunu kabul ettiğini söyleyerek şeytanı değil kendilerini kınamalarını gerektiğini ifade etmektedir.

6.2. Şeytana Uymamak Gerekir

Bu hükmü, sûrenin *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُواتِ الشَّيْطَانِ* “Ey iman edenler! Şeytanın adımlarına uymayın.”⁵²⁸ anlamındaki 21. âyetinin birinci cümlesi ifade etmektedir.

Yüce Allah, ilk insan Âdem’i yarattıktan sonra meleklerle ve onların arasında bulunan İblis’e Âdem’e secde etmelerini emretmiştir. Meleklerin hepsi bu emre itaat ettikleri halde İblis kibirlenerek, insanın topraktan, kendisinin de ateşten yaratıldığını delil göstererek emre itaat etmeyip secde etmemiştir. Secde etmediği için isyankâr, fasık ve kâfir olarak İlahî huzurdan kovulduğu ve lanetlendiği bildirilmiştir. Bunun üzerine İblis, yapmış olduğu davranıştan pişmanlık duyması gerekirken, tam aksine, yapacakları kötülükler için Allah’tan kıyamete kadar müsaade istemiş, Allah da “*Sen bilinen gün gelinceye kadar bırakılanlardansın.*”⁵²⁹ diyerek izin vermiştir. İblis, bu izni alarak insanların sağlarından, sollarından,

⁵²⁵ Işık Harun, *Kitab-ı Mukaddes ve Kur’ân’a Göre Şeytan*, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı.13, s.35-74, 2018.

⁵²⁶ el-Haşr 59/16.

⁵²⁷ bk. A’râf, 7/38, 39; Ahzâb, 33/66-68; Sebe, 34/31-33

⁵²⁸ Nûr, 24/21.

⁵²⁹ bk..Hicr, 15/36-40;el- Araf, 7/14-15; Sâd, 38/79-82.

önlerinden ve arkalarından sokularak saptırıp azdıracağı, kötü işleri süsleyip onlara güzel göstereceğine dair yemin ettiği bildirilmiştir.⁵³⁰

Şeytanın Kur'ân'da, İblis,⁵³¹ cinler⁵³² ve insanlara⁵³³ karşılık gelecek şekilde üç tür kullanımından söz edilmektedir. Binaenaleyh Yüce Kitabımızda hakiki anlamda şeytanın varlığına,⁵³⁴ mecazî olarak da şeytanın karakterine bürünmüş insan ve cinlere⁵³⁵ delalet eden pek çok âyet bulunmaktadır.

“Şeytan” denilince ilk akla gelen İblis'tir. Gerçek anlamda ve somut bir varlığı işaret edecek şekildeki kullanımda şeytan, Allah'ın emrine karşı gelerek isyan ettiği için ilahî rahmetten ve huzurdan kovulan,⁵³⁶ kıyamete kadar da insanın düşmanı olan⁵³⁷ İblis'in diğer bir ismi veya sıfatı olmuştur.

Bazı müfessirlere göre İblis, Arapça bir kelime olan iblâs kökünden türeyen, karamsar, ümitsiz, aşırı bir şekilde üzgün, pişman, pişmanlık ve üzüntüden kesilmiş, hayrı olmayan anlamlarına gelmektedir.⁵³⁸

İblis Kur'ân'da, Allah'ın buyruğuna karşı çıkarak, Hz. Âdem'e secde etmeyi, yani tazimde bulunmayı ve boyun eğmeyi,⁵³⁹ önünde saygı ile eğilmeyi ve selamlamayı⁵⁴⁰ reddetmiş ve kibirlenmiş, bu yüzden ilahî huzurdan kovularak, kıyamete kadar lanetlenmiştir.⁵⁴¹ Allah-u Teâlâ'nın lanetine uğradığı için Şeytan adını almış ve bu kelime onun için özel isim olmuştur. Varlıkları Allah ve

⁵³⁰ bk. el-Bakara, 2/30-40; en-Nisâ, 4/119; el-Mâide, 5/31-39; el-A'raf, 7/12-17; el-Hicr, 15/27; el-Kehf, 18/50, 16-123.

⁵³¹ bk. el-Bakara, 2/34; el-A'râf 7/11; el-Hicr 15/28-31.

⁵³² bk. el-Enbiya 21/82; es-Sebe' 34/12; es-Sâffât 37/8; el-Hicr 15/17; el-Mülk 67/5; Cin 72/8-9.

⁵³³ bk. en-Nâs 114/4-6.

⁵³⁴ bk. el-Bakara, 2/34, 36; Âl-i İmrân 3/36; en-Nisâ' 4/120; İbrâhîm 14/22; el-Kehf 18/63; Tâhâ 20/120.

⁵³⁵ bk. el-Bakara, 2/14; el-En'âm 6/112; en-Nâs 114/3-6.

⁵³⁶ bk. Âl-i İmrân 3/36; el-A'râf 7/18; en-Nahl 16/98; et-Tekvîr 81/25.

⁵³⁷ bk. el-Bakara, 2/208; el-En'âm 6/142; el-A'râf 7/16; Yûsuf 12/5; el-Hicr 15/39; el-İsrâ' 17/53.

⁵³⁸ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Taberi Tefsiri*, 1/182, tercüme: Hasan Karakaya – Kerim Aytekin, Hisar Yayınları, İstanbul, 1996; Ebû Abdullah Muhammed bin. Ahmed el-Ensârî Kurtubî, *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 1/578, tercüme: M. Beşir Eryarsoy, Buruc Yayınları, İstanbul, 200.

⁵³⁹ Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed Mâturîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân Tercümesi*, 1/119, çeviri, Bekir Topaloğlu, editör: Yûsuf Şevki Yavuz, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2015.

⁵⁴⁰ Ebû Abdullah Fahreddîn Muhammed b. Ömer Fahrüddîn Râzî, *Tefsîr-i Kebîrmevâtihi'l-gayb*, 2/336, tercüme: Lütfullah Cebeci ve diğerleri, Huzur Yayınları, İstanbul, 2002; Bu konuda İbn Abbas'ın meleklerin secdesinin ibadet maksatlı değil, selamlama secdesi olduğunu; Katâde'nin de buradaki secdeyi itaat anlamında değil, hürmet anlamında anlaşılması gerektiğini ifade ettiği belirtilmiştir. Mâturîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân Tercümesi*, 1/115.

⁵⁴¹ bk. el-Bakara, 2/34.

Peygamber tarafından kesin ve kat'i olarak bildirildiği için iman edilmesi zorunlu olan cinler, insanlardan önce ateşten yaratılan,⁵⁴² aklı ve iradesi bulunan, Allah'a ibadet etmekle sorumlu tutulan,⁵⁴³ Müslüman'ı ve kâfiri, salih ve günahkârı bulunan,⁵⁴⁴ gözle görülmeyen varlıklardır.

İblis, şeytanların başı ve en azgınlarıdır. İblis, Kur'ân'da çok asi olan,⁵⁴⁵ çok nankör,⁵⁴⁶ çok azgın,⁵⁴⁷ İlahî huzurdan kovulmuş,⁵⁴⁸ *Tagût* ve *Cibt* ve sıfatları ile vasıflandırılmış,⁵⁴⁹ amacının ise insanlara düşmanlık etmek⁵⁵⁰ onları çeşitli tuzak ve hilelerle kandıran,⁵⁵¹ insanları doğru yoldan saptıran ve cehenneme sürükleyen⁵⁵² olduğu bildirilmiştir.

Şeytan, Allah'ın huzurundan kovularak cezaya maruz kalmasının sebebini emre itaatsizlik değil, Hz. Âdem'i asli neden olarak kabul etmiştir. Olaylara karşı takındığı bu tavır, başta Hz. Âdem ve eşi Hz. Havva'ya, daha sonra da bütün insanlığa kıyamete kadar düşman olmasına yol açmıştır. Allah-u Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'in birçok âyetinde, “Şeytanın insan için apaçık bir düşman olduğunu” bildirmektedir.⁵⁵³

Şeytan, azgınlığının nedeni olarak gördüğü insana kin duymuş, onu kendine en büyük düşman ilan etmiştir.⁵⁵⁴ İnsana olan bu düşmanlığına da Hz. Âdem ve eşi Hz. Havva'ya vesvese, hile, tuzak, yalan ve yemin ile kandırarak yenmesi yasak olan meyveden yedirmesi ve bu nedenle cennetten kovulup çıkarılmalarına sebep olmasıyla başlamıştır. Allah-u Teâlâ insanları, göndermiş olduğu peygamberleri ve

⁵⁴² el-Hicr, 15/27.

⁵⁴³ ez-Zâriyât, 51/56.

⁵⁴⁴ el-Cin, 72/11, 14.

⁵⁴⁵ bk. Meryem, 19/44.

⁵⁴⁶ bk. el-İsrâ, 17/27.

⁵⁴⁷ bk. el-el-Hac, 22/3.

⁵⁴⁸ bk. el-Hicr, 15/17, 34.

⁵⁴⁹ bk. el-Mâide, 5/60.

⁵⁵⁰ bk. e l-İsrâ, 17/53

⁵⁵¹ bk. el-İsrâ, 17/63-64.

⁵⁵² bk. el-A'râf, 7/27.

⁵⁵³ bk. el-İsrâ, 17/53; el-En'âm, 6/142; Yûsuf, 12/5; Fâtır, 35/6; Yâsîn,36/60.

⁵⁵⁴ Lütfullah Cebeci, *Kur'ân'a Göre Melek Cin Şeytan*, Şûle Yayınları, s. 240, İstanbul, 1998.

kitapları aracılığıyla şeytanın düşmanlığına karşı ikaz etmiş ve “*Ey müminler! Şeytanın adımlarına uymayın.*”⁵⁵⁵ ve “*Onu düşman edinin.*”⁵⁵⁶ buyurmuştur.

6.3. Ancak Allah’a Sığınanlar Şeytanın Tuzağından Kurtulabilirler

Bu hükmü, sûrenin *وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ* “Allah’ın size lütfu ve merhameti olmasaydı sizden hiçbir kimse ebedî olarak temize çıkamazdı. Fakat Allah, dilediği kimseyi temize çıkarır.”⁵⁵⁷ anlamındaki 21. âyetinin üçüncü cümlesi ifade etmektedir.

Kur’ân-ı Kerim’de geçen “Allah’ın size olan lütfu ve merhameti olmasaydı, pek azınız hariç, kesinlikle siz şeytana uyardınız.”⁵⁵⁸ ayeti de aynı anlamı ifade etmektedir.

Şeytan, Peygamber,⁵⁵⁹ mümin,⁵⁶⁰ kâfir her insanı etkisi altına almaya çalışır. Yalnızca şeytan, iman edip Allah ve Peygamberine uyan, şeytanın kötülüğünden Allah’a sığınan ihlâslı müminlere tesir edemez.⁵⁶¹ Şeytan ancak, kâfir, müşrik, isyankâr ve münafık insanlara etki edebilir.⁵⁶²

Yüce Allah “*Ey Peygamberim! İşte böyle biz her Peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık.*”⁵⁶³ buyurarak şeytanın dışında kötülüğe davet eden insan ve cin şeytanlarının varlığına da dikkat çekmektedir.⁵⁶⁴ Bu, her şeyin bir yasaya göre işlediğini, her iyinin karşısında bir kötünün olduğunu göstermektedir.⁵⁶⁵

Kuşkusuz insan şeytanları, cin şeytanlarından daha kötüdür.⁵⁶⁶ Zira Allah’a sığınıldığı zaman cin şeytanları gizlenir ve etkileri ortadan kalkar. Ancak insan şeytanları kötü şeyleri güzel gösterdikleri gibi kötülüğe de teşvik ederler. Ta ki

⁵⁵⁵ el-Bakara, 2/208.

⁵⁵⁶ el-Fâtır, 35/6.

⁵⁵⁷ Nûr, 24/21.

⁵⁵⁸ en-Nisâ, 4/83.

⁵⁵⁹ bk.el-En‘âm, 6/112.

⁵⁶⁰ bk. el-A‘râf, 7/201.

⁵⁶¹ bk. en-Nahl, 16/99; el-Hicr, 15/39-40.

⁵⁶² bk. en-Nahl, 16/100; Meryem, 19/83; el-el-Hac, 22/53; eş-Şuarâ, 26/221-222; ez-Zuhruf, 43/35.

⁵⁶³ el-En‘âm 6/112.

⁵⁶⁴ en-Nâs, 114/1,6.

⁵⁶⁵ Ateş Süleyman, *Yüce Kur‘ân‘ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, 222, İstanbul,1991.

⁵⁶⁶ Nesaî, İstiâze, 48.

istediğini alıncayadek hiçbir şey onu bu azminden vazgeçiremez.⁵⁶⁷ Dine, imânâ, ahlâka ve aileye musallat olan, insanlar arasında kin ve düşmanlığı körükleyen, toplum düzenini bozan, terörü destekleyen ve teşvik eden davranışlar, insan şeytanı kişilerin davranışı olarak kabul edilmiştir.⁵⁶⁸

Şeytan, insanoğluna her yönden gelerek doğru yolu izlemelerini engellemeye çalışır. İnandığı halde ihlâsa eremeyen ve Kur’ân’ın emir ve yasaklarını hayata geçiremeyen kişiler de şeytanın tesiri altına girerek günaha dalarlar. Bu insanları etkisi altına almak isteyen şeytan da onları şirke, nifaka, isyana ve küfre teşvik eder. Kişi şeytanın bu telkinine kulak verirse onu kendine dost ve arkadaş edinmiş olur.⁵⁶⁹

Şeytanın bu sinsî çalışmalarına ve vesveselerine karşılık öncelikle Yüce Allah’a sığınmak gerekir.⁵⁷⁰ İnsan yalnızca Allah’ın yardımıyla şeytanın şerrinden kurtulabilir. Yüce Kitabımızda, şeytanın şerrinden Allah’a sığınmayla alakalı pek çok âyetler bulunmaktadır. Bu konudaki âyetlerden bazıları şöyledir:

“*Ey Peygamberim! Eğer şeytandan sana bir vesvese ve kışkırtma gelirse, hemen Allah’a sığın. Şüphesiz Allah, her sözü ve duayı çok iyi işitendir, her şeyi çok iyi bilendir.*”⁵⁷¹

“*Ey Peygamberim! Şöyle dua et: Ey Rabbim! Şeytanların vesveselerinden sana sığınırım. Ey Rabbim! Şeytanların benim yanımda bulunmalarından da sana sığınırım.*”⁵⁷²

Esasen şeytan başka yollardan saptıramadığı müminlere vesvese vermektedir.⁵⁷³ Allah, insanlara, şeytandan uzaklaşabilecekleri yolların olduğunu da bildirmiştir: “Şüphesiz *emir ve yasaklarına riâyet ederek Allah’a karşı gelmekten sakınan müminler var ya*, onlara şeytandan bir vesvese dokunduğu zaman, *Allah’ın azap ve sevabını* hatırlarlar, o zaman onlar hemen gerçeği görüp *vesveseyi terk ederler.*”⁵⁷⁴

⁵⁶⁷ Sâbüni, *Safvetü ’t-Tefâsîr*, 7/490.

⁵⁶⁸ Arslan Arif, *Pusudaki Düşman Şeytan*, 74, Anatolia Kitap, İstanbul, 2014.

⁵⁶⁹ el-A’râf, 7/27,30; en-Nisâ, 4/38,119.

⁵⁷⁰ en-Nâs 114/1-6.

⁵⁷¹ el-A’râf, 7/200; bk.Fussilet, 41/36.

⁵⁷² el-Mü’minûn, 23/97-98.

⁵⁷³ Çağrıci Mustafa, *DİA, Vesvese*, 43/7072.

⁵⁷⁴ el-A’râf, 7/201.

Âyetten anlaşılacağı üzere insanın kalbine şeytan bir vesvese verdiği zaman, insanın bu vesveseyi şeytanın bir telkini olarak idrak edebilmesi gerekir. Çünkü şeytan insanoğluna, kötü duygu ve düşünceleri fısıldayarak onu sırât-ı müstakimden saptırır ve ahlâk dışı davranışlara teşvik eder, Allah'tan uzaklaştıracak eylemlerde bulunur. Ancak ihlâslı mümin buna imkân vermez. Zira o her yaptığı işte Allah-u Teâlâ'nın rızasını gözetir. O'nun emir ve yasaklarını göre hareket eder. Bu minvalde kaldığı sürece de şeytanın kurmuş olduğu tuzağa düşmez. “Şeytanın iman eden ve Rab’lerine tevekkül eden kimselere karşı bir gücü yoktur”⁵⁷⁵ anlamındaki ayeti ile Yüce Allah, şeytanın tuzaklarına düşmemenin yolunu kullarına bildirmektedir.

Şeytanın kötülüklerinden korunmak ancak Allah'ın istediği bir kul olmakla mümkündür. İnsan ne kadar Allah'ın emir ve yasaklarına riâyet ederse o kadar şeytanın şerrinden uzaklaşır. Şeytanın zarar veremediği kişiler, Allah'a iman eden, Rabbinin ve kendini bilen, davranışlarında dürüst ve güvenilir olan, güzel ahlâklı, takva sahibi, salih amel işleyen, kendisine yapılmış olan kötülüğe karşılık vermeyen, helal ve haramlara dikkat eden ihlâslı müminlerdir.

Allah'ın lütfu ve merhameti de insanı şeytandan koruyacak diğer bir kalkandır.⁵⁷⁶ O'nun kitap indirmesi ve peygamber göndermesi kullarına bir lütfudur.⁵⁷⁷ Kur’ân-ı Kerim, insanların rehberidir.⁵⁷⁸ Yüce Kitabımız şeytanların şerrinden korunma hususunda da insanlara rehberlik etmektedir.

İnsanların şeytandan korunmaları için yaptıkları hatalarından dolayı istiğfar edip,⁵⁷⁹ Allah'a sığınmaları ve Allah'a dua etmeleri gerekir. Çünkü insanın şeytanın şerrinden korunması gerekli tedbirleri almakla birlikte ancak Allah'ın yardımı ile mümkün olabilir. Zira Allah-u Teâlâ, Kur’ân-ı Kerim okunacağı zaman bile Şeytanın şerrinden Allah'a sığınılmasını istemektedir.⁵⁸⁰ Bu nedenle Müslümanların, her işlerine Eûzü Besmele ile başlamaları ve bu konuda Muavvizeteyn sûreleri olan Felak ve Nâs sûrelerini okumaları gerekir. Ayrıca

⁵⁷⁵ en-Nahl, 16/99;el- İsrâ, 17/64; bk. el-Hıcr,15/39, 40.

⁵⁷⁶ bk. *Hökelekli Hayati, İslam’da İnanç-İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, Vesvese*, 4/458, editör, İbrahim Kâfi Dönmez, İstanbul, 2006.

⁵⁷⁷ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/104.

⁵⁷⁸ el-Bakara, 2/185.

⁵⁷⁹ bk. Taberî, *Tefsir*,14//174; Kurtubî, *Tefsir*, 10/27; 175.

⁵⁸⁰ en-Nahl, 16/98.

şeytanın kötülüklerinden korunabilmek için İslam'ı iyi tanımak, emir ve yasaklarına riâyet ederek Kur'ân'ı hayata geçirmek, şeytan ve arkadaşlarıyla mücadele etmek gerekir.⁵⁸¹

7. YARDIMLAŞMA İLE İLGİLİ MESAJLAR

Yardımlaşma ve dayanışma fertlerin toplum içinde sağlıklı bir şekilde yaşamasının ehemmiyetli anahtarlarından biridir. Yardımlaşma, dayanışma, dürüst davranma, adil olma, paylaşma gibi bir karşılığı olsun veya olmasın birey ve toplumların faydası için yapılan her türlü fiile denilmektedir.⁵⁸²

İnsan, yalnızca kendisi hakkında değil, başka insanlar hakkında da birtakım duygularla yüklüdür. Yardımlaşma duygusunda diğerkâmlık isteğinin bir ürünü olduğu için fertler kendi menfaatine yönelik bir hayat sürdüğü gibi, diğer insanlara karşı da yardım etme isteği içerisindedir.

Çocukluktan beri şekillenmeye başlayan bu duygu ile kişi, ilerleyen zamanlarda diğer insanlara yardım etmeye meyilli olur ve dünyanın pek çok yerinde görüldüğü üzere malî bakımdan belli bir konuma gelen insanlar, “hayır (charity)” ismi altında ekonomik açıdan zayıf olan insanlara yardım ederler.⁵⁸³

Yardımlaşma ile beraber “zengin” ile “fakir” arasında bir etkileşim olur. Bu etkileşim her iki taraf üzerinde karşılıklı olarak sosyolojik ve psikolojik açıdan olumlu etkiler yaşanmasına vesile olur.

Maddî yönden yoksunluk içerisinde olan kimse, edindiği finansal katkı sayesinde yaşamı için lazım olan zaruri ihtiyaçlarını karşılayabilmekte, toplum yanında varlığının fark edilip önemsendiğinin bilincine varmakta ve dezavantajlı olan bu durumu ile başa çıkabilme imkânı bulabilmektedir.

Bununla birlikte maddî yardımda bulunan kimseler başkalarına yardım ederek hem kendilerini hem de başkalarını mutlu etmektedirler. İhtiyaç sahibi olan insanlara yardımcı olarak, toplumun devamlılığının sağlanmasında etkin rol oynaması, yardım eden kişinin bir birey olarak vazifesini yerine getirdiği duygusuna kapılmasına ve bu cihette bir tatminkârlık duymasına yol açmaktadır.

⁵⁸¹ bk. en-Nisâ, 4/7-76.

⁵⁸² Ali Ayten, *Prososyal Davranışlarda Dindarlık ve Empatinin Rolü*, s. 5, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009.

⁵⁸³ David Krech ve diğerleri, *Cemiyet İçinde Fert*, 1/160-161, tercüme: Mümtaz Turhan İstanbul, 1970.

7.1. Zenginlerin Fakirlere Yardım Etmesi Gerekir

Bu hükmü, sûrenin الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ “Ey müminler! İçinizden yardımsever ve servet sahibi kimseler akrabaya, fakirlere ve Allah yolunda hicret edenlere artık bir şey vermeyeceklerine yemin etmesinler. *Kusur işleyenleri* affetsinler ve hoş görsünler. Allah’ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz? Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”⁵⁸⁴ anlamındaki 22. âyeti ifade etmektedir.

Âyette fakirlere yardım etmemeye yemin edilse dahi yeminin bozulması gerektiğinin açıklanması bu mânâyı delalet etmektedir.

İslam dininde, zengin olan kişilerin malında, fakir olanların hakkı vardır.⁵⁸⁵ Alah-u Teâlâ, fakirlere ve yakın akrabaya yardım etmeyi emretmiştir.⁵⁸⁶ Bu sebeple farz bir ibadet olan zekât haricinde miskinlere, yetimlere, fakirlere ve yakınlarla bağış, sadaka ve infâk yoluyla yardım edilmesi gerekir. Yüce Kitabımız Kur’ân’da, mallarını Allah yolunda infak edenlere 700 kat sevapla karşılık verileceğinin bildirilmesi,⁵⁸⁷ yardımda bulunmanın önemini ve gerekliliğini ifade ettiği gibi infâkın Cenab-ı Hakk katındaki değerini de göstermektedir.⁵⁸⁸

İnfâk sözlükte, yok etmek, bitirmek, yoksul düşmek” gibi mânâlara gelse de çoğunlukla “para veya malı elden çıkarmak” anlamında kullanılmaktadır.⁵⁸⁹ Dinî bir terim olarak, Alah-u Teâlâ’nın hoşnutluğunu elde etme amacıyla kişinin kendi servetinden harcama yapması, muhtaçlara nakdî ve aynî yardımda bulunması” demektir.⁵⁹⁰ İnfâk bu bakımdan, hem farz bir ibadet olan zekâtı hem de gönüllü olarak yapılan her çeşit hayrı içermektedir.

İnsanın kazanmış olduğu malın gerçek ve asıl sahibi Allah’tır. O’nun kullarına emanet olarak vermiş olduğu bu maldan başka kişilere de vermek gerekir.⁵⁹¹

⁵⁸⁴ Nûr, 24/22.

⁵⁸⁵ bk. el-Meâric, 70/24.

⁵⁸⁶ el-İsrâ, 17/26.

⁵⁸⁷ bk. el-Bakara, 2/261.

⁵⁸⁸ Canbulat, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, İnfâk, s.316.

⁵⁸⁹ Çağrı, Mustafa, *DİA*, İnfâk, 22/289-290.

⁵⁹⁰ Canbulat, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, İnfâk, s.316.

⁵⁹¹ Nûr, 24/33.

Kur’ân-ı Kerim’de Cenab-ı Hakk’a karşı sorumluluk bilinci taşıyan müttakî müminlerin özellikleri arasında infakda zikredilmiştir.⁵⁹²

İnfâk kelimesi ekseriyetle karşılıksız olarak yapılan yardımlar için kullanılmaktadır. Kur’ân-ı Kerim’de yapmış oldukları iyiliklerden dolayı karşılık beklemeyenler övülmektedir.⁵⁹³

Allah’ın rızasını kazanmak için yapılan yardımların, yardım edilen kişinin başına kakmadan, onu minnet altına sokmadan⁵⁹⁴ sadece Allah rızası için yapılması gerekir.

İhtiyaç sahibi kimselere hiçbir karşılık beklemeden yardımda bulunmanın mükâfatı, yapılmış olan infâkın karşılığındaki sevabın, mislinden çok daha fazla olacağı ve yardım eden kimselerin cennet ile müjdelendikleri Kur’ân’da bildirilmektedir.⁵⁹⁵ Kişinin fakir olan kimselere verecek bir şeyi yoksa onlara yumuşak ve tatlı söz söylenmesi tavsiye edilmektedir.⁵⁹⁶

Ayrıca hadis-i şeriflerde aile fertlerinin ihtiyaçları için yapılan harcamalar da infâk olarak ifade edilmiş ve bu şekildeki harcamaların sadakaların en hayırlısı olduğu bildirilmiştir.⁵⁹⁷

7.2. İyilik ve Yardım Etmemek İçin Yapılan Yeminlerin Bozulması Gerekir

Bu hükmü, sûrenin *وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ* “Ey müminler! İçinizden yardımsever ve servet sahibi kimseler akrabaya, fakirlere ve Allah yolunda hicret edenlere artık bir şey vermeyeceklerine yemin etmesinler. *Kusur işleyenleri* affetsinler ve hoş görsünler. Allah’ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz? Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”⁵⁹⁸ anlamındaki 22. âyetin birinci cümlesi ifade etmektedir.

⁵⁹² el-Bakara, 2/2-3.

⁵⁹³ el-İnsân, 76/8-9.

⁵⁹⁴ bk. el-Bakara, 2/261.

⁵⁹⁵ bk. el-Mü’minûn, 23/1-8; el-Meâric, 70/22-35.

⁵⁹⁶ el-İsrâ, 17/28.

⁵⁹⁷ Müslim, Zekât, 38, 39.

⁵⁹⁸ Nûr, 24/22.

Bu âyet Hz. Aîşe (ö. 58/678)'nin babası Hz. Ebû Bekir (ö. 34/634) ile İfk Hadisesi'nin yayılmasına adı karışan Mistah b. Üsâse (ö.34/624) hakkında inmiştir. Hz. Ebû Bekir'in akrabası olan Mistah b. Üsâse, Mekke'den Medine'ye hicret eden, Bedir savaşına katılan fakir ama faziletli bir mümindir. Ancak iftira olayında hatalı davranıp ileri geri konuşarak olaya dâhil olmuştur. Fakir olan Mistah'a devamlı yardım eden Hz. Ebû Bekir, ifk olayının iftira olduğu âyetlerle kesinleşince, bir daha Mistah'a yardım etmeyeceğine ve asla hiçbir şekilde ona yarar sağlamayacağına dair yemin etmiştir. Bunun ardından “*Ey müminler! İcinizden yardımsever ve servet sahibi kimseler akrabaya, fakirlere ve Allah yolunda hicret edenlere artık bir şey vermeyeceklerine yemin etmesinler.*” anlamındaki âyeti inmiştir. Hz Ebû Bekir bunu duyunca “vallahi ben Allah'ın beni bağışlamasını dilerim.” diyerek Yeminin kefareti verip “vallahi ben bu yardımı ondan bir daha asla kesmeyeceğim.” diyerek önceden yapmakta olduğu yardımlara devam etmiştir.⁵⁹⁹

Dinî yaşantımızda sıkça başımıza gelen hususlardan biri yemindir. Sözlükte yemîn, “sağ el, sağ taraf, ant içmek, kuvvet, kase” mânâlarına gelir.⁶⁰⁰ Terim olarak bir kimsenin kararlılığını pekiştirmek ve başkalarını ikna etmek maksadıyla Allah'ın ismini ya da bir sıfatını zikrederek söz ve beyanını kuvvetlendirmesini ifade eder.⁶⁰¹

Kur'ân-ı Kerim'de birçok yerde gerek Allah'ın adına gerekse yaratıklarına yemin edilmiştir. Ancak âlimler, kulların Allah'tan başka bir şey üzerine yemin etmemesi gerektiğini, yaratılmış olan şeylerin üzerine yemin etmenin sadece Allah'a mahsus olduğunubeyan etmişlerdir.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ashabına özellikle zorlama ve ısrar gelebilecek hallerde yemin edilmesini istemez, olur olmaz zamanlarda yemine başvurulmaması gerektiğini ve bu konuda itidal üzere hareket edilmesini hatırlatırdı.⁶⁰²

Kural olarak yemin mubah olmakla birlikte gereksiz yere yemin etmek, bu durumu da alışkanlık haline getirmek hoş karşılanmamış ve her fırsatta yemin etmek Allah'ın adına karşı bir saygısızlık olarak kabul edilmiştir. Bile bile yalan

⁵⁹⁹ Sâbûnî, *Safvetü't-tefâsîr*, 4/210.

⁶⁰⁰ Paçacı, İbrahim, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, Yemin, s. 695.

⁶⁰¹ Boynukalın, Ertuğrul, *DİA*, Yemin, 43/417-420, İstanbul, 2013.

⁶⁰² Komisyon, *Hadislerle İslam*, 5/433.

yere yemin etmek ise büyük günahlardan olup affedilmesi için kefareti yeterli olmayacağından kişinin işlediği bu günah sebebiyle tövbe etmesi ve Allah'tan bağışlanma dileyip istiğfarda bulunması gerekir. Ayrıca bir kimsenin bu yüzden hakkı zayi olmuşsa onu telâfi edip helâllik alması gerekir.

Fert ve toplum aleyhine olabilecek, yemin eden kişiyi harama düşürecek nitelikte bir yemin edildiyse yemini bozup kefareti karşılığında yeminden dönme imkânı verilmiştir. Nitekim bir hadisinde Allah Rasulü (s.a.s.) “Bir kimse bir şey için yemin eder, sonra da ondan daha hayırlısını görürse yeminini bozsun ve kefareti versin” buyurmuştur.⁶⁰³

Anlaşılabileceği üzere Allah-u Teâlâ, Hz. Ebû Bekir ve onun yerinde olup yemin eden diğer Müslümanları, bu görüşleri sebebiyle ikaz etmiştir. Esasen bir Müslümanın prensip olarak yapmış olduğu yeminini tutup bozmaması gerekir.⁶⁰⁴ Yalnız dinî bir vazifeyi, bir haramı işlemek veya bir iyiliği terk etmek için yapılmış olan yeminin bozulması⁶⁰⁵ ve yeminin kefareti verilmesi gerekir.⁶⁰⁶ Çünkü İslam ahlâkında, kötülüğe karşı iyilikle davranmak kaidesi vardır. İnsani özellikleri bozulmamış insanları kötü yoldan çevirip düzeltmenin ve yeniden topluma kazandırmanın yollarından biri de budur.⁶⁰⁷

8. HOŞGÖRÜ VE AFFEDİCİ OLMAKLA İLGİLİ MESAJLAR

‘Hoş’ ve ‘görmek’ kelimelerinin birleşmesinden oluşan hoşgörü kavramı,⁶⁰⁸ her şeyi anlayışla karşılayarak hoş görme, tolerans, müsâmahe,⁶⁰⁹ insanlar arası ilişkilerde dengeli olma, orta yolu takip etme,⁶¹⁰ farklı olan bir şeye tahammül edip sabrederek katlanma,⁶¹¹ benimsenmeyen bir davranış ve düşünceye bile tahammül

⁶⁰³ Müslim, Eymân, 11.

⁶⁰⁴ bk. el-Mâide, 5/89; en-Nahl, 16/91-92.

⁶⁰⁵ bk. et-Tahrîm, 66/2.

⁶⁰⁶ bk. el-Mâide, 5/89.

⁶⁰⁷ Komisyon, *Kur’ân Yolu*, 4/63.

⁶⁰⁸ Eyüboğlu, İsmet Zeki, *Türk Dilinin Etimolojisi*, s. 327, 2. Baskı, Sosyal Yayıncılık, İstanbul, 199,5

⁶⁰⁹ bk. Sami, Şemseddin, *Kâmûs-u Türkî*, 2/1333, İstanbul 1317; Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, 1/385, İz Yayıncılık, İstanbul, 1996; Bilgin, Beyza *İslâm ve Hoşgörü*, Diyanet İlmî Dergi, Cilt: 34, s. 116, Sayı 1, Ankara 1998; Sakallı, Talat, *Hadislerle İslâm’da Hoşgörü ve Kolaylık*, s. 78-79, İzmir, 1996; Keskin, Yûsuf Ziya, *Nebevî Hoşgörü*, s. 13 Timaş Yayıncılık, İstanbul 1997.

⁶¹⁰ Atak, Seyit Ahmet, *Hoşgörü Kavramının Voltaire Felsefesine Çeşitli Yansımaları*, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Sayı: 17, s. 85, (85-101), 2011.

⁶¹¹ Beil, Brigitte, *İyi Çocuk, Zor Çocuk*, s. 199, Çeviri, Cuma Yorulmaz, Arkadaş Yayınları, Ankara 2003.

edebilme anlamlarına gelmekte olup sevgi temeline dayanan ve dinde ihtiyaç duyulan önemli bir unsurdur.⁶¹²

Affetmek, hata ve kusur işleyen birini cezalandırmamak, o insanın kusurunu bağışlamak, darılmadan hiç hata işlememiş gibi davranabilmektir. Kusurları, hataları, günahları örtmek, gizlemek ve affetmek Allah'ın bir niteliği ve merhametli olmasının bir gereğidir. Müminin de Allah'ın bu ahlâkını kendisine tecelli ettirmesi gerekir.

8.1. Hata ve Kusurları Affetmek ve Hoş Görülü Olmak

Bu hükmü, sûrenin *وَلْيَغْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ* “*Kusur işleyenleri affetsinler ve hoş görsünler. Allah'ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz?*”⁶¹³ anlamındaki 22. âyetinin ikinci cümlesi ifade etmektedir.

İnsan nefis taşır ve “Nefis, her zaman kötülüğü emreder.”⁶¹⁴ İnsan, kötülük ve iyilik kabiliyeti olması hasebiyle⁶¹⁵ günah olan işler yapabilir. Ancak yüce Allah tövbe edip günahlarından bağışlanma dileyen kullarını affeder. Yüce Allah'ın bağışlamasını bekleyen bir müminin de affedici olması gerekir.⁶¹⁶

Kur'ân-ı Kerim'de âlemlere rahmet olarak gönderilen⁶¹⁷ örnekliği açıkça belirtilen⁶¹⁸ Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'in önemli özelliği O'nun hoşgörülü ve affedici olmasıdır. Nitekim Allah-u Teâlâ öfkelerini yenerek insanları affedenleri, takva ehli kimseler olarak nitelendirmektedir.⁶¹⁹ Hoşgörülü olmak, yanlış ve kusurları sabırla karşılayıp, dargın durmamayı, kin tutmamayı, nefret etmemeyi, intikam almamayı kısaca affetmeyi gerektirir. Allah Rasulü (s.a.s.) bir hadislerinde; “Allah, alış-verişte, alacağını istemede ve borcunu ödemedede, hoşgörülü olan insanı sever.” buyurarak hoşgörülü olmayı teşvik etmiştir.⁶²⁰ Netice itibarıyla İslam'ın en önemli ahlâki değerlerinden biri olan hoşgörüyü, ailede, sokakta, mahallede, işyerinde, okulda kısaca her ortamda ihtiyaç vardır.

⁶¹² Kalın, Mehmet Fatih, Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 7, 31-51, Kars 2017.

⁶¹³ Nûr, 24/22.

⁶¹⁴ Yûsuf, 12/53.

⁶¹⁵ eş-Şems, 91/8.

⁶¹⁶ bk.el-A'râf, 7/199-200.

⁶¹⁷ el-Enbiyâ, 21/107.

⁶¹⁸ bk. el-Kalem 68/ 4; el-Ahzâb, 33/ 21.

⁶¹⁹ Âl-i İmrân, 3/134.

⁶²⁰ Buhârî, Büyü, 16.

İnsan, hayra ve şerre kabiliyetli olması hasebiyle⁶²¹ günah fiiller işleyebilir, hata edebilir. Yüce Allah, kullarının günahlarını tövbe edip af diledikleri zaman affettiği gibi bazı günahları kendiliğinden affeder. İnsanların da böyle olması gerekir. Yüce Allah, “Allah’ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz?” cümlesi ile Hz. Ebû Bekir (ö. 13/634)’e, iftira olayına karışan Mıstah’ı affetmesini teşvik etmiş, kendisi de affetmiştir.

Yüce Allah’ın affını bekleyen bir müminin, affedici olması gerekir. ⁶²² Affedici olmak, haksızlık edeni cezalandırmaktan vazgeçmek, vermeyene vermek, yardım etmeyene yardım etmek, sosyal ilişkiyi kesen kimse ile ilişkiyi kesmemek, darılana darılmamaktır.

Mümin, affedilmeyi sevdiği gibi kendisine karşı kusur işleyen insanları affetmeyi de sever. Yüce Allah, muttakî müminleri, “Bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayan, öfkesine hâkim olan ve insanları affeden kimseler”⁶²³ olarak tanıtmıştır.

8.2. Kötülüğe Kötülükle Değil, İyilikle Karşılık Vermek

Bu hükmü, sûrenin *وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسَاكِينَ* *“Ey müminler! İcinizden yardımsever ve servet sahibi kimseler akrabaya, fakirlere ve Allah yolunda hicret edenlere artık bir şey vermeyeceklerine yemin etmesinler. Kusur işleyenleri affetsinler ve hoş görsünler. Allah’ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz? Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”*⁶²⁴ anlamındaki 22. âyeti ifade etmektedir.

Âyette, Hz. Aişe (ö. 58/678)’ye zina iftirası olduğu zaman Mistah’ın adı da bu olaya karışmıştı. Büyük günah işlemesine rağmen yüce Allah’ın, Mistah’ın affedilmesini ve yardımın kesilmemesini teşvik etmesi bu mânâyı ifade etmektedir.

Kur’ân ahlâkında “kötülüğe karşı iyilikle mukabelede bulunmak” kuralı vardır. Yapılan kötülüğe iyilikle karşılık vermek, iradesi güçlü, faziletli, erdemli ve olgun insanların yapabileceği ancak gerçekleştirilmesi zor ama çok değerli bir

⁶²¹ bk. Şems, 91/8.

⁶²² bk. A’râf, 7/199, 200.

⁶²³ Al-i İmran, 3/134.

⁶²⁴ Nûr, 24/22.

âdâb-ı muaşeret ilkesidir. Saldırgan ve şerli kişilerin yapmış olduğu kötülüklerini zararsız hale getirmek, düzeltip iyiye yönlendirmek hakiki müslümanların ve olgun iman sahibi insanların yapabileceği bir erdemdir.⁶²⁵

Allah-u Teâlâ, Kur'ân-ı Kerim'de akl-ı selim sahibi kişilerin, kötülüğü iyilikle savmaları gerektiğini bildirmiştir.⁶²⁶

Dinimiz, insanlar arasındaki beşerî ilişkilere çok ehemmiyet vermiştir. Bu ilişkilerde muhatapların hata yapabileceği unutulmamalıdır. Zira insanlar zaman zaman isteyerek veya istemeyerek hatalı davranışlar sergileyebilir. Mümin, kendisine yapılan kötülülere kötülük ile mukabelede bulunmaz, sabreder ve o kişiyi affeder.⁶²⁷

Esasen kötülüğe onun misli bir ceza vermek gayr-ı meşru değildir. Bununla beraber yerine göre hataları bağışlamak büyük bir erdemdir. Hatta yalnız affetmekle kalmayıp yapılan kötülüğe karşı iyilik ile karşılık vermek en güzeldir. “Kötülüğün cezası yine onun gibi kötülüktür. Kim affeder, bağışlarsa onun mükâfatı Allah’a aittir.”⁶²⁸

Kötülük yapan kişilere karşı sevgi dolu davranışlarda bulunulursa, onların tutum ve davranışlarını da olumlu yönde etkilemek mümkün olur. Haklı olunan durumlarda haklılığı düşmânâ bırakmak, onlara el uzatmak, onları bize karşı daha sevecen yapar. Yapılan iyiliğin nice zalimleri dize getirecek kadar etkili olduğu bilinmelidir. Allah Kur'ân'da “İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcacık bir dost oluvermiştir.”⁶²⁹ buyurmakta ve kötülüğün yalnızca affedilmesini değil kötülük yapana karşı da iyilik yapılmasını da istemektedir. Yapılan kötülüğe karşılık iyilikle mukabelede bulunmak nefse ağır geldiği için kolay bir iş değildir. Bunun için insanın sağlam bir imânâgüçlü bir iradeye, sınırsız bir sabra ve olgunluğa sahip olması gerekir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’de hayatı boyunca

⁶²⁵ Duman, Mehmet Zeki, *Kur'ân-ı Kerim'de Adâb-ı Muaşeret*, s. 411, Tuğra Neşriyat, İstanbul, 1992.

⁶²⁶ bk. Ra‘d, 13/22.

⁶²⁷ en-Nahl, 16/126.

⁶²⁸ eş-Şûrâ, 42/40.

⁶²⁹ Fussilet, 41/34.

yapılan kötülöklere kötölökle değil, iyilikle karşılık vermeyi seğmiş, bu davranışı da insan ilişkilerinin vazgeçilmez bir ilkesi haline getirmiştir.⁶³⁰

“Size iyilik yapanlara iyilik yapmak, kötölük yapanlara da kötölük yapmak yükseklik değildir. Asıl yükseklik, size zulmedenlere, kötölük yapanlara karşı da kötölük etmeyip iyilikte bulunmaktır.”⁶³¹ diye buyurarak bu tür üstün erdemli davranışa teşvik etmiştir.

Allah Rasulü (s.a.s.), Mekke’nin fethinden sonra kendisine düşman olan kişileri affetmiş, onlara ahlâkın, zâlimlerin yaptıkları eza ve cefalara karşı onlar gibi davranmayıp, kötölöklere iyilikle muamele etmek olduğunu öğretnmiştir. Kendisiyle savaşan kişiler için hidâyet istemiş, hayır dualarda bulunarak haklarında iyilik dilemiştir. Öyle ki öldürölmesini istediği kişileri daha sonra türlü vesilelerle affetmiştir.⁶³² Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in yapmış olduğu bu güzel davranış, kötölöklere karşı iyilikle cevap vermenin en bariz örneklerinden birisidir.⁶³³

Kötölöğe karşı iyilikle muamele etmek ilkesi, asırlardır Kur’ân ahlâkını benimsemiş olan Türk milletin en temel özelliklerinden biri olup atasözlerine de yansımıştır. Bu atasözlerinden birkaçı şöyledir: “İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kötölöğe iyilik er kişinin kârı.” “Taş atana ekmek at.”“İyiliğe karşı herkes iyilik yapabilir, ama kötölöğe karşı iyilik olgun insanların işidir.”⁶³⁴

9. AHİRET HAYATI İLE İLGİLİ MESAJLAR

Dünya hayatından sonra başlayarak ebediyen devam edecek olan ikinci hayat olan ahiret, “Son, son gün, son ikâmet mahalli, ikinci yaratılış” mânâsında kullanılmaktadır.”⁶³⁵

Dinî bir kavram olarak, İsrâfil’in Allah-u Teâlâ’nın emri ile kıyametin kopması için Sûr’a ilk kez üflemesinden sonra cennetlik olanlar cennete, cehennemlik olanlar cehenneme girmelerine kadar olan zaman ya da Sûr’a ikinci

⁶³⁰ Macit, Yûsuf, *İletişimde Model Olarak Hazreti Muhammed*, Akademi Yayınları, s. 180, İstanbul, 2006.

⁶³¹ Buhârî, Edeb, 15; Tirmizî, Birr, 10; Ebû Dâvûd, Zekât, 45.

⁶³² Nedvî, Seyyid Süleyman, *Hazret-i Muhammed Hakkında Konferanslar*, s. 147-152, çeviri, Osman Keskiöğlü, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1960; Kırca, Celal, *Kur’ân ve İnsan*, s. 297, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996; Haluk Burhan, *Ahlâk Ayaklanması*, s. 188, Pınar Yayınları, İstanbul 1999.

⁶³³ Saka, Şevki, *Kur’ân’ı Kerim’in Davet Metodu*, s. 156, Seha Neşriyat, İstanbul, tarihsiz.

⁶³⁴ Komisyon, *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2/1454, İstanbul, 2000.

⁶³⁵ Topaloğlu, DİA, *Ahiret*, 1/543-548.

defa üfürülüştten başlayıp ebedî olarak devam edecek olan zaman mânâsında kullanılmıştır.⁶³⁶

İslâm akaidinin üç ana esasından birini teşkil eden âhiret inancı, insanda her şeyden önce sorumluluk duygusu meydana getirir ve bu yönüyle hem ahlâkî hem de hukukî müeyyide olmaktadır. Dünya hayatında insanın haksızlıklarla, zorluklarla mücadele etmesine karşın bunları ortadan kaldıramadığı sonuçta elem çektiği bir hakikattir. Mutlak olan adaletin tecelli edeceği, iyiliğin ödüllendirilmesi için bütün mânîlerin ortadan kalkacağı ebedî âlemin varlığına inanmak, insan için çok büyük bir teselli kaynağı ve yaşama sevincidir.⁶³⁷ İnsan başına gelen olumsuz bir durumda sabreder, dua eder, yüce Allah’a sığınır ve ondan yardım umar. Ahiret inancı ile bu dünyada çekmiş olduğu sıkıntının ahirette bir karşılığının olduğunu bilerek müsterih olur.⁶³⁸ Dünyada yaptıklarından ahirette hesaba çekileceği inancı, insanı kötülüklerden, hak ve hukuka aykırı davranmaktan alıkoyar, salih ameller işlemesine, iyi insan ve iyi Müslüman olmasına vesile olur. Ahiret hayatına iman etmeyen kimse mümin ve Müslüman olamaz.

9.1. Ahiret Gününde İftiracılara Dilleri, Elleri ve Ayakları Yaptıklarına Şahitlik Eder

Bu hükmü, sûrenin *يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ* “Kıyamet günü iftiracıların dilleri, elleri ve ayakları yaptıkları günahlar ile ilgili aleyhlerine şahitlik eder.”⁶³⁹ anlamındaki 24. âyeti ifade etmektedir.

Lügatta “hazır bulundu,⁶⁴⁰ ikrar etti, gördü,⁶⁴¹ bildi haber verdi,”⁶⁴² mânâlarına gelen şâhid kelimesi, fıkıh terimi olarak bir olaya veya duruma tanık olan veya tanıklık eden kişiyi ifade eder.⁶⁴³ Kur’ân-ı Kerîm’in bazı âyetlerinde⁶⁴⁴ Allah, insanın âhirette hesap vereceği esnada, organlarının dünyada iken yaptıkları şeyler hakkında konuşacağını veya şahitlik edeceğini bildirmektedir. Âhiret günü

⁶³⁶ Karaman, *Dinî Kavramalar Sözlüğü, âhiret*, s.13.

⁶³⁷ Topaloğlu, *DİA, Ahiret*, 1/543-548.

⁶³⁸ Karagöz, İsmail, *Fert ve Toplumlara İsabet Eden Musibetler Sebep ve Sonuçları*, s. 76-90, üçüncü baskı, Kitap Neşriyat, Ankara, 2007.

⁶³⁹ Nûr, 24/24.

⁶⁴⁰ Cevherî, *Sihâh*, 1/494.

⁶⁴¹ el-İsfahânî, *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur’ân*, s. 465-468.

⁶⁴² İbn Manzûr, *Lisânu'l-‘Arab*, 3/239.

⁶⁴³ Apaydın, el-Hacı Yûnus, *DİA, Şahit*, 38/278.

⁶⁴⁴ bk. Nûr, 24/23-24; Yâsîn, 36/65; Fussilet, 41/20; el-Kıyâmet, 75/14-15.

organların şahidlik etmesi veya konuşması, işlenen amellerin kaydedilmesi şeklinde de anlaşılmıştır.

Yüce Rabbimiz, yarattıklarının yapmış olduğu söz, eylem ve davranışlarını bilir ve kayda geçirir.⁶⁴⁵ Bütün bu yapılanlardan da ahirette hesaba çeker.⁶⁴⁶ Allah-u Teâlâ, her yerde hazır ve nazır olduğu için buluş çağından ölünceye kadar kullarının her türlü tutum ve davranışlarını, yapıp ettiklerini, hatta duygu ve düşüncelerini, gizli ve açık tüm ayrıntılarıyla yazdırmakta ve kayda aldırılmaktadır. Ahiret günü bütün bunları kullarına ayrıntılarıyla birlikte haber verecek ve ilminin her türlü tutum, davranış, duygu, düşünce ve gizli halleri kapladığını insanlara kanıtlayacaktır.⁶⁴⁷ Bu hususu açıkça ifade eden âyetlerden birkaçı şunlardır:

“Şüphesiz biz, ölüleri mutlaka diriltiriz. Onların önceden gönderdiklerini, yaptıklarını ve bıraktıkları eserlerini yazarız.”⁶⁴⁸

“İnsanlar, bütün yaptıklarını hazır bulurlar.”⁶⁴⁹

“Kıyamet günü her ümmet, kendi kitabına çağrılır.”⁶⁵⁰

“İşte kitabımız, size karşı gerçeği söylüyor. Çünkü biz yaptıklarınızı kaydediyorduk.”⁶⁵¹

“İnsan hiçbir söz söylemez ki onun yanında yaptıklarını gözetleyen ve kaydeden hazır bir melek bulunmasın.”⁶⁵²

Müminlerin yapmış olduğu her ameli adaletle tartılır.⁶⁵³ İnsanların ağızları mühürlenir ve elleri konuşur.⁶⁵⁴ Kötü veya iyi işledikleri her şeye yeryüzü,⁶⁵⁵ ayakları,⁶⁵⁶ gözleri, derileri, kulakları,⁶⁵⁷ dilleri ve elleri tanıklık eder, böylece insanların dünyada yaptıkları her şey ortaya çıkar.

⁶⁴⁵ bk. Yâsîn, 36/12.

⁶⁴⁶ bk. el-A‘râf, 7/7.

⁶⁴⁷ Komisyon, *Kur‘ân Yolu*, 2/502.

⁶⁴⁸ Yâsîn, 36/12.

⁶⁴⁹ el-Kehf, 18/49.

⁶⁵⁰ el-Câsiye, 45/28.

⁶⁵¹ el-Câsiye, 45/28.

⁶⁵² Kâf, 50/17.

⁶⁵³ bk. el-A‘râf, 7/8.

⁶⁵⁴ bk. Yâsîn, 36/12.

⁶⁵⁵ bk. ez-Zilzâl, 99/4.

⁶⁵⁶ bk. Yâsîn, 36/65.

⁶⁵⁷ bk. Fussilet, 41/20.

Sonuç olarak âyetlerde organların konuşma ve şahitliklerinin anılması; dünyada iken kulları kötülöklere karşı ikaz etmeyi, onlarda utanma duygularını harekete geçirerek pişmanlık duygusunu meydana getirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca âhiretteki hadiseleri hatırlatarak insanı kötölüklerden alıkoyma ve âhiret günü hesap anında mahcup olmama gayesine de yöneliktir.⁶⁵⁸

10. SOSYAL İLİŞKİLERLE İLGİLİ MESAJLAR

İnsanların diğler insanlarla olan sosyal ilişkilerinde uymaları gereken kurallar olduğu gibi aile içindeki bireylerin de uymaları gereken bazı kurallar vardır. Bu kuralların başında mahremiyet gelir. Kökü Arapça h-r-m olan “*mahrem*” kelimesi lügatta “haram olan, yasaklanan şey, kutsal, tabu, mukaddes”⁶⁵⁹ mânâlarına gelirken fıkıh dilinde, kendileriyle evlenilmesi dinen yasaklanmış belli derecedeki akrabayı⁶⁶⁰ ifade eder. Aynı kökten gelen mahremiyet, gizlilik anlamına gelir.⁶⁶¹ Her insanın kendisi ve sevdiği kişilerin huzuru ve onuru önem arz etmektedir. Bu huzuru da sağlayacak olan mahremiyettir.⁶⁶² Mahremiyet hudutlarını çizebilen bir fert hem kendisinin hem de karşısındaki kişinin değerini ve itibarını korumuş olmaktadır.⁶⁶³ Dinimiz, mahremiyeti insanın temel hakkı olarak görmüş ve ayrıntılı olacak şekilde mahremiyetin ilkelerini ortaya koyarak, mahremiyet ihlaline neden olacak durumları ortadan kaldırmıştır.

10.1. Başkalarının Evlerine İzin Almadan Girilmez

Bu hükmü, sûrenin يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ “Ey iman edenler! Kendinizi tanıtıp izin almadan ve ev sahiplerine selam vermeden kendi evlerinizden başka evlere girmeyin. Bu davranış, sizin için daha hayırlıdır. Umulur ki düşünür, anlar, öğüt alır ve uygularsınız.”⁶⁶⁴ anlamındaki 27. âyeti ile فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ارْجِعُوا “Eğer başkasına ait evde size izin verecek kimseyi bulamazsanız, size izin verilinceye kadar başkalarının evine girmeyin. Eğer size,

⁶⁵⁸ Özbay, Ahmet, *Kur’ân-ı Kerîm’e Göre Âhirette Organların Konuşması ve Şahitliği*. Tefsir Araştırmaları Dergisi 4/2 (Ekim, 2020), 372-396.

⁶⁵⁹ Mutçalı, Serdar, *Arapça Türkçe Sözlük*, s. 164.

⁶⁶⁰ Öğüt, Salim, *DİA, Mahrem*, 27/388.

⁶⁶¹ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, s. 1328, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.

⁶⁶² Martı, Huriye, Martı, Öznür, Yıldız, Filiz, Çınar, Makbule, “*Dünü ve Bugünüyle İslam’da Mahremiyet*, s.3, 3. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2020.

⁶⁶³ Gündoğdu, Yûsuf Bahri, “*Mahremiyet Eğitiminin Temeli İnsanlık Şerefi: Ailenin Mesuliyeti*”, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi Sayı 7, s. 388, (2017).

⁶⁶⁴ Nûr, 24/27.

“dönün” denirse dönün. Dönmeniz sizin için daha iyi ve nezih bir davranıştır.”⁶⁶⁵ anlamındaki 28. âyeti ifade etmektedir.

Mesken dokunulmazlığı, insanın temel haklarından biridir. Âyette izin almadan bir başkasının evine girilmemesi, ev içinde dahi ergenlerin ⁶⁶⁶ hatta çocukların bile⁶⁶⁷ anne-babalarının yatak odalarına izin alarak girmeleri istenmiştir. Başkasının evine izinsiz girilmemesi gerekir.⁶⁶⁸ Başkalarının evlerine izin almadan girme yasağı Müslüman veya gayr-ı Müslim herkes için geçerli bir durumdur.⁶⁶⁹

“Konaklama ve geceleme yeri” mânâsındaki *mesken*, bir kişi veya ailenin sürekli oturmak amacıyla yerleştiği yeri ifade eder.⁶⁷⁰

Özel hayatın korunmasında temel bir unsur sayılan, dokunulmaz özelliği ile insanların “özel yuvası”⁶⁷¹ olan evler, insanların barınacağı, korunacağı, huzur ve güven içerisinde bulunacağı özel meskenler olarak kabul edilmektedir.⁶⁷² Bu nedenle meskene saygı, insana saygının bir gereğidir.

Kur’ân-ı Kerim’in nazil olduğu dönemde Hicaz bölgesindeki evlerde kapılar yoktu. Kapı olmadığı için Câhiliye döneminde ve İslâm’ın ilk zamanlarında insanlar evlere izin almadan giriyor ve birbirinin evine girerken, “İyi sabahlar, iyi akşamlar” gibi ifadeleri kullanmakla beraber görgü kurallarına yeterli ölçüde ehemmiyet verilmiyor, baskın yapar gibi evlere dalanlar oluyor, rahatsız edici, hatta uygun olmayan hallerle karşı karşıya kalılabiliyordu.⁶⁷³

Ensar’dan bir kadın Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’e, “Ey Allah’ın Elçisi! Ben evimde yalnız kalmak istiyorum. Babam olsun, çocuklarım olsun hiç kimsenin beni izinsiz görmesini istemediğim bir hal üzere bulunabiliyorum. Ben bu halde iken babam gelir yanıma girer, yine aile fertlerinden bir başka adam çıkıp izinsiz gelebilir. Ne yapmamı tavsiye ederseniz?” şeklinde yakınması üzerine 26 ve 27. âyet-i kerîmeler nâzil olmuştur.⁶⁷⁴ Âyetlerin nüzul sebebi olarak kaynaklarda

⁶⁶⁵ Nûr, 24/28.

⁶⁶⁶ Nûr, 24/59.

⁶⁶⁷ Nûr, 24/58.

⁶⁶⁸ bk. Tirmizi, Salât, 174.

⁶⁶⁹ Karagöz, *Helal Mekruh ve Haramlar*, s. 262.

⁶⁷⁰ Döndüren, Hamdi, *DİA*, Mesken, 29/316-317.

⁶⁷¹ Kahraman, Abdullah, *İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği*, s.133, Ebabil Yayınları Ankara, 2008.

⁶⁷² bk. en-Nahl, 16/80.

⁶⁷³ Çağrı, *DİA*, 23/509.

⁶⁷⁴ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/114.

bahsedilen bu olaydan da anlaşılacağı üzere, İslâm toplumunda insanların kendilerine has mahrem bir alanının bulunmasının ve bu alanın toplum tarafından bilinmesinin gerekliliğinin anlaşılması üzerine nazil olduğu anlaşıyor.⁶⁷⁵

Ayrıca âyette, haber verilmeden başkasının evine izinsiz girilmesi men edilmiş, özel hayatın gizliliğine ve aile mahremiyetine son derece dikkat edilmesi hususunda vurgu yapılmıştır. Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'in evin kapısına gelen bir kişinin içeri girmek için üç kere izin istemesini ve izin verilmediği takdirde dönmesini tavsiye etmesi, yine evin mahremiyetini korumaya yönelik bir ölçüdür.⁶⁷⁶ Bununla birlikte müminlerin başkalarının eve izin almadan girme durumu yasaklandığı gibi çocukların da anne babalarının yatak odalarına izinsiz girmemeleri de istenmiştir.⁶⁷⁷

Kur'ân'da ev veya özel mekânlara girileceği zaman izin isteme prensibine özel bir ehemmiyet verilmiş ve bu yüzden hadis, tefsir, adab ve ahlâka dair eserlerde izin konusu daha çok bu bakımdan ele alınmıştır.⁶⁷⁸

Meskenlere dokunulmazlık hakkı tanıyan İslam, yabancı olan kişilerin girişlerinde bazı kurallara uyulmasının gerekliliğini ifade etmiştir.

Rabbimiz, “*Ey insanlar! Allah, evlerinizi sizin için huzur ve sükûna ereceğiniz yerler yaptı.*”⁶⁷⁹ buyurarak, evleri maddî ve manevî huzur ve sükûnetli korunak kıldığını bildirmiş, bu korunaklı alana, ehlinin dışında birinin girmek istemesi hâlinde yapması gereken şeyi isti'nâs ve selam olarak iki madde şeklinde bildirilmiştir

Âyette geçen izin isteme mânâsında isti'zan yerine, isti'nâs kelimesinin kullanılması bu kelimenin anlamının daha kapsamlı olmasından dolayıdır.⁶⁸⁰ İstif'al sîgasından olan *isti'nâs*; yalnızlığını gidermek, bilişmek, kalbi huzur ve sükûna ermek, birine alışmak yadırgamamak, yakınlık duymak anlamlarına gelir.⁶⁸¹

⁶⁷⁵ Celaleddin Es-Suyûtî, *Lubâbu'n-Nukûl Fî Esbâbi'n-Nuzûl*, Fatih Yayınları, tercüme: İbrahim Seyfi Oymalı, İstanbul tsz., 1/478-479.

⁶⁷⁶ Buhârî, İsti'zân 13.

⁶⁷⁷ Nûr, 24/58-59.

⁶⁷⁸ Çağrı, *DİA*, *İzin*, 23/509.

⁶⁷⁹ en-Nahl, 16/80.

⁶⁸⁰ Erdoğan, *Kur'ân Bütünlüğünde Nûr Sûresiyle Verilmek İstenen Mesajlar*, s. 180.

⁶⁸¹ Duman, Mehmet Zeki, *Kur'ân-ı Kerim'de Âdâb-ı Muâşeret Görgü Kuralları*, s. 447, İpek Yayınları, İstanbul, 2011.

İstî'nas, ev sahibine dışarda olduğunu haber vermek için farklı sesler çıkarmaktır. Örneğin, Subhânallah, Allah-u ekber, Elhamdülillah gibi cümleler kurarak veya öksürmek sûretiyle dışarda beklediğini ev halkına duyurmaktır.⁶⁸²

Eskiden başkasının evine girmek için izin alma şekli, seslenmek, kapıya vurmak veya kapıyı tıklatmak şeklinde idi. Bu yönteme ilave olarak günümüzde zili çalmak, mesaj çekmek veya telefon etmeksûretiyle de izin alınmaktadır.

Eve girerken izin almaktan maksat, evin içine, aile mahremiyetine muttali olmamaktır.⁶⁸³ Bu nedenle kapı çalındıktan sonra hemen içeri girilmez, ev sahibinin izin vermesi beklenir.

Yüce Allah, insanlara evlerini istirahat ve örtünme yeri kıldığından dolayı insanların özel hayatına ve ihtiyaçlarının karşılanmasına olanak sağlayan bu alana, kişinin müsait olmadığı anda ve habersiz gelindiği durumlarda, ev sâhibi gelen kişiye izin vermek için kendini mecbur hissetmemelidir. İzin isteyen kişi de kabul edilmemesi durumunda bunu doğal karşılayıp, içinde bir darlık, bir alınganlık ve bir kırılma hissetmeden gönül huzuruyla geri dönmelidir. Kur'ân-ı Kerim bize bu hususta yol göstermekte ve bizi bu tür hatalara düşmekten tamamıyla sakındırmaktadır. Ev sahibine, ziyaretçileri geri çevirme imkânı tanıdığı gibi, ziyaretçilerin de ev sahibinin özrünü güzellikle karşılaması gerekir.⁶⁸⁴

Âyette eve girilmesine müsaade verilmediği ve uygun olunmadığının bildirilmesi halinde dönüp gidilmesi öğüt verilmekte ve bu durumun daha iyi bir hareket olduğu bildirilmektedir. Bununla birlikte içeri girmek için izin alma sürecinde anahtar deliğinden, kapı aralığından yahutta camdan evin içine bakılması kesinlikle uygun görülmemiştir. Evlerin içerisinde olup bitenleri göz ile veya başka bir alet ile yakından, uzaktan, gözetlemek katiyetle yasaklanmıştır.⁶⁸⁵ Allah Rasulü (s.a.s.), eve girmek için izin istemenin evin içine bakmamak için meşru kılındığını beyan etmiştir.⁶⁸⁶

⁶⁸² Celal, Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, 8/4193- 4194, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1987.

⁶⁸³ Karagöz, İsmail, *Kur'an'dan Mesajlar*, s. 175. 3. Baskı, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara – 2018.

⁶⁸⁴ Ebû Gudde, *İslam'da Adab-ı Muaşeret (Görgü Kuralları)*, s: 42, ikinci baskı, Çevri, Hasan Atalay, Muallim Neşriyat, İstanbul-2015.

⁶⁸⁵ Toksarı, Ali, *Temek Hak ve Özgürlükler Bağlamında Kitap ve Sünnete Göre Özel Hayatın Gizliliği*, Diyanet İlmi Dergi, s.7, c; 48, S; 2, 2012.

⁶⁸⁶ Buhârî, İstî'zân 11.

Eve girmek isteyen kimse, ev sahibine açıkça kendisini tanıtmalıdır. Hâne sahibinin “kim o?” demesine karşılık, cevaben sadece “ben” demek kişinin kendisini tanıtmayı için yeterli bir cevap değildir. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.s.), içeriye girmek isteyen kişiye kim olduğu sorusunu yöneltince, bu kimsenin “ben” lafzıyla kendini tanıtmaya karşılık, “Sen de kimsin?” demek sûretiyle cevabını beğenmediğini ve yaptığının doğru bir hareket olmadığını hatırlatmıştır.⁶⁸⁷

Kapı vurulurken, kapının biraz gerisinde durup beklemek ve kapı açıldığı zaman içeriye görmemek için sol veya sağ yanını dönüp durmak, kapı açılınca da hemen içeriye bakarak gözlerini uzatmamak da dinimizin arzu ettiği terbiyedir.⁶⁸⁸ Bir kimseyi evde bulamamak üç nedenden biriyle olabilir.⁶⁸⁹

(1) Evde kimse olmadığı için cevap verilmemiştir. (2) Müsait olmadıkları için evde oldukları halde cevap veremiyorlardır. (3) İçeri girmek için izin verme yetkisine sahip birileri yoktur.

Hane sahibinin randevu almadan gelen bir misafirine “dönün” diye söylemesi de iki şekilde olabilir:

(1) Ev sahibi, “kusura bakmayın, müsait değiliz” diyerek medeni bir şekilde özür beyan edebilir. (2) Sessiz kalıp susarak cevap vermemek veya perdeleri çekip lambaları söndürmekle müsait olmadıklarını belli etmiş olur.

Bütün bunlar izin verilmediği ve kişinin müsait olmadığı anlamına gelir ki böylesi bir cevap ve durum karşısında dönmek, ısrarla izin almaya çalışmak nezaketsizlikten başka bir şey olmaz. Bununla birlikte herkes kendi şahsi hayatına ve aile mahremiyetine gösterilmesini beklediği saygı ve duyarlılığı, diğer insanlara da aynı şekilde göstermelidir.

Bunlara karşın mahremiyet ile ilgili anlayışımızın bazı değişimlere uğraması, insanların evlerini, kendi iradeleriyle hiçbir sakınca görmeden ifşa etmelerine neden olmuştur. Bu durumun bu şekilde değişmesindeki en önemli etkenlerden biri utanma, hayâ gibi değerlerin giderek kaybolmasıdır⁶⁹⁰ Peygamber Efendimiz

⁶⁸⁷ Buhârî, İsti'zân, 17; Müslim, Âdâb 38, 39; et-Tirmizi, İsti'zân 18.

⁶⁸⁸ Duman, *Kur'ân-ı Kerim'de Âdâb-ı Muâşeret Görgü Kuralları*, s. 315.

⁶⁸⁹ Karagöz, *Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/116.

⁶⁹⁰ Çekiç, Sevedgöl, *İslam Hukukunda Mahremiyet ve Sosyal Medya*, s. 77, 1. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2020.

(s.a.s.) mesken mahremiyetini koruma hususunda hem ev sahibine hem de topluma bir sorumluluk yüklemiştir. “Bir kimse kapısı açık bırakılmış veya giriş kısmında perde olmayan bir eve uğrar da içeriye bakarsa suç onda değil, ev sahibindedir.”⁶⁹¹ buyurmuştur. Bu durumda gözetlenmeye karşı tedbir almak ev sahibine düşmektedir. Kapıların kapatılması ve pencerelere içerisini gösteren incecik tüller değil, evin içini göstermeyecek şekilde perdeler kullanılması, ışıkları yakmadan önce de perdelerin çekilmesi gerekir.⁶⁹² Unutulmamalıdır ki Allah ve Rasulü (s.a.s.)’nün bu konudaki öğretilerinin amacı, fertlerin ve ailelerin özel yaşantılarını güvence altına alarak güzel ahlâkın hâkim olduğu, sağlıklı, huzur ve güvenli dolu bir toplum oluşturmaktadır.⁶⁹³

10.2. Meskûn Olmayan Mekânlara İzinsiz Girilebilir

Bu hükmü, sûrenin *لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ* “İçinde kimsenin oturmadığı ve kendinize ait eşya bulunan evlere girmenizde size günah yoktur.”⁶⁹⁴ anlamındaki 29. âyetinin birinci cümlesi ifade etmektedir.

Hz. Ebû Bekir (ö. 13/634)’in, içerisinde oturan insanların olmadığı meskenlere, kervansaray, hanlar ve bunun gibi benzeri yerlere girmek için izin alınıp alınmayacağı sorusunu sorması üzerine bu âyet nazil olmuştur.

Âyette izin almadan girilmesinde herhangi günâhın olmadığı iki ev zikredilmiştir. Bunlardan **ilki** içi boş olan yerlerle, mesken durumunda olmayan yerlerdir.⁶⁹⁵ Tefsir kaynaklarında çoğunlukla bu evler, hanlar, barınak olarak veya eşya koymak için yapılan sebil evler, harabe olan evler, kervansaraylar,⁶⁹⁶ dükkân, mağaza, kıraathane, hükümet binaları, okullar, devlet daireleri,⁶⁹⁷ kısacası içerisinde oturanı olmayan ve insanların girme haklarının bulunduğu binalardır, **ikincisi**, izin almadan girilebilen yerler ise, içerisinde eşya, mal, yaşam için gerekli

⁶⁹¹ Tirmizi, *İsti'zân*, 16.

⁶⁹² Yıldız, Filiz, ve diğerleri, *Dünü ve Bugünüyle İslam'da Mahremiyet*, s.53.

⁶⁹³ Komisyon, *Hadislerle İslam*, 4/ 92.

⁶⁹⁴ Nûr, 24/29.

⁶⁹⁵ Duman, *Kur'ân-ı Kerim'de Âdâb-ı Muâşeret Görgü Kuralları*, s. 452.

⁶⁹⁶ Ebû'l-Ferec İbnu'l-Cevzi Abdurrahman b. Ali, *Zâdu'l-Mesîr fi ilmi't-Tefsir*, 4/369, tercüme, Abdulvehhab Öztürk, Kahraman Yayınları, İstanbul 2009.

⁶⁹⁷ Duman, *Kur'ân-ı Kerim'de Âdâb-ı Muâşeret Görgü Kuralları*, s. 452.

araç ve gereçler, ticaret eşyası,⁶⁹⁸ soğuktan ve sıcaktan korunmak, eğitim, sağlık gibi insanların faydalandığı eşya ya da menfaatinin olduğu meskenlerdir.

Kişinin evi içinde diğerleri olmadığı zamanlarda onların odalarına, girmek de bu kapsam içerisindedir. Çünkü girilen oda, o kişinin evinin içerisindedir ve dolayısıyla kullanma hakkı vardır.⁶⁹⁹

10.3. Evlere Selam Vermeden Girilmez

Bu hükmü, sûrenin *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا* ذِكْرُكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ “Ey iman edenler! Kendinizi tanıtıp izin almadan ve ev sahiplerine selam vermeden kendi evlerinizden başka evlere girmeyin. Bu davranış, sizin için daha hayırlıdır. Umulur ki düşünür, anlar, öğüt alır ve uygularsınız.”⁷⁰⁰ anlamındaki 27. âyeti ile *فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةٌ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةٌ طَيِّبَةٌ* “Evlere girdiğiniz zaman kendinize ve ailenize Allah katından mübarek ve güzel bir selam ile selam verin.”⁷⁰¹ mânâsındaki 61. âyeti ifade etmektedir.

Gerek başkasının evine⁷⁰² ve boş evlere,⁷⁰³ gerekse de içinde aile fertleri olan evlere⁷⁰⁴ selam verilmeden girilmez.

“*Eve girdiğiniz zaman selam verin.*” emri, bağlayıcı bir emirdir ve her müminin buna uyarak kendi evine, başka birinin evine, iş yerine veya başka bir meclise girerken oradaki kişilere selam vermesi gerekir.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’, Enes b. Malik (ö. 93/711)’e, “Ey Enes! Kendi ailenin yanına girdiğin zaman onlara selam ver ki sana ve ev halkına bereket olsun.” diye buyurmuştur.

Yüce kitabınızın birçok âyetinde çeşitli mânâlarının yanı sıra, cennetliklerin birbirlerine verdikleri selâm,⁷⁰⁵ insanların birbirine karşılıklı selâm,⁷⁰⁶ meleklerin

⁶⁹⁸ Duman, *Kur’ân-ı Kerim’de Âdâb-ı Muâşeret Görgü Kuralları*, s. 305.

⁶⁹⁹ Yazır, *Hak Dinî Kur’ân Dili*, 5/3501.

⁷⁰⁰ Nûr, 24/27.

⁷⁰¹ Nûr, 24/61.

⁷⁰² Nûr, 24/27.

⁷⁰³ Nûr, 24/28.

⁷⁰⁴ Nûr, 24/61.

⁷⁰⁵ bk. Yûnus, 10/10; el-A’râf, 7/46.

⁷⁰⁶ bk. en-Nisâ, 4/94; el-En’âm, 6/54.

insanlara olan selâmı,⁷⁰⁷ Allah'ın mümin kullarına⁷⁰⁸ ve peygamberlere⁷⁰⁹ bu şekilde selâm verdiği, Peygamber Efendimiz (s.a.s.) de kendisine gelen Müslümanlara selâmün aleyküm diye hitap etmesinin emrettiği⁷¹⁰ haber verilmektedir.

Selâm, insanın aklına gelen her türlü âfet, kaza, bela, musibet ve kötülüklerden muhafaza eden bir kalkana benzetilebilir.⁷¹¹

Selamlaşmak, insanların birbirlerine hayır dua etmeleri, sevgi ve saygılarını iletmeleri ve birbirlerine karşı iyi dilekte bulunmalarıdır. Tarih boyunca birçok gelenekte sözlü ve fiilî selâm biçimleri süregelmiştir.⁷¹²

İslâm ahlâkında selâmın mühim bir yeri vardır. Dinimiz bu konu üzerine ısrarla durmuş ve gerek Kurân'da gerekse Hadislerde ortaya koymuş olduğu eşitlik ve fazilet anlayışına uygun bir şekilde selamlaşmanın nasıl yapılacağı öğretilmiştir.

Bir adam Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'in evde bulunduğu bir sırada, yanına girmek için "Girebilir miyim?" diye müsaade istemiş, Efendimiz (s.a.s.) hizmetçisine, "Çık, şu gelene isti'zân adâbını öğret, bu maksatla ona "es-selâmü aleyküm, girebilir miyim?" demesini söyle!" buyurmuştur. Adam bunu işitince, hizmetçiyi beklemeden "es-selâmü aleyküm, girebilir miyim?" demiştir. Allah Resulü (s.a.s.) de o adama izin vermiş, o kişi de girmiştir.⁷¹³ Burada Hz. Peygamber (s.a.s.)'in isti'zan kuralını insanlara öğreterek topluma yerleştirmek hususunda duyarlı olduğunu görmekteyiz.

“Selâmün aleyküm”ya da “es- selâmün aleyküm” tarzında selam verilir.⁷¹⁴ “ve aleykümü’s-selâm” şeklinde alınır.⁷¹⁵

⁷⁰⁷ bk. Ra'd, 13/24; en-Nahl, 16/32; ez-Zâriyât, 51/25.

⁷⁰⁸ bk. el-Ahzâb 33/44; Yâsîn 36/58.

⁷⁰⁹ bk.es-Sâffât 37/79, 109, 120, 130, 181.

⁷¹⁰ bk el-En'âm 6/54.

⁷¹¹ Yiğit, Abdulselam, *Hadislerde Selam*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya,2019.

⁷¹² Albayrak, Kadir, *DİA, Selâm*, 36/343.

⁷¹³ Ebû Dâvûd, Edeb, 137.

⁷¹⁴ bk. Ebû Dâvûd, Edeb, 66

⁷¹⁵ bk. Ebû Dâvûd, İsti'zân, 143.

Kur'ân-ı Kerim'de Allah, “*Ey müminler! Size selam verildiği zaman, ondan daha güzeliyle veya selamı aynısı ile iade edin.*”⁷¹⁶ buyrularak verilen selama daha güzeliyle karşılık vermeyi emretmiştir. Daha güzeliyle selam almak “ve rahmetullahi ve berakâtüh” cümlesi yani Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerinize olsun anlamındaki selamdır.⁷¹⁷

Bir araya gelindiğinde birbirlerini böyle güzel söz ve anlamlı dualar ile karşılayan Müslümanların arasında muhabbet ve sevgiye dayalı bir gönül bağı oluşur. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bunu şöyle ifade etmiştir: “İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Size yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir iş göstereyim mi? Aranızda selamı yayın.”⁷¹⁸ “Sizden biriniz din kardeşine rastladığında ona selam versin.”⁷¹⁹ Böylece Peygamberimiz (s.a.s) selamlaşmayı teşvik etmiş ve selam vermeyi müminlerin birbirlerine karşı görevleri arasında saymıştır.⁷²⁰

Bir yerde karşılaşılan mümine selam vermek sünnet,⁷²¹ kendi evine veya başkasının evine girdiği zaman selam vermek farz, verilen selamı almak farz-ı kifayedir.⁷²²

Selamlaşmada uyulması gereken belli kaideler vardır. Hutbe, ezan ve Kur'ân okunurken selam verilmez, alınmaz. Banyo, tuvalet gibi yerlerde olan kişilerle, kumar, içki gibi bir günahı yapmakta olan kişilere bu esnada selam verilmesi uygun değildir.⁷²³

Peygamber Efendimiz (s.a.s) “Biriniz bir yere vardığında selam versin, oradan kalktığı zaman da selam versin. Başlangıçta verilen selam, ayrılırken verilen selamdan daha evlâ değildir.”⁷²⁴ buyurmuştur.

Sonuç olarak müminin hayatında çok geniş yer kaplayan ve pek çok mânâyı da içine alan selamın, günümüzde değerini kaybettiği görülmektedir. İnsani ilişkilerin ve paylaşımların gün geçtikçe azalıp bireyselliğe doğru gidildiği bu zamanda selamlaşma adeti sosyal hayatta işlevini kaybetmektedir. Bu sebeple

⁷¹⁶en-Nisâ, 4/86.

⁷¹⁷ bk. Ebû Dâvûd, İsti'zân, 143.

⁷¹⁸ Müslim, İmân, 93.

⁷¹⁹ Ebû Dâvûd, Edeb, 146.

⁷²⁰ Müslim, Selâm, 5.

⁷²¹ Canbulat, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, Selâm, s, 586.

⁷²² Karagöz, *Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/117-118.

⁷²³ Karagöz, *Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/118.

⁷²⁴ Ebû Dâvûd, İsti'zân, 150.

Müslümanların aralarında selamı yayarak sevgi ve kardeşliğe dayalı bir toplum oluşturma çabası içerisinde olması büyük bir önem taşımaktadır.

10.4. Müminler Harama Şehvetle Bakmazlar

Bu hükmü, sûrenin *قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ* “Ey Peygamberim! Mümin erkeklere söyle: Gözlerini kıssınlar ve kendilerine nikâh düşen kadınlara şehvetle bakmasınlar, ırzlarını korusunlar ve zina etmesinler.”⁷²⁵ anlamındaki 30. âyeti ifade etmektedir.

Ayrıca sûrenin, *وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ* “Ey Peygamberim! Mümin kadınlara söyle: Gözlerini kıssınlar ve erkeklere şehvetle bakmasınlar, ırzlarını korusunlar, zina etmesinler.”⁷²⁶ anlamındaki 31. âyeti de kadınlar için aynı anlamı ifade etmektedir.

Bu iki âyette bakışların şehvetle olmaması, cinsel organların korunması, erkekler ve kadınlar için ortak yasaklardır. Yüce Rabbimiz, önce erkeklere sonra da kadınlara hitap ederek onlardan ırzlarını korumalarını, iffet ve namuslarına halel getirmemelerini istemekte, harama giden yolları kapayarak onların harama bakmamalarını ve bu tür ortamlarda bulunmamalarını emretmektedir.

İmtihan sırrı cephesinden çekici görünmesine rağmen nefsin gem vurup bakmamak büyük bir irade ve erdemliliğin gereğidir.⁷²⁷

Aile sadece bireylerin içlerinde doğup büyüdüğü bir yer değil, aynı zamanda ehemmiyetli bir eğitim yuvası ve sosyal birim olduğu için dinimiz ona çok önem vermiştir. İslam dini, ailenin korunması için birçok nasihatlerde bulunmuş ve belli kaideler koymuştur. Bunun için vazgeçilmez şart eşlerin gözlerinin dışarıda olmaması kısacası karşılıklı güven, sadakat ve iffettir. İnsanın en kuvvetli duygu ve güdülerinden biri, İslamî kaynaklarda şehvet diye bahsedilen kavram kapsamına giren cinsel güç ve arzudur.⁷²⁸

Sözlükte “bir şeyi isteme, sevmeye, arzulama, şiddetli arzu, tutku” anlamına gelen **şehvet**, terim olarak “nefsin kendisi için uygun olanı talep etmek üzere harekete geçmesi”, “kişinin hissî zevklere duyduğu güçlü arzu”, “hazza ulaşmak

⁷²⁵ Nûr, 24/30.

⁷²⁶ Nûr, 24/31.

⁷²⁷ Telli, Mustafa, *Hayâ Kavramında Peygamberlerin Örnekliliği*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, Çorum, 2013.

⁷²⁸ Komisyon, *Kur’ân Yolu Tefsiri*, 4/68-69.

için gerekli veya faydalı olduğuna inanılan şeylere doğru insanı tahrik eden güç” gibi mânâlara gelmektedir.⁷²⁹

Şehvet kelimesi Kur’ân-ı Kerîm’de iki yerde “cinsel istek” mânasında kullanılmıştır.⁷³⁰ Bu cinsel isteğin evlilik yani meşru yollardan tatmin edilmesine müsaade edilmiştir. Ancak cinsel istek yalnız cinsel ilişkiden ibaret değildir.

Cinsel ilişkinin haricinde kalan şehvetle bakmak, hayal etmek, dokunmak gibi buna benzer davranışların cinselliği kışkırtan yanları vardır.

Aileyi, iffet ve namusu korumak için zina yasaklandığı gibi zinaya vasıta olan söz, eylem ve davranışlar da yasaklanmıştır. Bu konuyu “Zinaya yaklaşmayın.”⁷³¹ cümlesi açıkça ifade etmektedir.

Burada zinanın men edilmesinin ardından “Çünkü o hayâsızlıktır, çok kötü bir yoldur.”⁷³² denilmesi, zinanın insanın temiz fitratına ve akl-ı selime aykırı olduğuna işaret etmektedir.⁷³³

Rabbimiz “Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar.”⁷³⁴ ve “Mümin kadınlara söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar.”⁷³⁵ anlamındaki âyetler, zinaya vasıta olacak yolların kapatılmasını ifade etmektedir.⁷³⁶

İnsanların cinsel isteklerine, eline, diline, beline ve gözüne sahip çıkmasıyla günahı terketmek, günaha yaklaşmamak amacı gerçekleşmiş olur. Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’e insanların cehenneme girmelerine en çok neyin vesile olduğu sorusu yöneltince, “dilleri ve cinsel organları”⁷³⁷ diyerek cevap vermiştir.

Bir başka hadisinde ise Allah Rasulü (s.a.s.), “Kim bana iki dudağı arasındakini ve iki bacağı arasındakini korumayı garanti ederse, ben de ona cenneti

⁷²⁹ Beşer, Faruk, *DİA, Şehvet*, 38/476, İstanbul, 2010.

⁷³⁰ bk.el-A‘râf 7/81; en-Neml, 27/55.

⁷³¹ el-İsrâ, 17/32.

⁷³² el-İsrâ, 17/32.

⁷³³ Komisyon, *Kur’ân Yolu Tefsiri*, 3/480.

⁷³⁴ Nûr, 24/30.

⁷³⁵ Nûr, 24/31.

⁷³⁶ Hızal, *İsrâ Sûresi Bağlamında Ahlâkî Esaslar*, s. 129.

⁷³⁷ Tirmizi, Birr, 62.

garanti ederim.”⁷³⁸ buyurarak bu iki organı muhafaza eden kişiyi cennete götüreceğini beyan etmiştir.

Sonuç olarak, insanın bütün uzuvlarına sahip çıkması, yaratılış gayesine uygun temiz bir fitratta kalmasının önemi olarak anlaşılmaktadır.⁷³⁹ Şu bir gerçek ki zinanın birdenbire ortaya çıkması mümkün değildir. Bu kötü ve çirkin işe götüren ve zaman içinde olgunlaşan bir zemin vardır. Bu sebeple asıl olan, zinanın meydana gelmesine zemin hazırlayacak nedenlerin önlenmesidir. Nitekim nedenleri ortadan kaldırmadan zinayı kötü kabul etmek alelade ve dinden ırak bir yaklaşımken, zinaya sebep olan davranışlara götüren şeylerle zinayı aynı kabul etmek o derece aşırı bir davranıştır.⁷⁴⁰

İslâm ahlâk kitaplarındaki genel kabule göre insan, konum olarak hayvanlarla meleklerler arasında yaratılmış bir varlıktır. Eğer şehveti aklına galip gelirse hayvanlardan daha aşağı olacağı gibi bunun tersi durumunda yani aklını şehvetine üstün kılarırsa meleklerden üstün seviyeye ulaşabilir. Şehvet duygusu aklın kontrolüne verilir, arzulanan şeyler arasında doğru bir ayırım yapılırsa bundan iffet fazileti doğar.⁷⁴¹ Kişinin nefesine hâkim olması da iffetin başka bir boyutudur.

10.5. Müminler İffetlerini Korurlar

Bu hükmü, sûrenin وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ “İrzlerini korusunlar ve zina etmesinler.” anlamındaki 30. ayetinin bu cümlesi ifade etmektedir.

Fercin çoğulu olan **fürûc** kelimesi, “üreme organları” anlamına gelip sözlükte, bir şeydeki çatlak, yarık, delik, parmak aralarındaki açıklık, insanda iki bacak arası, avret yeri mânâsındadır.⁷⁴² Dilimizde buna apışarası da denir ve bu deyim ile avret mahallinden kinaye edilir ki, Kur’ân-ı Kerim’de bu manâ ile geçtiği için erkeğe de kadına da kullanılmıştır.⁷⁴³ Mecaz olarak da iffet ve namus demek

⁷³⁸ Buhari, Rikâk, 23.

⁷³⁹ Komisyon, *Hadislerle İslam*, 6/521.

⁷⁴⁰ Çelik, Emine, *Toplumsal Hayatla İlgili Sunduğu Mesajlar Açısından Nûr Sûresi*, s.32, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2019.

⁷⁴¹ Çağrı, DİA, *Şehvet*, 38/477-478.

⁷⁴² Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/121.

⁷⁴³ Yazır, *Hak Dinî Kur’ân Dili*, 6/12.

olan fercin, Kur'ân-ı Kerim'de korunmasının istenmesinden kasıt zinadan korunmasıdır.⁷⁴⁴

Erkeklerin korumaları gereken organları sadece ön ve arka avret yerleri değil, göbek ve diz kapakları arasında kalan yerleridir ki bu farz olan en az miktarı olup fazlası müstehabdır.⁷⁴⁵

Peygamber Efendimiz (s.a.s) konu ile ilgili olarak bir hadisinde şöyle buyurmuştur: “Âdemoğluna zinadan nasibi yazılmıştır. Bu, kendisine mutlaka ulaşacaktır. Gözlerin zinası şehvetle bakmak, kulakların zinası zina ile ilgili sözleri dinlemek, dilin zinası zina ile ilgili sözleri konuşmak, ellerin zinası tutmak, ayakların zinası bu yolda adım atmaktır. Kalp zinayı ister ve temenni eder, cinsel organ ise bunu doğrular veya yalanlar.”⁷⁴⁶

Namusu koruma yollarından biri de yanında mahremi bulunmayan, birbirlerine nikâh düşen erkek ile kadının aynı odada baş başa kalmamalarıdır. Evli olmayan ve aralarında devamlı olarak bir evlenme engeli bulunmayan bir kadın ile bir erkek başkalarının giriş ve görüşüne açık olmayan kapalı bir ortamda baş başa kalması da dinimizce yasaklanmıştır.⁷⁴⁷ Koruma tedbiri mahiyetinde olan bu yasaklama durumu fıkıh literatüründe halvet olarak isimlendirilmiştir. Lugatta “bir yerin boş olması, o yerde hiç kimsenin, hiçbir şeyin bulunmaması; yalnız kalma veya biriyle baş başa kalma” mânâlarına gelen halvet kelimesi dinî bir terim olarak, aralarında nikâh bağı ve devamlı evlenme engeli bulunmayan bir erkekle kadının yalnız kalmasını, fıkhi bir terimolarak sahih bir nikâh akdinden sonra karı kocanın, üçüncü bir kişinin izinsiz muttali olamayacağından emin bulundukları bir yerde cinsî birleşme olmaksızın baş başa kalmalarını ifade eder.⁷⁴⁸

Yabancı bir erkek ile kadın, herhangi bir sebeple herhangi bir mekânda birbirleriyle muhatap olmaları gerektiğinde bazı hususlara dikkat etmeleri gerekmektedir.⁷⁴⁹ Bu hususlar şunlardır: (1) İçini göstermeyen, süslü ve çekici olmayan elbise giyinme, (2) Konuşurken ve hitap ederken ölçülü ve dikkatli

⁷⁴⁴ Komisyon, *Kur'ân Yolu Tefsiri*, 4/69.

⁷⁴⁵ Yazır, *Hak Dinî Kur'ân Dili*, 6/12-13.

⁷⁴⁶ Müslim, *Kader*, 20.

⁷⁴⁷ Çeker, *DİA, Halvet*, 15/ 384. İstanbul,1997.

⁷⁴⁸ Çeker, *DİA, Halvet*,15/ 384.

⁷⁴⁹ Seyda Muhammed Konyevi, *Kadın ve Aile İlmihali*, 85-86, ikinci Baskı Reyhani Yayınları, İstanbul, 2012.

konuşma, (3) Tenhada yalnız kalmaktan kaçınarak bakışları kontrol altında tutma, (4) Gereksiz yere ihtiyaç dışı ve uzun görüşmeme. Bu hususlar mahremiyetin sınırlarına zarar vermemek açısından önemlidir.

Zina, birey, nesep, aile, toplum ve nesillerin bozulmasına sebebiyet veren ahlâken çirkin bir davranıştır. Zinanın haramlığının yanı sıra zinaya vesile olabilecek tüm söz, eylem ve davranışların engellenmesi ve bütün Müslümanlar tarafından dikkat edilmesi gereken önemli bir husustur. Dünya ve ahiret huzurunu hedefleyen yüce dinimiz getirmiş olduğu ilahî ilkelerle insanlara doğru yolu göstermektedir.

10.6. Mümin Kadınlar Kendilerine Nikâh Düşen Erkeklerin Yanında Ziynetlerini Açıp Göstermezler

Bu hükmü, sûrenin *وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ* “Ziynet yerlerinden görünen yüzleri, bileklerine kadar elleri ve küçük topuklarına kadar ayakları hariç diğer ziyet yerlerini açıp göstermesinler.”⁷⁵⁰ anlamındaki 31. âyetin ikinci cümlesi ifade etmektedir.

Âyette geçen **ziynet** kelimesi tesettürün sınırının belirlenmesi konusunda özel bir öneme sahip olmakla birlikte kadınların bedenlerinde nereleri örtmeleri ve nereleri göstermelerinin câiz olduğu çoğunlukla sözü edilen ziyet kelimesine yüklenen mânâya göre belirlenmiştir.⁷⁵¹

Türkçe’de çoğunlukla “süs” mânâsında kullanılan “bir şeyi takıyla, elbiseyle veya şekil verme yoluyla güzelleştirmek” anlamına gelen ziyet (zînet) ve aynı kökten türeyen kelimeler, Kur’ân’da gerek maddî gerekse mânevî mânâda süsü ve süslenmeyi anlatmak üzere kullanılmıştır.⁷⁵²

Kur’ân’ın, “Ey Âdemoğulları! Her mescitte ziyetinizi takının, *avret yerlerinizi örten güzel ve temiz elbise giyin.*”⁷⁵³ âyetinde ziyet, elbise anlamında kullanılmıştır.

⁷⁵⁰ Nûr, 24/31.

⁷⁵¹ Apaydın, el-Hacı Yûnus, *DİA, Tesettür*, 40/538-543.

⁷⁵² Beşer, Faruk, *DİA, Süslenme*, 38/178-180.

⁷⁵³ el-A‘râf, 7/31.

Âyette geçen “görünen kısımlar hariç” ile kastedilen yüzler ve ellerdir.⁷⁵⁴ Ebu Davud (ö. 275/889)’un *es-Sünen* isimli eserinde rivâyet edildiği üzere Peygamber Efendimiz (s.a.s.), üstünde şeffaf ve ince bir elbise ile yanına giren baldızı Esmâ bint Ebû Bekir (ö. 73/692)’e “Ya Esmâ! Kadın bülüğa erince ondan görülebilecek ancak şudur.” buyurmuş ve kendi mübarek yüzü ve ellerine işaret etmişlerdir.⁷⁵⁵

Yüz ve ellerin açılmasında zaruret olmakla beraber beden ve diğer uzuvların açılmasında bir zaruret yoktur. Bu nedenle, örtünme emrine dâhil olmadığından dolayı kadınların yüz ve ellerini örtmeleri gerekmez.⁷⁵⁶ Yüz ve eller avret değildir, eğer avret olsaydı namazda açılması caiz olmazdı.⁷⁵⁷ Ayrıca ellerin ve yüzlerin örtülmesi gerekli olsaydı, umre ve hac için ihrama giren kadınların yüzlerini açmaları emredilmezdi.⁷⁵⁸

Kur’ân’da Allah-u Teâlâ, “Ey âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik”⁷⁵⁹ buyurarak elbiseleri, mahrem yerleri örtmek amacıyla uygun olarak kullanmamızı dilemektedir. Kişinin bedenini örtüp sakınması insani bir üstünlük olup insan olmasının bir gereğidir.⁷⁶⁰

Şeytan, kişiyi beden mahremiyetini ihlal eden yanlışlara sürükleyerek böylesine kıymetli bir duygudan uzaklaştırmak ister. Yüce Rabbimiz, “Ey âdemoğulları! Şeytan, avret yerlerini kendilerine açmak için, elbiselerini soyarak anne ve babanız Âdem ve Havva’yı cennetten çıkardığı gibi, sizi de *hak yoldan* saptırmazın.”⁷⁶¹ âyetinde biz kullarını bu konuda ikaz etmektedir. Unutulmamalıdır ki iffetini ve onurunu korumak maksadıyla bedeni örtmek, Yüce Rabbimizin karşısında sorumluluk sahibi bir duruşun gereğidir.⁷⁶² Zira Rabbimiz Kur’ân-ı Kerim’de “Takva elbisesi, *iman edip haramlardan sakınmak ve salih ameller işlemek*, daha hayırlıdır.”⁷⁶³ buyurmaktadır.

⁷⁵⁴ Karlığa, Bekir, *Muhtasar Kur’ân-ı Kerim Tefsiri İbn Kesir*, 3/1609, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1990.

⁷⁵⁵ Ebû Dâvûd, *Libas*, 34.

⁷⁵⁶ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/123.

⁷⁵⁷ Sâbüni, *Safvetü’l-tesfîr*, 4/215.

⁷⁵⁸ Beşer, Faruk, *İslam’da Kılık-Kıyafet ve Örtünme, Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme*, s. 106, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1991.

⁷⁵⁹ el-A’râf, 7/26.

⁷⁶⁰ Komisyon, *Hadislerle İslam*, 4/262.

⁷⁶¹ el-A’râf, 7/27.

⁷⁶² Komisyon, *Hadislerle İslam*, 4/262.

⁷⁶³ el-A’râf, 7/26.

10.7. Mümin Kadınlar Başörtülerini Yakalarının ve Göğüslerinin Üzerine Gelecek Şekilde Örteler

Bu hükmü, sûrenin *وَالْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ* “Başörtülerini yakalarının ve göğüslerinin üzerine gelecek şekilde örtünler.”⁷⁶⁴ anlamındaki 31. âyetin üçüncü cümlesi ifade etmektedir.

Lugatta “örtmek, gizlemek, saklamak” mânâsındaki **hamr** kökünden türeyen **himâr**, “kadının başına örttüğü örtü, başörtüsü” demektir.⁷⁶⁵ “*Ceyb*” kelimesinin çoğulu olan “*cüyûb*”, “elbisenin yakaları ve göğüsleri” mânâsında olup⁷⁶⁶ âyette “*Başörtülerini yakalarının ve göğüslerinin üzerine gelecek şekilde örtünler.*”⁷⁶⁷ cümlesi, saçlarını, başlarını, boyunlarını, kulaklarını, enselerini, göğüslerini, gerdanlarını açık tutmayıp güzelce sımsıkı örtünler ve bu emri yerine getirebilecek başörtüsü kullansınlar mânâsındadır.⁷⁶⁸

Cahiliye zamanında kadınların, el ve yüzü dışında bedeninin geri kalan kısmını örtme âdeti bulunmaz; kadınlar kendi geleneksel ve bölgesel anlayışlarına göre velilerinin ve kocalarının, isteği doğrultusunda örtünürlerdi.⁷⁶⁹ O dönemde kadınlar, başına aldıkları örtüyü arkadan salıvererek, kulaklar, boyun ve göğsün üst kısmını açıkta bırakıp gerdanlıklarını ve ziynetlerini açarlardı.⁷⁷⁰ Bu şekilde daha fazla erkeklerin dikkatini çekerek kendilerine karşı çekiciliği artıracak şekilde giyinmekteydiler. Yüce Rabbimiz mümin kadınlara gerek halleri gerekse görünüşleri ile örtünüp gizlenmeleri gerektiğini emretmiştir.⁷⁷¹ Nitekim Allah Kur’ân-ı Kerim’de başka bir âyetinde, “Ey Peygamberim! Eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına söyle: Elbiselerini üzerlerine alıp güzelce örtünsünler. Bu, onların *mümin* olarak tanınip eziyet edilmemelerine daha uygundur.”⁷⁷² buyurmuştur. “*Başörtülerini örtünler*” emri, öğüt değil kesin

⁷⁶⁴ Nûr, 24/31.

⁷⁶⁵ Apaydın, *DİA, Tesettür*, 40/538-543.

⁷⁶⁶ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/123.

⁷⁶⁷ Nûr, 24/31.

⁷⁶⁸ Yazır, *Hak Dinî Kur’ân Dili*, 6/15.

⁷⁶⁹ Bardakoğlu, Ali, *Cahiliye Döneminde Kadın, Sosyal Hayatta Kadın*, s. 14, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1996.

⁷⁷⁰ Bilmen, *Kur’ân-ı Kerim’in Türkçe Meâli Alisi ve Tefsiri*, 5/2348.

⁷⁷¹ Karlığa, *Muhtasar Kur’ân-ı Kerim Tefsiri İbn Kesir*, 3/1609.

⁷⁷² el-Ahzâb, 33/59.

emirdir. Bu konuda ihtilaf yoktur, İslam âlimleri baş örtmenin farz, açmanın ise haram ve büyük günah olduğu hususunda ittifak etmişlerdir.⁷⁷³

Örtünme isteği insanın yaratılışının bir gereği olduğu için, ilk insandan bu zamânâ kadar örtünün kullanılmadığı hiçbir kültür olmamıştır. Bütün ilahî dinlerde başörtüsünün olduğu, İslamiyet gelmeden önce de Bizans, Hint ve İran medeniyet toplumlarında yaygın bir uygulama olduğu da tarihsel ve dinsel metinlerden açıkça anlaşılmaktadır.⁷⁷⁴

Lugatta “örtünmek, kuşanmak; başkaları ile kendisi arasına perde koymak, bir şeyin içinde veya arkasında gizlenmek” anlamlarına gelen **tesettür**, terim olarak ilgilileri ve ölçüleri dinen belirlenmiş örtünme yükümlülüğünü ifade eder.⁷⁷⁵ “Bir şeyi örtmek, gizlemek, perdelemek, engel olmak” gibi mânasındaki setr kökünden türeyen setir, iffetli, gizleyen ve örten demektir.⁷⁷⁶

Tesettür, İslam’ın kadınlara getirdiği bir ölçüdür. Kur’ân’ın bedenini örtünmesine yönelik emrinin temel amacı kadınların, iffetlerini ve namuslarını korumasını sağlayarak toplumsal hayat içinde varlığını daha rahat bir şekilde devam etmesini sağlamaktır.⁷⁷⁷ Aynı zamanda kadının örtünmesi, İslam’ında bir sembolü kabul edilmektedir.⁷⁷⁸

Ümit Meriç, giyinmeyi ‘ferdin taşıdığı bir bayrak’ olarak görmekte ve kişinin insanlık seviyesine ulaşmasının da yine giyinme ile olduğunu ifade etmektedir. Kişinin giyinme tarzı insanın, yaşam tarzı ve hayata bakış açısı hakkında diğer insanlara bir ipucu vermektedir.⁷⁷⁹

Kadın tesettürüyle, erkeklerle sınırları belirlenmemiş hâyâsız ve iffetsiz ilişkilere kapalı olduğu mesajını vermektedir.⁷⁸⁰ Böylelikle kişi, kendini olumsuz ve zararlı bakışlardan ve bunun yol açacağı olumsuz düşüncelerden korur.

Nûr sûresinin 60. ayetinde “Artık evlenme ümidi beslemeyen, âdet görmekten ve doğumdan kesilmiş yaşlı kadınların ziynetlerini göstermeksizin dış elbiselerini çıkarmalarında kendileri için bir günah olmadığı” bildirilmiştir. Âyetten

⁷⁷³ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/124.

⁷⁷⁴ Görmez, Mehmet “İlahî Dinlere Göre Başörtüsü”, s. 19, İslâmiyât, 4/2, 2001.

⁷⁷⁵ Apaydın, DİA, “Tesettür”, 40/538-543.

⁷⁷⁶ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, Setir, s.589.

⁷⁷⁷ Kahraman, Abdullah, “Na’slar Çerçevesinde Mahremiyet: Tanımı ve Sınırları”, *Mahremiyet Bağlamında Sosyal Medya ve Aile*, s. 60, Sarıyıldız Matbaacılık 2. Baskı, Ankara, 2018.

⁷⁷⁸ Arslan, Kürşad Abdulkaki, Namahrem, s. 49, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017.

⁷⁷⁹ Meriç, Ümit, “Sosyolojik Açıdan Kılık Kıyafet ve İslam’da Örtünme”, *İslam’da Kılık Kıyafet ve Örtünme*, s. 30-32, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1991.

⁷⁸⁰ Şekerci, Hülya, *Kur’ân-Hayat Ekseninde Mümin Kadın*, s. 73, Ekin Yayınları, İstanbul, 2015.

hariç açıp *kimseye* göstermesinler.”⁷⁸³ anlamındaki 31. âyetin 4. cümlesi ifade etmektedir.

Allah-u Teâlâ’ya, insanların giyim-kuşamları, sözleri ve davranışları için bir ölçü belirlemiştir. Bu ölçü, yalnızca kadın ve erkek arasındaki ilişkiye yönelik değildir. Çünkü hem erkeklerin hem de kadınların kendi cinsleri yanında dikkat etmeleri gereken yönler vardır. Bunlardan biri, insanın hemcinslerinin yanında ne derece örtünmesi ve nasıl giyinmesi gerektiği ile alakalıdır. Bu durumda kadın ve erkeklerin hem karşı cinsler yanında hem de kendi aralarında nerelerini, nasıl örtecekleri âyette belirlenmiştir.⁷⁸⁴

Âyette, 13 grup insan, ziynet örtme emrinden istisna edilmiştir.

(1) **Eşler:** Karı ve koca arasında vücutlarının tamamına şehvetli ya da şehvetsiz olarak bakma, dokunma ve görme bakımından hiçbir sınır yoktur.⁷⁸⁵

(2) **Mahremler:** “Mahrem”den kasıt, kadının ebedî evlenemesi haram olan erkeklerdir. Kadın bu mahremlerine, aşırı gitmeden ve süslenmeden,⁷⁸⁶ ziynetlerini yani el, yüz ve ayaklarla, saçını, başını, boynunu, kulaklarını, kollarını ve gerdanını açabilir. Onların da buralara bakmaları helaldir.⁷⁸⁷ Ancak bu kişilerin cinsel organlarına bakmamalarının caiz olmadığı hususunda ittifak vardır.⁷⁸⁸ Bu kişiler; babaları, kocalarının babaları, üveyoğulları, kız kardeşlerinin oğulları, erkek kardeşleri ve erkek kardeşlerinin oğullarıdır.⁷⁸⁹ Bu gruba, kadının amcası, dayısı, ana ve baba tarafından dedesi, kızından ve oğlundan olan torunları ve süt yakınları gibi kadının ebedî evlenmesi haram olan erkekler de dâhildir.⁷⁹⁰

Kâfir olan kadınlar erkek mesabesinde olduğu için onlara ziynetlerini gösteremezler ancak Müslüman kadınlara göstermeleri caizdir.⁷⁹¹ Bunun yanında sahip oldukları köleleler ile henüz kadınların mahrem hususiyetlerinin farkında olmayan erkek çocuklarına da bir dereceye kadar ziynetlerini açabilirler.⁷⁹²

⁷⁸³ Nûr, 24/31.

⁷⁸⁴ Nûr, 24/31.

⁷⁸⁵ Komisyon, *Kur’ân Yolu Tefsiri*, 4/74.

⁷⁸⁶ Karlığa, *Muhtasar Kur’ân-ı Kerim Tefsiri İbn Kesir*, 3/1610.

⁷⁸⁷ Yazır, *Hak Dinî Kur’ân Dili*, 6/16.

⁷⁸⁸ Komisyon, *Kur’ân Yolu Tefsiri*, 4/74.

⁷⁸⁹ Sâbûnî, *Safvetü’t-Tefsîr*, 4/215.

⁷⁹⁰ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/127.

⁷⁹¹ Bilmen, *Kur’ân-ı Kerim’in Türkçe Meâli Alisi ve Tefsiri*, 5/ 2348.

⁷⁹² Yazır, *Hak Dinî Kur’ân Dili*, 6/16.

(3) **Erkekliği kalmamış hizmetçiler:** Bu gruba şehvetten kesilmiş ihtiyarlar, iktidarsız olanlar, kadınlık ve erkeklikleri belli olmayanlar dâhildir. Bu kişilerin yanında kadınların giyim-kuşam konusunda esnek davranmalarında bir sakınca yoktur.⁷⁹³ Toplumumuzda kadının, bu istisnaî gruptaki insanlara karşı tamamen pervasız davranıp ziynetini göstermesi, doğru bir davranış olarak görülmemektedir. Ayrıca insan, mahremi olsun kendisi olsun şehvet duymayacağından emin ise ancak o zaman mahremi olan kişiye bakabilir veya dokunabilir. Yani bir kişinin o kimsenin mahremi olması ona sınırsız bir bakma ve dokunma izni vermemektedir.⁷⁹⁴ Limitsiz dokunma ve tasarruf hakkı, mahremiyet sınırlarının ve algılarının aşılmasına sebebiyet verecektir. Binaenaleyh dengeli bir şekilde mahrem alanların korunması adına, sınırların aşılmaması büyük önem arz etmektedir.⁷⁹⁵

10.9. Müslüman Kadınlar Gizledikleri Ziynetleri Bilinsin Diye

Ayaklarını Yere Vurmazlar

Bu hükmü, sûrenin *وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ* “Gizledikleri ziynetleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar, *ziynetlerin teşhir etmesinler.*”⁷⁹⁶ anlamındaki 31. âyetin 5. cümlesi ifade etmektedir.

Cahiliye döneminde kadınlar sokakta yürürken ayak bileklerine dikkat çekip ses çıkarsın diye halhal gibi ziynetler takar, ayaklarını da yere vururlarmış.⁷⁹⁷ Bu hareket erkeklerin dikkatini celbedip kadınlara karşı gayr-ı meşru bir temayül uyandırdığı için İslamiyet bunu yasaklamıştır.⁷⁹⁸

Müfessir Seyyid Kutub (ö.1966), kadının yürürken ses çıkaracak şekilde yürümemesi gerektiğini, âyette ifade edilen bu emrin korunma maksatlı olduğunu, şahsen görmeden de kadınların taktıkları takı, sürmüş oldukları koku gibi hallerinden etkilenebilecek erkeklerin bulunduğunu beyan etmiştir.⁷⁹⁹

⁷⁹³ Ebû Zekerriyya Yahya b. Ziyad b. Abdillâh el-Absî el-Ferra, *Meâni'l-Kur'ân*, 2/249, İlmu'l-Kütüb Beyrut, 1983.

⁷⁹⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 10/275, editör. Mustafa Cevat Akşit Gümüşev Yayınları, İstanbul, 2015.

⁷⁹⁵ İpek, Nagehan, *İslam'ın Mahremiyet Algısı Işığında Mahremiyet Eğitiminin Çocuk Cinsel İstismarını Önlemedeki Rolü*, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, Erzincan 2020). s.38.

⁷⁹⁶ Nûr, 24/31.

⁷⁹⁷ Komisyon, *Kur'ân Yolu Tefsiri*, 4/74.

⁷⁹⁸ Bilmen, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Alisi ve Tefsiri*, 5/ 2349.

⁷⁹⁹ Kutub, Seyyid. *fî Zilâl'il-Kur'ân*. Çeviren: Salih Uçan ve diğerleri, 7/ 478. Dünya Yayınları, İstanbul: 1991.

Kadınların istisna edilmiş kişilerden başkalarına ziynetlerini göstermemeleri, yabancı erkekleri baştan çıkarıp günaha sokmamaları edep ve namusu telkin etme noktasında ehemmiyetlidir. Bu sebeple bu hükmün gerekçesinde, açık bir ifade ile beyan edilerek, kadınların gizli ve açık cezbedici, baştan çıkarıcı unsurlarını ortaya koymamalarının gerekliliği emredilmiştir. Çünkü şehvanî duyguları uyandırma bakımından çoğunlukla hayalin gözle görülenlerden çok daha fazla etkisi vardır. İşte Kur'ân, bu fitne yollarının hepsini kapatmaktadır.⁸⁰⁰ Dolayısıyla erkekleri baştan çıkarıp vücut güzelliklerini teşhir etmek ve tahrik edici bir şekilde yürümek haram ve büyük günahtır.⁸⁰¹

Aile, anne, baba, çocuklar varsa dede, nineden ve diğer yakınlardan oluşur. Aile içerisinde uyulması gereken kurallar ve karşılıklı görevler vardır. Ailenin huzur ve mutluluğu için bu kurallara uyulması ve görevlerin yapılması gerekir.

10.10. Bekârların Evlendirilmesi Gerekir

Bu hükmü, sûrenin *وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ* “Ey müminler! İçinizden bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden evliliğe elverişli olanları evlendirin.”⁸⁰² anlamındaki 32. âyetin bininci cümlesi ifade etmektedir.

Dinimizin genel gayelerinden biri, nesli koruma altına almaktır. Neslin korunması insanların çoğalması ile mümkün olur. İnsan neslinin meşru bir yoldan çoğalmasını ve devamını sağlamak için evlilik emredilmiş, ahlâka ve fitrata aykırı; nefse, sosyal hayata ve nesle zararı dokunan fuhuş ve zina haram kılınmıştır.⁸⁰³ Evliliğin temeli, nikâh akdidir.⁸⁰⁴

Nikâh kelimesi sözlükte, “cinsel ilişkide bulunmak ve evlenmek”⁸⁰⁵ mânâsına gelmektedir. Fıkıh teriminde, “Şer‘an aranan şartlar çerçevesinde aralarında evlenme engeli bulunmayan bir erkekle bir kadının hayatlarını geçici olmaksızın birleştirmelerini sağlayan akdi ve bu yolla eşler arasında meydana gelen evlilik ilişkisini” ifade etmektedir.⁸⁰⁶

⁸⁰⁰ Kutup, Seyyid, *Kur'ân'ın Gölgesinde Kadın*, ter. Mustafa Nuhoğlu, Ravza Yayınları, İstanbul 1995, s.121,122.

⁸⁰¹ Karagöz, *Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/127.

⁸⁰² Nûr, 24/32.

⁸⁰³ Altaş, Yûsuf, *Kürsüden Öğütler, 52 Konuda Vaaz Örnekleri*, s. 389, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. baskı, Ankara, 2007.

⁸⁰⁴ Atar, Fahrettin, *DİA, Nikâh*, 33/112-117.

⁸⁰⁵ Ural, İbrahim, *Dinî Kavramalar Sözlüğü, Nikâh*, s. 526.

⁸⁰⁶ Atar, *DİA, Nikâh*, 33/112-117.

Yüce Allah Kur'ân'da, “*Ey insanlar! Kendileri ile sükûn ve huzura eresiniz diye sizin için kendi cinsinizden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi, Allah'ın varlığının, birliğinin ve gücünün delillerindendir.*”⁸⁰⁷ diye buyurmuş ve mecâzi bir ifade ile eşlerin birbirleri için elbise konumunda⁸⁰⁸ olduğunu bildirmiştir. Yine Kur'ân-ı Kerim'de çeşitli şekillerde evlilik teşvik edilmiş,⁸⁰⁹ soyun bozulmasına yol açacak evlilik dışı ilişkiler yasaklanmıştır.⁸¹⁰

Kur'ân-ı Kerim'de evlilik için, iffetli ve muhafazalı olmak anlamına gelen “*muhsan*”⁸¹¹ kelimesinin kullanılması, eşlerden her birinin evlenmek ile hayatın bazı tehlikelerinden, şehvetin baskısından ve gûnahtan korunmuş olacağını göstermektedir. Bazı rivâyetlerde “Kişi evlendiğinde dinin yarısını tamamlamıştır. Diğer yarısı için de Allah'tan korksun.” denilmektedir.⁸¹²

Evlenmeyi teşvik eden âyetlerden başka Peygamber Efendimiz (s.a.s.) de evlilik konusunda tavsiyelerde bulunmuştur: “Ey gençler, sizden evlenmeye güç yetirenler evlensin. Zira evlilik gözü harama bakmaktan, iffet ve namusu harama düşmekten daha çok korur.”⁸¹³ “Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimi uygun davranmazsa benden değildir. Evleniniz, zira ben (kıyamet günü diğer) ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim.”⁸¹⁴

Netice itibariyle dinimiz, gayr-ı meşru ilişkileri şiddetle men ederek, namuslu bir toplum oluşturmak istemiş, bunun için evliliği kolaylaştırmış ve özendirmiştir. İslam dinine göre fitri ve doğal bir gereksinim olan evlilik, kadın ve erkeğin sükûn ve huzur kaynağı olup hem dini yaşantılarını hem de namuslarını ve nesillerini koruma altına alacaktır. Şunu unutmamak gerekir ki Evlilik müessesesinin yıkılması demek toplumun bozulması, hatta yok olması demektir.

⁸⁰⁷ er-Rûm 30/21.

⁸⁰⁸ bk. el-Bakara, 2/187.

⁸⁰⁹ bk. Nûr, 24/32; en-Nahl, 16/72.

⁸¹⁰ bk. el-İsrâ 17/32.

⁸¹¹ Nûr, 24/32.

⁸¹² Komisyon, *Hadislerle İslam*, 4/37.

⁸¹³ Buhârî, Nikâh 3; Müslim, Nikâh, 1.

⁸¹⁴ Komisyon, *Hadislerle İslam*, 4/31; bk. İbn Mâce, Nikâh, 1.

10.11. Evlendirilecek Olan Bekârlar, Fakir İseler Allah Onları Lutfu ve Keremi İle Zengin Eder

Bu hükmü, sûrenin *إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ* “Eğer bunlar fakir iseler, Allah onları lütfu ve keremi ile zengin eder.”⁸¹⁵ anlamındaki 32. âyetin ikinci cümlesi ifade etmektedir.

Âyetteki “*Alah’ın zengin etmesini*” ifadesi, Allah’ın evlenecek kişilere sermaye, mal ve mülk vermesi şeklinde değil, imkân vermesi şeklindedir.⁸¹⁶ Yüce Rabbimiz nimetleri yaratıp, o nimetin kapılarını açmış ve insana çalışma gücü ve iradesi vermiştir. Kul çalışırsa Allah ona çalışmasının karşılığını muhakkak verir.⁸¹⁷ Şunu unutmamak gerekir ki gerek dünya nimeti gerekse ahiret nimeti çalışarak kazanılır. Zira kul için ancak çalıştığının karşılığı vardır.⁸¹⁸

Âyette⁸¹⁹ Müslüman toplumundaki zengin insan ve yöneticilerine şu mesajlar verilmektedir:⁸²⁰

(1) Varlıklı insanların ve devletin, yoksullara iş olanağı sağlamaları ve bekârların evlenmeleri konusunda yardımcı olmaları gerekir. O zaman fakirlik, evlenmek için engel olamaktan çıkar.

(2) Bugün fakir olan kişiler Yüce Rabbimizin lütfu, keremiyle ve kendi çabalarıyla ihtiyaçlarını karşılayabilecek duruma gelebilirler.

(3) Her canlının rızkı Allah’a ait olduğu⁸²¹ için kimsenin evlendiği zaman geçim sıkıntısı çekmesine, doğacak çocuğun da bu sıkıntıyı arttıracığı endişesine kapılmaması gerekir. Zira Allah, dilediğine bol rızık verir.⁸²²

(4) Görüldüğü üzere Rabbimiz, evlilik müessesesini zorlaştıran en önemli faktör olabilecek maddî sıkıntılara karşı kendi katından zenginlik müjdesi ile yardımını bildirmiştir. Çünkü evlilik, maddî hesaplamaların göstermiş olduğu ölçeklerin doğrultusunda maddîyatı zayıflatan bir unsur değil, bereketin bir vesîlesidir.⁸²³ Bu hususa Peygamber Efendimiz (s.a.s.) şöyle bir açıklık getiriyor;

⁸¹⁵ Nûr, 24/32.

⁸¹⁶ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/130.

⁸¹⁷ bk. el-İsrâ, 17/19-20.

⁸¹⁸ bk. en-Necm

⁸¹⁹ Nûr, 24/32.

⁸²⁰ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/130.

⁸²¹ bk. Hûd, 11/6.

⁸²² bk. eş-Şûrâ, 42/12.

⁸²³ Erdoğan, *Kur’ân Bütünlüğünde Nûr Sûresiyle Verilmek İstenen Mesajlar*, s. 189.

"Üç sınıf insana Allah (cc)'ın yardımı haktır: Kendini haramdan korumak için evlenene, ödemek niyetiyle efendisiyle mükâtebe yapan köleye ve yalnız Allah için savaşanlara."⁸²⁴

10.12. Evlenemeyen Kimseler Allah Kendilerine İmkân Verinceye Kadar İffetlerini Korurlar

Bu hükmü, sûrenin *وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ* “Evlenmeye güçleri yetmeyen kimseler, Allah kendilerini lütfu ve keremi ile zengin edinceye kadar iffetlerini korusunlar.”⁸²⁵ anlamındaki 33. âyetin birinci cümlesi ifade etmektedir.

İslâm dininin aile ve evlilik hayatına çok büyük ehemmiyet verdiğini ve evliliği teşvik ettiğini,⁸²⁶ evlenmenin temel gayelerinden birinin de iffeti korumak olduğunu daha önce ifade etmiştik.

Evlilik, insanın yaratılışında var olan, fitrî cinsellik ve beraber yaşama duygusunun bir gereğidir. Yeryüzünün inşası ve soyun devamı ancak bu sayede mümkündür.⁸²⁷ Bu sebeple İslâm dini, evliliğin sorumluluk ve yükünü kaldıracak erkeklerin evlenmesini tavsiye etmektedir. Zaruri bir hâl olmadıkça da bekârlığı hoş karşılamamaktadır.⁸²⁸ Allah-u Teâlâ, “...Size helâl olan kadınlarla evlenin.”⁸²⁹ ve “Bekârlarınızı evlendirin.”⁸³⁰ emirleri insanoğlu evliliğe teşvik edilmektedir.⁸³¹

Peygamber Efendimiz (s.a.s.), evliliğin önemine değinerek gençleri evlenmeye teşvik etmiştir.⁸³² Buna mukabil insanlardan uzaklaşarak, bekâr kalıp kendini Allah’a vermeyi yasaklamış,⁸³³ bekârlığı, gayr-i meşru ilişkilere yol açabileceği hasebiyle, bir çeşit fitne olarak nitelendirmiştir.⁸³⁴ Çünkü kişinin

⁸²⁴ İbni Mâce, Itk, 3.

⁸²⁵ Nûr, 24/33.

⁸²⁶ bk. Nûr, 24/32; en-Nahl 16/72; er-Rûm 30/21.

⁸²⁷ Sâbûnî, Muhammed Ali, *ez-Zevâcû'l-İslâmî el-Mübekkir*, s. 10.Dâru'l-Kalem, Dımeşk, 1991.

⁸²⁸ Özbek, Abdullah *Bir Eğitim Kurumu Olarak Ailenin Önemi, İslâm'da Aile ve Çocuk Terbiyesi*, s. 51, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1996.

⁸²⁹ en-Nisâ, 4/3.

⁸³⁰ Nûr, 24/32.

⁸³¹ Ateş, Süleyman, “Kur'an-ı Kerîm'de Evlenme ve Boşanma ile İlgili Âyetlerin Tefsiri”, s. 22, 23, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara 1978.

⁸³² bk. Buhârî, Nikâh, 1; Müslim, Nikâh, 5; Buhârî, Savm, 10; Nikâh, 2; Müslim, Nikâh, 1-3; Ebû Dâvûd, Nikâh, 2; Tirmizî, Nikâh, 1.

⁸³³ bk. Buhârî, Nikâh, 8; Müslim, Nikâh, 6-8; Tirmizî, Nikâh, 4.

⁸³⁴ bk. Tirmizî, Nikâh, 3;

süresiz bekâr kalması, fitrî olan ihtiyacın başka şekillerde karşılanmasına sebep olmasının yanında, insan sağlığı açısından da sakıncalar doğuracağı aşîkârdır.

Aile kurmak belli bir ölçüde ekonomik bir güç gerektirdiğinden yüce Rabbimiz, maddî sıkıntılardan dolayı evlenemeyen yoksullara, evleninceye kadar iffetlerini muhafaza etmelerini emretmektedir. Kişinin iffetini korumasının en mühim tedbiri sabretmektir.⁸³⁵

10.13. Genç Kızları Fuhuştan Korumak Gerekir

Bu hükmü, sûrenin *وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّتَبْتَغُوا عَرَصَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا* “Eğer iffetli yaşamak isterlerse dünya hayatının geçici menfaatlerini elde etmek için genç kızlarınızı fuhşa zorlamayın.”⁸³⁶ anlamındaki 33. âyetin 4.cümlesi ifade etmektedir.

Nûr Sûresinde, fuhşa, ahlâksızlığa zorlanan câriyeler için *فَتَيَاتٍ* “hanım kızlar” ifadesi kullanılmış, efendilere, cariyelerini kızları gibi görüp iffetlerinden sorumlu olduklarının mesajı verilmiştir.⁸³⁷

Rivâyetlere göre, münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy b. Selûl (ö. 9/631) gibi bazı kişiler cariyelerini para kazanmak için zorlayarak zinaya sevk ediyorlardı. Übeyy’in iki cariyesi gelip Allah Rasulu (s.a.s.)’ne bu çirkin durumu şikâyet etmişler, bunun üzerine bu âyet nazil olmuştur⁸³⁸ Kadınlara fuhuş yaptırmak ve fuhuş ticareti haramdır.⁸³⁹

Durum böyle iken iffetli olmak istemelerine rağmen zorla zina yaptırılan kişiler için kendisinin “çok merhametli, çok bağışlayıcı” olduğunu hatırlatan Cenab-ı Allah, niyet ve isteğin olmadığı yerde sorumluluğun da olmayacağını beyan etmiştir. Bu âyetin vermiş olduğu mesaj ile böyle zorlanan kimseler için dünyevî bir cezanın da olmayacağı anlaşılmış olur.⁸⁴⁰

⁸³⁵ Komisyon, *Kur’ân Yolu Tefsiri*, 4/77.

⁸³⁶ Nûr, 24/33.

⁸³⁷ Erdoğan, *Kur’ân Bütünlüğünde Nûr Sûresiyle Verilmek İstenen Mesajlar*, s. 190.

⁸³⁸ Bilmen, *Kur’ân-ı Kerim’in Türkçe Meâli Alisi ve Tefsiri*, 5/ 2352.

⁸³⁹ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/133.

⁸⁴⁰ Sâbûnî, *Safvetü’t-Tefsîr*, 4/217.

10.14. Aile İçi Mahremiyete Dikkat Edilmelidir

Bu hükmü, sûrenin *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنَكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ* مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَصَضُّعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهْرِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ “Ey iman edenler! Ellerinizi altında bulunan köleleriniz, cariyeleriniz, hizmetçileriniz ve sizden henüz ergenlik çağına gelmemiş çocuklar, *odanıza girmek istedikleri zaman* günde üç defa, sabah namazından önce, öğle vakti elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve yatsı namazından sonra sizden izin istesinler. *Bu üç vakit*, sizin avret yerlerinizi açabileceğiniz vakitlerdir.” anlamındaki 58. âyeti ifade etmektedir.⁸⁴¹

Bulûğ kelimesi sözlükte “ulaşmak” anlamına gelmekte olup terim olarak çocuğun bünyevî ve cinsî ergenlik çağına ulaşmasını ifade eder.⁸⁴² Kız çocukları âdet görmeye başladığında, erkek çocukları ise ihtilam olunca ergenlik dönemine girmiş, dolayısıyla da çocukluk döneminden çıkmış olurlar.⁸⁴³ Ergenlik yaşı çocuğun fiziki yapısına ve iklim şartlarına göre farklılık arz etmekle beraber ortalama kızlar için 9, erkekler için 12 yaş olarak belirlenmiştir.⁸⁴⁴

Âyette⁸⁴⁵ Allah, aile içerisinde olan bireylerin mahremiyet sorumluluklarını teferruatlı bir şekilde açıklamaktadır. Bulûğ çağına gelmeyen çocuklar üç vakitte, sabah namazından önce, öğle vakti elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve yatsı namazından sonra, bulûğ çağına gelen çocuklar ise hiçbir zaman anne-babalarının yatak odalarına izinsiz giremezler.⁸⁴⁶ İzin almaktan maksat, aile mahremiyetine muttali olmamak, bakılması yasaklanmış olan alanları görmemek ve bakmamaktır. Bu itibarla izin istendikten sonra hemen odaya, eve girilmez, izin verilmesi beklenir.⁸⁴⁷ Daha bulûğa ermemiş çocukların bu üç vakitte izin isteyerek ebeveynlerin yatak odalarına girmelerini emreden bu âyet, mahremiyet eğitiminin genel anlamıyla görgü kurallarının ve ahlâk eğitiminin küçük yaşta kazanılmasına dikkat çekmektedir.⁸⁴⁸ Ayrıca çocuğun kendine ait olan odasına, büyüklerin

⁸⁴¹ Nûr, 24/58.

⁸⁴² Bardakoğlu, Ali, *DİA, Bulûğ*, 6/413-414, İstanbul, 1992.

⁸⁴³ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/171.

⁸⁴⁴ Paçacı, *Dinî Kavramalar Sözlüğü, Bulûğ*, s.74.

⁸⁴⁵ Nûr, 24/58.

⁸⁴⁶ İsmail Karagöz, *İlahî Çağrı*, s. 495, beşinci baskı, Kar Yayınları, Ankara, 2014.

⁸⁴⁷ Karagöz, *İlahî Çağrı*, s. 497.

⁸⁴⁸ Yıldız, “*Dünü ve Bugünüyle İslam’da Mahremiyet*, s.51.

girerken kapıyı çalıp izin istemeleri de eğitim açısından çok yerinde bir hareket olacaktır. Çünkü çocuk, bu şekilde kendisine değer verildiğinin farkına varmanın yanında özel odalara girerken izin istenmesi gerekliliğini büyüklerinden bizzat görerek öğrenecektir.⁸⁴⁹

Çocukların kimliği ve kişiliği, aileden aldığı eğitimin şekline ve kalitesine bağlı olarak gelişir. Bir insanın, mahremiyetin korunmadığı bir aile ortamında yetişmesi halinde, başka kişilerin mahremiyetini ihlal edecek davranış ve tavırlarda bulunması kaçınılmazdır.⁸⁵⁰ “Ağaç yaşken eğilir.” atasözümüzde de işaret edildiği gibi çocuğun ilk manevi eğitimi ailede başlar. Bu nedenle çocuklara büyüklerin odalarına girmek için izin almaları ve selam vermelerini öğretmek Nûr sûresinden öğrendiğimiz görgü ve ahlâk kurallarıdır.⁸⁵¹

Çocuğa yeri geldikçe görgü ve nezaket kurallarını öğretmek, onların güzel ahlâklı yetiştirilmelerine katkı sağlamak ve yaş seviyesine göre din ve değerler eğitimi vermek ailelerin görevlerindendir. Bu unsurlar insan hayatını disipline eden, onları geleceğe hazırlayan, itaate meylettiren, onlara irade eğitimi veren ve ibadet alışkanlıklarını kazandıran değerlerdir. Çocukların; aile çatısı altında İslami terbiyeden geçmesi ve içinde yaşadığı toplumun her türlü olumsuz tavrına direnebilecek, hatta onlarla mücadele edebilecek bilinçte yetiştirilmesi gerekir.

10.15. Kadınların ve Erkeklerin Avret Yerlerini Örtmeleri Gerekir

Bu hükmü, sûrenin وَلَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

“Çocuklarınız erginlik çağına geldikleri zaman, odanıza girmek için kendilerinden öncekilerin izin istedikleri gibi izin istesinler.” anlamındaki 59. âyetin birinci cümlesi ifade etmektedir.⁸⁵²

⁸⁴⁹ Aydın, “Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler”, s. 306.

⁸⁵⁰ Nevzat Aydın, “Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler”, Ekev Akademi Dergisi, sayı: 63, s. 305.

⁸⁵¹ İsmail Karagöz, Kur’ân’ı Yaşamak (İyi İnsan İyi Müslüman), s. 333, Dördüncü baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara-2015.

⁸⁵² Nûr, 24/59.

Mümin bir kadın ve mümin bir erkeğin bedeninden açabileceği kısım, evlenip yani namahrem olan, evlenemeyeceği yani mahrem olan kişilere⁸⁵³ göre farklılık arzeder.⁸⁵⁴

(1) Koca ile karısının arasında örtülmesi gerekli olan bir uzuv yoktur.

(2) Erkekler, diz kapağı ile göbek arasını karısı dışında tedavi maksadının dışında hiç kimsenin yanında açamaz.

(3) Kadınlar birbirlerinin yanında diz kapağı ile göbek arasını açamazlar.

(4) Kadınlar, kendilerine namahrem olaan erkeklerin yanında el, yüz ve ayakları hariç diğer bölgelerini açamazlar. Lakin mahrem olan erkeklerin yanında saçını, boynunu, kulaklarını, kollarını, el, yüz ve ayaklarını açabilirler.

Burada bahsi geçen mahrem erkekler üç kısma ayrılmış olup bunlar kan (nesep) hısımlığı, Süt (radâ') hısımlığı ve sıhrî hısımlığı olan erkeklerdir.⁸⁵⁵ Kadınların örtünmeleri hususunda, aşırıya gidilmemek kaydıyla bu kişilerin yanında kolaylık getirilmiştir.⁸⁵⁶

Bu kural gereği bütün aile fertleri, anne-baba, kardeş ve diğer yakınlar başkasının odasına gireceği vakit müsaade alacaklardır.

Bir gün bir adam Peygamber Efendimiz (s.a.s.) 'e “Ya Resulallah! Annemin yanına girerken de mi izin isteyeyim?” diye sordu. Allah Rasulü (s.a.s.) “Evet.” cevabını verince, o zat, “Ama ben onunla beraber evde oturuyorum.” dedi. Resulullah (s.a.s.) ise, “Ondan izin iste.” buyurdu. O kişi, “Ben onun hizmetini görüyorum. Her defasında mı izin isteyeceğim?” deyince, Resulullah (s.a.s.), “Annenden izin iste, onu çıplak bir vaziyette görmek hoşuna gider mi?” diye sordu. O zat, “Hayır” cevabını verdi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.s.) “O halde her seferinde yanına girerken annenden izin iste.” karşılığını verdi.⁸⁵⁷ Ancak karı ve koca arasında bir mahremiyet söz konusu değildir. Birbirlerinin yanında avret yerlerini açabilir ve giysilerini değiştirebilirler.

⁸⁵³ Ögüt, Salim, *DİA, Mahrem*, 27/388-389, Ankara, 2003.

⁸⁵⁴ Karagöz, *Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/172-173.

⁸⁵⁵ Atar, Fahrettin, *DİA, Muharremât*, 31/6-8, Ankara, 2020.

⁸⁵⁶ Paçacı, “mahrem” *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, s.401.

⁸⁵⁷ Karagöz, *Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/173.

Netice itibariyle 58 ve 59. âyetlerin bizlere vermiş olduğu mesajları şöyle özetlemek mümkündür: Aile içi mahremiyete önem vermek gerekir. Bu nedenle başkasının evlerine,⁸⁵⁸ anne-babaların, çocukların ve ev halkının birbirlerinin hususi odalarına müsaade almadan girmemeleri gerekir. Örtülmesi gereken avret yerlerinin örtülmesi ve başka kişilerin avret mahalline bakılmaması gerekir. Aile içerisinde görgü ve adab kurallarının bizzat uygulanıp öğretilmesi gerekir.

Yüce Kitabımızın birçok yerinde, bilhassa Nûr sûresi'nde yoğun bir şekilde bahsedilen, aile içi mahremiyeti korumak için ortaya konmuş olan İslamî prensiplere uymak, başta karı-koca olmak üzere tüm aile fertlerine ait bir yükümlülüktür. Yüce Rabbimiz eşlerin birbirlerinin kusurlarını örtüp sırlarını saklayan ve birbirlerini koruyan birer elbise mesabesinde olduklarını bildirmiş, “...Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birelbisesiniz.”⁸⁵⁹ buyurmuştur. İslam dini, ferdin içerisinde huzur bulacağı, her türlü fitneden ve hayâsızlıktan uzak bir aile ortamı kurarak özelde ferdin genelde ise bütün toplumun mutluluğunu hedeflemektedir.

10.16. Edepli ve Terbiyeli Olmak

Bu hükmü, sûrenin *الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبَاتِ* “Edepsiz kadınlar ve kötü sözler, edepsiz erkeklere, edepsiz erkekler de edepsiz kadınlara ve kötü sözlere layıktır. Edepli kadınlar ve iyi sözler ise, edepli erkeklere, edepli erkekler de edepli kadınlara ve iyi sözlere layıktır. Edepli ve iyi olan erkek ve kadınlar, iftiracıların söyledikleri şeylerden uzaktırlar. Onlar için bir bağışlanma ve çok değerli bir rızık vardır.”⁸⁶⁰ anlamındaki 26. âyeti ifade etmektedir.

Öncelikle bu âyetin bize verdiği mesajı anlayabilmek için “*habîs*” ve “*tayyib*” kelimelerinin mânâlarını bilmemiz gerekir. Bu kelimeler çok anlamlı kelimelerdir. ***Habîs*** kelimesi sözlükte, kirli, murdar, pis, zararlı, bozuk, şerli, iğrenç, entrikacı, hileci mânâlarına gelir.⁸⁶¹ “***Hubs***” kökü bir şey çirkin, kötü, düşük, bozuk, değersiz, kirli ve paslı olmak, bir kimse şerli, kötü, entrikacı ve sahtekâr olmak anlamlarına

⁸⁵⁸ bk.Nûr, 24/59

⁸⁵⁹ el-Bakara, 2/187.

⁸⁶⁰ Nûr, 24/26.

⁸⁶¹ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, *Habîs*, s.208.

gelir.⁸⁶² Bu genel mânâlarından hareketle kelime kötü evlât, kötü insan, şer, şeytan, kâfir, haram, bozuk iş, kötü kokulu yiyecekler için de kullanılmıştır.⁸⁶³

Habîs kelimesi Kur’ân-ı Kerim’de, bazı nesnelerdeki iğrençliği ve pisliği ifade ettiği gibi kötü sözleri, yanlış inancı ve bayağı davranışları nedeniyle kendisinden nefret edilen kişiler için de kullanılmaktadır.⁸⁶⁴

İnsanların nefret duyduğu şeylere, her şeyin değersiz ve düşük olanlarına, mesela pis, tadı bozulmuş, haram kokmuş gıda malzemelerine, aynı şekilde, edepsiz, ahlâksız, imansız, zararlı ve sahtekâr insanlara da **habîs** denmektedir.⁸⁶⁵ **Habîs**, tayyib kelimesinin zıddıdır.

Lügatta bir şey güzel, temiz, helâl ve lezzetli olmak, bolluk ve bereketli olmak mânâsındaki “**t-y-b**” kökünden türeyen **tayyib**, nefsin ve duyu organların haz aldığı, hoş, iyi, güzel ve lezzetli bulunduğu şeyleri ifade eder.⁸⁶⁶ Tayyib, Kur’ân-ı Kerim’de bazı nesnelerin tabiatındaki güzelliği, temizliği ve hoşluğu anlattığı gibi mecaz olarak güzel sözleri, iyi işleri ve doğru inancı, dolayısıyla erdemli insanları da ifade etmek için kullanılmaktadır.⁸⁶⁷ Ayrıca insanların hoşlandığı şeylere, itibarlı, değerli ve kıymetli olanlarına, mesela, insanın hoşlandığı, beğendiği şeylere, güzel, temiz, lezzetli ve tadı iyi ve helâl olan, yiyecek maddelerine, aynı şekilde, edepli, ahlâklı, yararlı, imanlı ve dürüst insanlara da tayyib denmektedir.⁸⁶⁸

Habîs kelimesi Kur’ân-ı Kerim’de şu mânâlarda kullanılmıştır: Pis ve kötü olan şey,⁸⁶⁹ bozulmuş ve kokmuş et gibi tabiatının hoşlanmadığı, kötü, pis ve zararlı şey,⁸⁷⁰ yenilip içilmesi haram olan şey,⁸⁷¹ pis, kötü, değersiz ve kalitesiz olan insan,

⁸⁶² Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/110.

⁸⁶³ Daştan, Yûsuf, *Kur’ân’da Tayyib ve Habîs Kavramları*, s.221, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, Bursa,201.

⁸⁶⁴ Duman, Mehmet Zeki, *DİA, Habîs*,14/379.

⁸⁶⁵ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/111.

⁸⁶⁶ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü, Tayyib*, s.634.

⁸⁶⁷ Yerinde, Adem, *DİA, Tayyib*, 40/196-197.

⁸⁶⁸ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/111.

⁸⁶⁹ bk. el-Bakara, 2/267.

⁸⁷⁰ bk. el-A’râf, 7/157.

⁸⁷¹ bk. en-Nisâ, 4/2.

iş ve davranış,⁸⁷² kötü, çirkin, inkâr olan söz,⁸⁷³ münafık ve kâfir insan,⁸⁷⁴ zina ve homoseksüellik gibi ahlâk dışı fiiller.⁸⁷⁵

Tayyib kelimesi ise Kur’ân-ı Kerim’de; iyi, huzurlu ve mutlu hayat,⁸⁷⁶ güzel, iyi ve ferah yerleşim yerleri,⁸⁷⁷ pak ve temiz toprak,⁸⁷⁸ meyve veren hoş bir ağaç,⁸⁷⁹ içilmesi ve yenilmesi helâl olan ürün ve yiyecekler,⁸⁸⁰ la ilahe illallah sözü yani kelime-i tayyibe,⁸⁸¹ kaliteli, temiz, değerli ve iyi insan, söz, davranış ve iş,⁸⁸² insan tabiatının beğendiği, hoşlandığı iyi, temiz ve yararlı şey,⁸⁸³ hayırlı ve salih evlat,⁸⁸⁴ dürüst ve ihlaslı mümin,⁸⁸⁵ verimli bir toprak,⁸⁸⁶ lezzetli yiyecek ve içecek,⁸⁸⁷ sakın ve yumuşak rüzgâr.⁸⁸⁸ manâlarında kullanılmıştır:

Kur’ân-ı Kerim’deki kullanımlarına göre âyette⁸⁸⁹ geçen habîs ve tayyib kelimeleri ile insanlar kastedilirse, buna göre ahlâksız, edepsiz, hain, zinakâr ve kötü erkekler yine kendileri gibi ahlâksız, edepsiz, hain, zinakâr ve kötü kadınlara denk olacağı anlaşılmaktadır. Âyette geçen bu kelimeler ile kötü ve iyi sözler ile kötü ve iyi işler anlamına geldiğinde ise, kötü işler ve kötü sözler, kötü kişilere, iyi işler ve iyi sözler de iyi kimselere layık olduğu anlamına gelmektedir.

Bu âyette, iftira, kötü zan ve gıybet gibi kötü sözler men edilmekte ve edepli ve iyi insan olma tavsiye edilmektedir.

“Ziyafete davet etmek” anlamındaki “**edb**” kökünden masdar olan **edep** kelimesi lügatta “incelik ve kibarlık, davet, takdir ve hayranlık, iyi tutum ve

⁸⁷² bk.el-Mâide, 5/100.

⁸⁷³ bk. İbrâhîm, 14/24-26.

⁸⁷⁴ bk. Âl-i İmrân, 3/179.

⁸⁷⁵ bk. el-Enbiyâ, 21/74.

⁸⁷⁶ bk. en-Nahl, 16/97.

⁸⁷⁷ bk. et-Tevbe, 9/72.

⁸⁷⁸ bk.en-Nisâ, 4/38; el-Mâide, 5/6.

⁸⁷⁹ bk. İbrâhîm, 14/24.

⁸⁸⁰ bk.en-Nisâ, 4/2; el-Mâide, 5/100.

⁸⁸¹ bk. İbrâhîm, 14/24-26.

⁸⁸² bk. el-Mâide, 5/100.

⁸⁸³ bk.el-A‘râf, 7/157.

⁸⁸⁴ bk. Âl-i İmrân, 3/38.

⁸⁸⁵ bk. Âl-i İmrân, 3/38; el-Enfâl, 8/37.

⁸⁸⁶ bk.el-A‘râf, 7/58.

⁸⁸⁷ bk.el-A‘râf, 7/32.

⁸⁸⁸ bk. Yûnus, 10/22.

⁸⁸⁹ Nûr, 24/26.

davranış” anlamına gelmektedir.⁸⁹⁰ Kur’ân’da edep kelimesi veya türevleri geçmemekle birlikte hadis-i şeriflerde edep ve çoğulu âdâb ile aynı kökten fiil ve isimler kullanılmıştır.⁸⁹¹

“Esas, âyin, şart, kural, hüküm, terbiye ve nezaket, ahlâk, saygı” gibi anlamlara gelen edep⁸⁹² kelimesi üzerinde tasavvufçular önemle durmuş ve edebi “utanma, zarafet, usluluk, güzel terbiye, iyi ahlâk, insanlara kavlen, fiilen güzel davranışta bulunmaktan ibarettir” şeklinde tanımlamışlardır.⁸⁹³

Edebin hem bâtinî hem de zâhirî olanı vardır ki zâhirî olan edep beden ve şeriatla alâkalı, bâtinî olan edep ise kalp ve Hak ile alâkalıdır. Her iki edebe de ehemmiyet verilmekle beraber asıl olan bâtinî edeptir. Çünkü bu edep mutlaka bedene yansımaktadır.⁸⁹⁴

Edep, nefsi kontrol altında tutarak kişiyi utanılması gereken durumlardan muhafaza eden sağlam bir vicdan ve irade duygusudur. Edebin toplum arasında fiili olarak gösterme şekli “ahlâk” olarak anlaşılmış ve özü bakımından ahlâk konularında ele alınmıştır.

Dünyada yegâne sorumlu ve mükellef varlık olarak insanı kabul eden Kur’ân,⁸⁹⁵ insanın ahlâkî vasfına özel bir ehemmiyet vermiş⁸⁹⁶ ve bu çerçevede edep kurallarına riâyet etmek ve onları uygulamak aynı zamanda ahlâklı olmanın bir doğası olarak düşünülmüştür.⁸⁹⁷ Zira edebî kuralların temelinde kişiyi ahlâken güzelleştirme ve olgunlaştırma amacı vardır. İslam tasavvufçularına göre edep, güzel huyların süsüdür.⁸⁹⁸

Edep, birey ve toplum ilişkilerinden ibadetlerine kadar insan hayatının her alanında sözkonusudur. Yatıp kalkma, yeme içme, eve girip çıkma, giyim kuşam, selamlaşma, küçük büyük bütün insanlar arası ilişkiler, konuşma, komşuluk

⁸⁹⁰ Canbulat, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, Edep, s, 134.

⁸⁹¹ Çağrı, *DİA*, Edep, 10/412-414.

⁸⁹² Uludağ, *DİA*, Edep, 10/414-415.

⁸⁹³ Sürücü, İbrahim, *İslam'ın Ana kutsalları Çerçevesinde Kur'ân'da Edep*, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt, 5, sayı,2, s. 95-120, Aralık,2016.

⁸⁹⁴ Uludağ, *DİA*, Edep, 10/414-415, İstanbul, 1994.

⁸⁹⁵ bk.ez-Zâriyât, 51/56.

⁸⁹⁶ Çağrı, Mustafa, *İslâm Düşüncesinde Ahlâk*, s. 10, İstanbul 1989.

⁸⁹⁷ Komisyon, *Hadislerle İslam*, 3/ 19.

⁸⁹⁸ Bilgen, Mustafa, *Yüksek İslam Ahlâkı Güzel AhlâkEsasları ve Kazanma yolları*, s. 204, İstanbul, 2006.

ilişkileri, oruç ve sadaka, namaz, camiye gitme gibi her ibadetin her davranışın bir adâbı vardır. Bunların tümü müminin zihnini inşa ederek kendisine kişilik kazandıran davranışlar olup bunlara riâyet etmek hem nefsi terbiye etmeye hem ahlâkı güzelleştirmeye hem de Allah-uTeâlâ'nın rızasını ve toplumun takdir ve sevgisini kazanmaya vesiledir.⁸⁹⁹

Müslümanın, “Her nerede olursanız olun, Allah sizinle beraberdir.”⁹⁰⁰ âyetinin işaret ettiği farkındalık ve bilinci içinde hayatına devam ederek hayâsızlıktan, ahlâksızlıktan, edepsizlikten, kötü ve çirkin şeylerden ve bu tarz edepsiz kişilerden Allah’a sığınması ve O’nun koruyup muhafaza etmesini dileyerek bu kişilerden uzak durmaları gerekir.

Netice itibariyle, edep ve terbiye, öncelikle ailede sonra da yakın çevrede öğrenilmektedir. Bu mânâda aile içinde özellikle eşler, evlatlarına örnek olduklarının farkında olup, hâl ve davranışlarına dikkat ederek bu edep ve terbiye kurallarını öncelikle aile ortamında yaşatmaları gerekir. Aynı adab-ı muaşeretini, günlük yaşantımızın her yerinde herkese karşı sergileyebilirsek dindarlığımızı olgunlaştırmış ve ahlâki erdemliği yakalamış oluruz.

11. CAMİLERLE İLGİLİ MESAJLAR

Arapça cem‘ kökünden türeyen câmi‘ kelimesi, “toplayan, bir araya getiren” anlamında olup ilk zamanlarda yalnızca cuma namazı kılınan büyük mescidler için kullanılan el-mescidü’l-câmi‘ nin kısaltılmış şeklidir.⁹⁰¹ Ülkemizde daha sonraları “cami” tek başına kullanılmaya başlanmış ve mescid ismi, müstakil olmayan, küçük ibadethanelere has kılınmıştır.⁹⁰²

Dinî bir terim olarak cami, toplu olarak ibadet edilen yerlere denir.⁹⁰³ Mescid, “tevazu ile eğilmek” mânâsındaki secde etmek sözcüğünden türeyen ve “secde edilen yer” anlamını ifade eden bir kelimedir.⁹⁰⁴

⁸⁹⁹ Komisyon, *Hadislerle İslam*, 3/ 19-20.

⁹⁰⁰ el-Hadîd, 57/4.

⁹⁰¹ Önkal, Ahmet, Bozkurt, Nebi, *DİA, Câmi*, 7/45.

⁹⁰² Komisyon, *Hadislerle İslam*, 2/ 291.

⁹⁰³ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü, Câmi*, s. 82.

⁹⁰⁴ Komisyon, *Hadislerle İslam*, 2/ 291.

Yeryüzünde yapılan ilk mescid Mekke’de bulunan Mescid-i Haram’dır.⁹⁰⁵ Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in ilk yaptırdığı mescid Küba mescidi daha sonra da “Mescid-i Nebevî”dir.⁹⁰⁶

Mescidler, beldelerin Cenab-ı Allah’a en sevimli olan mekânları⁹⁰⁷ ve Allah’ın yeryüzündeki evleri olup yıldızların yeryüzünü aydınlattığı gibi mescidlerde aynı şekilde gökyüzünü aydınlatır.⁹⁰⁸

Cami, Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in uygulamalarıyla, daha ilk senelerden itibaren, birçok faaliyet ve etkinliklerin yerine getirildiği dinî, sosyo-kültürel ve idarî bir merkez olmuştur.

Camilerin, en başta gelen fonksiyonu, müminlerin toplu olarak Allah’a yöneldikleri bir ibâdet mekânı olmasıdır. Yüce kitabımızda, “Allah’ın adı anılan, sabah akşam tesbih edilip namaz kılınan evler”⁹⁰⁹ olarak mescid veya camiler vasfedilirken, Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in mescidde uygun olmayan bir davranışta bulunan kimseye, mescidlerin Allah-u Teâlâ’yı namaz, Kur’ân ve zikir için olduğunu⁹¹⁰ hatırlatması, caminin bu görevine işaret etmektedir. Kişinin ibadet esnasında tümüyle dikkat ve ilgisini dağıtacak şeylerin bu mekânlarda yapılmasına müsaade edilmemiştir.

Camilerin adabı ve camilere karşı vazifelerimiz ve camilere saygı ilgili aşağıda sıralayacağımız hükümleri, sûrenin

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ
رَجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ
وَالْأَبْصَارُ

“Allah’ın, inşa ve imar edilmesini, maddî ve manevî kirlerden temizlenmesini, saygı gösterilmesini ve içlerinde adının anılmasını emrettiği mescitler *var* ya, buralarda hiçbir ticaretin, hiçbir alışverişin kendilerini Allah’ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymadığı *mümin* erkekler ve *mümin* kadınlar vardır. Onlar, akşam sabah Allah’ı tespih ederler, kalplerin ve

⁹⁰⁵ Müslim, Mesâcid, 1.

⁹⁰⁶ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, Câmi, s. 82.

⁹⁰⁷ Müslim, Mesâcid, 288.

⁹⁰⁸ Sâbûnî, *Safvetü ’t-tefâsîr*, 4/226.

⁹⁰⁹ Nûr, 24/36; bk. el-Bakara, 2/114; et-Tevbe 9/107-108; el-el-Hac 22/40.

⁹¹⁰ Müslim, Mesâcid, 18; Ebû Dâvûd, Salât 21.

gözlerin dehşetle sarsılacağı kıyamet gününden korkarlar.”⁹¹¹ anlamındaki 36 ve 37. cümleleri ifade etmektedir.

11.1. Camilerin Yapılması, Onarılması ve İhtiyaçlarının Karşılanması

Yüce kitabımızda “Eğer Allah’ın, insanların bir kısmını bir kısmıyla defetmesi olmasaydı, kesinlikle mânâstırlar, kiliseler, havralar ve içlerinde Allah’ın adı çok anılan mescitler yıkılırdı.”⁹¹² buyuran Rabbimiz kendisine ibadet edilen yerlerin ehemmiyetine işaret etmektedir.

İslam kültürünün vazgeçilmez bir unsuru olan ve İslâm âleminin sosyokültürel alanlarda gelişmesinde önemli bir rolü olan mescid veya camilerin yapımı, bakımı ve onarımına, Kur’ân ve sünnette çok önem verilmiştir.

Allah-u Teâlâ ’nın mescitlerini ancak Allah’a ve ahiret gününe iman eden, namazı kılan, zekâtı veren ve Allah’tan başkasından korkmayan kimseler imar eder.⁹¹³ Allah Rasulü (s.a.s.)’de sahabelerini cami yapılması konusunda teşvik etmiş ve “Kim Allah’ın rızasını umarak mescid bina ederse, Allah’da ona cennette bir köşk hazırlar.”⁹¹⁴ buyurmuştur.

11.2 Camilerin Temiz Tutulması

İslam dini maddî ve manevî her çeşit temizliğe çok ehemmiyet vermiştir. İlk nazil olan “oku”⁹¹⁵ âyetinden sonra inen ilk âyet temizlik ile alakalıdır “Ey örtünüp bürünen Peygamberim! Elbiseni temizle.”⁹¹⁶

Yüce Rabbimiz Kur’ân’da maddî ve manevî temizlik⁹¹⁷ yapını sevdiğini beyan etmektedir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) de “Temizlik imanın yarısıdır.”⁹¹⁸ buyurarak temizliği imanın gereği olduğunu bildirmiştir. Aynı zamanda Peygamber Efendimiz (s.a.s.) “Allah temizdir, temizliği sever.”⁹¹⁹ hadisiyle de temizliğin önemine dikkat çekmiştir.

⁹¹¹ Nûr, 24/36-37.

⁹¹² el-Hac, 22/40.

⁹¹³ et-Tevbe, 9/18.

⁹¹⁴ Müslim, Mesâcid, 4.

⁹¹⁵ el-Alak, 96/1.

⁹¹⁶ el-Müddessir, 74/1-4.

⁹¹⁷ bk.el-Bakara, 2/22.

⁹¹⁸ Müslim, Taharet, 1.

⁹¹⁹ Tirmizi, Edeb, 41.

Mescidlerin ve camilerin temizlenmesi ve temiz tutulması, Allah'ın ve Peygamber (s.a.s.)'in kesin emridir.⁹²⁰ Allah Rasulü (s.a.s.) hâl ve hareketiyle de bu konuda sahabesine örnek olmuş bu mekânların temiz tutulmasını ve güzel kokular sürerek kokulandırılmasını tavsiye etmiştir.⁹²¹

Netice itibariyle, İslâm'ın sembolü, müminlerin birlik ve beraberliklerinin nişanesi olan camilerimizin, içi, dışı, çevresinin bakımı, temizliği, bahçenin düzenlenip ağaçlandırılması ve çiçeklendirilmesi, tuvaletlerinin, şadırvanlarının temizlik ve bakımının yapılması gerekir.

12. MÜMİNLERLE İLGİLİ MESAJLAR

Lugatta “güven içinde bulunmak, korkusuz olmak” mânâsına gelen emn kökünden türemiş olan îmân, “güven duygusu içinde tasdik etmek, inanmak” anlamına gelir.⁹²² Istilahta iman, “Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Allah'tan alıp getirdiği ve zarûrat-ı diniyye olarak bilinen hükümleri, tebliğ ettiği şeyleri tereddütsüz kabul ile bunların doğru ve gerçek olduğuna inanmak” mânâsına gelmektedir.⁹²³ Bu inanca sahip olan kişilere **mü'min**, inancının gereği üzere tam bir teslimiyet içerisinde yerine getiren kimseye de **müslim** denir.⁹²⁴

Bu bölümümüzde Nûr Sûresinde bahsedilen müminlerin özelliklerinden bahsedeceğiz.

Sûrenin 35. âyetinde mü'min olan kimsenin iç dünyasını tüm unsurlarıyla ele alır niteliktedir. Bununla birlikte sûrenin

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ
رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ
وَالْأَبْصَارُ

“Allah'ın, inşa ve imar edilmesini, maddî ve manevî kirlerden temizlenmesini, saygı gösterilmesini ve içlerinde adının anılmasını emrettiği mescitler *var ya*, buralarda hiçbir ticaretin, hiçbir alışverişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymadığı *mümin* erkekler ve

⁹²⁰ bk. el-Bakara, 2/125; el-el-Hac, 22/26.

⁹²¹ bk. Ebû Dâvûd, Salât, 13; Tirmizi, Cum'a, 64.

⁹²² Sinanoğlu, Mustafa, DİA, *İman*, 22/212-214.

⁹²³ Karaman, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, *İman*, s.314.

⁹²⁴ Sinanoğlu, DİA, *İman*, 22/212-214.

*mümin kadınlar vardır. Onlar, akşam sabah Allah'ı tesbih ederler, kalplerin ve gözlerin dehşetle sarsılacağı kıyamet gününden korkarlar.”*⁹²⁵ anlamındaki âyetlerinde yüce Rabbimiz, övdüğü müminlerin özelliklerini bizlere şöyle bildirmiştir. Buradaki özelliklere kadın ve erkek herkes dâhildir.⁹²⁶

(1) Camilerde sabah akşam “Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim” diyerek Allah-u Teâlâ'yı tesbih ederler. Allah'ın rızasını arayıp emir ve yasaklarına uyarlar.

(2) O müminleri, ne alış-verişleri ne de ticaretleri ne de başka herhangi bir işleri, namaz kılmaktan, zekât vermekten ve Cenab-ı Hakk'ı anmakattan alıkoymaz.

12.1. Müminler Allah'a ve Peygambere İman Ederler

Bu hükmü, sûrenin

أَمَّا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوا إِنْ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
“Müminler, ancak Allah'a ve peygamberine iman eden ve bütün toplumu ilgilendiren bir iş için peygamberle birlikte bulunduğu zaman ondan izin almadan çekip gitmeyen kimselerdir. Şüphesiz senden izin isteyen kimseler var ya, işte onlar, Allah'a ve peygamberine iman eden kimselerdir.”⁹²⁷ anlamındaki 62. âyeti ifade etmektedir.

Tasdik etmek anlamına gelen iman kelimesinde karşılıklı bir güven ve emniyet anlamı da vardır.⁹²⁸ İman, güvenliği sağlamak, korkuyu kaldırmak demek⁹²⁹ olan esas anlamının yanında, Ebû Hanife'ye (ö.150/767) göre, ikrar ve tasdiktir.⁹³⁰ Kur'ân'a gören mümin olan kimseler; Allah'a, meleklerle, Kur'ân'a ve önceki indirilen kitaplara, Hz. Muhammed (s.a.s.)'e ve bütün peygamberlere,⁹³¹ kaza ve kadere⁹³² ve ahiret gününe⁹³³ iman eden, Kur'ân-ı Kerim'in bildirmiş olduğu gerçeklerden şek ve şüphe etmeyen,⁹³⁴ Allah ve Rasulü (s.a.s.)'ne itaat

⁹²⁵ Nûr, 24/36-37.

⁹²⁶ Karagöz, *Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/145-146.

⁹²⁷ Nûr, 24/62.

⁹²⁸ Karagöz, İsmail, *Kur'ân'da Dört Kavram İman, İslam, İhlâs ve Salih Amel*, Kar Yayınları, 1. Baskı, s. 19, Ankara, 2015.

⁹²⁹ Karagöz, İsmail, *Kur'ân'da Dört Kavram İman, İslam, İhlâs ve Salih Amel*, s. 19.

⁹³⁰ Ebû'l-Müntehâ, *Şerhu'l-Fıkhu'l-Ekber*, s. 21, İstanbul 1326; Ebû Zehra, *Ebû Hanife*, s. 163-167, tercüme, Osman Kesioğlu, İstanbul 1966.

⁹³¹ el-Bakara, 2/285.

⁹³² bk. el-Hadîd, 57/22-23.

⁹³³ en-Neml, 27/3.

⁹³⁴ el-Hucurat, 49/15.

eden,⁹³⁵ Peygamber (s.a.s.) kendilerine daha evlâ ve canlarından daha ileri olan,⁹³⁶ aralarında hükmetmesi için Allah ve Resulü (s.a.s.)'ne çağrıldıklarında “işittik ve itaat ettik” diyen,⁹³⁷ sadık⁹³⁸ ve dosdoğru olan⁹³⁹ kimselerdir.

12.2. Müminler İman Edip Allah’a ve Peygambere İtaat Ederler

Bu hükmü, sûrenin *إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا* “Aralarındaki ihtilaflı konularda hüküm vermesi için Allah’a ve Peygamberine çağrıldıkları zaman, müminlerin sözü ancak, “işittik ve itaat ettik” demeleridir.”⁹⁴⁰ anlamındaki 51. âyeti ile sûrenin, *وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ* “Kim Allah’a ve Resulüne itaat eder, Allah’tan korkar ve *emir ve yasak-larına riâyet ederek* O’na karşı gelmekten sakınırsa, işte ancak onlar, başarı elde eden ve kurtuluşa eren kimselerdir.”⁹⁴¹ anlamındaki 52. âyeti ifade etmektedir.

“Tav” fiilinden türeyen itaat kelimesi, emredileni yapmak, söz dinlemek, baş eğmek anlamına gelmektedir. ⁹⁴² İstilah olarak itaat, “emredileni yapmak nehyedilenden kaçmak” şeklinde tarif edilmiştir.⁹⁴³

Yüce Kitabımızda, peygambere itaat genellikle Allah-u Teâlâ’ya itaat emrinin hemen akabinde gelmektedir. Ancak incelediğimiz bu âyetlerde Allah’a ve Peygamberine itaat emrinden hemen sonra peygambere itaatin zorunluluğu ayrıyeten belirtilmiştir.⁹⁴⁴

Sûrede Allah ve Rasûlü (s.a.s.)’ne itaatle îmânın bağlantısı, hem mümin kişiliğinin oluşumunda hem de verilen emirlerin uygulanma noktasındaki ehemmiyetine binâen, defaatle tekrar edilir. Bu bağlamda mümin olan kişilerin özelliklerini anlatan âyette bizlere verilen mesaj, inanmış olan kişinin inancı gereği ihtilaflı olan bir meselenin çözümü için Allah ve Peygamberine çağrıldığında “işittik ve itaat ettik” diyerek yapmış ve yapacak olduklarıyla imanını ortaya

⁹³⁵ et-Tevbe, 9/71.

⁹³⁶ el-Ahzâb, 33,6.

⁹³⁷ Nûr, 24/51.

⁹³⁸ el-Hucurât, 49/15.

⁹³⁹ el-Hadîd, 57/19.

⁹⁴⁰ Nûr, 24/51.

⁹⁴¹ Nûr, 24/52.

⁹⁴² İsfahanî, Ebû’l-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed, el-Müfredat fi ğarîbi’l-Kur’an, 4. Baskı, Beyrut 2005, s. 311-313; İbn Manzur, *Lisanu’l-arab* 3. Baskı, Beyrut, 1993/1413, 8/219.

⁹⁴³ es-Serahsî, *Usûlu*, 1/111i, İstanbul. 1990.

⁹⁴⁴ bk. Nûr, 24/54

koyacağı, Allah'a ve Rasûlü (s.a.s.)'ne itaat ve saygı, inancının sâf oluşunu ortaya koyması bakımından önemli bir ölçüttür.⁹⁴⁵

Allah'ı, Peygamberlerini, dinin helal ve haramlarını, emir ve yasaklarını kabul etmek ve dinin getirmiş olduğu kuralları uygulamak ancak Allah'a ve Peygamberine itaat etmekle mümkündür. Bununla birlikte çocuklar, anne ve baba, karı ve koca, işçi ve işveren, usta ve çırak, öğrenci ve öğretmen, asker ve komutan, memur ve âmir gibi ailevî, siyasî, idarî, eğitim, öğretim tüm beşeri görev ve ilişkilerde başarılı olmak da itaatle mümkün olmaktadır. Buna karşılık, nefsin kötü arzularına uyarak ters düşen emir ve isteklere itaat etmekte dinin, ahlâkın ve sosyal barışın bozulmasına vesile olmaktadır. Kur'ân ve Sünnette bu konu üzerinde çok durulmuş ve müminlerin kime ve neye itaat etmeleri açıkça beyan edilmiştir.⁹⁴⁶

12.3.Yüce Allah'ın, Peygamberin Emrine Muhalefet Edenleri

Cezalandırması

Bu hükmü, sûrenin *لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ* *“Ey müminler! Peygamberin davetini ve onu çağırma, aranızda birbirinizin daveti ve çağırması gibi yapmayın. Sizden gizlice sıvışıp gidenleri Allah muhakkak biliyor. Peygamberin emrine muhalefet eden kimseler, başlarına bir belanın gelmesinden veya elem veren bir azaba uğramaktan sakınsınlar.”*⁹⁴⁷ anlamındaki 63. âyeti ifade etmektedir.

Öncelikle şunu ifade edelim ki, “Peygamberin çağrı'sını, başka diğer insanların çağrısı gibi saymamak gerekir. Buradaki peygamberin çağrısından ilk maksat, peygamberin dinî hususlardaki davetidir. Peygamberin bu daveti, Allah-u Teâlâ'nın emri gibidir.⁹⁴⁸ Zira Hz. Peygamber Allah'ın elçisidir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi yüce Kitabımızda pek çok ayette Allah'a itaatle beraber Peygambere de itaat emredilmektedir.⁹⁴⁹

⁹⁴⁵ Erdoğmuş, *Kur'ân Bütünlüğünde Nûr Sûresiyle Verilmek İstenen Mesajlar*, s. 152.

⁹⁴⁶ Karagöz, İsmail, *Kur'ân'da Dört Kavram İbaet, İtaat, İcabet, İttiba*, Kar Yayınları, 1. Baskı, s. 113, Ankara, 2015.

⁹⁴⁷ Nûr, 24/63.

⁹⁴⁸ Karagöz, *Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/184.

⁹⁴⁹ bk. el-Mâide, 5/92; Nûr, 24/48; en-Nisâ, 4/59,81; et-Tegâbün, 64/12; el-Enfâl, 8/1,20,46; el-Mücâdele, 58/13.

“Peygamberin çağrı”sından ikinci maksat ise, ondan söz ederken, ona hitap ederken edepli olmak, insanların birbirlerine hitap şekli ve üslûbunu kullanmamaktır. Yalın olarak “Ey Muhammed” demek hiç uygun bir hitap şekli değildir. “Ey Allah’ın Peygamberi” veya “Ey Allah’ın elçisi” demek gerekir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Ey iman edenler! *Konuştüğünüz zaman* seslerinizi, Peygamber’in sesinin üstüne yükseltmeyin, *seslendiğiniz zaman* birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber’e yüksek sesle bağırmayın, yoksa siz farkına varmadan iyi amelleriniz boşa gider.”⁹⁵⁰ “Şüphesiz Allah’ın Peygamberinin huzurunda seslerini kısıan kimseler *var ya* onlar, Allah’ın, kalplerini takva için imtihan ettiği kimselerdir. Onlar için mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.”⁹⁵¹ “*Ey Peygamberim!* Odaların arkasından sana seslenen kimseler *var ya* bilesin ki onların çoğunun akli ermiyor.”⁹⁵² “Eğer odaların arkasından sana seslenen kimseler, sen *odandan* yanlarına çıkıncaya kadar *bağırarak seslenmeden* sabredip bekleselerdi, kesinlikle kendileri için daha iyi olurdu. Allah, çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.”⁹⁵³

Bütün bunlar Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in yanında ve onunla karşılıklı konuşma adabındandır.

Ayet her iki mânâyı da ifade etmektedir. Dolayısıyla onu anarken nezaket ve saygı ifadelerini kullanmak ve Peygamberin bildirdiği Kur’ân’a ve Onun sünnetlerine muhalefet etmemek gerekir.

Nûr sûresinin bu ayetinde Peygamberin emrine ve tebliğ ettiği dine karşı gelmekten ve ona isyandan sakınılması gerektiği emredilmektedir.

Hız. Peygamberin emrine muhalefet edildiği takdirde akıbeti, bela ve musibelere maruz kalmak ve ahirette cehennem ile cezalandırılmaktır.⁹⁵⁴

Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in emri Allah-u Teâlâ’nın emri gibi olduğu için ona aykırı davrananların dünya da birtakım musibet ve belalarla terbiye edilmeleri,

⁹⁵⁰ el-Hucurât, 49/2.

⁹⁵¹ el-Hucurât, 49/3.

⁹⁵² el-Hucurât, 49/4.

⁹⁵³ el-Hucurât, 49/5.

⁹⁵⁴ Nûr, 24/63.

ahirette ise yapmış olduklarının cezalarını çekmeleri din mantığına göre pek tabi doğal bir durumdur.

Sonuç olarak ayetin bize vermiş olduğu mesajlar şöyledir:⁹⁵⁵

(1) Önem arzeden bir toplantıdan mecburi bir neden olmadan ayrılmamak gerekir.

(2) Herhangi bir mazeret sebebiyle toplantıdan ayrılmak zorunda olan mümin, toplantıyı yöneten kişiden izin alması gerekir.

(3) Toplantıyı yöneten kişi, izin verme veya vermeme yetkisine sahiptir. Dilerse izin verir dilerse izin vermez.

(3) İzinsiz bir şekilde toplantıyı terk etmek orada bulunan herkese karşı yapılan büyük bir saygısızlıktır.

(4) Biryerlere saklanarak gizli bir şekilde başkana görünmeden sıvışmak daha büyük saygısızlık örneğidir.

(5) Hz. Peygamberin dini emirlerini kesinlikle yerine getirmek gerekir.

(6) Efendimiz (s.a.s.)’den söz ederken saygı ve nezaket ile anmak gerekir.

(7) Peygambere itaat etmeyenler dünyada ve ahirette cezalandırılacağını bilmesi gerekir.

12.4. Müminler Müttakî Olmalı ve Allah’tan Korkmalı

Bu hükmü, sûrenin *وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ* “Kim Allah’a ve Resulüne itaat eder, Allah’tan korkar ve *emir ve yasaklarına riâyet ederek* O’na karşı gelmekten sakınırsa, işte ancak onlar, başarı elde eden ve kurtuluşa eren kimselerdir.”⁹⁵⁶ anlamındaki 52. âyetin ikinci cümlesi ifade etmektedir.

Âyette geçen “**haşye**” kelimesi, saygıyla karışık korku anlamına gelmekte olup, “Allah-u Teâlâ’dan korkmak” ile kasdedilen Cenab-ı Hakk’ın azabından, makamından ve sevgisini kaybetmekten korkmaktır.⁹⁵⁷

⁹⁵⁵ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/185.

⁹⁵⁶ Nûr, 24/52.

⁹⁵⁷ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/163.

Yüce Kitabımızda bu hususu ifade eden birçok âyet bulunmaktadır: “Rabbi’nin makamından korkan kimseye iki cennet vardır.”⁹⁵⁸ “Ey Peygamberim! Kullarıma haber ver: Gerçekten ben çok bağışlayan, çok merhametli olanım. Fakat benim azabım da çok acı bir azaptır.”⁹⁵⁹ “Allah Korkusu”, hem ahirette hem de dünyada cezalandırılmaktan korkmayı ve cennette verilecek olan nimetlerden yoksun kalmayı ifade eder.⁹⁶⁰

Müminlerin müttakî olması gerektiği hükmünü ise, sûrenin وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ “Kim Allah’a ve Resulüne itaat eder, Allah’tan korkar ve emir ve yasaklarına riâyet ederek O’na karşı gelmekten sakınırsa, işte ancak onlar, başarı elde eden ve kurtuluşa eren kimselerdir.”⁹⁶¹ anlamındaki 52. âyetin ikinci cümlesi ifade etmektedir.

يَتَّقِهِ Filinin kökü olan “*vikâye*”, kuvvetli bir himayeye girerek korunmak, zarar verecek şeylerden sakınmak, kendini muhafaza altına almak ve çekinmek demektir.⁹⁶² Dinî bir terim olarak aynı kökten gelen *takva*, iman edip emir ve yasaklarına uyarak, Allah-u Teâlâ’ya karşı gelmekten sakınmak, âhirette veya dünyada insana zarar verecek, ilâhi azaba neden olabilecek inanç, söz, eylem ve davranışlardan ve her türlü gûnahtan sakınmak mânâsına gelir.⁹⁶³ *Takva*, İslam öncesi kullanımından daha özel bir anlam kazanarak Kur’ân’da, “herhangi bir tehlikeden değil, Cenab-ı Hakk’kın azabından ve insanoğlunu bu azaba sürükleyecek olan günahlardan korunmaktır” mânâsında kullanılmıştır.⁹⁶⁴

Takva sahiplerine *müttakî* denir.⁹⁶⁵ Kur’ân-ı Kerim’de muttakî insan olunması hususunda, ısrarla durulmuş, cennet ve nimetlerinin muttakî kullar için hazırlandığı beyan edilmiştir.⁹⁶⁶

⁹⁵⁸ er-Rahmân, 55/46; İbrâhîm, 14/14.

⁹⁵⁹ el-Hicr, 15/4950.

⁹⁶⁰ Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/163.

⁹⁶¹ Nûr, 24/52.

⁹⁶² Yazır, *Hak Dinî Kur’ân Dili*, 1/168.

⁹⁶³ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü, İttikâ*, s.347.

⁹⁶⁴ Karagöz, İsmail, *Kur’ân’da Dört Kavram, Adalet, İhsan, Birr, Takva*, s. 156, Kar Yayınları, 3. Baskı Ankara, 2015.

⁹⁶⁵ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü, Müttakî*, s.475.

⁹⁶⁶ bk. Âl-i İmrân, 3/133; el-Furkân, 25/15; Ra’d, 13/35; Muhammed, 47/15.

Yüce Rabbimiz, muttakî olan kullarını cehennem azabından koruyacağını,⁹⁶⁷ onları sevdiğini,⁹⁶⁸ onların dostu olduğunu,⁹⁶⁹ onlar için güzel bir gelecek bulunduğunu,⁹⁷⁰ onlarla beraber olduğunu,⁹⁷¹ onları hiç ummadıkları bir yerden rızıklandıracağını, onlar için her zaman bir çıkış yolu var ederek işlerinde kolaylık sağladığını⁹⁷² bildirmiştir. İncelediğimiz âyetlere göre⁹⁷³ bir kişinin müttakî olabilmesi için şu özelliklere haiz olması gerekir:⁹⁷⁴

(1) Allah'ın ve Peygamberin emir ve nehiyelerini, ilke ve koydukları hükümleri hiç şüphe etmeden kabul etmek.

(2) Her hususta âyet ve hadislerdeki olan hükümlere uyarak Allah ve Rasulüne itaat etmek.

(3) İhtilaflı olan konuları Kur'ân ve sünneti esas alarak çözmek.

(4) Cenab-ı Hakk'ın nimetlerinden mahrum olmaktan, gazabından ve azabından korkmak.

(5) Allah'ın ve Peygamberin emrettiklerine uyup yasaklarına riâyet ederek muttakî bir mümin olmak.

13. KÂFİRLERLE İLGİLİ MESAJLAR

“K-f-r” kökünden türeyen *kâfir* kelimesi sözlükte, “örtmek, gizlemek; nankörlük etmek” gibi mânalara gelmektedir.⁹⁷⁵ Kelimenin esas anlamı, gizlemek, bir şeyi örtmek olduğu için, gündüzü tamamen örtüp gizlediği için geceye, tohumun üzerini örtüp toprağa gömdüğü için çiftçiye bu mânâda “*kâfir*” denilmektedir.⁹⁷⁶

⁹⁶⁷ bk. et-Tûr, 52/18.

⁹⁶⁸ bk. Âl-i İmrân, 3/76.

⁹⁶⁹ bk. Câsiye, 45/19.

⁹⁷⁰ bk. Sâd, 38/49.

⁹⁷¹ bk. et-Tevbe, 9/36.

⁹⁷² bk. et-Talâk, 65/2-5.

⁹⁷³ Nûr, 24/51-52.

⁹⁷⁴ Karagöz, *Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/164.

⁹⁷⁵ Sinanoğlu, *DİA, Küfür*, 26/533-536.

⁹⁷⁶ Karaman, *Dini Kavramalar Sözlüğü, Kâfir*, s.356.

Kur'ân'a göre **kâfir**, İslâm'ı ve Kur'ân'ı inkâr eden, İslâm'ı kabul etmeyendemektir. Kâfir bu bağlamda Cenab-ı Hakk'tan geleni kabul etmeyip, üstünü örten kimsedir.⁹⁷⁷

13.1. Kâfirlerin Amelleri Boşa gider.

Bu hükümleri,

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ
“İnkâr eden kimselere gelince onların amelleri susayan
kimsenin, çöllerde *uzaktan görüp* su zannettiği serap gibidir. Su sandığı yere vardığı
zaman *orada* hiçbir şey bulamaz. *Tıpkı bunun gibi kâfir, yaptığı iyi amellerin
faydasını göreceğini zanneder, ancak ahirette amellerinin hiçbir faydasını
bulamaz*, mahşer yerinde Allah'ı bulur. Allah, onun hesabını tam görür. Allah,
hesabı çabuk görendir.”⁹⁷⁸ anlamındaki 39. âyeti ile أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكْذِبْهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا
“Veya *kâfirlerin amelleri*, dalga üstüne dalga ve dalgaların üstünde
bulutlar bulunan derin bir denizdeki karanlıklar gibidir. Üst üste karanlıklar! *Bu
karanlıklarda* insan elini çıkarsa neredeyse onu göremez. Allah, kime nur vermez,
hidâyet etmezse onun hiçbir nuru, *hidâyet rehberi* yoktur.”⁹⁷⁹ anlamındaki 40. âyeti
ifade etmektedir.

Sözlükte “çaba, fiil, iş, çalışma” gibi mânalara gelen **amel**,⁹⁸⁰ dinî bir terim olarak, niyet ve iradeye bağlı olarak yapılan dünya ya da âhirette mükâfat veya ceza konusu olan davranış, iş ve bilinçli olarak yapılan fiile denir.⁹⁸¹

İmanları olmadığı için kâfirlerin iyi amelleri boşa gider,⁹⁸² ahirette bir faydası olmaz. İyi ve sevabı olan ameller salih amel denir. Salih amel, çoğunlukla Kur'ân'da imandan sonra zikredilmiştir.⁹⁸³ Bu, iman ile amelinberaber bulunmalarının gereğine işaret eder.⁹⁸⁴ Kur'ân-ı Kerîm'de sâlih amel işleyenler için

⁹⁷⁷ Ece, Hüseyin K. *İslâm'ın Temel Kavramları*, s. 319, Beyan Yayınları, İstanbul, 2006.

⁹⁷⁸ Nûr, 24/39.

⁹⁷⁹ Nûr, 24/39.

⁹⁸⁰ Uludağ, Süleyman, *DİA, Amel*, 3/13-16.

⁹⁸¹ Karagöz, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, *Amel*, s.24.

⁹⁸² el-Mâide, 5/5.

⁹⁸³ bk. el-Bakara, 2/62; Sebe' 34/37; et-Tegâbün 64/9.

⁹⁸⁴ Uludağ, *DİA, Amel*, 3/13-16.

“bunlar yaratılmışların en iyileridir.” ve “Allah onlardan, onlar da Allah’tan hoşnut olmuşlardır.”⁹⁸⁵ buyrulmakta olup sıkıntılı anlarda sabredip iyi davranışlarda bulunanlara büyük ecir ve mağfiret vaad edilmektedir.⁹⁸⁶

Kur’ân’a göre Allah-u Teâlâ, gökleri ve yeri, hayatı ve ölümü, dünya nimetlerini, kimlerin daha güzel amel edecekleri hususunda insanları imtihan etmek için yaratmış,⁹⁸⁷ yine aynı amaçla insanı yeryüzünün halifesi kılmıştır.⁹⁸⁸

Allah, dünyadayken kimin daha güzel amel yaptığını ortaya çıkaracak ve hiçbir kimsenin haksızlığa uğramasına meydan vermeksizin insanları amellerine göre yargılayacaktır.⁹⁸⁹ Zerre miktarı kötü amel yapan da iyi amel yapan da karşılığını alacaktır.⁹⁹⁰ Bununla beraber ameli kötü olanlar sadece kötülüklerinin dengiyle cezasını alırken, ameli iyi olanlar ziyadesiyle mükâfatlandırılacaktır.⁹⁹¹ Kur’ân-ı Kerîm’de kâfirlerin yaptıkları amelleri, ıssız çöllerdeki seraba ve derin denizdeki karanlığa benzetilmiştir.⁹⁹²

Kur’ân’da, kâfirlerin yaptıkları iyi amellerin karşılığını dünyada iken alacakları⁹⁹³ bildirilmiş ve yine Kur’ân’da kâfirler hakkında “Şüphesiz inkâr edip kâfir olarak ölen kimseler *var ya*, bunlar, dünya dolusu altını fidye olarak verseler hiçbirisinden asla kabul edilmez. Onlar için elem veren bir azap vardır. Onların yardımcıları da yoktur.”⁹⁹⁴ buyrularak ahirete elleri boş gideceği beyan edilmiştir.

Yüce Kitabımızda yalnızca Allah-u Teâlâ’ya, peygamberlerine ve âhiret gününe inananların, amel-i sâlih işleyenlerin kurtuluşa ereceği⁹⁹⁵ anlatılır. Zira salih bir amelin Yüce Allah katında kabul edilmesi ve bu amele sevap yazılması

⁹⁸⁵ el-Beyyine 98/7, 8.

⁹⁸⁶ bk. Hûd 11/11.

⁹⁸⁷ bk. Hûd 11/7; el-Kehf 18/7; el-Mülk 67/2.

⁹⁸⁸ bk. Yûnus 10/14.

⁹⁸⁹ bk. et-Tevbe 9/94, 105; Yâsin 36/54.

⁹⁹⁰ bk. ez-Zilzâl 99/7-8.

⁹⁹¹ bk. Nûr, 24/38; Sebe’ 34/37-38; el-Mü’min 40/40; el-Ahkâf 46/16.

⁹⁹² bk. Nûr, 24/39, 40.

⁹⁹³ bk. el-Ahkâf, 46/20.

⁹⁹⁴ Âl-i İmrân, 3/91.

⁹⁹⁵ bk. el-Bakara, 2/2-5.

için kişinin mümin olması şarttır. İmanı olmayan kişinin yapmış olduğu ameller boşa gider.⁹⁹⁶

13.2. Kâfirler, Ahirette Cehenneme Gideceklerdir

Bu hükmü, sûrenin *وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَلَيَسَّ لَهُمُ النَّارُ* “Kâfirlerin *ahirette* gidip sığınacakları yer cehennemdir. Cehennem, gidilecek ne kötü yeridir.” anlamındaki 57. âyetin son cümlesi ifade etmektedir.⁹⁹⁷

Kâfirin imanı olmadığı için ahirette ebedî kalmak üzere cehenne atılır. Bu hususu ifade eder birçok ayet vardır:

“İnkâr edenler için cehennem ateşi vardır.”⁹⁹⁸ “İşte kâfirlerin barınağı cehennemdir, onlar cehennemden bir kaçış yolu bulamazlar.”⁹⁹⁹

Kâfirler cehennemden çıkmak isteyecek ancak onların bu istekleri kabul edilmeyecektir: “Allah’ın âyetlerini alaya alanların ve dünya hayatı kendilerini aldatanların dünyaya döndürülme, kendilerine yeni bir fırsat verilme istekleri kâle alınmaz.”¹⁰⁰⁰ “Allah ve Peygambere itaatsizlik edenlere gelince, onların barınağı ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde oraya döndürülürler ve onlara, “Yalanlamakta olduğunuz ateş azabını tadın.” denir.”¹⁰⁰¹ “İnkâr edenlerin ne malları ne evlatları, onlara Allah'a karşı hiçbir yarar sağlamayacaktır. İşte onlar cehennemliktirler. Onlar orada ebedî kalacaklardır.”¹⁰⁰² “Hiçbir dost, hiçbir yardımcı bulamayacaklardır.”¹⁰⁰³ “İnkâr edenlerden cehennem azabı hafifletilmez.”¹⁰⁰⁴ “O gün zalimlere, mazeretleri fayda vermez. Lânet de onlarıdır, kötü yurt da onlarıdır.”¹⁰⁰⁵

⁹⁹⁶ bk. el-Mâide, 5/5.

⁹⁹⁷ Nûr, 24/57.

⁹⁹⁸ el-Fâtır, 35/36.

⁹⁹⁹ en-Nisa, 4/121.

¹⁰⁰⁰ el-Câsiye, 45/35.

¹⁰⁰¹ es-Secde, 32/20.

¹⁰⁰² Âl-i İmran, 3/116; el-Mücâdele, 58/17

¹⁰⁰³ el-Ahzâb, 33/665.

¹⁰⁰⁴ el-Fâtır, 35/36.

¹⁰⁰⁵ el-Mümin, 40/52.

Cehennem çok kötü bir varış yeridir.¹⁰⁰⁶ Zira cehennemde ateş azabı, diken ve zakkum yedirme, irin ve kaynar su içirilme, oraya gidenlerin üstüne kaynar su dökme gibi can yakıcı elem verici azaplar vardır.¹⁰⁰⁷

14. MÜNAFIKLARLA İLGİLİ MESAJLAR

Kur’ân-ı Kerim’de münafık sözüyle iman ettiğini söyleyip Allah’a, Rasûlüne ve müminlere karşı olan düşmanlığını gizleyen kimse ¹⁰⁰⁸ şeklinde tanımlanmaktadır. Nûr sûresinin 47-50. âyetleri bizlere münafıklarla ilgili mesajlar vermektedir.

Münafık kelimesi lugatta “tarla faresi yuvasına girmek, bir kişinin olduğundan başka türlü görünmesi” mânâsındaki nifâk masdarından türemiş bir isimdir.¹⁰⁰⁹ Nifâk kelimesinin sözlük mânâsıyla münafığın psikolojik hali arasında bir ilişki vardır. Kelimenin, “tarla faresinin herhangi bir tehlike anında kaçmasını sağlamak üzere yuvası için hazırladığı birden çok çıkış noktasının birinden girerek diğerinden çıkması” şeklindeki kök mânâsından hareketle münafık, “dinin bir kapısından girip diğer kapısından kaçan çifte şahsiyetli kimse” olarak da tanımlanan¹⁰¹⁰ münafık kelimesi lugatta, mütereddid, ikiyüzlü, aldatıcı, özü sözü bir olmayan, kalbi hasta¹⁰¹¹ ve nifak eylemini yapan kişiler için kullanılır.¹⁰¹²

14.1. Münafıklar Mümin Değildir

Bu hükmü, sûrenin *وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِنْهُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ* “*Münafıklar, ‘Biz Allah’a ve peygambere iman ettik ve itaat ettik’* diyorlar. Sonra onlardan bir grup, sözlerinin ardından *itaatten* yüz çeviriyor. Münafıklar, müminler değildir.”¹⁰¹³ anlamındaki 47. âyeti ifade etmektedir.

İslam toplumu içerisinde Müslümanların güçlendiğini gören münafıklar, inkârlarını gizlemeye çalışmışlardır. Münafıkların bu hallerini ifade eden âyetlerden bazıları şunlardır: “İnsanlardan, “Allah'a ve ahiret gününe iman ettik”

¹⁰⁰⁶ Nûr, 24/57.

¹⁰⁰⁷ bk.el-Bakara, 2/254; el-Müddessir, 74/38; Âl-i İmrân, 3/91; el-Kehf, 18/29; et-Tûr, 52/21; el-Gâşîye, 88/4-8; en-Nebe, 78/25; el-Vâkıa, 56/51-54.

¹⁰⁰⁸ bk. el-Bakara, 2/8; el-Mâide, 5/41.

¹⁰⁰⁹ Alper, Hülya, *DİA, münafık*, 31/564-566.

¹⁰¹⁰ Alper, *DİA, münafık*, 31/564-566.

¹⁰¹¹ Sâmî, Şemseddin *Kamus-i Türkî*, s. 1409, İstanbul 1978.

¹⁰¹² Ateş, Süleyman, *Kur’ân Ansiklopedisi*, 15/ 333, İstanbul, tarihsiz.

¹⁰¹³ Nûr, 24/47.

diyenler vardır. Hâlbuki onlar, müminler değildir.”¹⁰¹⁴ “*Ey Peygamberim! Münafık olan Yahudiler, size geldikleri zaman “İman ettik” dediler. Hâlbuki onlar, yanınıza küfürle girdiler ve yanınızdan küfürle çıktılar. Allah, içlerinde sakladıkları inkârı daha iyi bilendir.*”¹⁰¹⁵

İman sadece söz ile söylemek değil, iman esaslarını kalp ile tasdik etmektir: “*Münafıklara, ‘Allah’ın indirdiği Kur’ân’a ve Peygambere gelin’denildiği zaman sen onların senden tamamen yüz çevirdiklerini görürsün.*”¹⁰¹⁶

Âyetlerden anlaşılacağı üzere münafıklar, dinden dönenlere uygulanan cezalardan korunmak ve Müslüman olan kişilerin sahip olduğu imkânlardan faydalanmak için inkârlarını gizleme ihtiyacı duymuşlardır. Bu durumlarının anlaşılmasında için de sık sık inandıklarını söylemişler ve Allah adına yemin etmişlerdir.¹⁰¹⁷ Peygamber Efendimiz (s.a.s), hangi kişilerin münafık olduğunu bildiği hâlde, suçları kesin olmadıkça onları cezalandırmamış ve kimliklerini teşhir etmemiştir.¹⁰¹⁸

14.2. Münafıkların Kalplerinde Hastalık ve Şüphe Vardır

Bu hükmü, sûrenin اَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَمْ اُرْتَابُوا “Münafıkların kalplerinde bir hastalık mı var, yoksa şüphe mi ediyorlar” anlamındaki 50. âyetin birinci cümlesi ifade etmektedir.¹⁰¹⁹

Münafıklar, dil ve kalp ile Müslüman olduktan sonra çeşitli imtihanlar ile karşı karşıya gelince kalplerinde bir şüphe ve şek ortaya çıkar. Bunun neticesinde de gizliden gizliye dinden çıkarlar. Kur’ân-ı Kerim’de “Kalbinde hastalık bulunanlar”¹⁰²⁰ şeklinde vasıflandırılan kişiler bu münafıklardır. Bu kimseler inkâr ile iman arasında bocalamaktadırlar.

Hamdi Yazır’a (1878-1942) göre münafıklar, ne Allah-u Teâlâ’ya inanmışlardır, ne de ahiret gününe. Onların ruhlarına şüphecilik işlemiş ve kalplerini şüphe sarmıştır. Saplanmış oldukları bu şüphe bataklığında bocalayıp

¹⁰¹⁴ el-Bakara, 2/8.

¹⁰¹⁵ el-Mâide, 5/61.

¹⁰¹⁶ bk. en-Nisâ, 4/ 61.

¹⁰¹⁷ bk.et-Tevbe, 9/56-57.

¹⁰¹⁸ bk. Buhârî, Tefsîr, 63/5-7.

¹⁰¹⁹ Nûr, 24/50.

¹⁰²⁰ bk. el-Mâide, 5/52; el-Enfâl, 8/49; et-Tevbe, 9/125.

dururlar. Artık onlar ne yapsalar şüpheden kurtulamazlar. Küfürden imânâ, imandan küfre, mekik dokuyup dururlar. Herhangi bir çıkar söz konusu olursa, imânâ meyil gösterip hemen mümin olurlar. Lakin bir meşakkât bir zorluk söz konusu olduğunda küfre doğru kayarlar. Böylece bazı zamanlara imânâ doğru gidip cihada çıkmak isterler. Sonra dönüp evde kalmak için olur olmaz mazeretler öne sürerek izin almak isterler.¹⁰²¹

Şüphe içerisinde olan kişi mümin olamaz. Bir kimsenin mümin olabilmesi için kesin ve şüphesiz inanması gerekmektedir. Bu nedenden dolayı kalplerinde hastalık bulunan kişiler münafıklarla beraber anılmıştır.¹⁰²²

14.3. Münafıkların Allah ve Peygamberine Güvenleri Yoktur

Bu hükmü, sûrenin *يَجِيفُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ* “Yoksa Allah ve Peygamberinin kendilerine karşı zulmedeceğinden mi korkuyorlar.” anlamındaki 50. âyetin ikinci cümlesi ifade etmektedir.¹⁰²³

Münafıklar, Allah’a imanma konusunda ikiyüzlü davranışlar sergiledikleri gibi Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’e iman noktasında da ikiyüzlü davranmışlardır. Yüce Kitabımız münafıkların bu tavrını bizlere şöyle haber verir: “*Ey Peygamberim! Münafıklar sana geldikleri zaman dilleriyle şöyle dediler: Biz şahitlik ederiz ki şüphesiz sen kesinlikle Allah’ın peygamberisin. Ey peygamberim! Allah biliyor ki, şüphesiz sen kesinlikle Allah’ın peygamberisin ve Allah şahitlik ediyor ki, şüphesiz münafıklar kesinlikle yalancı kimselerdir.*”¹⁰²⁴ Âyetten anlaşılacağı üzere Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’e karşı iman noktasında da içleri başka dışları başkadır.

Münafıkların niteliklerinden biri de Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in verdiği hükme karşı çıkmaktır. Onların Rasulullah (s.a.s.)’a itaatten çıkıp, O’nun hakemliğine rıza göstermemeleri konusunda yüce kitabımızda şöyle buyrulur:

“*Ey Peygamberim! Sana indirilen Kur’ân’a ve senden önce indirilen diğer ilahî kitaplara iman ettiklerini zanneden münafıkları görmedin mi, bilmedin mi?*

¹⁰²¹ Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, 4/354.

¹⁰²² Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/161.

¹⁰²³ Nûr, 24/50.

¹⁰²⁴ el-Münâfikûn, 63/1.

Onlar, inkâr etmeleri emredildiği halde, Tâğût'un, *azgın bir kâfirin* hakemliğine başvurmak istiyorlar. Şeytan onları derin bir sapıklığa düşürmek istiyor.¹⁰²⁵

Müminler, Allah'ın ve Peygamberin adaletli olduğuna ve asla zulüm yapmadıklarına kesin olarak iman ederler. Ama münafıklar, Allah ve Rasulünün adaletine tam olarak güvenmediklerini beyan etmektedirler. Şu bir gerçek ki ne Allah ne de Peygamber kesinlikle zulmetmez.¹⁰²⁶

14.4. Münafıklar, Zalim Kimselerdir

Bu hükmü, sûrenin *بَلْ أَتَيْكَ هُمُ الظَّالِمُونَ* “Hayır, münafıklar ancak zalim kimselerdir” anlamındaki 50. âyetin son cümlesi ifade etmektedir.¹⁰²⁷

Zulüm kelimesi sözlükte, “eksik yapmak, yapılmaması gereken bir harekette bulunmak, bir şeyi kendisine mahsus yerinden başka bir yere koyma, meyletmek, doğru yoldan sapmak, haksızlık etmek gibi mânâlara gelmektedir.¹⁰²⁸

Kur’ân-ı Kerim’de, Allah’a şirk koşmak¹⁰²⁹ inkâr etmek,¹⁰³⁰ tövbeyi gerektiren bir günah işlemek¹⁰³¹ demektir. Bu nedenle münafıklar, iman etmedikleri ve günah olan işleri yaptıklarından dolayı zalimlerdir.

Münafık, psikolojik anlamda kişiliği bozulmuş, bir ilkesi kalmamış, bunun sonucunda da kimliksiz bir hale gelmiştir. Netice itibariyle diyebiliriz ki münafıklık, bir ahlâk problemidir.

Sonuç olarak 47-50. âyetler bizlere şu mesajları vermektedir:¹⁰³²

(1) Allah'ın varlığına ve bir olduğuna, yüce Kitabımızın Allah'ın kelâmı olduğuna, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hak olarak gönderilen son peygamber ve İslâm'ın da hak olarak gönderilen son din olduğuna hiç şüphe etmeden inanmak, kalp ile tasdik ederek ikiyüzlü hareket etmekten sakınmak gerekir.

(2) Müslüman olan kişilerin aralarında çıkan ihtilaflı konuları Kur’ân ve sünnete göre çözmeleri gerekir.

¹⁰²⁵ en-Nisâ, 4/60; bk. el-Bakara, 2/256.

¹⁰²⁶ bk. en-Nisâ, 4/40; Yûnus, 10/44.

¹⁰²⁷ Nûr, 24/50.

¹⁰²⁸ Karagöz, *Dini Kavramalar Sözlüğü, Zulüm*, s. 398

¹⁰²⁹ bk. Lokmân, 31/13.

¹⁰³⁰ bk. el-Bakara, 2/154.

¹⁰³¹ bk. el-Hucurât, 49/11

¹⁰³² Karagöz, *Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, 5/162.

(3) Cenab-ı Hakk'ın emir ve yasaklarını ve yapılması gereken hükümlerini hayatına geçirmek, itaatsizlik yaparak zalim durumuna düşmemek gerekir.

(4) Müminlerin hâkimlerin bakmış oldukları davalarıyla ilgili çağrılarına icabet etmeleri gerekir.

(5) Mümin hâkimlerin baktıkları davalarında adil davranarak, taraf tutmamaları ve kimseye zulmetmemeleri adaletli bir şekilde karar vermeleri gerekir.

15. ENGELLİLERLE İLGİLİ MESAJLAR

“*Engelli*” kelimesi ruh, zihin, uzuv ve bedende bulunan bir hastalık ve arıza nedeniyle yaşamını sürdürmede sosyal hayata uyum sağlamada sıkıntısı bulunan kişileri ifade eder.¹⁰³³ Özürlüler Kanunu’nda ise “engelli” şu şekilde tanımlanmaktadır: Engelli, “Doğuştan veya sonradan herhangi bir sebeple zihinsel, bedensel, sosyal, duygusal ve ruhsal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve korunma destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi” olarak tanımlanır.¹⁰³⁴

Allah insana şekil vermiş ve onun şeklini en güzel şekilde yapmış,¹⁰³⁵ “sonra ona ruhundan üflemiş, görme, işitme ve idrak organları yaratmıştır.¹⁰³⁶ Âyetlerden anlaşılacağı üzere sağlıklı veya engelli her insan Cenab-ı Hakk'ın “Biz gerçekten insanı en güzel biçimde yarattık”¹⁰³⁷ diye buyurduğu en değerli ve en kıymetli varlığıdır.

Yüce Kitabımızda, işitme, görme ve ortopedik gibi bedensel özürlülük ile zihinsel engelliğe değin ayetlerin takriben tamamına yakınının, kâfirler, müşrikler ve münafıklar hakkında mecazî bir kullanım olduğu açıkca görülmektedir. Az sayıda yer alan hakikî mânâdaki engellilikle alâkalı ayetler ise, dinî vazifelerde

¹⁰³³ Karagöz, İsmail, *Ayet ve Hadisler Işığında Engelliler*, s.11, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3.baskı, Ankara, 2005.

¹⁰³⁴ Özürlüler hakkındaki 1.7.2005 tarih ve 5378 sayılı kanunun 3.maddesi, bk. Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi, Tarih: 7.7.2005, Sayı: 25868.

¹⁰³⁵ et-Tegâbün, 64/3.

¹⁰³⁶ es-Secde, 32/9.

¹⁰³⁷ et-Tîn, 95/4.

ruhsat bildirme, tedavi etme, benzetme, ya da değer verme durumunda kullanılmaktadır.¹⁰³⁸

Yüce Rabbimiz yarattığı kullarını ırkları, renkleri, dilleri, cinsiyetleri, nesepleri, servetleri, vücut yapıları, sağlıklı ya da engelli oluşları bakımından değerlendirmez. İnsanları, iman, amel-i salih, güzel ahlâk, itaat ve ibadetleri veya şirk, inkâr, isyan, nifak ve kötü davranışları yani zulüm veya takva sahibi olup olmamaları bakımından değerlendirir.

Allah-u Teâla, Kur’ân’da “Allah katında en üstünüz en muttaki olanınızdır”¹⁰³⁹ buyurmuştur. Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in “Allah sizin sûretlerinize ve servetlerinize bakmaz. Fakat iman ve inkâr halinize kalplerinize bakar”¹⁰⁴⁰ mânâsındaki hadisi de bu gerçeği ifade etmektedir.

Kur’ân-ı Kerim hitabını, ‘Ey insanlar!’ diye yapar. Bu hitabın içine, kendisine ‘insan’ denilen kimler var ise, herkes dâhildir. Bu itibarla hak ve hukuk bakımından insanlar arasında hiçbir bir ayırım söz konusu değildir. Ancak yükümlülük konusunda ölçü, “Allah hiç kimseye gücünün yetmeyeceği bir sorumluluk yüklemeyiz.”¹⁰⁴¹ ifadesidir. Zihinsel engelli olanların haricinde herkes, kapasitesi ve gücü nispetinde kulluk sorumluluğunu yapmakla yükümlüdür. Bedensel engelli ve hastaların dinî konularda güçlerinin üstünde bir sorumlulukları yoktur. Şu ayet bu hususu ifade etmektedir: “Dinî sorumluluklar ile ilgili görme engelliye güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya da güçlük yoktur.”¹⁰⁴²

İnsanın hareket etme yeteneğini kısıtlayan nedenler doğuştan olabileceği gibi sonradan maruz olunan bir savaş, kaza veya hastalık sebebiyle de ortaya çıkabilir.

Her toplumda olduğu gibi salgın türü hastalıkların çok olması ve tedavi usüllerinin henüz daha gelişmemiş olması, Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in dönemindeki savaşların çoğunlukla yaralayıcı ve kesici aletlerle yapılması gibi

¹⁰³⁸ bkz. Karagöz, İsmail, *Engelliler Gerçeği ve İslam Sempozyumu*, Ankara 2003. s. 3-18. Örneğin görme engelliliği Kur’ân-ı Kerim’de 28 ayette geçmekte ve bunlardan yalnızca 10’u fiziksel manada olup 4’ü de ahiret hayatı ile 6’sı dünya hayatı ile ilgilidir. Gene işitme engelliliğiyle alakalı toplam 11 ayetten yalnızca ikisi dünya yaşantısıyla alakalı olup birisi mecazî ve diğeri de hakiki anlamdadır. Ortopedik engellilikle ilgili olan iki ayet de ruhsata ilişkindir.

¹⁰³⁹ el-Hucurât, 49/13.

¹⁰⁴⁰ Müslim, Birr, 32.

¹⁰⁴¹ el-Bakara, 2/286.

¹⁰⁴² Nûr, 24/61.

faktörlerden kaynaklansa gerek ki sahabe arasında da sonradan engelli pozisyonuna düşen pekçok sayıda ortopedik engelli sahabeye rastlamak mümkündür.¹⁰⁴³

Namaz, oruç, zekât, hac, cihat gibi dinî vazifeleri, hastalığı, yürüyememesi veya gözlerinin görmemesi nedeniyle ifa edemeyenler için bir günah yoktur.

“Köre güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya güçlük yoktur”¹⁰⁴⁴ mânâsındaki âyet ile Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in “Üç kişiden sorumluluk kalem kaldırılmıştır; Uyanıncaya kadar uyuyan kimseden, bulûğ çağına erinceye kadar çocuktan ve şifa buluncaya kadar akıl hastasından”¹⁰⁴⁵ mânâsındaki hadisi bu hakikati ifade etmektedir. Zira yüce Rabbimiz insanları yalnızca güçleri ölçüsünde sorumlu tutar.¹⁰⁴⁶

¹⁰⁴³ Acara, Yûsuf, *Saadet Asrı Model Toplum Tecrübesinin Engellilere İlişkin Kodları*, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi Cilt 13, Sayı 1, 2013 ss. 131 -171.

¹⁰⁴⁴ el-Fetih, 48/17.

¹⁰⁴⁵ Ebû Dâvûd, Hudûd, 17; Tirmizî, Hudûd, 1; Buhârî, Hudûd, 22.

¹⁰⁴⁶ el-Bakara, 2/286; İslam’ın engellilere tanıdığı ruhsat ve kolaylıklar ve daha geniş bilgi için bk. Karagöz, “*Âyet ve Hadisler Işığında Engelliler*”

SONUÇ

İslam dininin Kur'ân ve Hadis olmak üzere iki temel unsuru vardır. Asıl olan Kur'ân'dır. Hadisler ise ona uygun olarak Hz. Peygamberin sözleri, davranışları, uygulamaları ve onaylamalarıdır.

Bir Müslüman için öncelikle öğrenilmesi gereken kitap hiç şüphesiz Kur'ân-ı Kerim'dir. Bu sûreden anlaşılacağı üzere Kur'ân, Hz. Peygamberin kendiliğinden uydurduğu bir kitap değildir. Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.)'e yüce Allah tarafından vahiy yoluyla indirilen, evrensellik özelliği ile hem geçmiş toplumlara hem günümüze hem de gelecek toplumlara hitap edecek özellikte muciz bir kitaptır. Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'de Kur'ân'la eğitilmiş ve kendisine inanan kimseleri de Kur'ân'la eğitmiştir.

İnsanı muhatap olarak alan Kur'ân, onun bu dünyadaki konumunu âyetlerinde açık bir şekilde ifade eder. İnsanın ahsen-i takvim olarak yaratıldığını ve ona bazı sorumluluklar yüklendiğini izah eder. Kısacası onun bu dünyada varoluş sebeplerinin olduğunu ve başıboş olmadığını beyan eder.

İnsan, hayatını birey, aile ve toplum ekseninde devam ettiren sosyal bir varlıktır. Yani insan, dünya hayatını devam ettirebilmek için başka insanlara ihtiyaç duyar. Bir arada yaşamının bir sonucu olarak da toplumun barış, güven ve huzur içinde devam edebilmesi için bireylerin ahlakî değerlere önem vermesi ve birtakım kurallara uyma zorunluluğu vardır. Kur'ân'da yer alan emir ve nehiyler, bireyin ve toplumun ihtiyaçları ve durumları göz önünde tutularak, tedrici olarak 23 yıl gibi uzun bir sürede teker teker indirilmiş ve daha ilk vahyin nazil oluşundan itibaren toplumsal mekânlarda uyulması gereken kuralları ve insanı insan yapan ahlakî değerleri bildirmiştir.

Zengin bir muhtevaya sahip olan Kur'ân-ı Kerim, içerdiği prensiplerle insanlığa ışık tutmakta onları ahlakî esaslar doğrultusunda iyilik ve doğruluğa, huzur ve mutluluğa ulaştırmaktadır. Bu nedenle vermiş olduğu toplumsal mesajların doğru bir şekilde anlaşılması ve uygulanması oldukça önemlidir.

Çalışmamıza konu olan Nûr sûresi de, ahlâkî ilkelerin ve hukukî kuralların bir arada bulunduğu bir sûredir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) Nûr sûresine, bir

bütün olarak Kur'ân'ın öğretilmesi yanında öncelikle hanımlar tarafından öğrenilmesi için ayrıca dikkat çekmiştir. Daha ilk harfinde "*Bir Sûredir*" diye başlaması bu ayrıcalığını hissettirir. Sûrenin ilk ayetinde ilahî otorite kendi varlığını ve gücünü bütün açıklığıyla ortaya koymakta kesin bir emir ile insanlığa seslenmekte insanı düşünmeye ve öğüt almaya sevk etmektedir.

Sûrede genel itibariyle zina etmenin hükmü ve cezası, namuslu kadınlara zina iftirasında bulunma ve cezası, eşlerin birbirlerine zina isnadında bulunması ve cezası, ifk yani Hz. Aişe'ye zina iftirası, bireysel ve sosyal hayatta edep ve hayâ, aile ve toplum ilişkilerinde uyulması gereken ilkeler, fuhşun yasaklanması ve iffetli olmanın teşviki, tesettürün önemi, namus ve iffet hususunda dedikodu yapıp ahlaksızlığın yayılmasına neden olanların kınanması, müminlerin, münafıkların ve kâfirlerin durumu, şeytanın ve şeytanî niteliklere sahip insanların tuzaklarına karşı uyarı, sosyal ahlâk ve toplu ibadetin vazgeçilmezi mescitlerin önemi, Allah'a ve Peygamberine itaatın gereği gibi konular işlenmektedir.

Nûr sûresini emir ve nehiyler, ceza ve mükâfatlar bakımından ikiye ayırabiliriz. Emirleri yerine getirenlere mükâfat, yasakları işleyen kimselere ceza bildirilmiştir. Dedikodu, iftira, zina, inkâr ve nifak gibi çirkin amellerin Yüce Allah'ın nûrundan mahrum kalmaya, yardımlaşma, affetmek, meşrû evlilik, mahremiyet kurallarına uymak, iman, namaz, zekât, zikir, tesbih, tefekkür ve âdap konularında hassasiyet gibi amellerin ise ilahi rahmete ve Yüce Allah'ın nûrundan istifadeye sebep olacağı anlaşılmaktadır.

Nûr sûresinin içeriğini oluşturan ve dikkat çeken temel konularda verilmek istenen mesajlara bakıldığında zaman yüce Allah'ın bu konularda bireyleri ve toplumu eğitmeyi ve görülen yanlışlıkları düzeltmeyi amaçladığı ortaya çıkmaktadır. Sûrede eğitime, eğitimin beşiği olan evlerden ve en mahrem yer olan yatak odalarından başlanmış, son olarak ise o günün şartlarında en geniş mekân olan mescitlerde son bulmuştur. Buradan anlaşılabileceği üzere bütün dünyanın kabul ettiği bir gerçek olarak önce bireylerin ahlâklı ve faydalı hale getirilmesi sonucunda toplumların istenilen düzeye ulaşacağıdır.

Nûr sûresinin verdiği mesajlardan biri iffet ve namusu korumaktır. Bu bakımdan Nûr sûresi müminleri, namuslu seçkin bir toplum oluşturmak üzere

gayrimeşru ilişkilerden uzak bir şekilde evliliğe teşvik ederek toplumun temelini oluşturan aileyi kurmaya, aileyi ise içerden ve dışardan çıkabilecek her türlü fitnelerden korumaya yöneltmektedir.

Sûrenin en önemli mevzularından biri olan “ifk” hadisesi ile namuslu bir kadına iftira atmanın ne kadar çirkin bir iş olduğu anlatılmaktadır. Peygamber hanımına bile dil uzatmaktan çekinmeyen bir toplumda iftiranın ve toplumun kanayan yaralarından biri olan su-i zannın sosyal yaşantıyı nasıl sekteye uğrattığı görülmektedir.

Kişilik haklarını tüm yönleriyle muhafaza altına alan Nûr sûresi, mahremiyet açısından da önemli kurallara parmak basmaktadır. Eve giriş adabı tüm detaylarıyla sûrede anlatılmakta özel hayatın gizliliği koruma altına alınmaktadır.

Nûr sûresinde mahremiyetle birlikte tesettüre ve karşıt cinsler arasındaki mesafeye de vurgu yapılarak zinaya yol açacak bakış ve tutumlardan kaçınılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Günümüzde Müslüman halkın tesettür anlayışı bir tek saç teli gözükmeyecek şekilde başörtüsü örtmenin ötesinde değil maalesef! Modern çağda tesettür ruhunu, amacını ve hedefini kaybetmiş görünüyor. Hâlbuki tesettürün amacı herhangi bir cazibe merkezi olmaması, vücut hatlarının belli olmayacak şekilde örtülmesi, bakışların korunması ve başkalarının bakışlarından korunup sakınılmasıdır. Asrımızın bir handikabı ise tesettür, iffet ve hayâ deyince sadece kadın sorumlu tutulmaktadır. Hâlbuki erkek de en az kadın kadar sorumludur. Sûrede Allah kadınlara örtünmeyi emretmeden önce erkeklere bakışlarını kısımlarını emretmektedir. Bu gerçekten ahlâki değer açısından ehemmiyetli bir husustur.

Nûr sûresinde verilmek istenen mesajlardan biri de insanın yaşadığı her olayda bir hayır olduğudur. Allah’a iman eden kişi zahiren ters veya hata gibi görünen olay ile karşılaştığında bu durumun kendisi için en hayırlısı olduğunu bilmeli ve aksi gibi gözüken olaylardan ders alarak ibret gözüyle bakmalıdır.

Edep ve ahlâk sûresi olarak da isimlendirilen Nûr sûresi, her kelimesi her âyeti ile bireyin ve toplumun ihtiyaçlarını gidermeye yöneliktir. Öyle ki her âyet yaşanan bir sorunu gidermekle birlikte aynı sorunların bir daha yaşanmasına

mahal vermeyecek şekilde indirilmiştir. Bu da demek oluyor ki gelecek nesiller de korunup gözetilmek istenmektedir.

Günümüzde engelli olan için özel mekânlar, taşıtlar yollar geliştirilmeye çalışılsa bile hâlen cahiliye döneminden kalma davranış ve görüşler devam etmektedir. Nûr sûresinde engellilerle ilgili olan âyet bu şekilde olan kişilerin topluma kazandırılması açısından son derece etkilidir. Zira artık böyle kişiler, sağlıklı kimselerle sıkılmadan oturup yiyebilmekte böylece fiziki şartların ruhî dengeyi bozması engellenmiş olmaktadır. İnsanlar, başkalarının söz, davranış ve tavırlarından etkilenir özelliktedir. Dolayısıyla yapılan iyilik, güler yüzlü davranış, yardımlaşma ve hal-hatır sorma gibi sosyal ilişkiler insanlara olumlu yönde etki yapmaktadır.

İslam ahlâkında önemli bir yeri olan selam konusu Nûr sûresinde hususî bir yer tutmaktadır. Ancak günümüzde değerini kaybettiği görülmektedir. İnsanî ilişkilerin ve paylaşımların gün geçtikçe azalıp bireyselliğe gidildiği bu dönemde Müslümanlar arasında selamı yayarak sevgi ve kardeşliğe dayalı bir toplum oluşturma çabası içerisinde olmak iletişimin doğru ve güvenle başlamasının ilk basamağı olarak görülmüştür.

Nûr sûresinin günahlarla ilgili mesajlarına baktığımızda kişinin işlediği günahlarından sorumlu olduğunu ancak insanın günahı ne olursa olsun tövbe ettiği takdirde Allah'ın kulun tövbesini kabul ederek onu affettiğini görmekteyiz. Yüce Allah'ın tövbe kapılarını kadın-erkek ayrımı yapmadan mümin kullarına açması kulları için çok büyük bir lütuftur.

Sûrede Allah'ın isim ve sıfatları ile ilgili verilmek istenen mesaj da oldukça önemlidir. İnsan Allah-u Teâla'nın isim ve sıfatlarını bilirse onun yüceliğini, gücünün ve bilgisinin sonsuzluğunu kavrar ve hesaba çekileceğini unutmaz. Kişinin her hareketinin yaratıcısı tarafından biliniyor ve hesaba çekiliyor olması kendisine çeki düzen vermesini sağlar. Bu da insanın kendisini kontrol etmesi açısından oldukça önemlidir. Böyle olunca da kişinin ahlâkı güzelleşir ve Kur'ân'ı kendine kılavuz edinir.

Hiç şüphesiz Nûr sûresinin temel gayesi, iyi huylu ve güzel ahlâk sahibi insanların yetiştirilmesini hedef almaktır. Bununda tek yolu Allah'a ve Hz.

Peygamber (s.a.s.)’e itaat etmek, O’nun otoritesine boyun eğerek kulluk vazifesini yerine getirmekle mümkündür.

Sonuç olarak Nûr sûresi ile yüce Allah, ağırlıklı olarak; aile kurumu ve toplumsal ilişkiler ile ilgili prensip ve hükümler belirlemiş; yukarıda sözü edilen bazı sosyal, ahlakî ve hukukî kurallar konusunda devrim denecek ölçüde ilkeler getirmiş, evlilik kurumu ve sosyal düzeni, iman ve ahlâk temelleri üzerine oturtmuştur. Hiç şüphesiz Nûr sûresinin tamamında uyulması istenen kurallar, bu gün hayatımıza girdiği ölçüde, uyumlu ve mutlu bir hayat sürdürmemizi sağlayacak niteliktedir.

Çalışmamızda Nûr sûresinin inanca ve hayata yönelik perspektifini inceleyerek, ferdî ve içtimaî açıdan insanı iyi ve güzel ahlâka sevk eden birçok mesajları tespit ederek “Nûr sûresinde günümüz insanına hangi mesajlar veriliyor?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu vesileyle de olsa ahlâki açıdan insanlığa katkıda bulunma amacı güdülmüştür. Zengin bir muhtevaya sahip olan Nûr sûresi hakkında benzeri birçok çalışma bulunmasına rağmen ahlâkın gelişimi noktasında hem teorik hem de pratik alanda ehemmiyetli çözüm ve çıkış yolları göstermesi hasebiyle bu sûrenin defaatle incelenmesi gereken bir sûre olduğunu düşünmekteyiz.

Öyle ümit ediyorum ki bu mütevazı çalışmamız Nûr sûresiyle ilgilenenlere yeni bir bakış açısı kazandırabilir.

KAYNAKÇA

Acara, Yusuf, *Saadet Asrı Model Toplum Tecrübesinin Engellilere İlişkin Kodları*, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi Cilt 13, Sayı 1, 2013.

Adil, Bebek, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Günah*, İstanbul, 1996.

Ahmet Rıfat, *Tasvîr-i Ahlak*, Hazırlayan: Hüseyin Algül, Tercüman Yayınları.

Aktan, Hamza, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Kazf*, Ankara, 2002.

Albayrak, Kadir, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Selâm*, İstanbul, 2009.

Alper, Hülya, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi *imünaflık*, Ankara, 2020.

Alper, Ömer Mahir, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *İtâat*, İstanbul, 2001.

Altas, Yusuf, *Kürsüden Öğütler, 52 Konuda Vaaz Örnekleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. baskı, Ankara, 2007.

Apaydın, Hacı Yunus, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Şahit*, 2010.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Tesettür*, İstanbul, 2011.

Arca, Abdullah *Fahreddin Razi'ye göre Allah'ın Sıfatları*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Diyarbakır, 2017.

Arslan Arif, *Pusudaki Düşman Şeytan*, Anatolia Kitap, İstanbul, 2014.

Arslan, Kürşad Abdulkaki, *Namahrem*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017.

Atak, Seyit Ahmet, “*Hoşgörü Kavramının Voltaire Felsefesine Çeşitli Yansımaları*”, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Sayı: 17, 2011.

Atar, Fahrettin, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Muharremât*, Ankara, 2020.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Nikâh*, İstanbul, 2007.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Tahyyetü'l-Mescid*, İstanbul, 2010.

Ateş Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul: 1991.

-----*Kur'an-ı Kerîm'de Evlenme ve Boşanma ile İlgili Âyetlerin Tefsiri*”, Ankara Ankara Üniversitesi İlahîyat Fakültesi Dergisi, 1978.

-----*Kur'an Ansiklopedisi*, İstanbul tarihsiz.

Aydın, Mehmet Âkif, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Liân*, Ankara, 2003.

Aydın, Nevzat, “*Hadislerde Mesken Mahremiyetini Tehdit Eden Unsurlara Karşı Alınan Önlemler*”, Ekev Akademi Dergisi, sayı: 63.

Ayıntabi, Mehmet bin Hamza ed-Debbağ, *Kur'ân-ı Kerim'in Meâli ve Tefsiri(Tibyan Tefsiri)*, 2. Baskı, çeviri, Süleyman Fahir, Bayraklı Yayınları, İstanbul-2004.

Ayten, Ali, *Prososyal Davranışlarda Dindarlık ve Empatinin Rolü*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009.

Bardakoğlu, Ali, *Cahiliye Döneminde Kadın, Sosyal Hayatta Kadın*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1996.

----- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Bulûğ*, İstanbul, 1992.

Bayraktar, Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsiri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2008.

Bebek Adil, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Kebîre*, Ankara, 2002

Beil, Brigitte, *İyi Çocuk, Zor Çocuk*, Çevir Cuma Yorulmaz, Arkadaş Yayınları, Ankara, 2003.

Beşer, Faruk, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Şehvet*, İstanbul, 2010.

----- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Süslenme*, İstanbul, 2010.

Beşer, Faruk, *İslam'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme, Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme*, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1991.

Beydâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed (v. 685/1286), *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, I-II, İstanbul: Dersaadet, tarihsiz.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Alî (v. 458/1066), *Şu'abü'l-İmân*, I-XIV, 1. b., (thk: Muhtar Ahmet en-Nedvî, Abdü'l-Ali Abdü'l-Hamîd Hâmid), Riyad:Mektebetü'r-Rüşd, 1423/2003.

Bilgen, Mustafa, *Yüksek İslam Ahlâkı GüzelAhlâk Esasları ve Kazanma yolları*, İstanbul, 2006.

Bilgin, Beyza, *İslâm ve Hoşgörü*, Diyanet İlmi Dergi, Cilt: 34, Sayı 1, Ankara 1998. Sakallı, Talat, *Hadislerle İslâm'da Hoşgörü ve Kolaylık*, İzmir, 1996,

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Alisi veTefsiri*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1963.

Birişık, Abdülhamit, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Kur'ân*, Ankara, 2002.

Boynukalın, Ertuğrul, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Yemin*, İstanbul, 2013.

Bozkurt, Nebi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Fuhuş*, İstanbul, 1996.

Buhârî, Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-Sahih*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

Canbulat, Mehmet, *Toplumsal Güven Açısından İftira ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi*, Diyanet Avrupa Aylık Dergi, Sayı: 42, Ankara, 2002.

Cebeci, Lütfullah, *Kur'ân'a Göre Melek Cin Şeytan*, Şûle Yayınları, İstanbul, 1998.

Celal, Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1987.

Cürcânî, Şerif, *et-Ta'rîfât*, , Baskı yeri ve tarihi yok.

Çağırın, Hakan, *Kur'ân'a Fahşâ Kavramı*, Dicle Üniversitesi, Diyarbakır; 2019.

Çağrı Mustafa, *İslam'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1997.

-----*İslâm Düşüncesinde Ahlâk*, İstanbul 1989.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Zan*, İstanbul, 2013.

----- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *İffet*, İstanbul, 2000.

----- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Vesvese*, İstanbul, 2013.

----- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Af*, İstanbul, 1988.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Hayr*, İstanbul, 1998.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Şehvet*, İstanbul, 2010.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Hayr*, İstanbul, 1998.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Edep*, İstanbul, 1994.

----- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *İftira*, İstanbul, 2000.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *İnfâk*, İstanbul, 2000.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *İzin*, İstanbul, 2001.

----- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Merhamet*, Ankara, 2004.

Çanga, Mahmud, *Kur'ân-ı Kerim Lugatı İlavelerle Mu'cemü'l Müfrehes*, 6. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2016.

-----*Kur'ân-ı Kerim Lugatı İlavelerle Mu'cemü'l Müfrehes*, Timaş Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2016.

Çeker, Orhan, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Halvet*, İstanbul, 1997.

Çekiç, Sevdegül, *İslam Hukukunda Mahremiyet ve Sosyal Medya*, 1. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2020.

Çelebi, İlyas, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Şeytan*, İstanbul, 2010.

----- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Sıfat*, İstanbul, 2012.

----- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Lütuf*, Ankara, 2003.

Çelik, Emine, *Toplumsal Hayatla İlgili Sunduğu Mesajlar Açısından Nûr Sûresi*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2019.

Çelikoğlu, Nalan, *Türkiye' de Üniversite Gençliğinde Mahremiyetin Dönüşümü*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007.

Çetin, **Mustafa**, "Nüzûl Sebepleri", Diyanet İlmi Dergi, Nisan- Mayıs- Haziran 1994, Cilt: 30, Sayı: 2.

Daştan, Yusuf, *Kur'ân'da Tayyib ve Habîs Kavramları*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, 2016.

David Krech ve diğerleri, *Cemiyet İçinde Fert*, trc. Mümtaz Turhan, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1970.

Devellioğlu Ferit, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1970.

Dikmen, Mehmet, *İslam'da Kadın Hakları*, ikinci baskı, Cihan Yayınları, İstanbul-1983.

Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1996.

Döndüren, Hamdi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Mesken*, Ankara, 2004.

----- Hamdi, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayın evi, İstanbul, 1990.

Dönmez, İbrahim Kâfi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Sedd-i Zerâi'*, İstanbul, 2009.

Duman, Mehmet Zeki, *Kur'an-ı Kerim'de Âdâb-ı Muâşeret Görgü Kuralları*, İpek Yayınları, İstanbul, 2011.

----- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Habîs*, Ankara, 2010.

-----*Kur'an-ı Kerim'de Adâb-ı Muâşeret*, Tuğra Neşriyat, İstanbul, 1992.

Ebu Dâvud, Ebu İsmâ Muhammed b. İsmâ bin Sevre (Yezîd), *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

Ebu Gudde, *İslam'da Adab-ı Muâşerat, Görgü Kuralları*, ikinci baskı, Çevri, Hasan Atalay, Muallim Neşriyat, İstanbul, 2015.

Ebû Zehra, *Ebu Hanife*, tercüme: Osman Keskiöğlu, İstanbul, 1966.

Ebu Zekerriyya Yahya bin Ziyad bin Abdillâh el-Absî el-Ferra, Meani'l-Kur'ân, İlmu'l-Kütüb, Beyrut, 1983.

Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed Râgıb el-İsfahânî, *Müfredat Kur'ân Kavramları Sözlüğü*, Ştn, tercüme: Abdülbaki Güneş – Mehmet Yolcu, 3. Baskı, İstanbul, Çıra Yayınları, 2012.

Ebû'l-Müntehâ, Şerhu'l-Fıkhu'l-Ekber, İstanbul 1326.

Ece, Hüseyin K. *İslâm'ın Temel Kavramları*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2006.

Efendioğlu, Mehmet, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Selâm*, İstanbul, 2009.

el-Aynî, Mahmud b. Ahmed Bedrüddin Ebû Ahmed, *U'mdetu'l-Kâri' Şerhu Sahîhi'l-Buhâri*, Dâru'l- Kutubi'l-İlmiyye, 20/214, Beyrut, 2001.

el-Cevherî, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd *Sihâh: Tâcu'l-luğa ve sıhâhu'l-'Arabiyye*, tahkik: Ahmet Abdulğafur Attar, Dâru'l-İlim li'l-Melâyîn, Beyrut, 1979.

el-Kuşeyrî, Ebû'l-Hüseyn Müslim bin el-Haccâc bin Müslim “*Şalâtü'l-müsâfirîn*”, 201.

el-Vâhidî, Ebu Hasan Ali b. Ahmed, *Esbâbu'n-Nüzûl*, Dâru İbn Kesîr, Beyrut, 1413/1993.

Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 6. Basım, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2016.

Erdoğan, Fahriye, *Kur'ân Bütünlüğünde Nûr Sûresiyle Verilmek İstenen Mesajlar*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.

er-Râzi, Fahrüddin, Muhammed bin Ömer el-Huseyn bin Ali el-Kureşî et-Teymî, el-Bekrî, et-Taberistânî, *Tefsir-i Kebir Mefâtihi'l-Gayb*, Akçağ Yayınları: 16/502-503; tercüme: Lütfullah Cebeci ve diğerleri: Huzur Yayınları, İstanbul, 2002.

er-Rüveyfî, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed bin Mükerrrem bin Alî bin Ahmed el-Ensârî, *Lisânu'l-'Arab*, Dâr-u Sâdır, Beyrut, 1414/1994.

Esen, Hüseyin. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Zina*, İstanbul, 2013.

es-Serahsî, *Usûlu's-Serahsî*, İstanbul, 1990.

es-Suyûtî, Celaleddin, *Lubâbu'n-Nukûl Fî Esbâbi'n-Nuzûl*, Fatih Yayınları, tercüme: İbrahim Seyfi Oymalı, İstanbul tarihiziz.

et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed bin Cerîr, *Taberi Tefsiri*, tercüme: Hasan Karakaya – Kerim Aytekin, Hisar Yayınları, İstanbul, 1996.

Eyüboğlu, İsmet Zeki, *Türk Dilinin Etimolojisi*, 2. Baskı, Sosyal Yayıncılık, İstanbul 1995.

Fayda, Mustafa, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi *İfk*, İstanbul, 2000.

Gazalî, Ebû Hamid Muhammed, *İhyâu 'Ulumi'd-Dîn*, Tercüme Ahmet Serdaroğlu, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1974.

Gazzâlî, *İhyâu 'Ulûm-id-Dîn*, Çev. Mehmet Yavuz Şeker, 3/152, Işık Yayınları, İzmir, 2015

Gölcük, Şerafettin, *İsimler ve Hükümler Yönünden İman ve İslâm Kavramları*, Ankara Üniversitesi İlahîyat Fakültesi Dergisi, Ankara 1977.

----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Rızık*, İstanbul, 2008.

Görgülü, Ülfet, *Din İşleri Yüksek Kuruluna Gelen Sorular Bağlamında Mahremiyet Algıları, Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu*, 2, Samsun, 2016.

Görgün, Tahsin, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi *Kur'ân*, Ankara, 2002.

Görmez, Mehmet, *İlahî Dinlere Göre Başörtüsü*, İslâmiyât, 2001.

Gündoğdu, Yusuf Bahri, “Mahremiyet Eğitiminin Temeli İnsanlık Şerefi: Ailenin Mesuliyeti”, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi Sayı 7, 2017.

Haluk, Burhan, *Ahlâk Ayaklanması*, Pınar Yayınları, İstanbul 1999.

Harman, Ömer Faruk, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Günah*, İstanbul, 1996.

Heyet, *Kur'ân Yolu*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2008.

Hızal, Yıldız, *İsrâ Sûresi Bağlamında Ahlâkî Esaslar*, Düzce Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Düzce, 2020.

Hicazî, Muhammed Mahmut, *Furkan Tefsiri*, Vahdet Yayınevi, İstanbul.

Hökelekli Hayati, *Vesvese*, İslam'da İnanç-İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, ed. İbrahim Kâfi Dönmez, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. Gerçek Hayat, İstanbul, 2006.

Işık Harun, “*Kitab-ı Mukaddes ve Kur’ân’a Göre Şeytan*”, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2018.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail bin Ömer bin Kesir el-Kuraşî ed-Dımaşkî, *Tefsîru'l-Kur’ân'il-Azîm*, Dâru Taybe, Riyad, 1999.

İbn Mâce, Muhammd bin Yezîd el-Kazvînî, *Sunen İbn Mâce*, tahkik Muhammed Fuâd Abdulbâkî, Dâru İhyâi Kütübî'l-İlmiyye, byy. Tarihsiz.

İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemalüddin Muhammed bin Mükerrerem, *Lisanu'l-Arabi'l-Muhit*, Dâru'l-Fikr, 3.Baskı, Beyrut 1994.

İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman bin Ali, *Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsir*, ter. Abdulvehhab Öztürk, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2009.

İpek, Nagehan, İslam'ın Mahremiyet Algısı Işığında Mahremiyet Eğitiminin Çocuk Cinsel İstismarını Önlemedeki Rolü, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, Erzincan 2020.

İsfahanî, Ebul-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed, *el-Müfredat fî ğarîbi'l-Kur'an*, 4. Baskı, Beyrut 2005.

İsmail b. Hammad el-Cevherî, *es-Sihah*, tahkik. Ahmed Abdülgafur Attar, Darul-İlmi Kahire, 1990.“fhş”maddesi. c. 2, s. 2563.

Kadı İyâz, eş- Şifâ bi Ta'rîfi Hukûki'l- Mustafâ, Beyrut, tarihsiz.

Kahraman, Abdullah, *Naslar Çerçevesinde Mahremiyet: Tanımı ve Sınırları*, Mahremiyet Bağlamında Sosyal Medya ve Aile, Sarıyıldız Matbaacılık 2. Baskı, Ankara, 2018.

-----*İslam Hukuk ve Ahlak İlkeleri Bağlamında Özel Hayatın Gizliliği*, Ebabil Yayınları, Ankara 2008.

Kalın, Mehmet Fatih, Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 7, Kars 2017.

Karagöz, İsmail, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015.

-----*Allah Kelamı Kur'an'ın Hedefi Örnek Müslüman Örnek Toplum*, Kar Yayınları, Ankara, 2013.

-----*İlahî Çağrı*, beşinci baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2014.

-----*Farklı Anlaşılan Âyetler*, Kar Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2021.

-----*İlahî Yasaklar*, Kar, Yayınları, Ankara, 2015.

-----*Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri Açıklamalı ve Kırık Meâli*, Kar Yayınları, Ankara, 2020.

-----*Ayet ve Hadisler Işığında Engelliler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3.baskı, Ankara, 2005.

----- *Ayet ve Hadislerin Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları, Esmâ-i Hüsnâ*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2020.

----- *Fert ve Toplumlara isabet Eden Musibetler Sebep ve Sonuçları*, üçüncü baskı, Kitap Neşriyat, Ankara, 2007.

----- *Günahlar Tövbe ve İstiğfar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

----- *Helal Mekruh ve Haramlar*, Kar yayınları, Ankara, 2016.

----- *İnsanın Allah'a Peygambere ve Kur'an'a Karşı Görevleri*, Kar Yayınları, Türk Diyanet Vakfı, Ankara,

----- *Kur'an'da Dört Kavram İbadet, İtaat, İcabet, İttiba*, Kar Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2015.

----- *Kur'an'da Dört Kavram İman, İslam, İhlâs ve Salih Amel*, Kar Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2015.

----- *Kur'an'da Dört Kavram, Adalet, İhsan, Birr, Takva*, Kar Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2015.

----- *Kur'an'dan Mesajlar*, 3. Baskı, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2018.

----- *Kur'an'ı Yaşamak, İyi İnsan İyi Müslüman*, dördüncü baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2015.

----- *Kur'an'a Karşı Görevlerimiz*, Kar Yayıncılık, Ankara, 2013.

Karagöz, İsmail, Karaman Fikret, Paçacı, İbrahim, Canbulat, Mehmet, Gelişgen, Ahmet, Ural, İbrahim, *Dinî Kavramalar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2015.

Karaman, Hayreddin, Çağrıcı, Mustafa, Dönmez, İbrahim Kâfi, Gümüş, Sadrettin, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2014.

Karlığa, Bekir, *Muhtasar Kur'an-ı Kerim Tefsiri İbn Kesir*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1990.

Kaya, Fatma, *Nûr Sûresinin Eğitim Açısından Değerlendirilmesi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2001.

Kenanoğlu, M. Macit, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Mülk*, Ankara, 2020.

Kerim, Aytekin, Karakaya, Hasan, *Taberi Tefsiri*, Hisar Yayınevi, İstanbul, 1996.

Keskin, Yusuf Ziya, *Nebevî Hoşgörü*, Timaş Yayıncılık, İstanbul 1997.

Kılıç, Sadık, *Kur'an'da Günah Kavramı*, Hibaş Yayınevi, Konya, 1984.

Kırca, Celal, *Kur'an ve İnsan*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1996.

Koca, Ferhat, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *İkrar*, Ankara, 2000.

Komisyon, *Hadislerle İslam*, 3, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2017.

-----*Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2000.

Konyevî, Seyda Muhammed, *Kadın ve Aile İlmihali*, Reyhani Yayınları, 2. Baskı İstanbul, 2012.

Korkmaz, Fatma Nur, *Fıkıhtaki Zînet Anlayışı İle Günümüz Zînet Anlayışının Mukayesesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, İstanbul, 2020.

Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed bin. Ahmed el-Ensârî *el-Câmi'u li-ahkâmi'l-Kur'an*, tercüme: M. Beşir Eryarsoy, Buruc Yayınları, İstanbul: 2005.

Kutluer, İlhan, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Hikmet*, İstanbul, 1998.

Kutub, Seyyid. *fî Zilâl'il-Kur'an*. Çeviren: Salih Uçan ve diğerleri, Dünya Yayınları, İstanbul, 1991.

-----*Kur'an'ın Gölgesinde Kadın*, ter. Mustafa Nuhoglu, Ravza Yayınları, İstanbul 1995.

Macit, Yusuf, *İletişimde Model Olarak Hazreti Muhammed*, Akademi Yayınları, İstanbul, 2006.

Martı, Huriye, Martı, Öznur, Yıldız, Filiz, Çınar, Makbule, “*Dünü ve Bugünüyle İslam'da Mahremiyet*”, 3. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2020.

Mâturîdî, Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed *Te'vîlâtü'l-Kur'an Tercümesi*, çeviri Bekir Topaloğlu, editör: Yusuf Şevki Yavuz, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2015.

Meriç, Ümit, “*Sosyolojik Açıdan Kılık Kıyafet ve İslam'da Örtünme*”, *İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme*, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1991.

Mevdûdî Ebu'l-Âla, *Tefhîmu'l-Kur'an*, (Tercüme: Muhammed Han Kayani) Karac Yusuf, Şişman Nazife, Bosnalı İsmail, Ünal Ali, Aktaş Hamdi, III, İnsan Yayınları, İstanbul, 1991.

Mevsîlî, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd, *el-İhtiyâr Li Ta'li'l-Muhtâr*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1975.

Musa, Bilgiz, *Kur'an'da Nübüvvet (Peygamberlik)*, Diyanet İlmî Dergi, Cilt: 49, Sayı: 1.

Mutçalı, Serdar, *Arapça Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn el-Haccac bin el-Kuşeyri *el-Camiu's-Sahih*, Çağrı Yayınları İstanbul, 1981.

Müslim, Mustafa, *Et-Tefsiru'l-Mevdûi Lisuveri'l-Kur'an'il-Kerîm*, Külliyyetu'd-Dirâsâtu'l-Ulyâ vel-Bahsi'l-İlmî- Câmîâtu's-Şârika, Şârika 2010.

Nedvî, Seyyid Süleyman, *Hazret-i Muhammed Hakkında Konferanslar*, Çev. Osman Keskioğlu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1960.

Öğüt, Salim, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Mahrem*, Ankara, 2003.

Önkâl, Ahmet, Bozkurt, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Nebi, Câmî*, İstanbul, 1993.

Özbay, Ahmet. *Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Âhirette Organların Konuşması ve Şahitliği*, Tefsir Araştırmaları Dergisi 4/2, Ekim, 2020.

Özbek, Abdullah “*Bir Eğitim Kurumu Olarak Ailenin Önemi*”, *İslâm'da Aile ve Çocuk Terbiyesi-2*, Haz. İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, Ensar Neşriyat, İstanbul 1996.

Purutoğlu Müberra, “*Kur'ân'da İnsana Etkisi Açısından Şeytan ve Nefis*”, Bayburt Üniversitesi, Bayburt Ocak, 2020

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât, Kur'ân Kavramları Sözlüğü*”, Mütercimler; Güneş Abdülbaki, Yolcu Mehmet, Çıra Yayınları, İstanbul, 2010.

Sâbûnî, Muhammed Ali, *ez-Zevâcû'l-İslâmî el-Mübekkir*, Dârul-Kalem, Dimeşk, 1991.

-----*Safvetü't-tefâsîr*: Tefsirlerin Özü, çevir, Sadrettin Gümüş – Nedim Yılmaz, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2020.

Saka, Şevki, *Kur'ân'ı Kerim'in Davet Metodu*, Seha Neşriyat, İstanbul, tarihsiz.

Sâmi, Şemseddin, *Kamus-i Türkî*, İstanbul 1978.

Serahsî, Mebsût, edt. Mustafa Cevat Akşit, Gümüşev Yayınları, İstanbul: 2015.

Sinanoğlu, Mustafa, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *İman*, İstanbul, 2000.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Küfür*, Ankara, 2002.

Ateş, **Süleyman** Kur'ân Ansiklopedisi, Kur'ân Bilimleri Araştırma Vakfı, İstanbul 1997.

Sürücü, İbrahim, İslam'ın Ana kutsalları Çerçevesinde Kur'ân'da Edep, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt, 5, sayı,2, Aralık, 2016.

Süveyd, Muhammed Nur *Peygamberin Sünnetinde Çocuk Eğitimi*, Tercüme, Zekeriya Güler Uysal, Kitap Evi; Damla Matbaa, 1994.

Şekerci, Hülya, *Kur'ân-Hayat Ekseninde Mümin Kadın*, Ekin Yayınları, İstanbul, 2015.

Şener, Mehmet, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi *Câmî*, İstanbul, 1993.

Şener, Sami, *İftira*, Şamil İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2000.

Taberî, Muhammed bin Cerir, *Câmî'ul-beyân an te'vili âyi'l-Kur'ân*, Beyrut 1984.

Taberânî, Süleyman b. Ahmed, *El-Mu'cemu'l-Evsat*, tah.. 'Ivezullah b. Muhammed, Abdulmuhsin b. İbrahim, Dârul-Haremeyn, Kahire 1995.

Telli, Mustafa, *Hayâ Kavramında Peygamberlerin Örnekliği*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, Çorum, 2013.

Tirmizî, Ebu İsa Muhammed bin. İsa bin. Sevre (Yezîd), *el-Câmi 'u 'ş-şahîh (es-Sünen)*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

Tok, Fatih, Müftüoğlu, Merve, *Nur Sûresi 31. Âyetin Tesettür Bağlamında İncelenmesi*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahîyat Fakültesi Dergisi 5/9 (Aralık 2018).

Toksarı, Ali, *Temek Hak ve Özgürlükler Bağlamında Kitap ve Sünnete Göre Öl Hayatın Gizliliği*, Diyanet İlmi Dergi, 2012.

Topaloğlu, Bekir, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi *Âhiret*, İstanbul, 1988.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Kiyamet*, Ankara, 2002.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Beyyine*, İstanbul, 1992.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Semi*, İstanbul, 2009.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Ahiret*, İstanbul, 1988.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Habîr*, İstanbul, 1996.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Hâkim*, İstanbul, 1997.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Raûf*, İstanbul, 2007.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Selâm*, İstanbul, 2009

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Tövbe*, İstanbul, 2012.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Ğafûr*, İstanbul, 1996

-----*Kur'ân'da Cin ve Şeytan*, Rağbet Yayınları, 2. Baskı, İstanbul: 2015.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.

Uludağ, Süleyman, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Nûr*, İstanbul, 2007.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Amel*, İstanbul, 1991.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Edep*, İstanbul, 1994.

Yavuz, Yusuf Şevki, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Fâsık*, İstanbul, 1995.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Hidâyet*, İstanbul, 1998.

-----Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Şer*, İstanbul, 2010.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. (tarihsiz). Hak Dinî Kur'ân Dili. (Çeviren: Karaçam, İsmail, Işık, Emin, Bolelli, Nusrettin, Yücel, Abdullah, Özakkaş, Mahmut, Tüfekçi, İbrahim.) İstanbul, Zehraveyn Yayınları.

Yerinde, Adem, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Tayyib*, İstanbul, 2011.

Yıldırım, Enbiya, "*Mulâane Âyetlerinin Nüzûl Sebebi*" Cumhuriyet Üniversitesi İlahîyat Fakültesi Dergisi, 5/1 (Haziran 2001),

Yiğit, Abdulselam, *Hadislerde Selam*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2019.

Yurdağür, Metin, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Sem*, İstanbul, 2009.

Yüksel, Emrullah, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Hesap*, İstanbul, 1998.

Zuhaylî, Vehbe b. Mustafa (v. 1436/2015), *Tefsîru'l-Münîr fi'l-Akîde ve's Şerî'a ve'l-Menhec*, I-XXX, 2. b., Dâru'l-Fikri'l-Muâsır, Dimaşk h.1418.

